

วารสารมณีเชษฐาราม วัดจอมมณี

Journal of Mani Chettha Ram

Wat Chommani

ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 (มกราคม – กุมภาพันธ์ 2566)

Vol 6 No. 1 (January - February 2023)

P-ISSN : 2774-0455 (Print)

E-ISSN : 2774-0978 (Online)

วัตถุประสงค์

วารสารมณีเชษฐาราม วัดจอมมณี เป็นวารสารในกลุ่มมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษาค้นคว้า และเพื่อตีพิมพ์เผยแพร่บทความวิชาการ บทความวิจัย และบทความหนังสือแก่นักวิจัย นักวิชาการ คณาจารย์และนักศึกษาในมิติทางด้านศาสนาและปรัชญา วัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ การศึกษา สังคมวิทยาและมนุษยวิทยา รวมทั้งสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

บทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 3 ท่าน เปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยรับพิจารณาตีพิมพ์ต้นฉบับของบุคคลทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย ผลงานที่ส่งมาจะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสาร อย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสาร

ทัศนะและข้อคิดเห็นที่ปรากฏในบทความวารสาร ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความนั้น มิใช่ความคิดของคณะผู้จัดทำ และไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการ ทั้งนี้กองบรรณาธิการไม่สงวนลิขสิทธิ์ในการคัดลอก แต่ให้อ้างอิงแสดงที่มา

กำหนดออกวารสารตามประกาศวารสารมณีเชษฐาราม วัดจอมมณี เรื่อง การปรับเปลี่ยนกำหนดการออกตีพิมพ์วารสารมณีเชษฐาราม วัดจอมมณี โดยฉบับแรกตีพิมพ์ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน 2561 ซึ่งตีพิมพ์วารสารปีละ 2 ฉบับ ฉบับที่ 1 ออกประจำในเดือน มกราคม – มิถุนายน และฉบับที่ 2 ออกประจำในเดือนกรกฎาคม – ธันวาคม

ของทุกปี ปัจจุบันเป็นปีที่ 5 และได้ผ่านการเฝ้าคุณภาพจากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (TCI) โดยได้รับการจัดให้อยู่ใน วารสารกลุ่มที่ 2 ระยะเวลาการรับรองคุณภาพวารสารตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2565 จนถึง วันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2567 นั้น เนื่องจากมีบทความจำนวนมากที่รอตีพิมพ์ในวารสารฯ จึงทำให้เกิดความล่าช้าแก่ผู้ที่ส่งบทความ ดังนั้น กองบรรณาธิการวารสารมณีเชษฐาราม วัดจอมมณี จึงขอปรับและเปลี่ยนแปลงการออกตีพิมพ์ของวารสารฯ จากเดิมที่ออกปีละ 2 ฉบับ เป็นปีละ 6 ฉบับ คือ ฉบับที่ 1 ประจำเดือนมกราคม - กุมภาพันธ์ ฉบับที่ 2 ประจำเดือนมีนาคม - เมษายน ฉบับที่ 3 ประจำเดือนพฤษภาคม - มิถุนายน ฉบับที่ 4 ประจำเดือนกรกฎาคม - สิงหาคม ฉบับที่ 5 ประจำเดือนกันยายน - ตุลาคม ฉบับที่ 6 ประจำเดือนพฤศจิกายน - ธันวาคม ของทุกๆ ปี ซึ่งจะเริ่มในปีที่ 5 ฉบับที่ 2 เป็นต้นไป

เจ้าของ

111/1 วัดจอมมณี ตำบลมีชัย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย 43000 โทร 06-10186156
e-mail: manichettharam@gmail.com

ที่ปรึกษา

พระเทพกิตติมณี, ดร.

ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดหนองคาย

พระราชรัตนาลงกรณ์, รศ.ดร.

เจ้าคณะจังหวัดหนองคาย

พระศรีวิจิตรโมลี

รองเจ้าคณะจังหวัดหนองคาย

พระครูปลัดสุวัฒนพรหมจริยคุณ

รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บรรณาธิการบริหาร

พระครูสุตรัตนภรณ์

เจ้าอาวาสวัดจอมมณี

หัวหน้ากองบรรณาธิการ

ดร.เกษภา ผาทอง

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

กองบรรณาธิการ

พระศรีญาณวงศ์, ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

พระครูภาวนาธรรมโมจิต, ดร.

เจ้าคณะอำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

พระครูปริยัติสุวรรณวัฒน์, ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

พระนัสชนะ ส่างช้าง, ดร.

วัดจอมมณี ตำบลมีชัย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

พระมหาจ๋านงค์ สิริวณโณ, ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

พระมหาฐิติวัธน์ หมั่นกิจ, ดร.

วัดจอมมณี ตำบลมีชัย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

ศาสตราจารย์ ดร.บุญทัน ดอกไธสง

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ศาสตราจารย์ ดร.ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์

มหาวิทยาลัยรังสิต

รองศาสตราจารย์ ดร.สัญญา เคนาภูมิ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

รองศาสตราจารย์ ดร.ธวัช ด้วงทองคำ

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วินิจ ผาเจริญ

มหาวิทยาลัยแม่โจ้

พลตรี ดร.วัลลภ มณีเชษฐา

มหาวิทยาลัยเนชั่น

ดร.สมพงษ์ เกษานุช

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ

ดร.ประกาศ แก้วเกตุพงษ์

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

พระปลัดสมชาย ปโยโค, ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส

ดร.ธีรดนัย กัปโก

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

ดร.ภูษิต ปลัณรัมย์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

ดร.วุฒิพงษ์ บัวซ้อย

มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

 ผู้ช่วยกองบรรณาธิการ

พระมหาสายน ดิกขปญโญ

วัดจอมมณี ตำบลมีชัย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

นายสมศักดิ์ พะปะเสน

โรงเรียนพระเทพบัณฑิตวิทยานุสรณ์ จังหวัดหนองคาย

 ฝ่ายประสานงานและจัดการ

พระพรเทพ เข้มเครือ

วัดจอมมณี ตำบลมีชัย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

พระณรงค์ฤทธิ์ ดีทองหลาง

วัดจอมมณี ตำบลมีชัย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

❁ ฝ่ายกฎหมาย

ชัยวิทย์ ฤทธิพิชัยวัฒน์

นิติกรกรชำนาญการ สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง

❁ ออกแบบปก

นายสมศักดิ์ พระปะเสน

โรงเรียนพระเทพบัณฑิตวิทยานุสรณ์ จังหวัดหนองคาย

❁ จัดรูปเล่ม

พระวินัย นาคา

วัดจอมมณี ตำบลมีชัย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

❁ พิมพ์ที่

ศูนย์เรียนรู้การผลิตและจัดการธุรกิจสิ่งพิมพ์ดิจิทัล มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ใน

พระบรมราชูปถัมภ์ เลขที่ 1 หมู่ 20 ถ.พหลโยธิน ต.คลองหนึ่ง อ.คลองหลวง จ.ปทุมธานี 13180

โทรศัพท์ 0 2529 0574 7, 0 2909 1633 www.vru.ac.th

บทบรรณาธิการ

วารสารฉบับนี้เป็นฉบับแรก ประจำปีพุทธศักราช 2566 บทความที่ได้รับการคัดเลือกให้เผยแพร่ในวารสารฉบับนี้ เนื้อหาสาระของบทความยังคงเนื้อหาสาระที่หลากหลายเช่นเคย จำนวนบทความทั้งหมด จำนวน 13 เรื่อง ซึ่งประกอบด้วย บทความวิจัย จำนวน 1 เรื่อง บทความวิชาการ จำนวน 8 เรื่อง และบทวิจารณ์หนังสือ จำนวน 4 เรื่อง วารสารผ่านการประเมินคุณภาพวารสารใหม่เข้าสู่จากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (Thai Journal Citation Index-TCI) ให้วารสารจัดอยู่กลุ่มที่ 2 ระยะเวลาการรับรองคุณภาพวารสารตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2565 จนถึงวันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2567 และเพื่อให้คุณภาพของบทความเป็นไปตามเงื่อนไข และกติกาสากล จึงเปิดโอกาสให้นักวิชาการ นักวิจัยและนักศึกษาระดับบัณฑิต ได้เผยแพร่บทความทางวิชาการหรือบทความวิจัย ซึ่งกองบรรณาธิการได้ดำเนินการตามกระบวนการเชิงหลักการเผยแพร่บทความตามเกณฑ์สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษาทุกประการ

กองบรรณาธิการวารสารมณีเชษฐาราม วัดจอมมณี ขอขอบคุณท่านผู้เขียน ท่านสมาชิก และท่านผู้อ่านที่ให้ความสนใจและไว้วางใจวารสารของเราเป็นอย่างดีตลอดมาและหวังเป็นอย่างยิ่งว่าบทความที่ได้เลือกสรรมาตีพิมพ์มีประโยชน์ต่อผู้อ่านทุกท่านบรรณาธิการขอขอบพระคุณท่านผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้ให้ความกรุณาอ่านและแนะนำการปรับแก้บทความวิจัยให้มีคุณภาพทางวิชาการยิ่งขึ้น

สุดท้ายนี้กองบรรณาธิการหวังอย่างยิ่งว่าเนื้อหาในวารสารฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่านบ้างตามสมควร หากผู้อ่านจะมีข้อเสนอแนะในการปรับปรุงวารสารนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น กองบรรณาธิการขออ้อมรับไว้ด้วยความยินดี

พระครูสุตรัตนารักษ์

บรรณาธิการ

สารบัญ

บรรณาธิการ	(ก)
บทบรรณาธิการ	(ฉ)
สารบัญ	(ช)

บทความวิจัย : Research Article

การมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย	1-16
POLITICAL PARTICIPATION OF STUDENT'S MAHAMAKUT BUDDHIST UNIVERSITY	
พระมหาอรุณ ปญญารุโณ, กัญจิรา วิจิตรวัชรารักษ์, ธนะชัย สามล และ ณิชพล บุคตวีรรณ	

บทความวิชาการ : Academic Article

การบริหารสถานศึกษาเชิงพุทธ	17-31
BUDDHIST SCHOOL ADMINISTRATION	
อภิญา บุนยเกียรติ และ พระมหาอุดร อุตโตโร (มากดี)	
แนวทางการพัฒนาการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของไทย	32-49
GUIDELINES FOR EDUCATIONAL DEVELOPMENT ACCORDING TO THE EDUCATION ACT TO REDUCE INEQUALITY IN EDUCATION IN THAILAND	
กัญญาภิญาญ์ สิริตันเจริญ และ สุนันท์ ช่วยชู	
ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยและประเทศรัสเซีย : ผลกระทบจากสงครามรัสเซีย-ยูเครน ที่มีต่อประเทศไทย	50-64
RELATIONS BETWEEN THAILAND AND RUSSIA: EFFECTS OF THE RUSSIA-UKRAINE WAR TOWARDS THAILAND	
ชัยวิทย์ ถุทธิพิชัยวัฒน์ และ พระศิวกกร สังข์ทอง	
การประยุกต์ใช้หลักอปริหานิยธรรมในการบริหารสถานศึกษา	65-80
THE APPLY TO APARIHANİYADHAMMA IN SCHOOL ADMINISTRATION	
ธรรมธัช แมดมิ่งเหง้า, สมเดช นามเกตุ และ อภินันท์ จันทะนี	

นิติศาสตร์ในพระวินัยปิฎก	81-99
JURISPRUDENCE IN THE VINAYA PITAKA	
พระมหาตัมภ์ฐวัฒน์ สมนจิตฺตโน (ถาวาปี) และ ฐิตวิสส์ หมั่นกิจ	
พระพุทธศาสนากับวิชาชีพ	100-118
BUDDHISM AND OCCUPATIONS	
พระครูญาณปริชา, สมเดช นามเกตุ และ บุญส่ง สิ้นจันนอก	
การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนตามหลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ 4	119-136
A DEVELOPMENTMENT OF COMMUNAL ECONOMY IN ACCORDANCE WITH THE PRINCIPLES OF DHTTHADAMMIKATTHA 4	
พระมหาเจนภพ ปภาโส, สมเดช นามเกตุ และ บุญส่ง สิ้นจันนอก	
NEXT NORMAL : แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงวิถีทางสังคมของไทย	137-158
NEXT NORMAL : TRENDS IN CHANGING SOCIAL WAYS OF THAILAND	
พระครูธรรมศุท (สุทธิพงษ์ สุทธิจโน), พระปริยัติวัชรกวี (ไมตรี ปุณฺณามรินโท), พระมหาฉัตรชัย สุนตตชโย, พระมหาพิเชษฐ์ คำงาม และ ณัฐหทัย นีรติชัย	
บทวิจารณ์หนังสือ : Book Review	
พุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์	159-170
BUDDHISM AND SCIENCE	
พระมหาตัมภ์ฐวัฒน์ สมนจิตฺตโน (ถาวาปี), สมเดช นามเกตุ, อภินันท์ จันตะนี และ ฐิตวิสส์ หมั่นกิจ	
พระนาคราชขุณะ กับคำสอนว่าด้วยทางสายกลาง	171-186
PHRANAKANCHUNA AND THE TEACHING OF THE MIDDLE WAY	
ธรรมธัช แมดมิ่งเหง้า, สมเดช นามเกตุ และ อภินันท์ จันตะนี	
พระพุทธศาสนากับภูมิปัญญาไทย	187-205
BUDDHISM AND THAI CULTURE	
พระครูญาณปริชา, สมเดช นามเกตุ และ บุญส่ง สิ้นจันนอก	
ตามทางพุทธกิจ	206-221
FOLLOWING THE BUDDHA'S DAILY ROUTINE	
ธนูฤทธิ์ ดวงดี และ อภินันท์ จันตะนี	
คำแนะนำสำหรับผู้เขียน	222-244

การมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย*

POLITICAL PARTICIPATION OF STUDENT'S MAHAMAKUT BUDDHIST UNIVERSITY

พระมหาอรุณ ปณฺญารุโณ¹, กัญจिरา วิจิตรวรรักษ์², ธนะชัย สามล³ และ ณัฐพล บุตติวรรณ⁴

Phramaha Aroon Panyaruno¹, Kanjira Wijitwatcharak², Thanachai Samol³ and Nutthapon Buddeewan⁴

¹⁻⁴มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

¹⁻⁴Mahamakut Buddhist University, Thailand

Corresponding author E-mail: kanjira9@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษา 2) เพื่อเปรียบเทียบปัจจัยส่วนบุคคลกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษา 3) เพื่อนำเสนอแนวทางการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษา ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยแบบผสมผสานวิธี โดยการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างได้แก่นักศึกษาชั้นปีที่ 1-4 คณะสังคมศาสตร์ จำนวน 180 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่า (t-test) การทดสอบความแปรปรวนแบบทางเดียว (F-testor One- ANOVA) หากพบความแตกต่างทดสอบเป็นรายคู่ด้วยวิธีการของเชฟเฟ (Scheffé) ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 8 คน ใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท

ผลการวิจัยพบว่า 1) ระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาคณะสังคมศาสตร์ ในภาพรวมกลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.07$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก จำนวน 1 ด้าน ได้แก่ ด้านการเลือกตั้ง ($\bar{X} = 3.73$) และอยู่ในระดับปานกลาง จำนวน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการคัดค้าน ($\bar{X} = 3.16$) ด้านกิจกรรมกลุ่ม ($\bar{X} = 2.97$) ด้านการรณรงค์แก่พรรคการเมือง ($\bar{X} = 2.91$) และด้านการติดต่อ ($\bar{X} = 2.58$) ตามลำดับ 2) การทดสอบสมมติฐาน พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลที่มีความแตกต่างได้แก่ อายุ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 และเมื่อทำการทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยของอายุรายคู่ พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีอายุ 21-23 ปี มีส่วนร่วมทางการเมือง

* Received 3 February 2023; Revised 22 February 2023; Accepted 26 February 2023

เมืองด้านการเลือกตั้งแตกต่างกับกลุ่มตัวอย่างที่มีอายุ 30 ปีขึ้นไป (Sig = 0.002) 3) แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษา ประกอบด้วย ควรให้การศึกษาของนักศึกษา ในเรื่องการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของนักศึกษา การใช้โยนิโสมนสิการ การศึกษาวิเคราะห์ปัญหา การเชื่อมโยงและประสานประโยชน์ร่วมกันระหว่างการเมืองภาคประชาชนด้วยกันเอง เป็นต้น

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วมทางการเมือง, นักศึกษา, มหาวิทยาลัย

ABSTRACT

The objectives of this research study were: 1) to study the level of political participation of students, 2) to compare personal factors with political participation of students and 3) to present guidelines for political participation of students. This research used a research methodology with a combination of methods by quantitative research, the sample consisted of 180 students of year class 1-4 of the Faculty of Social Sciences. Analyze the data by means, Standard Deviation, t-test, F-testor One- ANOVA, if the differences were found, tested individually by the Scheffé method. In-depth interviews using with 8 key informants, using content analysis techniques for context.

The research results were as follows 1) The level of political participation of the students of the Faculty of Social Sciences In overall, the sample participants were at a moderate level ($\bar{x} = 3.07$), considering each aspect, it was found that the sample groups participated in a high level of 1 aspect, namely the election ($\bar{x} = 3.73$) and a moderate level of 4 aspects were: opposition ($\bar{x} = 3.16$), group activities ($\bar{x} = 2.97$), campaigning for political parties ($\bar{x} = 2.91$), and contact ($\bar{x} = 2.58$), respectively. 2) The hypothesis testing comparing were statistically significant difference in age, at the 0.001 level, when testing the difference between the mean age pairs, it was found that the sample aged 21-23 had different electoral political participation than the sample aged 30 and over (Sig = 0.002) 3) Guidelines for the development of political participation

among students consist of: Approaches to developing political participation of students in the Faculty of Social Sciences should provide education of students in terms of acknowledging the information of students Using Yonisomanasikarn problem analysis study Linking and coordinating mutual benefits between people's politics, etc., are factors that contribute to strong plural political development that will facilitate new political movements of various groups

Keywords: Political Participation, Student, University

บทนำ

การเมืองเป็นเรื่องอำนาจจัดสรรผลประโยชน์ในสังคมเป็นตัวกำหนดกิจกรรมของสังคมนั้นๆ โดยอำนาจจัดสรรผลประโยชน์ในสังคมนั้นๆ จะต้องเป็นธรรมและยั่งยืน และการเมืองไทยในระบอบประชาธิปไตย ได้เลือกรูปแบบการควบอำนาจ (Fusion of Power) โดยทั่วไปเรียกว่าระบบรัฐสภา (Parliamentary System) เป็นประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มาจากประเทศอังกฤษ โดยที่มนุษย์เป็นสัตว์สังคมและเป็นสัตว์การเมือง “ไม่ว่าคุณ จะเกี่ยวข้องกับการเมืองหรือไม่ แต่การเมืองจะเกี่ยวข้องกับการชีวิตคุณแน่นอน” นั่นก็คือการเมืองจะเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับชีวิต และการดำรงชีวิตทุกด้านทุกมิติ เศรษฐกิจ สังคม และทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2560 ได้บัญญัติเรื่องการปฏิรูปประเทศด้านการเมือง โดยให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมทางการเมือง รวมตลอดทั้งการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ ดังนั้น การมีส่วนร่วมทางการเมืองจะเป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการปฏิรูปประเทศด้านการเมืองพร้อมทั้งส่งผลให้การเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขมีความเข้มแข็งและยั่งยืน รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นอย่างมาก เห็นได้จากบทบัญญัติว่าด้วยการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยตรงของประชาชน เพื่อให้สิทธิแก่ประชาชนในกระบวนการทางการเมืองต่างๆ หลักการสำคัญของระบบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมยึดหลักพื้นฐานที่ว่า ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย ประชาชนสามารถใช้อำนาจอธิปไตยได้เสมอแม้ว่าได้อำนาจให้กับผู้แทนของประชาชนไปใช้ในฐานะที่เป็นตัวแทนแล้วก็ตาม

ตาม แต่ประชาชนก็สามารถเฝ้าตรวจสอบควบคุมและแทรกแซงการทำหน้าที่ของตัวแทนของประชาชนได้เสมอ

การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนนั้นอาจเกิดขึ้นได้ในหลายลักษณะ เช่น การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง การพูดคุยเรื่องการเมือง การช่วยพรรคการเมืองในการรณรงค์หาเสียง การเข้าร่วมประชุมทางการเมือง การเป็นผู้สมัครเข้ารับเลือกตั้ง หรือแม้แต่การเดินขบวนประท้วง หรือสนับสนุนการดำเนินการของรัฐที่ยังผลให้ตนเองได้ประโยชน์หรือเสียประโยชน์ และการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่เป็นหัวใจสำคัญของประชาธิปไตยแบบตัวแทน คือการมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งผู้แทนที่ไม่มีการทุจริตและไม่มีการซื้อสิทธิขายเสียง

หลักการมีส่วนร่วมของประชาชนในระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทน ประชาชนจะเลือกผู้แทนทำหน้าที่แทนตนในรัฐสภา และเจตจำนงของรัฐสภาถือเป็นความต้องการของประชาชน โดยที่ประชาชนยังมีช่องทางในการควบคุมทางการเมืองการปกครองได้บ้าง โดยขอบเขตของการมีตัวแทนของปวงชนนั้น ต้องเป็นไปอย่างกว้างขวาง ประชาชนทั่วไปต้องมีสิทธิที่จะมีตัวแทน สิทธิในการออกเสียงเลือกตั้งจะเป็นของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หรือมีเงื่อนไขกีดกันประชาชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งมิได้ และสิทธิพื้นฐานของประชาชนต้องได้รับการรับรอง เช่น สิทธิในการพูด สิทธิในการเขียน สิทธิในการประกอบอาชีพ สิทธิในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร สิทธิในการนับถือศาสนา ซึ่งต้องเป็นสิทธิที่เท่าเทียมกัน การมีส่วนร่วมทางการเมือง จึงนับว่ามีความสำคัญต่อกระบวนการทางการเมือง กล่าวคือ การมีส่วนร่วมทางการเมืองนั้นจะเป็นเป้าหมายสำคัญของการพัฒนาระบบทางการเมืองให้เป็นประชาธิปไตยเนื่องจากการมีส่วนร่วมทางการเมืองของบุคคลในทุกระดับชั้นสามารถใช้เป็นตัวชี้วัดที่สำคัญประการหนึ่งของกระบวนการในระบอบประชาธิปไตย กล่าวคือ สังคมใดจะมีความเป็นประชาธิปไตยสูงหรือต่ำ ซึ่งสามารถพิจารณาได้จากการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน สังคมที่ประชาชนมีระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงย่อมมีระดับความเป็นประชาธิปไตยสูง ในทางตรงข้ามถ้าหากสังคมใดประชาชนมีระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองต่ำ แสดงว่าสังคมนั้นมีระดับความเป็นประชาธิปไตยต่ำ (วัชรภรณ์ โพธิ์ศรีตา, 2543) และการมีส่วนร่วมมีความเกี่ยวข้องในด้านจิตใจและอารมณ์ของบุคคลที่มีต่อกิจกรรมของกลุ่ม กิจกรรมของมนุษย์ส่วนใหญ่อาศัยการมีส่วนร่วมเป็นตัวกระตุ้นให้ทำงานสำเร็จได้ตามเป้าหมาย การมีส่วนร่วมในการบริหารงานเป็นทั้งเครื่องมือ และกระบวนการในกิจกรรมต่างๆ ให้ประสบความสำเร็จและบรรลุเป้าหมาย การให้บุคคลมีส่วนร่วมในองค์กรนั้น บุคคลจะต้องมีส่วนเกี่ยวข้อง (involvement) ในการดำเนินกิจกรรมหรือปฏิบัติการกิจต่างๆ ขององค์กร การที่บุคคลมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ย่อมทำให้

บุคคลมีความผูกพันต่อกิจกรรมนั้นและมีความผูกพันต่อองค์กรในที่สุด (สมศักดิ์ คงเที่ยง, 2543) จึงให้เห็นได้ว่าการมีส่วนร่วมทำให้การมีความเกี่ยวข้องก่อให้เกิดความผูกพัน

ปัจจุบันการมีส่วนร่วมของนักศึกษาในการจัดกิจกรรมในสถาบันอุดมศึกษาย่อมเป็นไปตามความสนใจของแต่ละบุคคล โดยสถาบันทางการศึกษามีบทบาทในการสร้างบรรยากาศและจูงใจให้นักศึกษามีส่วนร่วมในกิจกรรมด้วยการบูรณาการการเรียนการสอน ด้วยเหตุนี้สถาบันการศึกษาจึงเป็นส่วนหนึ่งในการส่งเสริมพฤติกรรมทางการเมืองแก่นักศึกษาและการกล่อมเกลາทางการเมือง อันเป็นกระบวนการที่ได้มาซึ่งทัศนคติ ความเชื่อ ความรู้สึก ความสำนึก และค่านิยมเกี่ยวกับการเมือง ระบบการเมือง และส่วนต่างๆ ของระบบการเมือง การเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเมืองเพื่อเป็นการเสริมสร้างทักษะความรู้ประสบการณ์ การอบรมการกล่อมเกลາทางจิตใจ การถ่ายทอดความรู้และการปลูกฝังจิตใจจากสถาบันทางการศึกษา การสอดแทรกอยู่ในหลักสูตรและกิจกรรมต่างๆ ที่นักศึกษาได้รับมาจากการศึกษาหาความรู้การเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเมืองเป็นการส่งเสริมให้นักศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมกับชุมชนและสังคมเพิ่มมากขึ้น

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เป็นมหาวิทยาลัยทางพระพุทธศาสนา มีนักศึกษาที่เป็นบรรพชิตและคฤหัสถ์ มีความหลากหลายของนักศึกษาจากคณะที่ศึกษาในศาสตร์ที่ต่างกัน และได้เปิดการเรียนการสอนหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิตตั้งแต่ปี 2543 เป็นต้นมา นับว่าหน่วยงานหนึ่งในการปลูกฝังให้ให้นักศึกษามีส่วนร่วมในกิจกรรมการเมืองที่ส่งเสริมระบอบประชาธิปไตย เสริมสร้างทักษะความรู้แก่นักศึกษาให้เข้ามามีส่วนร่วมทางด้านการเมืองการปกครอง กอปรกับปัจจุบัน การมีส่วนร่วมทางการเมืองจะเป็นไปในสถานะใด ย่อมมีเหตุปัจจัยทางสังคมที่แตกต่างกันตามบริบทของโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงทำให้คณะผู้วิจัยมีความประสงค์เพื่อที่จะศึกษาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ศาลายา จังหวัดนครปฐม ในด้านการเลือกตั้ง ด้านการรณรงค์แก่พรรคการเมือง ด้านกิจกรรมกลุ่ม ด้านการติดต่อ และด้านการคัดค้าน เพื่อจักได้นำผลลัพธ์ที่ได้ไปเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอนและเพื่อให้เกิดองค์ความรู้ที่จะนำไปสู่การปรับโลกทัศน์ทางการเมืองการปกครองของสังคมไทยให้ เป็นไปตามอุดมคติที่พึงปรารถนาต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ศาลายา
2. เพื่อเปรียบเทียบปัจจัยส่วนบุคคลกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ศาลายา
3. เพื่อนำเสนอแนวทางการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ศาลายา

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้ใช้การวิจัยแบบผสม (Mixed Method) โดยเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยได้กำหนดวิธีการดำเนินการวิจัยไว้ ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร ที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักศึกษาคฤหัสถ์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ศาลายา จังหวัดนครปฐม โดยมีจำนวนทั้งสิ้น 342 คน (ทะเบียนและวัดผล มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2563)

1.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้จากการสุ่มกลุ่มตัวอย่างจากนักศึกษาคฤหัสถ์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ศาลายา จังหวัดนครปฐม โดยใช้วิธีการคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างของทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane, 1973: 735) สามารถคำนวณได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 177 คน ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้จึงทำการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 180 คน

1.3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 8 คน ประกอบด้วย นักศึกษา คณะสังคมศาสตร์ปีที่ 1 จำนวน 2 คน นักศึกษา คณะสังคมศาสตร์ปีที่ 2 จำนวน 2 คน นักศึกษา คณะสังคมศาสตร์ปีที่ 3 จำนวน 2 คน และ นักศึกษา คณะสังคมศาสตร์ปีที่ 4 จำนวน 2 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

2.1 แบบสอบถาม (Questionnaires) เรื่อง การมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย โดยมีโครงสร้างของแบบสอบถาม 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 เป็นแบบสอบถามข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษามหาวิทยาลัย 5 ด้าน ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะ โดยตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือผ่านการค่าการวิเคราะห์เพื่อหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC: Index of item objective congruence) จากผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด 3 ท่าน พบว่า มีค่าความดัชนีความสอดคล้องเท่ากับ 0.87

2.2 แบบสัมภาษณ์ (Interview Form) มีลักษณะแบบมีโครงสร้าง ซึ่งเป็นคำถามแบบปลายเปิด (Open ended Form) ศาลา โดยแบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้สัมภาษณ์ ตอนที่ 2 แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ศาลา โดยตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือผ่านการหาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) จากผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัย

3. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์

3.1 การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถาม ใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) สถิติการวิเคราะห์การผันแปรทางเดียว (One-way Analysis of Variance: One way ANOVA)

3.2 การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis Techniques)

ผลการวิจัย

ผลการผลการวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ศาลา” สามารถสรุปได้ดังนี้

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย เพศ อายุ ชั้นปีการศึกษา ดังต่อไปนี้

เพศ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีจำนวน 99 คน คิดเป็นร้อยละ 55.0 รองลงมาเป็นเพศหญิง มีจำนวน 81 คน คิดเป็นร้อยละ 45.0 1.2

อายุ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุ 21-23 ปี จำนวน 87 คน คิดเป็นร้อยละ 48.4 รองลงมาคืออายุ 18-20 ปี จำนวน 33 คน คิดเป็นร้อยละ 18.3 มีอายุ 30 ปีขึ้นไป จำนวน 31 คน คิดเป็นร้อยละ 17.2 มีอายุ 24-26 ปี จำนวน 18 คน คิดเป็นร้อยละ 10.0 และมีอายุ 27-29 ปี จำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 6.1

ชั้นปีการศึกษา ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เรียนอยู่ปีที่ 4 ขึ้นไป จำนวน 52 คน คิดเป็นร้อยละ 28.9 รองลงมาเรียนอยู่ปีที่ 2 จำนวน 51 คน คิดเป็นร้อยละ 28.3 เรียนอยู่ปีที่ 3 จำนวน 45 คน คิดเป็นร้อยละ 25.0 และเรียนอยู่ปีที่ 1 จำนวน 32 คน คิดเป็นร้อยละ 17.8

2. ผลการวิเคราะห์ระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ศาลายา

ด้านการเลือกตั้ง ผลการวิจัย พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ในภาพรวมกลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.72$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมากทุกข้อคำถาม ได้แก่ ท่านตัดสินใจเลือกบุคคลผู้นั้นด้วยตัวของท่านเอง ($\bar{x} = 4.03$) รองลงมาคือท่านไปใช้สิทธิเลือกตั้งมากน้อยเพียงใด (สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน อบต. เทศบาล อบจ. นายกองค์การนักศึกษา ประธานสภานักศึกษา ประธานสภานักเรียน หัวหน้าห้อง ฯลฯ) ($\bar{x} = 3.78$) ท่านศึกษากระบวนการและวิธีการเลือกตั้งเป็นอย่างดี ($\bar{x} = 3.75$) ท่านได้ศึกษานโยบายวิเคราะห์แนวความคิดการดำเนินงานของผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นอย่างดี ($\bar{x} = 3.58$) และท่านช่วยสอดส่องดูแลในเรื่องทุจริตการเลือกตั้ง ($\bar{x} = 3.52$) ตามลำดับ

ด้านการรณรงค์แก่พรรคการเมือง ผลการวิจัย พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ในภาพรวมกลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 2.91$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง จำนวน 4 ข้อคำถาม ได้แก่ ท่านคิดว่าการรณรงค์หาเสียงของพรรคการเมือง คือ การช่วยให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้อง ($\bar{x} = 3.36$) รองลงมาคือท่านให้การสนับสนุนโดยการแชร์ข่าวสารข้อมูลการรณรงค์หาเสียงของพรรคการเมืองผ่านโลกออนไลน์ ($\bar{x} = 3.17$) ท่านช่วย “เป็นปากเป็นเสียง” ในการรณรงค์หาเสียงของพรรคการเมืองกับคนในครอบครัว เพื่อนบ้าน และเพื่อนสนิท ($\bar{x} = 2.91$) ท่านให้การสนับสนุนการเงินตามกำลังแก่พรรคการเมืองในการรณรงค์หาเสียง ($\bar{x} = 2.66$) และอยู่ในระดับน้อย จำนวน 1 ข้อคำถาม ได้แก่ ท่านได้ไปร่วมเดินรณรงค์หาเสียงให้แก่พรรคการเมือง ($\bar{x} = 2.46$) ตามลำดับ

ด้านกิจกรรมกลุ่ม ผลการวิจัย พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ในภาพรวมกลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 2.97$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง ทุกข้อคำถาม ได้แก่ การเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มนักรการเมืองหรือพรรคการเมืองทำให้ได้รับความรู้ และได้ประสบการณ์ที่นำมาใช้ในการเรียนได้ ($\bar{x} = 3.32$) รองลงมาคือท่านคิดว่าการเข้าร่วมกิจกรรมทั้งออนไลน์และออฟไลน์ ทำให้ได้รับทราบความเคลื่อนไหวของกลุ่มนักรการเมืองหรือพรรคการเมืองอย่างถูกต้อง ($\bar{x} = 3.31$) ท่านกดแชร์ กดไลค์และกดติดตามเพจของกลุ่มนักรการเมืองหรือพรรคการเมือง ($\bar{x} = 2.93$) การเข้าร่วมกิจกรรมของนักรการเมืองหรือพรรคการเมืองทำให้ท่านรู้สึกว่าเป็น “คนใน” ($\bar{x} = 2.66$) และท่านเข้าร่วมกิจกรรม เช่น การประชุม การสัมมนาของนักรการเมืองหรือพรรคการเมืองอย่างสม่ำเสมอ ($\bar{x} = 2.64$) ตามลำดับ

ด้านการติดต่อ ในภาพรวมกลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 2.58$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง ทุกข้อคำถาม ได้แก่ ท่านได้สื่อสารกับบุคคลในพรรคการเมืองหรือนักรการเมืองในเรื่องทั่วไป ($\bar{x} = 2.66$) รองลงมาคือการติดต่อกับบุคคลในพรรคการเมืองหรือนักรการเมืองผ่านโลกออนไลน์ ($\bar{x} = 2.61$) ท่านได้สื่อสารกับบุคคลในพรรคการเมืองหรือนักรการเมืองในประเด็น การเมือง ($\bar{x} = 2.57$) การติดต่อกับบุคคลของพรรคการเมืองหรือนักรการเมืองผ่านการสื่อสารแบบเผชิญหน้า ($\bar{x} = 2.56$) และท่านได้สื่อสารกับบุคคลในพรรคการเมืองหรือนักรการเมืองในเรื่องส่วนตัว ($\bar{x} = 2.54$) ตามลำดับ

ด้านการคัดค้าน ในภาพรวมกลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.16$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง ทุกข้อคำถาม ได้แก่ การร่วมชุมนุม ประท้วง คัดค้าน ไม่ใช้การแสดงออกซึ่งความรุนแรง ($\bar{x} = 3.40$) รองลงมาคือแม้ว่าการชุมนุมประท้วงคัดค้าน จะไม่ประสบความสำเร็จ ท่านก็มีความภาคภูมิใจในการทำหน้าที่พลเมือง ($\bar{x} = 3.36$) ท่านคิดว่าการไปร่วมชุมนุม ประท้วง คัดค้านเป็นหน้าที่ของพลเมืองและเป็นวิถีตามครรลองประชาธิปไตย ($\bar{x} = 3.33$) ท่านเชื่อว่าเสียงของท่านในการชุมนุม ประท้วง คัดค้านเป็นเสียงที่มีความหมาย ($\bar{x} = 3.11$) และ ท่านได้เข้าร่วมชุมนุมเพื่อคัดค้านประเด็นทางการเมืองต่าง ๆ ที่ไม่เห็นด้วย ($\bar{x} = 2.62$) ตามลำดับ

3. ผลการเปรียบเทียบปัจจัยส่วนบุคคลกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ศาลายา

การทดสอบสมมติฐานระหว่างการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย จำแนกตามเพศ พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีเพศแตกต่างกัน มีส่วนร่วมทางการเมืองในภาพรวมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีส่วนร่วมทางการเมืองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 เพียงด้านเดียว ได้แก่ ด้านการเลือกตั้ง (Sig = 0.004) การจำแนกตามอายุ พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีอายุแตกต่างกัน มีส่วนร่วมทางการเมืองในภาพรวมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีส่วนร่วมทางการเมืองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 เพียงด้านเดียว ได้แก่ ด้านการเลือกตั้ง (Sig = 0.004) ส่วนการจำแนกตามชั้นปีการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีชั้นปีการศึกษาแตกต่างกัน มีส่วนร่วมทางการเมืองในภาพรวม และรายด้านแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

4. แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ศาลายา

จากการสัมภาษณ์ พบว่า การตื่นตัวในการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาคณะสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ศาลายา ด้วยสถานการณ์ทางสังคมเปลี่ยนแปลงไป นักศึกษาบางกลุ่มที่มีความเห็นด้วยกับการเรียกร้องความเป็นประชาธิปไตยจะเข้าไปมีส่วนร่วมในทางการเมืองบางส่วน (ส่วนน้อย) แต่โดยส่วนมาก มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เป็นมหาวิทยาลัยด้านพระพุทธศาสนา เรื่องของการไปเดินขบวนเรียกร้องที่ก่อให้เกิดความวุ่นวายโดยส่วนมากนักศึกษาจะไม่สนใจ และอีกทั้งนักศึกษายังมองว่าเป็นเรื่องไกลตัว

ดังนั้น ควรให้การศึกษานักศึกษา ในเรื่องการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของนักศึกษา การใช้โน้มนาสถาปัตยกรรม การศึกษาวิเคราะห์ปัญหา การเชื่อมโยงและประสานประโยชน์ร่วมกัน ระหว่างการเมืองภาคประชาชนด้วยตนเอง เป็นต้น เป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดพัฒนาการเมืองแบบพหุการเมืองที่เข้มแข็งโดยจะเอื้อให้เกิดการเคลื่อนไหวทางการเมืองแบบใหม่ของกลุ่มต่าง ๆ อย่างหลากหลาย และก่อให้เกิดประเด็นทางการเมืองใหม่ ๆ ที่ขยับยกระดับเป็นประเด็นสาธารณะ เกิดการตรวจสอบกระบวนการทางการเมืองทั้งระบบ อันจะส่งผลการระบอบการเมืองที่มีประสิทธิภาพ เป็นประโยชน์ต่อการบริหารประเทศและประชาชนส่วนรวม

นอกจากนี้ควรจัดกิจกรรมรณรงค์ให้นักศึกษาไปใช้สิทธิ์เลือกตั้ง ให้หลักสูตรจัดกิจกรรมเสนาวิชาการศึกษาเกี่ยวกับการเลือกตั้งเชิงสร้างสรรค์ ให้นักศึกษารู้จักวิเคราะห์สืบค้นข้อมูลข่าวสารจากสื่อประเภทต่างๆ ไม่เชื่ออย่างงมงาย ฝึกให้นักศึกษาเขียนบทความทางวิชาการ และหาช่องทางในการตีพิมพ์เผยแพร่ผลงานในวารสารหรืองานประชุมวิชาการในระดับชาติ ให้รู้จักใช้เหตุผลในการบูรณาการกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

อภิปรายผล

1. ระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย ศาลายา ส่วนมากมีส่วนร่วมในทางการเมือง มีการคัดค้าน การทำกิจกรรมกลุ่ม การรณรงค์แก้พรรคการเมือง และด้านการติดต่อกับภาคีเครือข่ายในทางการเมืองหรือกลุ่มเคลื่อนไหวทางการเมืองแต่อาจจะดำเนินการทำไม่ใหญ่และรุนแรง แต่ถึงอย่างก็ตาม การแสดงออกทางการเมืองถึงเป็นกิจกรรมหนึ่งตามแนวทางการปกครองระบอบประชาธิปไตย ดังที่ สุจิต มีธรรม (2537) ได้กล่าวถึงนักศึกษาในฐานะที่เป็นกลุ่มชนชั้นกลางเป็นกำลังที่สำคัญของชาติซึ่งมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วมนิสิตจึงควรจะเป็นผู้ริเริ่มทางการเมืองหาหน้าที่เรียกร้องสิทธิประโยชน์แทนประชาชนรวมทั้งคอยถ่วงดุลอำนาจของผู้ปกครองประเทศในประเด็นปัญหาต่างๆ เป็นตัวแทนส่วนหนึ่งของประชาชนทั้งประเทศในการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองซึ่งนิสิตเคยปรากฏบทบาททางการเมืองโดยการเป็นปากเป็นเสียงให้กับประชาชนในด้านต่างๆ โดยเฉพาะช่วงระหว่างวันที่ 14 ตุลาคม 2516 ถึงวันที่ 6 ตุลาคม 2519 แต่ในปัจจุบัน นักศึกษากลับไม่ได้มีบทบาททางการเมืองมากนักดังจะเห็นจากการเข้าร่วมส่วนร่วมทางการเมืองของนิสิต ปัจจุบันอยู่ในระดับต่ำไม่จะเป็นการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองหรือการชุมนุมเคลื่อนไหวทางการเมือง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของมยุรี ทัศนอมสุข (2554) ศึกษาเรื่อง การรับรู้ข่าวสารทางการเมืองกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนิสิตภาควิชาพลศึกษาและกีฬา คณะศึกษาศาสตร์ และพัฒนาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน พบว่านักศึกษามีส่วนร่วมทางการเมืองอยู่ในระดับน้อย และการรับรู้ข่าวสารไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนิสิต โดยตัวแปรอิสระที่ทำให้การมีส่วนร่วมทางการเมืองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ได้แก่ เพศ ชั้นปี รายได้ของครอบครัว และอาชีพของผู้ปกครอง โดยตัวแปรอื่น ๆ ที่ศึกษาได้แก่ อายุ และภูมิฐานะของนักศึกษา

2. การเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย จำแนกตามเพศ อายุ และชั้นปีการศึกษา ปัจจัยส่วนบุคคลที่มีความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยรายคู่กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองด้านการเลือกตั้ง เป็น อายุ นั้นหมายความว่าอายุแตกต่างกัน มีส่วนร่วมทางการเมืองด้านการเลือกตั้งแตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เล็ก จันทรสอาด (2549) ได้ศึกษาการเข้าร่วมกิจกรรมของนิสิตมหาวิทยาลัยบูรพา เพื่อศึกษา และเปรียบเทียบปัญหาและความคิดเห็นในการเข้าร่วมกิจกรรมของนิสิต จำแนกตาม เพศ คณะ และชั้นปี กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นิสิตชายและหญิงมหาวิทยาลัยบูรพา ที่ศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 1 ถึงปีที่ 4 ทุกคณะ จำนวน 519 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม ผลการวิจัย พบว่ากิจกรรมที่นิสิตเข้าร่วมเป็นสมาชิกมากที่สุด คือ กิจกรรมด้านกีฬาและพัฒนาบุคลิกภาพ กิจกรรมที่นิสิตเข้าร่วมเป็นกรรมการมาก คือ กิจกรรมด้านส่งเสริมวิชาการ และกิจกรรมที่นิสิตเข้าร่วมกิจกรรมมาก คือ กิจกรรมด้านบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ปัญหาในการเข้าร่วมกิจกรรมพบในระดับปานกลางซึ่งมีหลายประการเรียงตามลำดับ คือ กิจกรรมบางประเภทไม่บรรลุวัตถุประสงค์เนื่องจากขาดการวางแผนที่ดีอาคารสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวกไม่เหมาะสมและขาดการส่งเสริมและสนับสนุนจากผู้บริหารและผู้เกี่ยวข้อง ส่วนความคิดเห็นต่อประโยชน์ที่ได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรมของนิสิตโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เรียงตามลำดับ คือ การเข้าร่วมกิจกรรมช่วยให้รู้จักปรับตัวและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ดี ทำให้รู้จักและมีเพื่อนมากขึ้น และช่วยให้ได้รับประสบการณ์ในการดำเนินชีวิต การเปรียบเทียบ พบว่า เพศ ต่างกันมีปัญหาในการเข้าร่วมกิจกรรมไม่แตกต่างกัน แต่นักศึกษาที่มีระดับชั้นปีต่างกันมีปัญหาในการเข้าร่วมกิจกรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 อีกทั้งสอดคล้องกับงานวิจัยของกฤษฎพลณ์ บุญครอง และ ศิวัช ศรีโกคางกุล (2562) ได้ศึกษา นักศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่นกับความตื่นตัวทางการเมือง ผลการวิจัยพบว่า สถาบันกล่อมเกลางานทางการเมืองมีบทบาทต่อความตื่นตัวทางการเมือง อยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.12, SD = 0.28) วัฒนธรรมทางการเมืองอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.31, SD = 0.31) นักศึกษาร้อยละ 97.77 มีความเข้าใจทางการเมืองเป็นอย่างดี แต่มีรู้ความสนใจทางการเมืองค่อนข้างน้อย การมีส่วนร่วมทางการเมือง อยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 1.55, SD = 0.42) และนักศึกษารับรู้ข้อมูลข่าวสารทางการเมืองผ่านสื่อสังคมออนไลน์ คือ เฟซบุ๊ก มากที่สุด สรุปโดยภาพรวมนักศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่น มีความตื่นตัวทางการเมืองในระดับปานกลาง ซึ่งเป็นผลมาจากการถูกปิดกั้นการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองในช่วงที่ผ่านมาทัศนคติที่มีต่อ

การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร นักศึกษาคิดว่าจะออกไปใช้สิทธิเลือกตั้งร้อยละ 97.33 เหตุผลหลักในการตัดสินใจเลือก คือ นโยบาย ในอนาคตประเทศ

3. แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย ศาลายา ควรให้การศึกษาของนักศึกษา ในเรื่องการรับรู้ ข้อมูลข่าวสารของนักศึกษา การใช้โน้มนาสถาปัตยกรรม การศึกษาวิเคราะห์ปัญหา การเชื่อมโยงและ ประสานประโยชน์ร่วมกันระหว่างการเมืองภาคประชาชนด้วยกันเอง เป็นต้น เป็นปัจจัยที่ ก่อให้เกิดพัฒนาการเมืองแบบพหุการเมืองที่เข้มแข็งโดยจะเอื้อให้เกิดการเคลื่อนไหวทาง การเมืองแบบใหม่ของกลุ่มต่าง ๆ อย่างหลากหลาย และก่อให้เกิดประเด็นทางการเมืองใหม่ ๆ ที่ขยับยกระดับเป็นประเด็นสาธารณะ เกิดการตรวจสอบกระบวนการทางการเมืองทั้งระบบ อันจะส่งผลการระบอบการเมืองที่มีประสิทธิภาพ เป็นประโยชน์ต่อการบริหารประเทศและ ประชาชนส่วนรวม ซึ่ง มานิตย์ จุ่มปา (2542) มองว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษา จะมีเฉพาะเมื่อมีการเลือกตั้งผู้แทนราษฎร ซึ่งเมื่อมีการหย่อนบัตรเลือกตั้งไปแล้ว ก็เหมือนกับ ว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองได้เสร็จสิ้นแล้วจะกลับมามีส่วนร่วมอีกครั้ง ก็ต่อเมื่อมีการ เลือกตั้งผู้แทนราษฎรใหม่ จนเกิดคำถามที่ว่า “การเมืองเป็นเรื่องของนักการเมือง” ทั้งๆ ที่ โดยหลักประชาธิปไตยแล้ว การเมืองเป็นเรื่องของประชาชนทุกคนในประเทศ ซึ่งสอดคล้องกับ งานวิจัยของ ถวิลวดี บุรีกุล และคณะ (2555) ซึ่งศึกษากับผู้มีสิทธิเลือกตั้งทั่วประเทศไทย จำนวน 1,500 คน พบว่า คุณสมบัตของการเป็นพลเมืองที่ประชาชนให้ความสำคัญสูงสุด 5 อันดับแรก คือ การทำงานแบบสุจริต การมีความภูมิใจในการเป็นคนไทย การไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การเต็มใจที่จะเสียภาษี และการปฏิบัติตามกฎหมาย ในขณะที่คนไทยมีคุณสมบัติของการเป็น พลเมืองใน 5 อันดับแรกคือ การมีความภูมิใจในการเป็นคนไทย การทำงานแบบสุจริต การไป ใช้สิทธิเลือกตั้ง การเต็มใจที่จะเสียภาษี และการปฏิบัติตามกฎหมาย สิ่งที่แตกต่างกันระหว่าง คุณสมบัติของความเป็นพลเมืองที่พึงประสงค์กับคุณสมบัติที่มีอยู่จริงของความเป็นพลเมือง คือ การสามารถวิเคราะห์และแสดงความคิดเห็นทางการเมือง และมีความรู้เกี่ยวกับการเมืองการ ปกครอง อย่างไรก็ตาม วุฒิพร ลิ้มวรารักษ์ (2562) กระบวนการมีส่วนร่วมทางการเมืองผ่านสื่อ ออนไลน์กรณีศึกษา โพสต์ทูเดย์และแนวหน้า ผลการวิจัยพบว่า 1) หนังสือพิมพ์ออนไลน์มี บทบาทและมีส่วนร่วมทางการเมืองผ่านหนังสือพิมพ์ออนไลน์โดยนำเสนอความจริง ให้ความรู้ เป็นช่องทางการสื่อสารระหว่างประชาชนกับสื่ออันมีต่อการบริหารทางการเมืองของรัฐบาล และการตรวจสอบการทำงานของรัฐบาลและผู้นำทางการเมือง สำหรับกระบวนการมีส่วนร่วม

ทางการเมืองผ่านหนังสือพิมพ์ออนไลน์ พบว่าการคัดกรองข้อมูล จัดการความคิดเห็นของผู้ใช้
 ประสานงานตรวจสอบกิจกรรมต่าง ๆ และเปิดช่องทางให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นต่อชาว
 การเมือง โดยส่วนใหญ่จะแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับประชาธิปไตย แสดงความคิดเห็นต่อการ
 ปฏิบัติหน้าที่ของตัวแทนทางการเมือง รวมถึงการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทางการเมืองอันช่วย
 เสริมสร้างวัฒนธรรมประชาธิปไตย 2) อิทธิพลของหนังสือพิมพ์ออนไลน์ที่มีต่อการพัฒนาทาง
 การเมืองพบว่า ปัจจุบันอิทธิพลของสื่อออนไลน์ที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาทางการเมืองเป็นอย่างมาก
 เนื่องจากโครงสร้างสังคมเปลี่ยนไป โดยมีการนำเทคโนโลยีเข้ามาในชีวิตประชาชนมากขึ้น
 ส่งผลให้ระบบการเมืองมีการพัฒนาสูง มีการพัฒนาความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น เพราะ
 เป็นช่องทางในการให้ข้อมูลข่าวสารได้อย่างต่อเนื่องในปริมาณที่ไม่จำกัด ส่งผลให้พลเมืองมี
 สิทธิ โอกาสและความเท่าเทียมในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารมากขึ้น อีกทั้ง เล็ก จันทรสอาด
 (2549) ได้ศึกษาการเข้าร่วมกิจกรรมของนิสิตมหาวิทยาลัยบูรพาเพื่อศึกษา และเปรียบเทียบ
 ปัญหาและความคิดเห็นในการเข้าร่วมกิจกรรมของนิสิต จำแนกตาม เพศ คณะ และชั้นปี กลุ่ม
 ตัวอย่าง ได้แก่ นิสิตชายและหญิงมหาวิทยาลัยบูรพา ที่ศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 1
 ถึงปีที่ 4 ทุกคณะ จำนวน 519 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม ผลการวิจัย พบว่ากิจกรรม
 ที่นิสิตเข้าร่วมเป็นสมาชิกมากที่สุด คือ กิจกรรมด้านกีฬาและพัฒนาศักยภาพ กิจกรรมที่นิสิต
 เข้าร่วมเป็นกรรมการมาก คือ กิจกรรมด้านส่งเสริมวิชาการ และกิจกรรมที่นิสิตเข้าร่วม
 กิจกรรมมาก คือ กิจกรรมด้านบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ปัญหาในการเข้าร่วมกิจกรรมพบใน
 ระดับปานกลางซึ่งมีหลายประการเรียงตามลำดับ คือ กิจกรรมบางประเภทไม่บรรลุ
 วัตถุประสงค์เนื่องจากขาดการวางแผนที่ดีอาคารสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวกไม่
 เหมาะสมและขาดการส่งเสริมและสนับสนุนจากผู้บริหารและผู้เกี่ยวข้อง ส่วนความคิดเห็นต่อ
 ประโยชน์ที่ได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรมของนิสิตโดยรวมอยู่ในระดับ ปานกลาง เรียง
 ตามลำดับ คือ การเข้าร่วมกิจกรรมช่วยให้รู้จักปรับตัวและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ดี ทำให้รู้จัก
 และมีเพื่อนมากขึ้น และช่วยให้ได้รับประสบการณ์ในการดำเนินชีวิต การเปรียบเทียบ พบว่า
 เพศ ต่างกันมีปัญหาในการเข้าร่วมกิจกรรมไม่แตกต่างกัน แต่นักศึกษาที่มีระดับชั้นปีต่างกันมี
 ปัญหาในการเข้าร่วมกิจกรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องนี้ สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาคณะสังคมศาสตร์ ในภาพรวมมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง การทดสอบสมมติฐาน ปัจจัยส่วนบุคคลที่มีความแตกต่าง ได้แก่ อายุ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษา ควรให้การศึกษาของนักศึกษา ในเรื่องการรับรู้ ข้อมูลข่าวสารของนักศึกษา การใช้โยนิโสมนสิการ การศึกษาวิเคราะห์ปัญหา การเชื่อมโยงและประสานประโยชน์ร่วมกันระหว่างการเมืองภาคประชาชนด้วยกันเอง เป็นต้น ส่วนข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ 1) การประชาสัมพันธ์ทำความเข้าใจแก่นักศึกษาถึงบทบาทนักศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ศาลายา อยู่ในความเหมาะสมแห่งการเป็นมหาวิทยาลัย ด้านพระพุทธศาสนา 2) ส่งเสริมให้นักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยในการมีส่วนร่วมในทางการเมืองที่เหมาะสม 3) นำวิถีปฏิบัติของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยมาพัฒนาการมีส่วนร่วมในทางการเมืองโดยนำหลักธรรมเป็นแนวทางในการดำเนินการ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย 1) มหาวิทยาลัยควรให้จัดการเรียนการสอนเพื่อสร้างความเข้าใจในการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่เหมาะสมแก่บริบทมหาวิทยาลัย 2) มหาวิทยาลัยควรจัดการเรียนการสอนที่มุ่งให้เกิดการเรียนรู้ความรับผิดชอบต่อสังคมด้วยตนเองผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านการเลือกตั้ง ด้านการรณรงค์แก้พรรคการเมือง ด้านกิจกรรมกลุ่ม ด้านการติดต่อ และด้านการคัดค้าน ให้อยู่ในกรอบที่สามารถดำเนินการได้ 3) มหาวิทยาลัยควรฝึกให้บุคลากรและนักศึกษาวเคราะห์สาเหตุของปัญหาสังคม ซึ่งมีเงื่อนไขคือ จะต้องวิเคราะห์ให้พบว่า ตนเองเป็นส่วนหนึ่งของปัญหาและสาเหตุของปัญหานั้นอย่างไร รวมถึงสนับสนุนให้เข้าไปมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหามาของสังคมนั้นๆ อย่างสร้างสรรค์และนำเอาหลักการทางพระพุทธศาสนาเข้ามีส่วนร่วมด้วย

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป 1) ควรมีการดำเนินการวิจัยและพัฒนาโดยอาศัยหน่วยวิเคราะห์ที่กว้างมากยิ่งขึ้น โดยไม่จำกัดเฉพาะนักศึกษา 2) ควรศึกษาเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในทางการเมืองระหว่างนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยกับนักศึกษามหาวิทยาลัยอื่นๆ

เอกสารอ้างอิง

กฤษขพลณ์ บุญครอง และ ศิวัช ศรีโสภากุล. (2562). นักศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่นกับความตื่นตัวทางการเมือง. วารสารด้านการบริหารรัฐกิจและการเมือง, 8(3), 94.

- ถวิลวดี บุรีกุล และ คณะ. (2555). เอกสารประกอบการสัมมนาการเมืองการปกครองไทย 2555 : 80 ปี ประชาธิปไตยไทย จัดโดยสำนักวิจัยและพัฒนา สถาบันพระปกเกล้า. 27 มิถุนายน 2555.
- มยุรี ถนอมสุข. (2554). การรับรู้ข่าวสารทางการเมืองกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนิสิต ภาควิชาพลศึกษาและกีฬา คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน. รายงานการศึกษาวิจัย. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- มานิตย์ จุมปา. (2542). ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมืองคณะกรรมการการเลือกตั้งการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2541. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม.
- เล็ก จันทรสอาด. (2549). การเข้าร่วมกิจกรรมของนิสิตมหาวิทยาลัยบูรพา เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบปัญหาและความคิดเห็นในการเข้าร่วมกิจกรรมของนิสิต. ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.
- วุฒิพร ลิ้มวรภัส. (2562). กระบวนการมีส่วนร่วมทางการเมืองผ่านสื่อออนไลน์ กรณีศึกษา โพสต์ทูเดย์และแนวหน้า. ใน วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- วัชรภรณ์ โพธิ์ศรีดา. (2543). การมีส่วนร่วมทางการเมืองของข้าราชการครูในโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษาในจังหวัดศรีสะเกษ. ใน ภาคนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการจัดการการพัฒนาสังคม, คณะพัฒนาสังคม, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สมศักดิ์ คงเที่ยง. (2542). หลักการบริหารการศึกษา. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- Taro Yamane. (1973). Statistics: An Introductory Analysis. 3rdEd.New York. Harper and Row. Publications. Vroom, H. V. (1967). Work and Motivation.

การบริหารสถานศึกษาเชิงพุทธ*

BUDDHIST SCHOOL ADMINISTRATION

อภิญญา บุญเกียรติ¹, และ พระมหาอุดร อุตโตร (มากดี)²

Apinya Boonyakiat¹, and Phramaha Udorn Uttaro (Makdee)²

¹⁻²มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์, ประเทศไทย

¹⁻²Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nakhonsawan campus, Thailand

Corresponding author E-mail: apinya_bo@hotmail.com

บทคัดย่อ

การบริหารสถานศึกษาถือเป็นภาระหน้าที่ที่สำคัญของผู้บริหารสถานศึกษาที่ต้องคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ตลอดจนตอบสนองความต้องการของสังคมโลกได้ พุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งปัญญาและการปฏิบัติหลักคำสอนทั้งหลายในพระพุทธศาสนากล่าวถึงหลักความเป็นจริงตามกฎธรรมชาติ ทั้งนี้หลักพุทธธรรมในพระพุทธศาสนาประกอบด้วยหลักศีลธรรม และจริยธรรม มุ่งเน้นให้รู้เท่าทันความจริงของโลกและชีวิต ในปัจจุบันโดยเฉพาะการบริหารงานตามแนวพุทธธรรมเป็นการใช้หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาบริหารจัดการทั้งในด้านการบริหารตนเองของผู้บริหาร ผู้บริหารจะทำ หน้าที่สำเร็จ ลุล่วงไปด้วยดีถ้ามีคุณลักษณะ 3 ประการ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในทุติยปาปิณีสสูตร ได้แก่ 1) หลักจักขุมา 2) วิญญู 3) นิสสยสัมปันโน การบริหารบุคคลบูรณาการด้วยหลักไตรสิกขา และการบริหารงานในสถานศึกษาโดยการใช้หลักการบริหาร 3 ป 1) ปริยัติ 2) ปฏิบัติ 3) ปฏิเวธ ตลอดจนบูรณาการการบริหารหลักสัปปริสธรรม 7 ดังนั้นหลักธรรมคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ใช้ในการบริหารจัดการและดำเนินการย่อมก่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลที่ยั่งยืนต่อตัวบุคคลและสถานศึกษาได้

คำสำคัญ: การบริหารสถานศึกษา, พระพุทธศาสนา

* Received 28 December 2022; Revised 9 January 2023; Accepted 18 January 2023

Abstract

School administration is the important obligation of school administrators in developing Thai learners to complete with physical, mental and moral qualities, be able to live with others happily, and response to the world requirement. Ethical and cultural life can co-exist with others happily. Buddhism is the religion of wisdom and practice. The Buddhist principle is based on natural laws. The Buddhist principle consists of morality and ethics, focusing on the realization of life and world. 3 qualifications in Buddhist principles that should be integrated in successful administration are: 1) Cakkhuma or shrewd, 2) Vidhuro or capable of administering business and 3) Nissayasampanno or having a good credit rating. Furthermore, the administrators should have the Threefold Training, Sappurisa Dhamma and follow the principles of True doctrine: study of scriptures, the true doctrine of practice, and the true doctrine of penetration. By this way, the administration can be beneficial to individual and educational institution effectively and sustainably.

Keywords: School administration, Buddhism

บทนำ

การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างและพัฒนาความรู้ ความคิด ความประพฤติและคุณธรรมของบุคคล สังคมและบ้านเมืองใดให้การศึกษาที่ดีแก่เยาวชนได้อย่างครบถ้วน ล้วนพอเหมาะกันทุกๆ คน ด้านสังคมและบ้านเมืองนั้นก็จะมีพลเมืองที่มีคุณภาพ ซึ่งสามารถธำรงรักษาความเจริญมั่นคงของประเทศชาติไว้ และพัฒนาให้ก้าวหน้าต่อไปได้โดยตลอด (พระบรมราโชวาท, 2524 : ออนไลน์) สถานศึกษาจึงเป็นสถานที่สำคัญในการพัฒนาการศึกษาให้ผู้เรียนมีคุณภาพตอบสนองสังคมโลกได้ ซึ่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไข

เพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 มาตรา 6 “การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข” และสถานศึกษาต้องยึดมาตรา 8 เกี่ยวกับการศึกษาโดยยึดหลักดังนี้ 1) เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน 2) ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา 3) การพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2553) การบริหารจำเป็นต้องอาศัยการบริหารจากผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา จึงเปรียบเสมือนหางเสือเรือที่จะนำพาสถานศึกษาให้ก้าวไปในสู่เป้าหมายของสถานศึกษาและสนองนโยบายของรัฐบาลได้อย่างมีประสิทธิภาพ และศักดิ์ศรีผู้บริหารสถานศึกษาที่จะประสบความสำเร็จในการบริหารองค์การในยุคการแข่งขัน จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความรู้ที่สำคัญคือวิสัยทัศน์ และมีความสามารถในการกำหนดกลยุทธ์เป็นอันดับหนึ่ง ต้องเป็นผู้มีคุณธรรมในการบริหารสถานศึกษาเพื่อนำสถานศึกษาไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างยั่งยืน

การบริหารแนวพุทธเป็นความพยายามในการนำเอาหลักธรรมของพระพุทธศาสนามาประยุกต์กับวิชาสมัยใหม่ทั้งนี้ เพราะพุทธธรรมเป็นนามธรรมสูงกว่าความรู้สมัยใหม่ใดๆ พุทธธรรมจึงสามารถควบคุมทั้งวิทยาศาสตร์และสังคมศาสตร์ได้ทั้งหมด เมื่อองค์กรมีความมั่นคงแล้ว เราจะหยุดแค่นั้นไม่ได้ จำเป็นต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา เรียกว่า การพัฒนาองค์กร สามารถทำได้ทั้งทางโลกและทางธรรม สำหรับการพัฒนาทางโลกนั้นมีวิธีการทำได้หลากหลายรูปแบบ เช่น Reengineering, Human Resource Development หรือ Knowledge Management แต่สำหรับการพัฒนาองค์กรทางธรรม (Buddhist organization development) คือการใช้หลักธรรมเป็นเครื่องมือในการพัฒนาองค์กร ตัวแปรที่จะพัฒนานั้นก็คือ องค์ประกอบหลักขององค์กรนั่นเอง เมื่อการพัฒนาทางโลกผสมผสานกับการพัฒนาทางธรรม ย่อมทำให้องค์กรนั้น เป็นองค์กรที่มีสันติภาพ เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ มีความสามารถในการบริหารจัดการตนเองได้ รักษาความสมดุลของสิ่งแวดล้อม และเป็นองค์กรที่มีจิตวิญญาณหรือมีจิตสำนึกชุมชนนั่นเอง (สัญญา สัญญาวิวัฒน์ และและชาย สัญญาวิวัฒน์, 2550) การที่นักบริหารนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องกำกับในการบริหารงานทุกด้านย่อม

เป็นการประสานความเชื่อ แนวคิดในเชิงจริยธรรมของสังคมเข้ากับการปฏิบัติหน้าที่ (ฉันทนา จันทรบรรจง, 2541) ตามทฤษฎีการบริหารซึ่งทำให้การดำเนินการใดๆ ที่เกี่ยวกับองค์กรนั้น อยู่บนพื้นฐานที่สอดคล้องกับความเชื่อถือการยอมรับของสังคมตลอดจนสร้างความพึงพอใจให้แก่ผู้ปฏิบัติหน้าที่ในองค์กรที่สามารถทำงานภายใต้กรอบของหลักธรรมอันที่จะสร้างศรัทธา ทำให้องค์กรสามารถพัฒนาไปในทิศทางที่ต้องการได้อย่างดี

ดังนั้นในบทความนี้ผู้เขียนมุ่งศึกษาการบริหารสถานศึกษาและหลักธรรมของพระพุทธศาสนาที่ผู้บริหารสามารถนำมาบูรณาการใช้กับการบริหารสถานศึกษา โดยผู้เขียน เริ่มต้นจากการศึกษาการบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษาและศึกษาการบริหารเชิงพุทธ เพื่อนำเสนอการบริหารสถานศึกษาเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการบริหารงานของผู้บริหารต่อไป

การบริหารสถานศึกษา

การบริหารเป็นเรื่องที่มีความสำคัญเพราะเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานขององค์กรที่มุ่งไปสู่ความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพตามเป้าหมายและเพื่อความอยู่รอดขององค์กร ในที่นี้ได้กล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารไว้ดังนี้

การบริหาร (Administration) ได้มีผู้ให้ความหมายไว้หลายท่าน ได้แก่ คำว่า “บริหาร” มาจาก บริ + หาร บริ หมายถึง รอบๆ ถ้วนทั่วหาร หมายถึง แบ่งกัน กระจายการบริหาร จึงหมายถึงการแบ่งงาน

กันทำให้โดยทั่วถึงกัน มีผู้บริหารเป็นผู้คอยติดตามดูแล เพื่อให้งานสำเร็จลุล่วงด้วยดี (จรัส อติวิทยากรณ์, 2551) การบริหารหมายถึง การทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยผู้อื่น การบริหารว่า เป็นกระบวนการจัดองค์การและการใช้ทรัพยากรต่างๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ล่วงหน้า การบริหารเป็นกระบวนการ

ทางสังคม ซึ่งประกอบด้วยชุดกิจกรรมอันจะนำไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายและกิจกรรมต่างๆ นั้น มักจะเกี่ยวข้องกับการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล นอกจากนี้ การบริหาร หมายถึง กิจกรรมต่างๆ ที่บุคคล ตั้งแต่สองคนขึ้นไป ร่วมมือกันดำเนินการ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์

อย่างหนึ่งอย่างใด หรือหลายอย่างที่คุณคล่วคล่องกำหนด โดยใช้กระบวนการ อย่างมีระบบ และให้ทรัพยากร ตลอดจนเทคนิคต่างๆ อย่างเหมาะสม (สมศักดิ์ คงเที่ยง, 2542) นอกจากนี้ การบริหาร คือ การใช้ศาสตร์และศิลป์นำทรัพยากรการบริหาร (Administrative resource) มาประกอบการตามกระบวนการบริหาร (Process of Administration)

ให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจน การบริหาร คือ ศิลปะ ในการทำให้สิ่งต่างๆ ได้รับการกระทำจนเป็นผลสำเร็จ หมายความว่าผู้บริหารไม่ใช่ผู้ปฏิบัติ แต่ใช้ศิลปะทำให้ผู้ปฏิบัติงานทำงานจนเป็นผลสำเร็จตรงตามจุดหมายขององค์การ หรือตรงตามจุดหมายที่ผู้บริหารตัดสินใจเลือกแล้ว (หวน พินธุพันธ์, 2549) ดังนั้น การบริหาร เป็นการ ใช้ศาสตร์และศิลปะในการจัดกิจกรรมและแบ่งหน้าที่ให้ผู้ใต้บังคับบัญชาปฏิบัติ โดยอาศัย ทรัพยากรต่างๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ล่วงหน้าจนเกิดผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ

ส่วน คำว่า “สถานศึกษา” หมายถึง สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย โรงเรียน ศูนย์การเรียนรู้ วิทยาลัยสถาบัน มหาวิทยาลัย หน่วยงานการศึกษาหรือหน่วยงานอื่นของรัฐหรือของเอกชนที่มี อำนาจหน้าที่หรือ

มีวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษา (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553, 2565) การบริหารสถานศึกษานั้นถือเป็นภารกิจที่สำคัญ ของผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญที่สุดต่อการจัดการศึกษา ผู้บริหารจะต้องมี ความรู้ ความเข้าใจเรื่องของการบริหารสถานศึกษาอันเป็นหน้าที่ความรับผิดชอบของตน ดังนั้น ผู้บริหารจะต้องมีความเข้าใจในวัตถุประสงค์ ขอบข่ายและความสำคัญของการบริหารงาน โรงเรียนเพื่อให้ดำเนินงานได้อย่างมีระบบและมีประสิทธิภาพตามเป้าหมายของสถานศึกษา ซึ่งมีนักวิชาการได้กล่าวถึงความหมายของการบริหารสถานศึกษาดังนี้

การบริหารสถานศึกษา หมายถึง การดำเนินการทุกอย่างในสถานศึกษาตั้งแต่การ บริหารงานวิชาการ การบริหารงานบุคคล การบริหารงานอาคารสถานที่ การบริหารงานธุรการ และการเงินการบริหารงานกิจการนักเรียน และนักศึกษา และงานด้านความสัมพันธ์กับชุมชน (กิตติมา ปรีดีดิolk, 2542) และการบริหารโรงเรียนเป็นกิจกรรม ต่างๆ ที่บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป ร่วมมือกันดำเนินการ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่างที่คุณคล

ร่วมกำหนด โดยใช้กระบวนการอย่างมีระเบียบ และใช้ทรัพยากร ตลอดจนเทคนิคต่างๆ ที่เหมาะสม ผู้บริหารโรงเรียนมีภารกิจที่ต้องปฏิบัติทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน ในการดำเนินงาน 5 ประการ คือ 1) การให้โอกาสทางการศึกษาหรือปรับปรุงการศึกษาในโรงเรียน หรือบริหารงานวิชาการ 2) บริหารงานบุคลากรในโรงเรียน 3) บริหารงานเกี่ยวกับชุมชนและการประชาสัมพันธ์โรงเรียน 4) บริหารงานเกี่ยวกับอาคารสถานที่ธุรการ การเงิน และการให้บริการ 5) บริหารงานกิจการนักเรียน (นพพงษ์ บุญจิตรดุล, 2540) การบริหารโรงเรียน คือ กระบวนการต่างๆ ในการดำเนินงานของกลุ่มบุคคล ซึ่งเรียกว่า ผู้บริหาร โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อให้บริหารทางการศึกษาแก่สมาชิกในสังคม (นิพนธ์ กินาวงศ์, 2553) “การบริหารสถานศึกษา” หมายถึง กิจกรรมต่างๆ ที่บุคคลหลายคนร่วมกันดำเนินการเพื่อพัฒนาสมาชิกของสังคมในทุกๆ ด้าน นับแต่บุคลิภาพ ความรู้ ความสามารถ เจตคติ พฤติกรรม คุณธรรม เพื่อให้มีค่านิยมตรงกันกับความต้องการของสังคม โดยกระบวนการต่างๆ ที่อาศัยควบคุมสิ่งแวดล้อมให้มีผลต่อบุคคล และอาศัยทรัพยากร ตลอดจนเทคนิคต่างๆ อย่างเหมาะสม เพื่อให้บุคคลพัฒนาไปตรงตามเป้าหมายของสังคมที่ตนดำเนินชีวิตอยู่ (ภาวิดา ธาราศรีสุทธิ, 2542)

ดังนั้น การบริหารสถานศึกษาเป็นภารกิจที่สำคัญของผู้บริหารสถานศึกษาที่ต้องดำเนินการทุกอย่างในสถานศึกษาตั้งแต่การบริหารงานวิชาการ การบริหารงานบุคคล การบริหารงานอาคารสถานที่ การบริหารงานธุรการและการเงินการบริหารงานกิจการนักเรียน และนักศึกษา และงานด้านความสัมพันธ์กับชุมชนเพื่อพัฒนาสมาชิกของสังคมในทุกๆ ด้าน นับแต่ บุคลิภาพ ความรู้ ความสามารถ เจตคติ พฤติกรรม คุณธรรม ให้มีค่านิยมตรงกันกับความต้องการของสังคม โดยใช้กระบวนการอย่างมีระเบียบ และใช้ทรัพยากร ตลอดจน เทคนิคต่างๆ ที่เหมาะสม เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่บุคคลในสถานศึกษาร่วมกำหนดไว้

การบริหารเชิงพุทธ

หลักการสำคัญของพระพุทธศาสนา คือ การเพียรพยายามขัดเกลาจิตใจตน ด้วยการเพิ่ม ปัญญา วิชา อันเป็นตัวความรู้ให้สามารถบริหารตนได้มากพอสมควร ที่จะเข้าไปมีส่วนในการ บริหารคน จากคนหนึ่ง

ไปถึงหลายๆ คน จนถึงบริหารองค์การต่างๆ ในแง่ของความจริงแล้ว การบริหารทุกอย่างต้องเริ่มที่การบริหารตนก่อน การบริหารองค์การตลอดถึงประเทศชาติ การทำงาน ประสานงาน ร่วมแรง ร่วมใจกันในการทำหน้าที่ป้องกัน บำบัด บำรุง รักษาองค์การของคน ที่ศึกษา ผึกหรืออบรมตนมาดีแล้วนั่นเอง การบริหารองค์การจึงเป็นผลสืบเนื่องมาจากคนเป็น จำนวนมากที่ฝึกปรือกันมาในด้านต่างๆ จนเกิดความรู้ ความคิด ความสามารถ คุณธรรม เหมาะสมที่จะทำงานในฐานะนั้นๆ (พระเทพดิลก, 2553) การบริหารเชิงพุทธ ท่านพุทธทาส

ได้กล่าวว่า เป็นการบริหารที่ต้องอาศัยการบริหารด้วยสติปัญญา ด้วยความไม่เห็นแก่ ตัวไม่บริหารด้วยกิเลสตัณหา หรือความอยาก คำว่า พุทธ คือ ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน การบริหารเชิงพุทธ คือ บริหารอย่างผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน จะต้องบริหารด้วยความพอดี ความไม่เห็นแก่ตัว ทำแล้วได้ประโยชน์ใช้สติปัญญาในการบริหาร

อิงหลักธรรม วิเคราะห์วิจัยเป็นขั้นเป็นตอน ไม่มีทุกข์ ทุกข์ขั้นตอนทำงานใช้สติปัญญา เมื่อผิดพลาดมีอุদ্มคติเห็นถูกต้อง สามารถนำไปใช้ในการบริหารงานทั่วไป บริหารคนและ บริหารการศึกษา บริหารแบบพุทธ

คือ บริหารงานแล้วยังเป็นผู้รู้ ผู้ตื่น และผู้เบิกบานในทุกขั้นตอนการทำงานของสิ่งที่จะ บริหาร ผู้รู้ คือ รู้ในสิ่งที่ควรรู้ ไม่จำเป็นต้องรู้ทั้งหมด มิเช่นนั้นจะเป็น“ความรู้ท่วมหัว เอาตัวไม่รอด” สิ่งที่ต้องจำเป็นคือต้องรู้ในสิ่งที่ทำงานอย่างแท้จริง และต้องมีสิ่งควบคุมความรู้ เพื่อ ป้องกันการนำเอาความรู้ไปใช้ในทางที่มีขอบ การรู้ต้องรู้ที่ถูกต้อง ไม่รู้อย่างหลับ เช่น ทางไสย ศาสตร์ ต้องรู้ว่าต้องพึ่งตนเอง พึ่งธรรมะ มาใช้ในการบริหารในการทำงาน พระพุทธเจ้าเน้น ต้องพึ่งตนเอง ต้องปฏิบัติด้วยตนเองและแก้ไขความผิด ข้อบกพร่องด้วยตนเอง ผู้ตื่น คือ ตื่น จากหลับ ทั้งทางโลกและทางธรรมผู้เบิกบาน คือ มีความเมตตา กรุณา ไม่มีอคติ ยึดธรรมะเป็น

หลัก ไม่ยึดตัวกูเป็นหลัก และไม่เห็นแก่ตัว หลักการแบบพุทธ คือ ทุกปัญหาที่พบ จะไม่ทุกข์ ไม่ห่อถอย ไม่ผิดหวังต่อความผิดพลาดมีข้อผิดพลาดก็เอามาแก้ไขโดยไม่ทุกข์ นอกจากนี้ ยังได้ การถึงหลักการบริหารแบบ 3 ป คือ

1. ปรียัติ การใช้ความรู้ และการเตรียมการ การใช้ความรู้ คือการใช้ ธรรมะ ธรรมชาติ อริยสัจ ความไม่แน่นอน ชีวิตและงาน หลักความเชื่อ ความเชื่อในเรื่องจิตใจดี และการทำดี การเตรียมการ คือ การวางแผนสำหรับการคิด การพูด และการทำที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ และการมุ่งสู่ความเป็นเลิศ

2. ปฏิบัติ การดำเนินการ และการควบคุม การดำเนินการ คือการทำตามความรู้ ความสามารถและตามแผนหรือตามที่ได้มีการเตรียมการไว้ การควบคุม คือ การควบคุมทิศทางของเป้าหมายงานในขณะที่ทำงานทุกขณะจิต

3. ปฏิเวธ การพิจารณาผลลัพธ์ การทบทวน และการจัดทำมาตรฐาน การพิจารณาผลลัพธ์ คือ การรอฟผลลัพธ์จากการทำงาน และพิจารณาว่าดีหรือแย่ เจริญขึ้นหรือเสื่อมลง ได้ประโยชน์หรือไร้ประโยชน์ เอื้อประโยชน์หรือเบียดเบียน การทบทวน คือ การทบทวนกระบวนการ 3 ป การวิปัสสนา (สมาธิ) และการใช้แนวทางแห่งปัญญา ที่จะทำให้เกิดการรู้แจ้ง เห็นจริงของผลจากการทำงาน การจัดทำมาตรฐาน คือ การสร้างมาตรการตอบโต้ (มรรค) แนวทางคู่มือแก้ปัญหหรือทุกข์ (สมหวัง วิทยาปัญญานนท์, 2565)

แนวทางที่เป็นทฤษฎีในทางบริหารของพระพุทธศาสนานั้นคือ การบริหารที่ดีมีหลัก ดังนี้ 1) หลักจักขุมา (วิสัยทัศน์) 2) วิธูโร (วางแผนรอบคอบ) 3) นิสสยสัมปันโน (รอบรู้ คน งาน สถานที่) สำหรับการบริหารจัดการที่ยึดหลักธรรมาธิปไตย การบริหารงานบุคคลที่อาศัยหลัก ไตรสิกขา คือศีล สมาธิ ปัญญา เป็นวิธีการที่เน้นการเรียนรู้โดยการฝึกอบรมปฏิบัติงาน มากกว่า ทฤษฎี พระพุทธองค์ยึดหลักการบริหารที่เน้นให้ดู ให้เห็น ให้ปฏิบัติ ด้วยการทำให้เป็นแบบอย่างพุทธวิธีที่เน้นการสื่อสารเพื่อการบริหาร คือ 1) สันทิสสนา (มีความแจ่มแจ้ง) 2) สมาทปนา (จงใจ) 3) สมุตเตชนา (แก้แล้วกล้า) 4) สัมปหังสนา (ความร่าเริง) (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2549)

หลักการบริหารเชิงพุทธศาสตร์เกี่ยวข้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีคุณค่า มากกว่าสองพันห้าร้อยกว่าปี ในยุคโลกาภิวัตน์หรือยุคทุนนิยมในปัจจุบัน การบริหารจัดการสมัยใหม่ ต่างก็กลับมาทบทวนบทบาททางวิชาการในการบริหารจัดการสมัยใหม่ว่า ยังคงเป็นแนวทางเดียวหรือไม่ ที่การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ จะต้องสนองตอบต่อระบบทุนนิยม

ที่เน้นการแข่งขัน และสร้างผลกำไร หรือการบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กรเพียงอย่างเดียว การบริหารจัดการสมัยใหม่ ยังขาดอะไรบางอย่าง ที่เป็นนามธรรมที่เกี่ยวกับมนุษย์ที่จะต้องอยู่ร่วมกัน รวมทั้งสิ่งแวดล้อมในโลกที่กำลังเปลี่ยนแปลงและ มีผลกระทบต่อสังคมและองค์กร หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่กล่าวถึงการบริหารจัดการมีอยู่มากมาย

เป็นคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ยังทันสมัยอยู่จนถึงปัจจุบันและในอนาคต แต่ในที่นี้ จะได้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาบางประการ ได้แก่ หลักสัปปริสธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดง ไว้ในสัปปริสสูตร อันเป็นแนวทางในการบริหารจัดการเชิงพุทธศาสตร์เพียง หลักธรรมหนึ่ง เพื่อประกอบการพิจารณาว่า หลักการบริหารเชิงพุทธศาสตร์มิได้มุ่งหวังกำไร หรือการแข่งขัน เพียงอย่างเดียว แต่ได้บรรจุหลักการที่สร้างความยั่งยืน การไม่เบียดเบียน การอยู่ร่วมกันอย่างสงบสันติ มีความเมตตาต่อกัน และรู้เท่าทันโลก โดยมีได้ปฏิเสธกระแสโลกาภิวัตน์ หรือระบบทุนนิยมในปัจจุบัน แต่ให้ยึดหลักการอยู่ร่วมกันและรู้เท่าทันโลก

จากที่กล่าวมาข้างต้น หลักพุทธธรรมมาบูรณาการในการบริหารของผู้บริหารเพื่อสามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการบริหารการศึกษาและพัฒนามนุษย์ได้อย่างมีประสิทธิภาพใน 3 ด้าน ดังนี้

ด้านการพัฒนาตนเองด้วยคุณลักษณะ 3 ประการของนักบริหาร

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวถึงคำตรัสขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ในทุติยปาปณิกสูตรว่า เกี่ยวกับคุณลักษณะ 3 ประการของนักบริหารที่จะช่วยให้การบริหารสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2549) ได้แก่ 1) จักขุมา หมายถึง ปัญญามองการณ์ไกล เช่นถ้าเป็นพ่อค้าหรือนักบริหารธุรกิจ ต้องรู้ว่าอนาคตเศรษฐกิจหรือตลาดจะมีแนวโน้มเป็นแบบไหนหรือสามารถคาดการณ์ทิศทางหรืออนาคต ในการดำเนินธุรกิจได้แม่นยำจากการอาศัยกระบวนการคิด

ที่รอบคอบและมีเหตุผล โดยอาจใช้ประสบการณ์ในอดีตร่วมในการตัดสินใจและวางแผนด้วย ซึ่งคุณลักษณะข้อแรกนี้ตรงกับภาษาอังกฤษคำว่า Conceptual Skill คือการชำนาญในการใช้ความคิด หรือ ทักษะทางด้านความคิด 3) วิฐุโร หมายถึง จัดการธุระได้มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เช่น นักการเงินต้องมีความรู้และความเชี่ยวชาญทางการเงินสามารถ

คำนวณอัตราผลตอบแทนต่างๆ ได้หรือเข้าใจในงบการเงินที่ใช้ในการประกอบการตัดสินใจได้ในกรณีแพทย์ผ่าตัดตมอภก็ต้องมีความเชี่ยวชาญในการผ่าตัดตมอภ เป็นต้น คุณลักษณะที่สองนี้ตรงกับคำภาษาอังกฤษคำว่า Technical Skill คือ ความชำนาญการด้านเทคนิค หรือทักษะทางด้านการปฏิบัติงาน 3) นิสัยสัมพันธ์ดี หมายถึง พึงพาอาศัยคนอื่นได้ เพราะเป็นคนมีมนุษยสัมพันธ์ดี มีความสามารถในการติดต่อประสานงานให้งานสำเร็จลุล่วงไปได้ตามกรอบระยะเวลาที่กำหนด

มีความสามารถในการสื่อสารและประสานงานให้แต่ละฝ่ายในองค์กรดำเนินแนวทางตามกรอบทิศทางที่องค์กรต้องการบรรลุได้หรือมีความสามารถในการผูกใจคนให้เป็นที่รักของคน โดยสามารถทำให้พนักงานแต่ละคนปฏิบัติงานตามคำสั่งด้วยความเต็มใจได้ เป็นต้น คุณลักษณะที่สามนี้ตรงกับคำภาษาอังกฤษคำว่า Human Relation Skill คือ ความชำนาญด้านมนุษยสัมพันธ์ หรือ ทักษะทางด้านมนุษยสัมพันธ์โดยคุณลักษณะทั้งสามประการมีความสำคัญมากน้อยแตกต่างกันนั้นขึ้นอยู่กับระดับของนักบริหารถ้าเป็นนักบริหารระดับสูงที่ต้องรับผิดชอบในการวางแผนและควบคุมคนจำนวนมากคุณลักษณะข้อที่ 1 และ 3 มีความสำคัญมาก ส่วนข้อที่ 2 มีน้อยเพราะเขาสามารถใช้ผู้ใต้บังคับบัญชาที่มีความสามารถเฉพาะด้านได้สำหรับนักบริหารระดับกลาง คุณลักษณะทั้ง 3 ข้อมีความสำคัญพอๆ กัน นั่นคือเขาต้องมีความชำนาญเฉพาะด้านและมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อเพื่อนร่วมงาน

ด้านการบริหารจัดการ

ก.หลักการบริหารแบบ 3 ป. ได้แก่ 1) ปริยัติ การใช้ความรู้ และการเตรียมการ การใช้ความรู้ คือการใช้ธรรมะ ธรรมชาติ อริยสัจ ความไม่แน่นอน ชีวิตและงาน หลักความเชื่อ ความเชื่อในเรื่องจิตใจดี และการทำดีการ เตรียมการ คือ การวางแผนสำหรับการคิด การพูด และการทำที่จะบรรลุวัตถุประสงค์และการมุ่งสู่ความเป็นเลิศ 2) ปฏิบัติ การดำเนินการ และการควบคุม การดำเนินการ คือการทำตามความรู้ ความสามารถและตามแผนหรือตามที่ได้มีการเตรียมการไว้ การควบคุม คือ การควบคุมทิศทาง ของเป้าหมายงานในขณะที่ทำงานทุกขณะจิต

3) ปฏิเวธ การพิจารณาผลลัพธ์ การทบทวน และการจัดทำมาตรฐาน การพิจารณาผลลัพธ์ คือ การรอฟผลลัพธ์จากการทำงาน และพิจารณาว่าดีหรือแย่ เจริญขึ้นหรือเสื่อมลง ได้

ประโยชน์หรือไร้ประโยชน์ เอื้อประโยชน์หรือเบียดเบียน การทบทวน คือ การทบทวน กระบวนการ 3 ป. การวิปัสสนา (สมาธิ) และการใช้แนวทางแห่งปัญญาที่จะทำให้เกิดการรู้แจ้ง เห็นจริงของผลจากการทำงาน การจัดทำมาตรฐาน คือ การสร้างมาตรการตอบโต้ (มรรค) แนวทาง คู่มือแก้ปัญหาสำหรับวิธีการแก้ไขปัญหาหรือทุกข์

ข.หลักการบริหารตามหลัก สัปปริสธรรม 7 หลักสัปปริสธรรม หมายถึง สัตบุรุษเป็นผู้ ฉลาดเฉียบแหลมพิจารณาไตร่ตรองแล้วจึงดำเนินบุคคลที่ควรดำเนิน พิจารณาไตร่ตรองแล้วจึง ยกย่องบุคคลที่ควรยกย่อง” ประกอบด้วยหลักธรรม 7 ประการ ได้แก่

1) ธัมมัญญตา (Knowing the Law, Knowing the Cause) ความเป็นผู้รู้จักเหตุ คือ รู้ความจริง รู้หลักการ รู้กฎเกณฑ์ รู้กฎแห่งธรรมได้ รู้กฎเกณฑ์แห่งเหตุผล และรู้จักหลักการที่จะทำให้เกิดผล รวมความว่า การบริหารจัดการในองค์กร ผู้บริหารจำเป็นต้องพิจารณา ข้อเท็จจริงอย่างถูกต้อง เพื่อบรรลุเป้าหมายขององค์กรให้มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล รู้จักการ วิเคราะห์ความจริงที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติว่า “สิ่งทั้งหลายเกิดขึ้น ตั้งอยู่ดับไป เป็นธรรมดา” โดยพิจารณาหลักการและเกณฑ์แห่งเหตุผลมาบริหารจัดการองค์กร

2) อัตถัญญตา (Knowing the Meaning, Knowing the Purpose) ความเป็นผู้รู้จัก ผล หรือความมุ่งหมาย คือรู้ความหมาย รู้ความมุ่งหมาย รู้ประโยชน์ที่ประสงค์ รู้จักผลที่เกิดขึ้น สืบเนื่องจากการกระทำตามหลัก หมายถึง การบริหารงานองค์กรให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ และ รู้ประโยชน์ขององค์กรที่นำไปสู่ความมั่นคง และไม่มีผลกระทบใดๆ ต่อองค์กร ในที่นี้ก็หมายถึง การมีแผนงานที่ดี การวางแผนที่วิเคราะห์ผลกระทบด้านต่างๆ

3) อัตตัญญตา (Knowing Oneself) ความเป็นผู้รู้จักตน คือ รู้จักเราว่าเรานั้น โดย ฐานะภาวะเพศ ความรู้ ความสามารถ และคุณธรรมเป็นอย่างไร และเท่าใด แล้วประพฤติให้ เหมาะสม และรู้จักที่จะปรับปรุงต่อไป ในที่นี้หมายถึง รู้จักองค์กรที่เราบริหารเป็นอย่างดีว่ามี จุดด้อย จุดแข็งอย่างไร มีขีดความสามารถอย่างไร และรู้จักการปรับปรุงองค์กรให้ทันต่อ เหตุการณ์ที่มีผลกระทบ รวมทั้งการบริหาร ความแตกต่างที่จะทำให้องค์กรเป็นเลิศ มี ประสิทธิภาพ และมั่นคงถาวร

4) มัตตัญญูตา (Moderation Knowing how to be temperate) ความรู้รู้จักประมาณ คือ ความพอดีในการจ่ายโภคทรัพย์ ในที่นี้หมายถึง การบริหารการเงิน หรือการขยายกิจการ ต้องพิจารณาให้รู้จักประมาณในความเพียงพอขององค์กร ชีตความสามารถขององค์กร ชีตความสามารถของทรัพยากรมนุษย์ในองค์กร รวมทั้งการแข่งขันที่รอบคอบและรู้จักประมาณชีตความสามารถขององค์กร

5) กาลัญญูตา (Knowing the Proper time) ความเป็นผู้รู้จักกาล คือ รู้กาลเวลา อันเหมาะสม และระยะเวลาในการประกอบกิจ ในที่นี้หมายถึง การบริหารจัดการ จะต้องมีความเข้าใจถึงระยะเวลาที่เหมาะสม การสร้างโอกาสขององค์กรจะต้องพิจารณาถึงสถานการณ์ในเวลานั้นๆ ว่า ควรจะดำเนินการอย่างไร อะไรควรงด อะไรควรกระทำ เวลาใดควรขยายกิจการ หรือช่วงเวลาใดที่จะบริหารองค์กรให้ประสบผลสำเร็จต่อองค์กรมากที่สุด

6) ปริสัณญูตา (Knowing the Assembly, Knowing the Society) ความเป็นผู้รู้จักชุมชน คือ รู้ரியากิจที่จะประพัตติต่อชุมชนนั้น ว่าควรจะดำเนินการอย่างไร การบริหารจัดการ จำเป็นต้อง ปฏิสัมพันธ์กับองค์กรต่างๆ ทั้งที่เป็นพันธมิตร และคู่แข่ง การสร้างสรรค์ หรือการประสานงานกับชุมชน หรือกลุ่มบุคคลที่มีผลต่อองค์กร ก็คือเข้าถึง เข้าใจ และพัฒนา เป็นกาบริหารจัดการที่สร้างความสัมพันธ์ด้วยเมตตา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อชุมชน หรือสาธารณะชน จะเป็นภาพลักษณ์ที่ดีขององค์กร

7) ปุคคลัญญูตา (Knowing the individual Knowing the different individuals) ความเป็นผู้รู้จักบุคคล คือ รู้จักความแตกต่างของบุคคลว่าโดยอหยาศัย ความสามารถและคุณธรรม ตลอดจนรู้ในความสามารถของบุคคล และใช้มอบงานที่เหมาะสมให้การบริหารจัดการในการรู้บุคคล เปรียบเสมือนการพัฒนาและบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่จะต้องมีการพัฒนา และบริหารบุคคลในองค์กรให้ มีความรู้ ความสามารถ และักดีต่อองค์กร มีความสามัคคีสร้างความเป็นธรรม และเสมอภาคให้แก่ บุคลากร ในองค์กร รวมถึงการทำงานเป็นหมู่คณะ การติดต่อสื่อสารกับบุคคลต่างๆ ด้วยความเป็นมิตรไมตรี รวมทั้งมีความจริงใจต่อกัน (สมหวัง วิทยาปัญญานนท์, 2565)

ด้านการบริหารบุคลากร

ก. หลักไตรสิกขา

พระพุทธองค์ทรงแสดงหลักการศึกษาตามแนวทางพระพุทธศาสนาไว้ในพระไตรปิฎก ว่าภิกษุทั้งหลาย สิกขา 3 ประการนี้ สิกขา 3 ประการ อะไรบ้าง คือ 1) อธิศีลสิกขา 2) อธิจิตสิกขา 3) อธิปัญญาสิกขา

1. อธิศีลสิกขา เป็นอย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีสีล สำรวมด้วยการสังวร

ในปาติโมกข์ สมบูรณ์ด้วยอาจารย์ และโคจร เห็นภัยในโทษเพียงเล็กน้อย สมาทานศึกษาในสิกขาบททั้งหลายอยู่ คือ สีลชั้นเล็ก สีลชั้นใหญ่ สีลเป็นที่พึง เป็นเบื้องต้น เป็นความประพฤติ เป็นความสำรวม เป็นความระวังเป็นหัวหน้า เป็นประธานเพื่อความถึงพร้อมแห่งธรรมที่เป็นกุศล

2. อธิจิตตสิกขา เป็นอย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สงัดจากกามและอกุศลธรรมทั้งหลาย บรรลุปฐมฌานที่มีวิตก วิจาร ปีติและสุข อันเกิดจากวิเวกอยู่ เพราะวิตกวิจารระงับไปแล้ว บรรลุตติยฌาน

มีความผ่องใสภายใน มีภาวะที่จิตเป็นหนึ่งผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจาร มีแต่ปีติและสุขที่เกิดจากสมาธิอยู่ เพราะปีติจางคลายไป มีอุเบกขามีสติสัมปชัญญะเสวยสุขด้วยนามกาย บรรลุตติยฌานที่พระอริยะทั้งหลายสรรเสริญว่า ผู้มีอุเบกขา มีสติอยู่เป็นสุข เพราะละสุขและทุกข์ได้แล้ว เพราะโสมนัสและโทมนัสดับไปก่อนแล้ว บรรลุตตตฌาน ที่ไม่มีทุกข์ไม่มีสุขมีสติบริสุทธิ์ เพราะอุเบกขาอยู่ นี่ชื่อว่าอธิจิตตสิกขา

3. อธิปัญญาสิกขา เป็นอย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มียปัญญา ประกอบด้วยปัญญาอันประเสริฐ หยั่งถึงความเกิดและความดับ เพิกถอนกิเลส ให้บรรลุถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ เธอรู้ตามความเป็นจริงว่า “นี้ทุกข์” เธอรู้ตามความเป็นจริงว่า “นี้ทุกข์สมุทัย (เหตุเกิดทุกข์)” เธอรู้ตามความเป็นจริงว่า

“นี้ทุกข์นิโรธ” (ความดับทุกข์) เธอรู้ตามความเป็นจริงว่า “นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา (ข้อปฏิบัติเครื่องดำเนินไปสู่ความดับทุกข์)” เธอรู้ตามความเป็นจริงว่า “เหล่านี้อาสวะ” เธอรู้

ตามความเป็นจริงว่า “นี้อาสวสมุทัย” เธอรู้ตามความเป็นจริงว่า “นี้อาสวนิโรธ” เธอรู้ตามความเป็นจริงว่า “นี้อาสวนิโรธคามินีปฏิปทา” นี้ ชื่อว่า อธิปัญญาสิกขา

สรุป

การบริหารสถานศึกษานั้น ผู้บริหารเป็นส่วนสำคัญในการส่งเสริม สนับสนุน ให้ผู้ใต้บังคับบัญชาอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข มีการพัฒนาตนเองในการปฏิบัติงานประสบความสำเร็จตามเป้าหมายขององค์กรอย่างยั่งยืน โดยยึดหลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนา ที่สังคมยอมรับมาใช้บูรณาการในการบริหารสถานศึกษาเพราะการบริหารสถานศึกษานั้นถือเป็นภาระหน้าที่ที่สำคัญของผู้บริหารสถานศึกษาที่ต้องคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

เอกสารอ้างอิง

- กิตติมา ปรีดีดิลก. (2542). การบริหารและการนิเทศการศึกษาเบื้องต้น. กรุงเทพมหานคร : อักษรพิพัฒน์.
- จรัส อติวิทยากรณ์. (2551). ผู้บริหารยุคใหม่. ภาควิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา.
- ฉันทนา จันทร์บรรจง. (2541). หลักบริหารการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : ม.ป.พ.
- นพพงษ์ บุญจิตรดล. (2540). ก้าวเข้าสู่ผู้บริหารการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : บพิธการพิมพ์.
- นิพนธ์ กินาวงศ์. (2553). หลักการบริหารการศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 2. พิษณุโลก : ตระกูลไทย.
- พระเทพดิลก. (2553). การบริหารจัดการองค์กรทางพระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร : มหามงกุฎราชวิทยาลัย.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2549). พุทธวิธีในการบริหาร. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระบรมราชาบาท. พระราชทานแก่คณะครูและนักเรียนที่ได้รับพระราชทานรางวัลฯ.

[ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล: <http://nawaporn.wordpress.com>. [5 พฤศจิกายน 2565].

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553.

[ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://shorturl.asia/cUy6q> (1 พฤศจิกายน 2565).

ภาวิดา ธาราศรีสุทธิ. (2542). หลักและทฤษฎีการบริหารการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

สมศักดิ์ คงเที่ยง. (2542). หลักการบริหารการศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

สมหวัง วิทยาปัญญานนท์. บริหารเชิงพุทธแนวท่านพุทธทาส. [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล : <http://www.budmgt.com/budman/bm01/buddhismman.html>.

[5 พฤศจิกายน 2565].

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ และชาย สัญญาวิวัฒน์. (2550). การบริหารจัดการแนวพุทธ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

หวน พันธุ์พันธ์. (2549). การบริหารการศึกษา : นักบริหารมืออาชีพ. นนทบุรี : พันธุ์พันธ์การพิมพ์.

แนวทางการพัฒนาการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาเพื่อลดความ เหลื่อมล้ำทางการศึกษาของไทย*

GUIDELINES FOR EDUCATIONAL DEVELOPMENT ACCORDING TO THE EDUCATION ACT TO REDUCE INEQUALITY IN EDUCATION IN THAILAND

กัญญาภิญญ์ สิริตันเจริญ¹, และ สุนันท์ ช่วยชู²

kanyapin Siratjaoen¹, and Sunan Chauychu²

¹สำนักงานเขตพื้นที่การประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1, และ โรงเรียนสตรีตำรวจเวท, ประเทศไทย

¹BanklongNa Mittraphap School 201 Surat Thani Primary Education Service Area Office Region 1, and

²Sratridumrongvath School, Thailand

Corresponding author E-mail: sungthong.siwakorn@gmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษานับได้ว่าเป็นสิ่งที่สำคัญมากที่สุดอย่างหนึ่งในการพัฒนาประเทศ กล่าวได้ว่า หากจะพัฒนาประเทศให้มีความเจริญก้าวหน้า ควรให้ความสำคัญกับการศึกษาของบุคลากรในประเทศเป็นการสำคัญประการแรก การได้รับการศึกษาที่ดีและมีคุณภาพอย่างเท่าเทียมด้วยความเสมอภาคจะช่วยให้สังคมของการศึกษาไทยช่วยลดคำว่า “ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา” ลงได้เพราะหากทุกภาคส่วนให้ความสำคัญและใส่ใจอย่างเต็มที่ โดยไม่โยนภาระให้กับหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งเป็นผู้รับผิดชอบแต่เพียงผู้เดียว การศึกษาที่มีคุณภาพจะช่วยลดความเหลื่อมล้ำจะต้องอ้างอิงจากรูปแบบการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติที่ได้กำหนดไว้ ซึ่งอาจจะฟังดูง่ายแต่การปฏิบัตินั้นยากอยู่พอสมควรหากทุกภาคส่วนไม่ช่วยกันผลักดันอย่างเต็มที่ เมื่อทุกภาคส่วนให้ความสำคัญกับรูปแบบการพัฒนาการศึกษาอย่างมีคุณภาพแล้ว

* Received 1 February 2023; Revised 15 February 2023; Accepted 25 February 2023

ท้ายที่สุดก็จะไม่มีความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา และเป็นผลทำให้การศึกษายุคใหม่เป็นการศึกษาเพื่อพัฒนาคนไปสู่การศึกษาที่ดีสืบไป

คำสำคัญ: การศึกษา, พระราชบัญญัติการศึกษา, ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา

Abstract

Education is regarded as one of the most important aspects of a country's development. It can be said that if the country is to be developed to progress Should give priority to the education of the personnel in the country as the first priority. Receiving a good and equal quality education with equality will help the Thai education society reduce the word “Educational inequality” can be reduced because if all sectors give full attention and attention Without placing the burden on any agency, the agency is solely responsible. Quality education to help reduce inequality must be based on the educational management model that has been established by the Act. This may sound easy, but the practice is quite difficult if all sectors do not help each other to push forward with full force. When all sectors pay attention to quality education development models, in the end there will be no educational disparities. And as a result, modern education is an education to develop people towards good education in the future.

Keyword: education, Education Act, Educational disparity

บทนำ

แนวทางการพัฒนาการศึกษาเพื่อยกระดับการศึกษาให้มีความเท่าเทียม มีความเสมอภาคในทุกระดับหากมีการจัดการศึกษาที่ดีมีคุณภาพจะส่งผลให้ประเทศมีการพัฒนาไปข้างหน้าอย่างแท้จริง “การจัดการศึกษา” ที่ดีนั้น “เป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของ

บุคคลและสังคมโดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลง ความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้ขึ้นเกิดจากการจัดสภาพสิ่งแวดล้อม สังคมการเรียนรู้และปัจจัยที่ช่วยเกื้อหนุนให้บุคคลสามารถเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต” (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2549, หน้า : 5) “การจัดการศึกษา” เป็นกระบวนการที่เป็นระบบโดยที่มีเป้าหมายที่ชัดเจน คือ การพัฒนาคุณภาพมนุษย์ทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านร่างกาย จิตใจ, สติปัญญา, คุณธรรม, ค่านิยม, ความคิด, การประพฤติปฏิบัติ เป็นต้น โดยคาดหวังว่า คนที่มีคุณภาพนี้จะทำให้สังคมมีความมั่นคง สงบสุข มีความสามารถในการประกอบอาชีพการงานอย่างมีประสิทธิภาพ และอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสมานฉันท์ “การศึกษา” หมายถึงการอบรมคนให้เป็นพลเมืองดี และควรดำเนินชีวิตด้วยการทำดีเป็นหลัก ซึ่งเป็นแนวความคิดหลักของ อริสโตเติล (Aristotle ช่วงก่อน ค.ศ. 384) เป็นนักคิดชาวกรีก (ปรัชญา เวสารัชช์ (2550, หน้า : 3)

แนวทางการศึกษาของประเทศไทยตามพระราชบัญญัติการศึกษา “พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 ภูมิพลอดุลยเดช ป.ร. ให้ไว้ ณ วันที่ 14 สิงหาคม พ.ศ. 2542 เป็นปีที่ 54” ในรัชกาลปัจจุบัน พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ ประกาศว่า “โดยที่เป็นการสมควรให้มีกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติ พระราชบัญญัตินี้ มีบทบัญญัติบางประการเกี่ยวกับการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคล” (ราชกิจจานุเบกษา, 2542) กำหนดขอบเขตในการดำเนินการของกระทรวงศึกษาธิการ และหน่วยงานอื่น ให้สอดคล้องกับอำนาจหน้าที่ที่เปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากการจัดตั้งกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม เป็นการกำหนดเพื่อเป็นประโยชน์สำหรับประชาชนที่มีความใฝ่รู้ และได้รับความรู้จากบุคคลที่มีความสามารถทางการศึกษาโดยแท้จริง (ราชกิจจานุเบกษา, 2562 : 49-53)

แนวทางพัฒนาคุณภาพการศึกษาตามพระราชบัญญัติดังที่ได้กล่าวมานี้หากทุกภาคส่วนมองเห็นความสำคัญโดยไม่ยึดว่าเป็นหน้าที่ของหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งก็จะส่งผลให้การศึกษาไทยได้รับความเท่าเทียมเมื่อได้รับความเท่าเทียม ได้รับความเสมอภาคก็จะช่วยให้

การศึกษาลดความเหลื่อมล้ำลงได้ด้วย หากว่าได้รับความเสมอภาคตามความเป็นจริง ซึ่งแนวความคิดดังกล่าวมีความสอดคล้องกับวิทยานิพนธ์ที่ได้ทำการศึกษาการกระจายและความเท่าเทียมของโอกาสทางการศึกษา และบทบาทการใช้จ่ายของภาครัฐ ด้วยแนวคิดการ “วิเคราะห์การกระจายโอกาส” (Opportunity Incidence Analysis) ซึ่งทำการศึกษาเปรียบเทียบก่อนและหลังการดำเนินนโยบาย การสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษา ระหว่างปี พ.ศ. 2545 และปี พ.ศ. 2556 ตั้งแต่ระดับ อนุบาลจนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย “ภายใต้ต้นทุนนโยบายเรียนฟรี 15 ปี อย่างมีคุณภาพ” โดยอาศัยข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (Household Socio-Economic Survey: SES) และเงินอุดหนุนด้านการศึกษาเฉพาะในระดับอนุบาลจนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (อรอนงค์ ทวีปรีดา, 2559) ความไม่เท่าเทียมเป็นประเด็นสำคัญมากที่สุด ในสังคม คือ ฐานะและรายได้ ทรัพย์สิน และสิ่งที่ประชาชนเห็นว่าถูกเลือกปฏิบัติมากที่สุด คือ ความทุพพลภาพ รองลงมาคือ ถูกเลือกปฏิบัติเพราะระดับการศึกษา ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาคือ การที่สังคมมีการเลือกปฏิบัติ มีความไม่เท่าเทียมกันในรายได้และทรัพย์สิน ความไม่พึงพอใจในการศึกษา เพศ กลุ่มอายุ และถิ่นที่อาศัย ดังนั้น การเสริมสร้างความเท่าเทียมทางรวมไปถึงเปลี่ยนแปลงรัฐบาลบ่อยครั้ง และนโยบายการศึกษามักเปลี่ยนแปลงไปตามรัฐบาล ทำให้การศึกษาขาดความต่อเนื่อง และยั่งยืน อีกทั้งการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติยังขาดประสิทธิภาพ (อาทิตยา ศาลางาม, 2564)

จากที่กล่าวมาข้างต้นและจากงานวิจัยที่ได้อ้างอิงมาพอสรุปได้ว่า การศึกษาในปัจจุบันนั้นมีความเหลื่อมล้ำอยู่มากเนื่องจากว่าหน่วยงานต่างๆ ไม่ได้ให้ความสำคัญเท่าที่ควรตามสภาพความเป็นจริงมีการตัดสินใจปัญหาเพียงแค่การอ่านในกระดาษารายงานไม่ได้ลงพื้นที่สำรวจจริงส่งผลทำให้การปฏิบัติงานทางการศึกษาไม่ตรงตามสภาพความเป็นจริง ในงานบทความนี้จะนำเสนอแนวทางอีกหนึ่งแนวทางจากหลายแนวทางที่มีความหลากหลายซึ่งจะเป็นผลที่ดีได้นั้นจะต้องได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วนทั้งองค์กรการศึกษาและอื่นๆ รวมถึงบุคคลที่สำคัญอย่าง “ครู” ที่มีความใกล้ชิดกับนักเรียนในพื้นที่นั้นๆ มากที่สุด หากเป็นไปตามเป้าหมายแนว

ทางการพัฒนาการศึกษาดังที่ได้เสนอไว้นี้ก็จะสามารถพัฒนาคนพัฒนาประเทศไปได้อย่างยั่งยืน มีรายละเอียดดังที่จะกล่าวต่อไปนี้

การจัดการศึกษาไทย

การศึกษานั้นเป็นพื้นฐานส่วนหนึ่งของชีวิตที่มีความสำคัญมากที่สุดที่มนุษย์ทุกคนบนโลกนั้นจะต้องให้ความสำคัญเป็นพิเศษ จะเป็นการศึกษาขั้นพื้นฐาน หรือการศึกษาจากประสบการณ์ในการดำเนินชีวิตประจำวันล้วนแล้วต้องให้ความสำคัญ ในพื้นฐานของการพัฒนาสังคม ซึ่งจะต้องทำให้สมาชิกในสังคมนั้นเป็นบุคคลที่ “มีคุณภาพ มีคุณธรรม” อาจจะกล่าวได้ว่าการศึกษาทั้งปวงนั้นไม่ว่าจะเป็นสาขาวิชาไหนก็ตามจะเป็นตัวช่วยที่สำคัญในการสร้างจิตสำนึกในการเป็นมนุษย์

ความหมายของการศึกษา

คำว่า “การศึกษา” ตรงกับคำที่ใช้ในภาษาอังกฤษว่า (Education) ซึ่งมีรากฐานของศัพท์มาจากภาษาละติน “สองคำ” กล่าวคือคำว่า (Educare) ซึ่งมีความหมายว่า “บำรุงเลี้ยง อบรมรักษา ทำให้เจริญงอกงาม” (to nurture, to rear, to rise) และคำว่า (Educat) ซึ่งแปลว่า “ชักนำหรือดึงออกมา” (to lead from to draw out) ในรากศัพท์ที่หนึ่งนั้น มีความหมายถึงว่า “เป็นการอบรมสั่งสอนให้เกิดความเจริญงอกงามเป็นความหมายของการศึกษาที่ยึดถือเป็นแบบอย่างมาจนถึงปัจจุบันสมัย ในส่วนของรากศัพท์ที่สองนั้นมีความหมายว่า การศึกษาเป็นการชักนำให้บุคคลรู้จักและมีความตระหนักในคุณสมบัติที่มีอยู่ของตนเอง เพื่อที่จะสามารถดึงเอาความสามารถที่มีอยู่ในตนเองออกมาใช้ได้อย่างเต็มที่” (Price, J.M., 1940, pp: 13) นักมานุษยวิทยาได้กล่าวไว้อย่างน่าสนใจอีกรูปแบบของคำว่า “การศึกษา” คือ เป็นกระบวนการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมที่มีองค์ประกอบที่สำคัญด้วยความรู้ ทักษะ เจตคติ ค่านิยม และรูปแบบพฤติกรรมของคนรุ่นก่อน เป็นแบบอย่างให้คนรุ่นใหม่นำมาปรับใช้ให้เข้ากับบริบทของสังคมในยุคปัจจุบัน (George D. Spindler, 1964, pp: 58) ในสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงให้ความสำคัญต่อการศึกษาเป็นอย่างมาก ดังจะเห็นจากพระบรมราโชวาทในโอกาสที่ทรงพระราชทาน แก่คณะ

ครูและนักเรียนที่ได้รับพระราชทานรางวัลฯ เมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม 2524 ไว้ว่า “การศึกษา” เป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างและพัฒนานองค์ความรู้ ความคิด ความประพฤติ และคุณธรรมของบุคคล สังคมและบ้านเมืองใดให้การศึกษาที่ดีแก่เยาวชนได้อย่างครบถ้วน ล้วนพอเหมาะกันทุกๆ ด้าน สังคมและบ้านเมืองนั้นก็จะมีพลเมืองที่มีคุณภาพซึ่งสามารถธำรงรักษาความเจริญมั่นคงของ ประเทศชาติไว้ และพัฒนาให้ก้าวหน้าต่อไปได้โดยตลอด (พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช, 2552, หน้า : 87) คำว่า “การศึกษา” ในภาษาไทยนั้น ก็เป็นคำที่มาจากภาษาสันสกฤต ซึ่งตรงกับภาษาบาลีว่า “สิกขา” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2532) “การศึกษา” เป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาและสร้างทักษะของบุคคลให้รู้จักดำเนินชีวิต อย่างมีความสุข เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดี ช่วยขัดเกลาให้คนเป็นพลเมืองที่ดีมีทักษะในการประกอบอาชีพ เคารพกฎหมาย รู้คุณค่าของศิลปวัฒนธรรมประเพณีของชาติ ตลอดจนสามารถดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข พร้อมทั้งจะเผชิญกับปัญหาต่างๆ อีกทั้งสามารถช่วยสร้างสรรค์สังคมและพัฒนาประเทศชาติ ดังนั้น การศึกษาจึงเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เป็นทรัพยากรที่ทรงคุณค่าของ สังคมให้มีคุณภาพและมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ สามารถปรับตัวเองให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่ เกิดขึ้นตามยุคสมัย การศึกษาจึงต้องเป็นพลวัตนั้นคือต้องปรับเปลี่ยนให้ทัน และสอดคล้องกับกระแส การเปลี่ยนแปลงของประเทศชาติ และสังคมอยู่ตลอดเวลา (วัฒน ระวังทุกข์, 2541, หน้า : 1)

พอจะสรุปได้ว่า “การศึกษา” เป็นกระบวนการสร้างความรู้เพื่อพัฒนาตัวบุคคลในรูปแบบต่างๆ ตามความคิดนิยมและการนำไปใช้ เป็นกระบวนการอย่างเป็นทางการซึ่งสังคมส่งผ่านความรู้ ทักษะ จารีตประเพณีและค่านิยมที่สั่งสมมาจากรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง นั่นคือการสอนในสถานศึกษา สำหรับปัจจุบันนี้มีการแบ่งระดับชั้นทางการศึกษาออกเป็นชั้นๆ เช่น การศึกษาปฐมวัย ประถมศึกษา มัธยมศึกษา ทั้งนี้รวมไปถึงระดับอาชีวศึกษา อุดมศึกษา และการฝึกงาน เป็นต้น

แนวทางการศึกษายุคใหม่

ในการจัดการเรียนการสอนตามแนววิถีชีวิตใหม่มาตรการ การเรียนรู้ของไทยไม่ควรปรับแค่กระบวนการเรียนรู้ในห้องเรียน แต่ต้องปรับใหญ่ทั้งระบบการเรียนรู้ ที่ต้องสอดคล้องกันและเชื่อมโยงกับการเรียนรู้

(1) กระชับหลักสูตร ปรับให้สอดคล้องกับสถานการณ์และสื่อสารให้ผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนทราบ หลักสูตรการศึกษาพื้นฐานของไทยในปัจจุบันเน้นเนื้อหามาก ครูจำเป็นต้องใช้เวลา เยอะเพื่อสอนได้ครบถ้วน และไม่เอื้อให้นักเรียนมีส่วนร่วม (Active Learning) เท่าที่ควร และหากยังใช้หลักสูตรเดิมในการเรียนการสอนภายใต้สถานการณ์ใหม่ ครูจะต้องใช้เวลาสอนมากขึ้นเพื่อสอนให้ครบถ้วน การปรับหลักสูตรให้กระชับควบคู่ไปกับการจัดลำดับความสำคัญ รวมทั้งผ่อนคลาย ตัวชี้วัดเรื่องโครงสร้างเวลาเรียนจะสามารถช่วยลดความกดดัน โดยยังคงคุณภาพขั้นต่ำไว้ได้

(2) เพิ่มความยืดหยุ่นของโครงสร้างเวลาเรียนและความหลากหลายของรูปแบบการเรียนรู้ความยืดหยุ่นในการใช้เวลาและการเลือกรูปแบบการเรียนรู้จะทำให้ครูสามารถออกแบบหน่วย การเรียนรู้ที่เหมาะสมและส่งเสริมการเรียนรู้รายบุคคล (Personalized Learning)

(3) ออกแบบหน่วยการเรียนรู้และสอนอย่างมีแผนที่เหมาะสมในสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง ครูจะต้องเตรียมความพร้อมก่อนการสอนแบบใหม่ วิธีการหนึ่ง คือการออกแบบหน่วยการเรียนรู้ ซึ่งจะนำไปสู่การจัดการเรียนรู้ตามฐานสมรรถนะ ทั้งนี้ควรเริ่มต้นโดยการจัดกลุ่มตัวชี้วัดให้เป็นหน่วยการเรียนรู้ ซึ่งจะทำให้แผนการเรียนรู้มีความยืดหยุ่นตามสถานการณ์ เช่น ครูสามารถออกแบบหน่วยการเรียนรู้หน่วยละ 2 สัปดาห์ เพื่อให้สอดคล้องกับระยะเวลาการประเมินสถานการณ์

(4) ยกระดับการประเมินเพื่อการพัฒนา (Formative Assessment) เพื่อไม่ให้เกิดเสียโอกาสพัฒนาความรู้และทักษะ การประเมินเพื่อพัฒนาจึงไม่สามารถลดหรือละทิ้งไปได้ ทั้งการประเมินเพื่อการเรียนรู้ (Assessment For Learning) ของเด็กเพื่อให้ครูทราบถึงกระบวนการเรียนรู้ ของเด็ก โดยจะสามารถให้ (Feedback) กับเด็กและปรับแผนการเรียนรู้ได้

ตรงตามสถานการณ์ และการประเมินซึ่งทำให้เกิดการเรียนรู้ (Assessment As Learning) ของเด็ก โดยครูเปิดโอกาสให้เด็กย้อนคิดถึงกระบวนการเรียนของตนเอง กระบวนการนี้จะทำให้เด็กมีความรับผิดชอบและเป็นเจ้าของการเรียนรู้ของตนเองมากขึ้น รวมถึงเมื่อเด็กเข้าใจตนเองก็จะเป็นโอกาสที่จะวางแผนการเรียนรู้ของตนเองร่วมกับผู้ปกครองและครูได้

(5) การประเมินเพื่อรับผิดชอบ (Assessment For Accountability) ยังคงควรไว้ แต่ควรให้น้ำหนักการประเมินโอกาสทางการเรียนของเด็กมากกว่าการวัดความรู้ด้วยคะแนนสอบ สถานการณ์ในปัจจุบันทำให้ต้องใช้รูปแบบการเรียนการสอนที่หลากหลาย ดังนั้นคุณภาพการศึกษาที่เด็กจะได้รับในแต่ละพื้นที่จะไม่เหมือนกัน จึงไม่สามารถใช้คะแนนวัดความรู้หรือทักษะแบบเดียวกันเพื่อให้เกิดความรับผิดชอบได้ มิฉะนั้นก็อาจส่งผลให้เกิดความเหลื่อมล้ำมากขึ้น กระทรวงศึกษาธิการจึงควรปรับเกณฑ์ข้อสอบวัดความรู้ (Test-Based) มาสู่การให้น้ำหนักกับตัวชี้วัดที่ไม่ใช่ด้านวิชาการ (Non-Academic Measure) มากขึ้น (ภูมิภาญญูสินวัฒน์, 2563, ออนไลน์)

จากแนวทางที่กล่าวมา การศึกษายุคใหม่ควรมีการจัดการอย่างเหมาะสมเพื่อลดความเหลื่อมล้ำอย่างแท้จริง ซึ่งกล่าวได้ว่าการทรงต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในประเทศไทยควรให้ความสำคัญกับการศึกษาตามสภาพความเป็นจริงมิใช่อ่านจากหนังสือรายงาน ควรมีการลงพื้นที่ไปในที่ต่างๆ ด้วยตนเองมากขึ้นจึงจะเป็นผลทำให้การศึกษาของไทยลดช่องว่างของความเหลื่อมล้ำลงได้

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ

พระราชบัญญัติการศึกษามีความสำคัญต่อการจัดการเรียนการสอนในศตวรรษที่ 21 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติกำหนดขึ้นเพื่อจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องถูกต้องตามบริบทตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ และเพื่อจัดการเรียนให้สอดคล้องกับการศึกษาในศตวรรษที่ 21 เป้าหมายของการจัดการศึกษาไม่ได้วัดค่าที่ปริญญาหรือเกียรตินิยม แต่มุ่งไปที่ผลลัพธ์คือ ‘อยู่รอด’ และ ‘ปลอดภัย’ หมายถึงผู้เรียนต้องนำความรู้ไปประกอบอาชีพ สร้างรายได้ เรียนรู้เพิ่มเติมได้จากทุกที่ และไปทำงานได้ทุกหนทุกแห่ง ด้วยการผสมผสานทักษะชีวิตและ

ความรู้ทางวิชาการที่มีคุณภาพ นอกจากนี้ ผู้เรียนต้องมีคุณสมบัติในการปรับตัวได้รวดเร็วตาม
 จังหวะที่เลื่อนไหลของเทคโนโลยี พร้อมเรียนรู้เรื่องการใช้เครื่องมืออุปกรณ์ที่จะพัฒนาไปอีก
 มากมาย เหล่านี้คือสิ่งที่ต้องวางแนวทางไว้ใน พรบ. การศึกษาแห่งชาติ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

โดยที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย กำหนดให้รัฐต้องจัดการศึกษาอบรม และ
 สนับสนุนให้เอกชนจัดการศึกษาอบรมให้เกิดความรู้คู่คุณธรรม จัดให้ มีกฎหมายเกี่ยวกับการ
 การศึกษาแห่งชาติ ปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและ
 สังคม สร้างเสริมความรู้และปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบ
 ประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สนับสนุนการค้นคว้าวิจัยในศิลปะ
 วิทยาการต่างๆ เร่งรัดการศึกษา วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาประเทศ พัฒนา
 วิชาชีพครู และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ และวัฒนธรรมของชาติ รวมทั้งในการจัด
 การศึกษาของรัฐ ให้คำนึงถึงการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่นและเอกชน ตามที่
 กฎหมายบัญญัติและให้ความคุ้มครองการจัดการศึกษาอบรมขององค์กรวิชาชีพและ เอกชน
 ภายใต้การกำกับดูแลของรัฐ ดังนั้น จึงสมควรมีกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติ เพื่อเป็น
 กฎหมาย แม่บทในการบริหารและจัดการการศึกษาอบรมให้สอดคล้องกับบทบัญญัติของ
 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร ไทย (ราชกิจจานุเบกษา, 2542)

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545

เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้คือ เนื่องจากรัฐบาลมีนโยบายปฏิรูป
 ระบบราชการ โดยให้แยกภารกิจเกี่ยวกับงานด้านศิลปะและวัฒนธรรม ไปจัดตั้งเป็นกระทรวง
 วัฒนธรรม และโดยที่ เป็นการสมควรปรับปรุงการบริหารและการจัดการศึกษาของเขตพื้นที่
 การศึกษา ประกอบกับสมควรให้มี คณะกรรมการการอาชีวศึกษาทำหน้าที่พิจารณาเสนอ
 นโยบาย แผนพัฒนามาตรฐานและหลักสูตรการ อาชีวศึกษาทุกระดับที่สอดคล้องกับความ
 ต้องการตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และแผนการ ศึกษาแห่งชาติ สนับสนุน
 ทรัพยากร ติดตามตรวจสอบ และประเมินผลการจัดการอาชีวศึกษาด้วย จึงจำเป็นต้องตรา
 พระราชบัญญัตินี้ (ราชกิจจานุเบกษา, 2545)

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553

เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ โดยที่การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วยการศึกษาระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษา ซึ่งมีระบบการบริหารและการจัดการศึกษา ของทั้งสองระดับรวมอยู่ในความรับผิดชอบของแต่ละเขตพื้นที่การศึกษา ทำให้การบริหารและการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเกิดความไม่คล่องตัวและเกิดปัญหาการพัฒนาการศึกษา สมควรแยกเขตพื้นที่การศึกษา ออกเป็นเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาและเขตพื้นที่ศึกษามัธยมศึกษา เพื่อให้การบริหารและการจัดการศึกษามีประสิทธิภาพ อันจะเป็นการพัฒนาการศึกษาแก่นักเรียนในช่วงชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษาให้ สัมฤทธิ์ผลและมีคุณภาพยิ่งขึ้น จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้ (ราชกิจจานุเบกษา, 2553)

พระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2562

เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ โดยที่เป็นการสมควรแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมาย ว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติ เพื่อกำหนดขอบเขตในการดำเนินการของกระทรวงศึกษาธิการ และหน่วยงานอื่น ให้สอดคล้องกับอำนาจหน้าที่ที่เปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากการจัดตั้งกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้ (ราชกิจจานุเบกษา, 2562 : 49-53)

จากความสำคัญข้างต้นที่กล่าวมา การทำความเข้าใจบริบทของการศึกษานั้นต้องเรียนรู้จากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ซึ่งเป็นตัวแสดงให้เห็นถึงบทบาทและหน้าที่ต่างๆ ของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทางด้านการศึกษาโดยแท้จริง โดยการตราพระราชบัญญัตินั้นล้วนแล้วแต่มีเหตุผลที่จำเป็น การกำหนดแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อเป็นประโยชน์สำหรับประชาชนที่มีความใฝ่รู้ และได้รับความรู้จากบุคคลที่มีความสามารถทางการศึกษาโดยแท้จริง

แนวทางในการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษา

ในมาตรา 22 กล่าวว่า “การจัดการศึกษา” ต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ

ในมาตรา 23 กล่าวว่า “การจัดการศึกษา” ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษา สามารถแยกย่อยได้ดังต่อไปนี้

(1) ความรู้เรื่องเกี่ยวกับตนเอง และความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน ชาติ และสังคมโลก รวมถึงความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสังคมไทยและระบบการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

(2) ความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งความรู้ความเข้าใจ และประสบการณ์เรื่องการจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมได้อย่างสมดุลยั่งยืน

(3) ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้ ภูมิปัญญา ให้สอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน

(4) ความรู้ และทักษะด้านคณิตศาสตร์ และด้านภาษา เน้นการใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้องซึ่งเป็นภาษาประจำชาติไทย

(5) ความรู้ และทักษะในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

ในมาตรา 24 กล่าวว่า “การจัดกระบวนการเรียนรู้” ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการ ดังต่อไปนี้

(1) จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลเป็นสำคัญ

(2) ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น ทนต่อเหตุการณ์

(3) จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่องไม่มีที่สิ้นสุด กล่าวได้ว่าทุกสิ่งอย่างบนโลกมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ทุกวันเวลานาทีก็ว่าได้

(4) จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา

(5) ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียนรู้ และอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่างๆ

(6) จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับ บิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่ายเพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

ในมาตรา 25 ระบุไว้ว่า “รัฐ” ต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยาน วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การกีฬาและนันทนาการ แหล่งข้อมูล และแหล่งการเรียนรู้อื่นอย่างพอเพียง และมีประสิทธิภาพ

ในมาตรา 26 กำหนดไว้ว่า ให้สถานศึกษาจัดการประเมินผู้เรียนโดยพิจารณาจาก พัฒนาการของผู้เรียน ความประพฤติ การสังเกตพฤติกรรมการเรียน การร่วมกิจกรรมและการทดสอบควบคู่ไปในกระบวนการเรียน การสอนตามความเหมาะสมของแต่ละระดับและรูปแบบ การศึกษา ให้สถานศึกษาใช้วิธีการที่หลากหลายในการจัดสรรโอกาสการเข้าศึกษาต่อ และให้นำผลการประเมินผู้เรียนตามวงเล็บหนึ่งมาใช้ประกอบการพิจารณาด้วย

ในมาตรา 27 ระบุไว้ว่า ให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ การดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพตลอดจนเพื่อการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นไปอย่างต่อเนื่อง

ให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีหน้าที่จัดทำสาระของหลักสูตรตามวัตถุประสงค์ในวงเล็บหนึ่งใน ส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ

ในมาตรา 28 หลักสูตรการศึกษาระดับต่างๆ รวมทั้งหลักสูตรการศึกษาสำหรับบุคคลตามมาตรา 10 วรรคสอง วรรคสาม และวรรคสี่ ต้องมีลักษณะหลากหลาย ทั้งนี้ ให้จัดตาม

ความเหมาะสมของแต่ละระดับโดยมุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลให้เหมาะสมแก่วัยและศักยภาพโดยไม่ให้บังคับให้เรียนรู้

สาระของหลักสูตร ทั้งที่เป็นวิชาการ และวิชาชีพ ต้องมุ่งพัฒนาคนให้มีความสมดุล ทั้งด้านความรู้ ความคิด ความสามารถ ความดีงาม และความรับผิดชอบต่อสังคม

สำหรับหลักสูตรการศึกษาระดับอุดมศึกษา นอกจากคุณลักษณะในวรรคหนึ่ง และวรรคสอง แล้วยังมีความมุ่งหมายเฉพาะที่จะพัฒนาวิชาการ วิชาชีพขั้นสูงและการค้นคว้าวิจัย เพื่อพัฒนาองค์ความรู้ และพัฒนาสังคม

ในมาตรา 29 ระบุไว้ว่า ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยจัดกระบวนการเรียนรู้ ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่างๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาระหว่างชุมชนหรือนอกเขตด้วย

ในมาตรา 30 ระบุไว้ว่า ให้สถานศึกษาพัฒนากระบวนการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ รวมทั้งการส่งเสริมให้ผู้สอนสามารถวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละระดับการศึกษา (ราชกิจจานุเบกษา, 2542)

จากแนวทางข้างต้นพอสรุปได้ว่า การจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติ จะต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมบูรณ์ในทุกๆ ด้าน ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ รวมไปถึงให้เป็นบุคคลเป็นคนดีมีคุณธรรม มีจริยธรรมและมีวัฒนธรรมที่ดีงามในการดำรงชีวิต มีความสามารถในการใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ซึ่งเป็นเป้าหมายที่สำคัญในการตราพระราชบัญญัติการศึกษาของไทย

ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา

ความเหลื่อมล้ำและความไม่เป็นธรรมเกี่ยวข้องกับทุกมิติของสังคม ทั้งด้านเศรษฐกิจ ด้านความยุติธรรม ด้านการเมืองและด้านสังคม ในด้านเศรษฐกิจ เช่น ความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้ และทรัพย์สิน ด้านความยุติธรรม เช่น ความเหลื่อมล้ำทางสิทธิและโอกาสในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชน ด้านการเมือง เช่น ความเหลื่อมล้ำของอำนาจต่อรองทางการเมือง และการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทางการเมืองและกำหนดนโยบาย และด้านสังคม เช่น ความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงบริการสาธารณะ การจัดสรรและการกระจายทรัพยากรและบริการ ของภาครัฐ รวมถึงความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ, 2558) ความเหลื่อมล้ำของโอกาสทางการศึกษาในประเทศไทยมีหลายงานศึกษาด้วยกัน ส่วนใหญ่เป็นงานศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการได้รับโอกาสทางการศึกษา ใช้ข้อมูลจากสำนักงานสถิติแห่งชาติ เช่น ข้อมูลสำมะโนประชากร ข้อมูลการสำรวจการเปลี่ยนแปลงของประชากร เพื่อนำมาวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ของปัจจัยที่ส่งผลต่อโอกาสทางการศึกษา รวมทั้งการเก็บรวบรวมข้อมูลจาก การสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง โดยปัจจัยที่ส่งผลต่อโอกาสทางการศึกษาส่วนใหญ่เป็นปัจจัยแวดล้อมของ แต่ละบุคคล (เช่น เพศ รายได้ การศึกษา) นอกจากนี้ยังพบว่า ความแตกต่างของพื้นที่ที่มีผลต่อโอกาสทางการศึกษาอย่างมีนัยสำคัญ (อุมาภรณ์และปัทมา, 2550) ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาเป็นปัญหาของประเทศไทยมาอย่างยาวนาน สาเหตุ ของความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของประเทศไทยเกิดจากความเหลื่อมล้ำจากสภาพทางสังคมไทย ซึ่งเกิดจากสถานะในสังคม ได้แก่ฐานะทางเศรษฐกิจ สังคมของครอบครัว ภูมิฐานะของผู้เรียนในเขตเมืองและชนบท สภาพทางวัฒนธรรม การศึกษาของพ่อแม่ และเกิดจากความเหลื่อมล้ำจากการจัดการศึกษาชาติ ซึ่งเกิดจากการบริหารจัดการศึกษา ได้แก่การจัดสรรงบประมาณและกำลังคนทางการศึกษาที่ไม่เป็นธรรมระหว่างสถานศึกษาขนาดใหญ่ สถานศึกษาขนาดเล็ก สถานศึกษาในชนบท และสถานศึกษาในเมือง การจัดสรรอัตราครูและทรัพยากรทางการศึกษาไม่ตรงตามความเป็นจริง (เป็รื่อง กิจรัตน์ภร, 2555, หน้า : 213-216)

พอสรุปได้ว่า ปัญหาความเหลื่อมล้ำในระบบการศึกษาไทย นอกจากจะต้องร่วมมือกัน แก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบ โดยไม่ต้องมองว่าเป็นหน้าที่หลักของหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง กล่าวคือต้องช่วยกันทุกภาคส่วน และครูก็ถือเป็นตัวแปรสำคัญที่จะช่วยลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาที่นับวันจะขยายตัวมากขึ้นได้ ดังนั้น การปฏิบัติหน้าที่ดีของครูทุกคน ทั้งในด้าน คุณธรรมจริยธรรม รวมถึงความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ นับว่าเป็นสิ่งที่ช่วยอุดตึงนักเรียนที่แม้ว่าจะประสบปัญหาต่างๆ ครูก็จะมีส่วนช่วยให้นักเรียนมีการพัฒนาไปได้ไม่มีที่สิ้นสุดในบริบทสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปตลอด

แนวทางการพัฒนาการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของไทย

การเพิ่มโอกาสทางการศึกษาให้ประชาชนอ่านออก เขียนได้ คิดเลขเป็น และรู้วิทยาศาสตร์ เป็นพื้นฐาน มีข้อยืนยันทางบวกลบมาแล้วว่า มีผลต่อการเพิ่มรายได้ของประชากร และเพิ่มอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การศึกษาจึงเป็นการลงทุนในมนุษย์ (human capital) ที่จำเป็นของทุกรัฐ เพื่อที่จะให้มั่นใจว่า มนุษย์จะสามารถมีความรู้และทักษะที่จำเป็นและเพียงพอในการบรรลุความสำเร็จของตน การศึกษาโดยพื้นฐานเช่นนี้ จึงเป็นช่องทางลดปัญหาทางสังคมในหลายๆ เรื่อง คือ

1. เด็กที่ออกจากโรงเรียน และสามารถอ่านออก เขียนได้ คิดเลขเป็นโดยพื้นฐาน จะไม่ตกอยู่ในสภาพที่ยากจน และจะลดทอนความยากจนได้มากถึง 30% จากการเรียนรู้ที่พัฒนาการศึกษาช่วยชะลอความยากจน
2. การศึกษาเป็นช่องทางการหยุดยั้งการถ่ายทอดความยากจนจากรุ่นพ่อแม่สู่รุ่นลูกหลานได้
3. การศึกษาช่วยส่งผลดีต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม
4. การศึกษาสร้างความมั่นคงทางอาหาร เพราะช่วยให้มีงานทำ มีเศรษฐกิจดี
5. การศึกษาเป็นตัวช่วยในการสร้างสำนึกรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม
6. การศึกษาลดความไม่เท่าเทียมทางเศรษฐกิจ คือ หากมีคนทำงานที่มาจากความรวยและจน แต่ได้รับการศึกษาที่เหมือนกัน ไม่แตกต่างกันอย่างเสมอหน้า ก็จะสามารถลดความ

เหลื่อมล้ำได้ถึง 30% การศึกษาเช่นนี้ ในทางเศรษฐกิจ ถือว่ามีบทบาทในการส่งเสริมการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ

สรุป

จากสภาวะการณ์การเปลี่ยนแปลงทางสังคมโลกอย่างรอบด้านไม่มีที่สิ้นสุด สิ่งสำคัญที่ควรค่าแก่การให้ความสำคัญก็คือ “การศึกษา” เพราะหากได้รับการศึกษาที่ดีมีคุณภาพจากบุคคลที่มีความรู้อย่างแท้จริงก็จะทำให้บุคคลมีการพัฒนาอย่างไม่มีที่สิ้นสุด แนวทางการพัฒนาตามพระราชบัญญัติการศึกษาที่ได้กล่าวมานั้นจะเป็นตัวช่วยที่สำคัญยิ่งในการลด “ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา” ได้ส่วนสำคัญอีกประการคือการได้รับการสนับสนุนจากผู้ที่เกี่ยวข้องอย่างเต็มกำลังมิใช่ปล่อยให้หน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งรับหน้าที่แต่เพียงหน่วยงานเดียว การจัดการศึกษาในรูปแบบที่ดีมีคุณภาพควรเข้าไปศึกษาสภาพตามความเป็นจริงไม่ใช่อ่านแคในหนังสือรายงานอย่างเดียว เพราะคำว่าความเหลื่อมล้ำในหนังสือรายงานยังคงห่างไกลจากความเหลื่อมล้ำตามสภาพความเป็นจริง ซึ่งหากลดช่องว่างดังที่การมานี้ได้นั้นและการนำรูปแบบดังที่กล่าวมานี้ไปปฏิบัติอย่างแท้จริง จะทำให้การศึกษาไทยมีการพัฒนาไปด้วยความเจริญงอกงามโดยแท้จริงและตลอดไป

เอกสารอ้างอิง

ปรัชญา เวสารัชช. (2550). ชุดฝึกอบรมผู้บริหาร : ประมวลสาระ. กรุงเทพมหานคร : ม.ป.พ.

2550. หน้า : 3.

เปรี๊ยะ กิจรัตน์กร. (2555). ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาไทย ที่มาและทางออก.

วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร. 3(2). 213-216.

พระบาทสมเด็จพระปรมิทธมหากษัตริย์พลอดุลยเดช. (2552). คำพ้องสอน : ประมวลพระบรม

ราโชวาทและพระราชดำรัสเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร.

2552. หน้า : 87.

ภูมิมา ภิญโญสินวัฒน์. (2564). จัดการเรียนรู้การสอนอย่างไรในสถานการณ์โควิด-19 : จาก
 บทเรียนต่างประเทศสู่การจัดการเรียนรู้ของไทย. สืบค้น 31 กรกฎาคม 2564.จาก
<https://tdri.or.th/2020/05/examples-of-teaching-and-learning-in-covid-19-pandemic/>.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2525). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2525.

กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์.

ราชกิจจานุเบกษา. (2542). เล่ม 116/ตอนที่ 74 ก/หน้า 1/19 สิงหาคม 2542.

_____. (2545). เล่ม 119/ตอนที่ 123 ก/หน้า 16/19 ธันวาคม 2545.

_____. (2553). เล่ม 127/ตอนที่ 45 ก/หน้า 1/22 กรกฎาคม 2553.

_____. (2562). เล่ม 136/ตอนที่ 57 ก/หน้า 1 พฤษภาคม 2562. หน้า :49-53.

วัฒน ะจับทุกข์. (2541). แผนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง. กรุงเทพมหานคร : โรง
 พิมพ์ธนพร. 2541. หน้า :1.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2549). คำอธิบายและระดับการพัฒนาคุณภาพ
 การศึกษามาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน. กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ.
 2549. หน้า : 5.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2558). รายงานการวิเคราะห์
 สถานการณ์ ความยากจนและความเหลื่อมล้ำในประเทศไทย ปี 2556.
 กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

อาทิตยา ศาลางาม. (2564). ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา : ศึกษาเปรียบเทียบนโยบายการ
 บริหารการศึกษา ระหว่างประเทศไทยและประเทศเวียดนาม. สาขาวิชาเอเชียศึกษา
 คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

อุมาภรณ์ และปัทมา. (2550). ความไม่เท่าเทียมด้านการศึกษา : เมืองและชนบท. สถาบันวิจัย
 ประชากรและสังคม. มหาวิทยาลัยมหิดล.

อรอนงค์ ทวีปรีดา. (2559). การกระจายและความเท่าเทียมของโอกาสทางการศึกษาและ
บทบาทการใช้จ่ายของภาครัฐ. วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต. คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

George D. Spindler. (1964). Education and culture: Anthropological. New York:
Holt. Rinehart and Winston. 1964. pp: 58.

Price, J.M. (1940). A Survey of Religious Education. New York: Ronald Press.
1940.pp: 13.

ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยและประเทศรัสเซีย : ผลกระทบจากสงครามรัสเซีย-ยูเครน ที่มีต่อประเทศไทย*

RELATIONS BETWEEN THAILAND AND RUSSIA: EFFECTS OF THE RUSSIA-UKRAINE WAR TOWARDS THAILAND

ชัยวิทย์ ฤทธิพิชัยวัฒน์¹, และ พระศิวกกร สังข์ทอง²

Chaiwit Ritthipichaiwat¹, and Siwakorn Sungthong²

¹สำนักงานกรรมการการเลือกตั้ง และ ²มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

¹ Office of the Election Commission and ² Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Corresponding author E-mail: Rittilaw@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้ ผู้เขียนมีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ โดยมีเป้าหมายที่จะศึกษาเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับประเทศรัสเซียจากตั้งแต่เริ่มต้นอดีตที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน อาจจะนับได้ว่า 100 กว่าปีผ่านมาแล้วที่ประเทศไทยและประเทศรัสเซียมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันมาโดยตลอดไม่ว่าจะเป็นช่วงรัชสมัยล้นเกล้า รัชกาลที่ 5 หรือคำกล่าวชื่นชมยินดีถึงความสัมพันธ์เชิงผลประโยชน์ของท่านอัครราชทูตโอลารอฟสกีที่มีต่อประเทศไทย ถึงแม้ว่าในแต่ละช่วงสมัยอาจจะมีความสัมพันธ์ที่ล้มลุกคลุกคลานไปบ้างแต่ความสัมพันธ์ก็ยังดีเสมอมาจนถึงล้นเกล้ารัชกาลที่ 9 ถึงแม้ว่าจะสิ้นท่านไปแล้วแต่ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยและประเทศรัสเซียยังคงดีต่อกันเสมอมา ถึงแม้ว่าปัจจุบันสถานการณ์เกิดสงครามระหว่างรัสเซีย-ยูเครน จะทวีความรุนแรงขึ้นจนส่งผลกระทบไปทั่วโลกและก็ส่งผลโดยตรงในบางส่วนกับประเทศไทยด้วยเช่นกัน เช่นนี้ความสัมพันธ์ไทย-รัสเซียจะเป็นไปในทิศทางใดในอนาคตขึ้นอยู่กับว่าสงครามจะจบลงรวดเร็วหรือทวีความรุนแรงไปสู่สงครามโลกครั้งที่ใหม่ ประเทศไทยจะเป็นอย่างไรในอนาคตก็ขึ้นอยู่กับผู้นำเป็นสำคัญ ซึ่งทิศทางสงครามก็คงยังไม่มีบทสรุปในเร็ววันแน่นอน เพราะฉะนั้นแล้ว ประเทศไทยก็ควรวางตัวเป็นกลางอยู่ข้างความถูกต้องไม่ลำเอียงไปฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งถือเป็นสิ่งสำคัญที่สุด

* Received 3 February 2023; Revised 15 February 2023; Accepted 25 February 2023

คำสำคัญ: ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ, ความสัมพันธ์ประเทศไทยกับประเทศรัสเซีย, ผลกระทบจากสงครามรัสเซีย-ยูเครน

Abstract

This article. The author's objective is to study international relations. The goal is to study only the relationship between Thailand and Russia from the beginning of the past to the present. It could be counted that over 100 years ago, Thailand and Russia had a good relationship with each other, whether during the reign of King Rama 5, or congratulations on the beneficial relationship of Ambassador Olarovski to Thailand. Although in each period there may be some relations that go bankrupt, but the relationship is always good until the end of the reign of King Rama 9. Even after his death, the relationship between Thailand and Russia is still good. Although the current situation of the war between Russia - Ukraine It will intensify until it affects the world and directly affects some parts of Thailand as well. As such, the direction of Thai-Russian relations in the future depends on whether the war will quickly end or escalate into a new world war. What Thailand will be like in the future depends on the leader. In which the direction of the war would definitely not have a conclusion soon. therefore, Thailand should remain neutral on the side of justice and not be biased to either side as the most important thing.

Keywords: international relations, Relations between Thailand and Russia, Consequences of the Russo-Ukrainian War.

บทนำ

ในยุคสมัยที่โลกเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว สิ่งหนึ่งที่สำคัญในการขับเคลื่อนประเทศให้ก้าวหน้าต่อไปได้คือ การริเริ่มที่จะมีปฏิสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับประเทศอื่นๆ เพื่อทำความ

เข้าใจ เรียนรู้ซึ่งกันและกันให้ครอบคลุมในทุกๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นในมุมมองทางด้านการเมือง มุมมองด้านเศรษฐกิจ และมุมมองทางด้านสังคม ความสัมพันธ์ต่างประเทศของไทยกับต่างประเทศนั้นนอกจากจะเป็นประเด็นสำคัญในกระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะของรัฐไทย ด้วยเหตุนี้จึงทำให้การดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยและสหพันธรัฐรัสเซียเริ่มก่อตัวขึ้นมา ทั้งสองประเทศที่กำลังมองเห็นช่องทางในการสานสัมพันธ์เพื่อผลประโยชน์ระหว่างกัน อีกทั้งในการปรึกษาหารือ และติดต่อทำการค้าขายระหว่างกันสามารถทำได้สะดวกมากยิ่งขึ้นและเป็นผลดีหรือประโยชน์ร่วมกันทั้งสองประเทศอีกด้วย

ประเทศไทยและสหพันธรัฐรัสเซีย มีความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างกันมาเป็นระยะเวลากว่า 120 ปี จุดเริ่มต้นของความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างประเทศไทย-สหพันธรัฐรัสเซีย เริ่มจากการเสด็จประพาส ณ กรุงเซนต์ปีเตอส์เบิร์ก ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) ภายใต้การต้อนรับอย่างสมพระเกียรติและอบอุ่นของพระเจ้าซาร์นิโคลัสที่ 2 ณ พระราชวังปีเตอร์ฮอฟ การเสด็จประพาสในครั้งนั้นถือเป็นจุดเริ่มต้นความสัมพันธ์อันดีในระดับราชวงศ์ต่อกันระหว่างประเทศไทย-สหพันธรัฐรัสเซีย การดำเนินความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศมีทั้งช่วงที่ดีและช่วงที่เกิดอุปสรรค โดยเฉพาะอย่างยิ่งการยุติความสัมพันธ์ทางการทูตลงชั่วคราว ตลอดจนฟื้นฟูความสัมพันธ์ทางการทูต ให้กลับคืนมาอีกครั้งเนื่องด้วยปัจจัยในหลายๆ ด้านทั้งปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในประเทศ ลักษณะที่ตั้งที่ห่างไกลกันมาก มีการดำรงชีวิตความเป็นอยู่ที่แตกต่างกัน รวมไปถึงอุดมการณ์ทางการเมืองที่แตกต่างกัน ทั้งหมดทั้งมวลนี้ล้วนเป็นอุปสรรคและปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยและประเทศรัสเซียเป็นอย่างมาก (ห้องสมุดโครงการรัสเซียศึกษา, 2562)

ถึงอย่างไรก็ตามบริบททางประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศ กล่าวคือความสัมพันธ์ประเทศไทย-ประเทศรัสเซียมีลักษณะของความไม่ต่อเนื่องและการขาดช่วงขาดตอน โดยมีทั้งช่วงขาขึ้น ช่วงขาลงและช่วงยุติความสัมพันธ์สลับกันไปมา แต่โดยรวมแล้วก็ไม่ได้ขาดไปเลยทีเดียวจึงเป็นจุดแข็งสำคัญระหว่างทั้งสองประเทศที่มีความแนบแน่นถึงความสัมพันธ์ผ่านยุคสมัยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แม้ในช่วงล้นเกล้ารัชกาลที่ 9 ยังคงมีความเหนียวแน่นที่จะสืบต่อความสัมพันธ์ให้ยืดยาวออกไป ถึงแม้ว่าจะมีช่วงติดขัดอยู่บ้างเพราะทั้ง

สองประเทศเองก็มีความห่างกันอยู่พอสมควรแต่ถึงอย่างนั้นก็ยังมีความสัมพันธ์ที่เอื้อต่อผลประโยชน์ที่ดีต่อกันเรื่อย (จุลชีพ ชินวรรณ, 2556)

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วนี้ ผู้เขียนบทความชิ้นนี้จึงมีวัตถุประสงค์ที่จะเรียบเรียงถึงจุดเริ่มต้นของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยและประเทศรัสเซียผ่านยุคสมัยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เพื่อให้เห็นภาพสะท้อนที่น่าจะเป็นในอนาคต ถึงแม้ว่าจะมีผลกระทบอย่างมากจากสงครามที่เกิดขึ้นระหว่างรัสเซีย-ยูเครน ทำให้สภาพปัญหาเกิดขึ้นทั่วทุกมุมโลกจากสงครามครั้งนี้ และแนวโน้มถ้าหากเกิดเป็นสงครามโลกครั้งที่ 3 จริง อนาคตประเทศไทยกับความสัมพันธ์จะเป็นอย่างไรในอนาคต

ความหมายของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

คำว่า “International Relations” ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ นับได้ว่าเป็นอีกหนึ่งประเด็นที่มีความหมาย มีความสำคัญและเป็นที่น่าสนใจของผู้ที่ศึกษาในสาขาวิชารัฐศาสตร์ กล่าวได้ว่ารัฐศาสตร์ไม่ได้ให้ความสนใจศึกษาเฉพาะกิจกรรมต่างๆ ทางการเมืองที่เกิดขึ้นภายในรัฐเท่านั้น แต่การศึกษานั้นยังมีความสนใจที่รวมไปถึงกิจกรรมทางการเมืองระหว่างรัฐหนึ่งกับอีกหลายๆ รัฐ พี.เอ. เรโนลด์ (P.A. Reynolds, 1994: 11) ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างประเทศคือการศึกษาด้านธรรมาภิบาล พฤติกรรม และอิทธิพลที่มีผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างกันและกันของรัฐต่างๆ ซึ่งอยู่ภายใต้ความเป็นอยู่หรือสภาพแวดล้อมที่เป็น “Anarchy (อนาธิปไตย)” ปราศจากผู้ที่มีอำนาจสูงสุดจะเข้ามาบีบบังคับบริหารจัดการหรือบังคับในแต่ละรัฐได้ ทั้งที่อยู่ใกล้เคียงกันหรืออยู่ห่างกันออกไปเพียงแต่ว่าประเด็นและแนวทางในการศึกษาค้นคว้านั้นล้วนมีความแตกต่างจากการเมืองภายในประเทศอยู่บ้าง ศาสตราจารย์คาร์ล ดับเบิลยู. เดอช (Karl W. Deutsch, 1978) แห่งมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด ได้ให้ความหมายกว้างๆ ไว้อย่างน่าสนใจว่า “ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เปรียบเสมือนเวทีอันประกอบไปด้วยพฤติกรรม และการกระทำของรัฐที่มีต่อกันโดยปราศจากการ ควบคุมอย่างเพียงพอ” ซึ่งในแต่ละรัฐล้วนมีความแตกต่างกันออกไปในด้านกำลังคน ขนาด อำนาจ ทรัพยากร วัตถุประสงค์ อุดมการณ์ ตลอดจนนโยบายในการดำเนินกิจการระหว่างประเทศ อาจจะกล่าวได้ว่าความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาอย่างยาวนานกว่าได้ นับตั้งแต่อดีตกาลยุคโบราณที่อาณาจักร แคว้นต่างๆ ได้ทำการก่อสงครามระหว่างกันหรือการจับมือสร้างความไมตรี

ต่อกัน แต่สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในองค์ความหมายใหม่ที่เข้าใจกันโดยทั่วไปในปัจจุบัน เมื่อเกิดดินแดนอาณาจักรต่างๆ มีสภาพที่เป็นรัฐใหม่เกิดขึ้นหรือรัฐสมัยใหม่ ซึ่งอาจจะกล่าวได้ว่าเกิดขึ้นในช่วงระหว่างศตวรรษที่ 16-17 ในอีกความหมายหนึ่งของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ อาจจะหมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ ต่อรัฐหรือความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ ประชาชาติในยุคปัจจุบันนี้ไม่มีรัฐใดชาติใดที่จะดำรงอยู่อย่างโดดเดี่ยวตามลำพัง โดยไม่ต้องเกี่ยวข้องกับรัฐอื่นๆ หรือสังคมอื่นๆ ได้อีกต่อไป อีกทั้งได้มีการ ยอมรับกันว่า ความสัมพันธ์ระหว่างการเมืองภายในรัฐและการเมืองภายนอกรัฐนั้นเกี่ยวพันและเป็นผล ซึ่งกันและกัน ความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยการเมืองคือรัฐในปัจจุบันได้มุ่งไปถึงทั้งทางด้านการเมือง ทางด้านเศรษฐกิจ และทางด้านสังคมระหว่างรัฐ (ครูจันท์ หาเรือนทรง, 2562)

ทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศและการเมืองระหว่างประเทศ

จากองค์ความรู้ความหมายของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่กล่าวมาจึงเกิดเป็นทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ทฤษฎีที่นักวิชาการในสาขาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศสร้างขึ้นนั้นไม่ได้เป็นทฤษฎี แบบอนุมาน (Deductive Theory) ที่เราจะสามารถอนุมาน (Deduce) ข้อสรุปและสมมติฐานตามหลัก ที่ว่าด้วยเหตุและผล (Logic) ได้จากถ้อยแถลงของทฤษฎีนั้น ทฤษฎีที่นักวิชาการสาขาความสัมพันธ์ ระหว่างประเทศสร้างขึ้นนั้นมีลักษณะเป็นกึ่งทฤษฎี (Quasi Theory) เพื่อนำไปสู่ความเข้าใจในเหตุการณ์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทั้งในอดีต และปัจจุบัน เพื่อช่วยให้สามารถทำนายเหตุการณ์ล่วงหน้า และทำให้สามารถควบคุมความสัมพันธ์ระหว่างประเทศให้ดำเนินไปตามวิถีทางที่ถูกต้อง (ศิโรจน์ ภาคสุวรรณ, 2531 : 27) บนรากฐานของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศนั้นปรากฏการณ์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศและการเมืองระหว่างประเทศ 5 ทฤษฎี ได้แก่คือ ทฤษฎีปฏิบัติการ (Action Theory) ทฤษฎีเกี่ยวพัน (Linkage Theory) ทฤษฎีดุลอำนาจ (Balance of Power Theory) ทฤษฎีระบบ (Systems Theory) ทฤษฎีเกมส์ (Game Theory) และทฤษฎีการตัดสินใจ (Decision Making Theory)

1. ทฤษฎีปฏิบัติการ (Action Theory)

ทฤษฎีปฏิบัติการมีสมมติฐานว่าการที่รัฐใดรัฐหนึ่งกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง ลงไป ก็เพราะว่าอาจจะมีแรงกระตุ้นซึ่งเป็นปัจจัยอย่างใดอย่างหนึ่ง แต่ทฤษฎีการการปฏิบัติอธิบายถึงปัจจัยผลภายในมากกว่าปัจจัยผลภายนอก เช่น สะท้อนความต้องการที่จะรักษาผลไว้ซึ่ง

ประโยชน์ของชาติการตัดสินใจตามนโยบายแห่งรัฐ วิธีการที่รัฐและผู้ตัดสินใจของรัฐดำเนินนโยบายต่างประเทศตามอุดมการณ์ของรัฐ และความต้องการอยากมีอำนาจของรัฐ เป็นต้น (ศิริโรจน์ ภาคสุวรรณ, 2532: 27-28)

2. ทฤษฎีเกี่ยวพัน (Linkage Theory)

ในภาคทฤษฎีนี้อธิบายความเกี่ยวพันกันระหว่างการเมืองระหว่างประเทศและการเมืองภายในของประเทศต่างๆ ในแง่ที่กล่าวถึงว่าปรากฏการณ์หรือเหตุการณ์ทางการเมืองระหว่างประเทศ ไม่เพียงแต่เกิดจากผลของปรากฏการณ์ทางการเมืองภายในของประเทศต่างๆ แต่ยังสามารถก่อให้เกิดปรากฏการณ์ทางการเมืองภายในของประเทศต่างๆ ได้อีกด้วย ทฤษฎีนี้ให้ความหมายถึงความสำคัญ ทั้งปัจจัยที่เป็นภายในและปัจจัยที่เป็นผลภายนอกของรัฐ โดยถือว่าทั้ง 2 ปัจจัยต่างมีส่วนกระตุ้นหรือผลักดัน ให้รัฐกระทำหรือนำนโยบายอย่างใดอย่างหนึ่งมาใช้บนเวทีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ปัจจัยที่ส่งผลภายใน และภายในที่ส่งผลนอกของรัฐเปรียบเสมือนส่วนที่นำมาใส่เข้าไปที่เรียกว่า (Input) ซึ่งมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของผู้นำของรัฐ (Decision Maker) เมื่อส่วนที่ใส่เข้าไปผ่านกระบวนการกลั่นกรองพิจารณา (Conversion Process) โดยกล่าวถึงผู้นำของรัฐหลายขั้นตอนแล้ว “ในแต่ละประเทศ กระบวนการกลั่นกรองนี้อาจเหมือนกันหรือ อาจจะแตกต่างกันออกไปสุดแล้วแต่ชนิดของระบบทางการเมือง” ก็จะได้ส่วนที่เป็นผลออกมา (Outputs) (ศิริโรจน์ ภาคสุวรรณ, 2532: 32-33) ขึ้นอยู่กับผู้นำทางการเมืองนั้นๆ จะนำพาการเมืองไปในทางทิศทางไหน ซึ่งแต่ละรัฐก็จะมีความต้องการที่แตกต่างกันไป

3. ทฤษฎีดุลอำนาจ (Balance of Power Theory)

เป็นเรื่องที่น่าสนใจอีกประเด็นเป็นอย่างมาก ทฤษฎีนี้ถือว่าโลกประกอบด้วยรัฐมีคุณภาพของพลังต่างๆ ซึ่งถ้าหาก “ไม่มีดุลภาพดังกล่าวนั้นแล้ว สันติภาพก็ไม่อาจจะเกิดขึ้นได้” ทฤษฎีนี้ถือได้ว่าให้ความสำคัญกับสถานการณ์ระหว่างประเทศมีอิทธิพลสำคัญมากอีกประการต่อประเทศต่างๆ และถือว่ามีส่วนผลักดันให้รัฐกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งลงไปด้วยความรอบคอบก็ว่าได้ ในความเป็นจริงอีกนัยหนึ่ง ทฤษฎีนี้ตั้งสมมติฐานไว้อย่างน่าสนใจว่าถ้าหากสถานการณ์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเป็นไปในรูปที่ของรัฐ ของแต่ละรัฐหรือกลุ่มของรัฐแต่ละกลุ่มมีอำนาจทัดเทียม เท่าเทียมกันแล้ว การบุกรุก รุกรานซึ่งกันและกันก็จะเกิดได้ยาก เพราะไม่แน่ใจว่ารัฐของตนจะเป็นฝ่ายชนะ นอกจากนี้ทฤษฎีดุลแห่งอำนาจเชื่อว่าการที่รัฐกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งต่อรัฐอื่นๆ ไม่ว่าจะในทางที่ดีหรือไม่ดีก็ตาม หรือมีปฏิกิริยาตอบโต้

อย่างใดอย่างหนึ่งต่อการกระทำของรัฐอื่นๆ นั้น ส่วนใหญ่เกิดจากความต้องการหลักๆ สองประการ อันได้แก่ ความต้องการที่จะรักษาไว้ซึ่งบทบาทอำนาจและอิทธิพลและความต้องการอย่างแรงกล้าที่จะให้ได้มาซึ่งอำนาจและอิทธิพลของรัฐ (ศิโรตม์ ภาคสุวรรณ, 2532: 34)

4. ทฤษฎีระบบ (Systems Theory)

ทฤษฎีระบบได้ถูกนำไป ประยุกต์ใช้ในงานด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทั้งในปัจจุบันและต่อไปยังอนาคต โดยมุ่งเน้น ไปที่กระบวนการและวิธีการพัฒนาบุคลากรอย่างเป็นระบบเป็นขั้นเป็นตอนทฤษฎีระบบจะประกอบไปด้วยทฤษฎีย่อยๆ ได้แก่ 1. ทฤษฎีระบบโดยทั่วไป (General System Theory) 2. ทฤษฎีแห่งความโกลาหล (Chaos Theory) และ 3. ทฤษฎีมุ่งสู่อนาคต (Future Theory) โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้ (จิตติมา อัครธิติพงศ์, 2556 : 55) ทฤษฎีระบบโดยทั่วไป (General System Theory)

นักพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จำเป็นจะต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับระบบใหญ่และระบบย่อยๆ ที่มีอยู่ในองค์การทั้งที่เกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวข้องกับระบบใหญ่ พบว่าลักษณะพื้นฐานโดยทั่วไปของทฤษฎีระบบ ได้แก่ (1.1) ระบบจะต้องถูกออกแบบขึ้น เพื่อความสำเร็จของเป้าหมายที่ได้ตั้งกำหนดไว้อย่างชัดเจน (1.2) องค์ประกอบย่อยของระบบนั้นจะต้องถูกกำหนดขึ้นตามมา (1.3) จะต้องมุ่งเน้นให้เกิดความสัมพันธ์ภายในตัวบุคคลที่อยู่ในระบบนั้นๆ (1.4) ในส่วนขององค์ประกอบพื้นฐาน ไม่ว่าจะเป็นระบบหรือการเคลื่อนไหวของข้อมูล เทคโนโลยีสารสนเทศ วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ถือว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญมากของระบบนั้นๆ (1.5) วัตถุประสงค์ที่สำคัญหรือเป้าหมายที่สำคัญขององค์การมีความสำคัญมาก มากกว่าเป้าหมายของระบบย่อยๆ ดังนั้นการบริหารงานด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จะประสบความสำเร็จได้ นั้น นักพัฒนาบุคลากรมีความจำเป็นมากที่จะต้องเข้าใจถึงคุณลักษณะพื้นฐานที่สำคัญของระบบ โดยเฉพาะการทำให้เป้าหมายขององค์การประสบความสำเร็จไปได้ด้วยดี ทั้งนี้การออกแบบระบบให้เกิดประสิทธิภาพ ระบบนั้นควรถูกกำหนดขึ้นมาเป็นระบบเปิด (Open System) มากกว่าระบบปิด (Closed System) ในส่วนนี้ควรมีการแยกออกให้ชัดเจน

5. ทฤษฎีเกม (Game Theory)

ทฤษฎีเกมอธิบายว่าการเมืองภายในประเทศหรือการเมืองระหว่างประเทศก็ดี ต่างก็มีลักษณะคล้ายเกมชนิดหนึ่งซึ่งมีการแข่งขัน (Competition) และในการแข่งขันนี้จะต้อง มีผู้แสดงบทบาทที่จำเป็นสำคัญหรือตัวกระทำ (Actors) ตั้งแต่สองคนขึ้นไป โดยผู้แสดงเหล่านั้นจะต้องเป็นผู้มีเหตุผลในการเลือกใช้ยุทธศาสตร์ (Strategy) หรือยุทธวิธีที่จะช่วยอำนวยความสะดวกประโยชน์ต่อตนหรือกลุ่มของตนมากที่สุดและในกรณี ที่ต้องเผชิญกับการสูญเสียซึ่งไม่

อาจจะทนต่อไปได้นั้น ผู้แสดงจะต้องยอมแพ้ในทันที ถ้าผู้แสดงไม่มีเหตุผล โดยไม่ยอมแพ้ก็น่าจะมีผลทำให้การทำนายของทฤษฎีนี้ผิดทันที ทฤษฎีเกมที่ใช้คือแนวทางเกมศูนย์ (Zero Sum Game) และแนวทางเกมไม่ศูนย์ (Non-zero Sum Game) ซึ่งอาจจำแนกออกเป็น เกมบวก (Positive Sum Game) และเกมลบ (Negative Sum Game) (พีรพงศ์ ไวกาสี, 2548 : 19-20)

ดังที่กล่าวมานี้ จะเห็นได้ว่าความสัมพันธ์ระหว่างประเทศก็จะมีความสัมพันธ์ที่ต่างกันอย่างสิ้นเชิง ความสัมพันธ์ภายในหรือความสัมพันธ์ภายนอกก็ตามล้วนมีกระบวนการหรือองค์ประกอบหลายส่วนนำมาเชื่อมโยงกันตามแต่เป็นผลประโยชน์ที่จะได้รับมากน้อยเพียงใดก็ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ที่มีต่อกันอย่างเท่าเทียม

การปกครองประเทศไทย-ประเทศรัสเซียในปัจจุบัน

การเมืองการปกครองระหว่างประเทศไทย-ประเทศรัสเซีย อาจจะกล่าวได้ว่า มีรูปแบบระบบ ระบอบทางด้านการเมืองการปกครองที่มีส่วนคล้ายคลึงกันมากอยู่หลายส่วน ซึ่งในส่วนนี้อาจจะเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ทั้งสองประเทศนี้มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันเรื่อยมา

การปกครองประเทศไทยในปัจจุบัน

หลังจากเหตุการณ์ใหญ่ ประเทศไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงนำระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยมาใช้ในการปกครองประเทศตั้งแต่ปี พ.ศ. 2475 ก็เพื่อให้อำนาจการปกครองเป็นของประชาชน ประชาชนมีสิทธิ เสรีภาพ มีความเสมอภาค ผู้นำประเทศหรือรัฐบาลเป็นต้องทำหน้าที่ตัวแทนของประชาชนที่ประชาชนมีความเห็นตรงกันให้เป็นผู้แทนที่มาจาก การเลือกตั้งโดยเสียงส่วนใหญ่ของประชาชนในประเทศ (ผู้ที่มีสิทธิ์เลือกตั้งตามกฎหมาย) เป็นรัฐบาลที่เปิดเผยและสามารถตรวจสอบได้จากประชาชน และผลประโยชน์ สาธารณะโดยรวมเป็นของประชาชนที่รัฐบาลต้องทำให้เกิดผลประโยชน์ของประชาชนส่วนรวมทั้งหมด มีความมุ่งหมายที่จะจัดการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐธรรมนูญ ซึ่งเปลี่ยนแนวคิดการเปลี่ยนแปลงจากอำนาจที่อยู่ในมือองค์พระมหากษัตริย์ตามแบบเดิมคือ สมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นอำนาจอธิปไตยอำนาจอิสระเป็นของประชาชน การปกครองแบบใหม่ที่ประชาชนเลือกตั้ง ผู้นำหรือผู้แทนเป็นของใหม่สำหรับชาวสยาม ในระยะแรกขั้น

นำสยามมักเรียกว่าระบอบการเมืองการปกครองแบบตะวันตกหรือประชาธิปไตยแบบตัวแทนนั่นเอง (บัณฑิต จันทรโรจนกิจ, 2563 : 33-34)

การปกครองประเทศรัสเซียในปัจจุบัน

การเมืองการปกครองประเทศรัสเซียตามรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธรัฐรัสเซีย ประเทศนี้เป็นประเทศที่ถูกปกครองโดยระบอบสหพันธ์แบบอสมมาตรและระบอบสาธารณรัฐแบบกึ่งประธานาธิบดี โดยมีประธานาธิบดีเป็นประมุขแห่งรัฐ และมีนายกรัฐมนตรีเป็นหัวหน้ารัฐมนตรี สหพันธรัฐรัสเซียมีโครงสร้างทางรากฐานเป็นระบอบประชาธิปไตยแบบมีผู้แทนโดยมีหลากหลายพรรค โดยรัฐบาลสหพันธ์ประกอบไปด้วยอำนาจการบริหารสามฝ่ายหลักๆ คือ ฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายตุลาการ (DeRouen. Karl R. Heo. Uk, 2005: P. 666)

ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับประเทศรัสเซีย

ตามประวัติศาสตร์ชาติระหว่างประเทศ กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับประเทศรัสเซียที่มีความผูกพันยาวนานตั้งแต่ยุคอดีตสมัยในวรรณกรรมวิชาการว่าด้วยความสัมพันธ์ไทย-รัสเซีย นั้นคำถามที่สำคัญ ที่สุดคือ ปัจจัยอะไรคือสาเหตุที่ก่อให้เกิดการสถาปนาความสัมพันธ์ระหว่างสยามกับ จักรวรรดิรัสเซียในปี ค.ศ. 1897 คำอธิบายแบบกระแสหลัก (Traditionalism) ของจุดกำเนิดของความสัมพันธ์ไทย-รัสเซียใน สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 คือ คำอธิบายแบบ “สภาพจริงนิยม” (Realism) กล่าวคือ รัชกาลที่ 5 ทรงดำเนินความสัมพันธ์ต่างประเทศกับจักรวรรดิรัสเซียในการ รักษาอำนาจอธิปไตยของสยามที่กำลังถูกคุกคามจากกระแสจักรวรรดินิยมและการล่าอาณานิคมของมหาอำนาจตะวันตกกล่าวอีกนัยหนึ่งการอธิบายความสัมพันธ์ไทย-รัสเซียตั้งอยู่บนฐานของบทบาทของรัสเซียในการช่วยรักษาระบบดุลแห่งอำนาจในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และในการรักษาเอกราชและความอยู่รอดของรัสเซียสมัยใหม่ (เพ็ญศรี ดูก, 2554) ความสัมพันธ์ไทย-รัสเซียในช่วงแรก (ค.ศ. 1863-1897) จากข้อความที่ว่า “ขณะนี้สยามได้ทำสนธิสัญญาทางการค้ากับรัฐบาลเกือบทุกประเทศ (รัชกาลที่ 5) จึงมีพระราชประสงค์ที่จะทำสนธิสัญญาดังกล่าวกับรัสเซียบ้าง โดยมีเงื่อนไขว่าจะต้องอยู่บนพื้นฐานแห่ง ประเทศที่ได้รับความ

อนุเคราะห์ยิ่ง...” (100 ปีความสัมพันธ์สยาม-รัสเซีย, 1891 : 6) ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยและประเทศรัสเซีย และยังได้มีการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตท่ามกลางวิกฤต ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย-ประเทศรัสเซียเกิดขึ้นภายใต้บริบทของวิกฤตการณ์ ร.ศ. 112 ซึ่งสยามมองว่าประเทศฝรั่งเศสได้ดำเนินนโยบายต่างประเทศแบบจักรวรรดินิยม คำอธิบายส่วนใหญ่จึงอธิบายการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับประเทศรัสเซียของประเทศไทยในระหว่างวันที่ 1-11 กรกฎาคม ค.ศ. 1897 ด้วยกรอบการวิเคราะห์แบบสภาพความเป็นจริงนิยม นั่นคือการแสวงหาความอยู่รอดหรือการหาทางออกของประเทศไทย โดยการหาพันธมิตรเพื่อคานหรือถ่วงดุลอำนาจกับประเทศฝรั่งเศส พันธมิตรดังที่ได้กล่าวมานี้คือประเทศรัสเซียนั่นเอง ในระหว่างการเสด็จพระราชดำเนินเยือนรัสเซีย รัชกาลที่ 5 ประทับ ณ พระราชวัง ปีเตอร์ กอฟ (Peterhof) ที่ประทับฤดูร้อนใกล้ กรุงเซนต์ปีเตอส์เบิร์ก โดย รัชกาลที่ 5 ทูลขอให้พระเจ้าซาร์ นิโคลัสที่ 2 ช่วยไกล่เกลี่ยปัญหาระหว่างสยาม-ประเทศฝรั่งเศส พระเจ้าซาร์ทรงตกลงพระทัยที่จะช่วยไกล่เกลี่ยให้รัฐบาลประเทศฝรั่งเศสยอมเปิดการเจรจากับ รัฐบาลประเทศไทยในเรื่องหมายกำหนดการเสด็จประพาสฯ ซึ่งทำให้ประเทศฝรั่งเศสเปลี่ยนท่าทีและจัดการรับเสด็จในช่วงเดือนกันยายนอย่างสมพระเกียรติโดยพระเจ้าซาร์ได้ฉายพระรูปร่วมกับ รัชกาลที่ 5 และได้นำไปตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ของฝรั่งเศสและยุโรป (ประชุมพระนิพนธ์ เล่ม 1, 2529) จากการเข้ามาช่วยเหลือของประเทศรัสเซียทำให้ความสัมพันธ์ไทย-รัสเซียมีความสัมพันธ์ที่ดีเรื่อยมาจนถึงในช่วงอัครราชทูตโกลารอฟสกีได้กล่าวไว้ว่า “สำหรับรัสเซียแล้ว ความเข้มแข็งขึ้นของอังกฤษในอินโดจีนเป็นการเสียเปรียบอย่างแน่นอน ประเทศสยามซึ่งมีเอกราชจะให้ ประโยชน์แก่เราไม่น้อยโดยเฉพาะทางใต้สุด (ของจีน) ถ้าเรากล้าผจญ ประโยชน์จากความต้องการของประเทศสยาม ซึ่งต้องการสร้างความสัมพันธ์อันแนบแน่นกับเราทั้งด้วย การเมืองและด้านอุตสาหกรรมการค้า การมีความสัมพันธ์ด้านอุตสาหกรรมการค้าเป็นสิ่งที่เป็ประโยชน์มาก หากแต่รัสเซียต้อง รับรองเอกราชของประเทศสยาม ...นอกจากนี้ ยังควรลบล้างอิทธิพลของอังกฤษที่มีอยู่เหนืออุตสาหกรรมการค้า และควรคำนึงถึงสถานการณ์ปัจจุบัน ทางเศรษฐกิจของประเทศสยามด้วยหลังจากที่เราช่วยฟื้นฟู ความสัมพันธ์ระหว่างฝรั่งเศสและสยาม และช่วยทำให้อิทธิพลของประเทศสยาม

เข้มแข็งขึ้น เราจำเป็นต้องสวมบทบาทของอังกฤษในประเทศสยาม โดยการเปลี่ยนทั้งผู้เชี่ยวชาญและที่ปรึกษาจากชาวอังกฤษเป็นชาวรัสเซีย เราสามารถมีอิทธิพลอย่างเต็มที่และไม่มีขอบเขตจำกัดในสยามได้ด้วยการช่วยระงับ ความเข้าใจผิดระหว่างประเทศสยามกับประเทศฝรั่งเศส ในขณะนี้ ประเทศสยามมองเราเหมือนกับเป็นชาติเดียวซึ่งสามารถ ช่วยสร้างความแข็งแกร่ง ให้กับอธิปไตยของเขา และจะช่วยสร้างความปลอดภัยจากการเข้ายึดครองของเพื่อนบ้านผู้ทรงอำนาจได้เช่นกัน...” จากคำกล่าวนี้ก็เห็นได้ว่า ประเทศรัสเซียได้มองเห็นความสำคัญที่จะช่วยให้ประเทศไทยมีความเข้มแข็งตามที่ตัวเองตั้งใจโดยมีประเทศรัสเซียเป็นประเทศคอยสนับสนุนประเทศไทยนั่นเอง (อา. เย. โอลารอฟสกี, 1898 : 94) จากยุคอดีตถึงปัจจุบัน ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยและรัสเซียในปัจจุบัน: การส่งเสริมของสถาบันพระมหากษัตริย์ไทยได้รัชสมัยรัชกาลที่ 9 “ตามพระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 พระองค์ที่ไม่เคยมองว่าแม้ประเทศไทยจะเป็นเพียงประเทศเล็กๆ มีประวัติศาสตร์ร่วมกับรัสเซียมานานแสนนานมาแล้ว การพัฒนาความสัมพันธ์กับรัสเซียเป็นสิ่งที่พระองค์ท่านให้ความสำคัญและมุ่งหน้าไปสู่ความสำเร็จตาม กระบวนการโลก แม้ว่ารัสเซียจะมีปัญหาจากปัจจัยภายในและภายนอกมาโดยตลอดแต่พระองค์ท่านก็ไม่เคยที่จะขอยุติ ความสัมพันธ์ใดๆ อาจจะเป็นเพราะอันเนื่องมาจากความผูกพัน และการมองสะท้อนกันและกันมาโดยตลอด การช่วยเหลือของรัสเซียเมื่อครั้งในอดีตส่งผ่านมาถึงแรงขับเคลื่อนต่อการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของไทย-รัสเซีย ในมิติต่างๆ แม้ว่า จะสิ้นรัชกาลที่ 9” (รจนา ระจินดา, 2557)

ผลกระทบจากสงครามรัสเซีย-ยูเครนที่มีต่อประเทศไทย

สงครามความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างยูเครนและรัสเซียในช่วงสัปดาห์ที่ผ่านมา เป็นเหตุการณ์ความรุนแรงที่ทุกประเทศทั่วโลกให้ความสนใจ เนื่องจากเป็นเหตุการณ์ที่รุนแรงที่สุดในรอบสิบปี ซึ่งอาจส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และส่งผลกระทบต่อเนื่องไปสู่เศรษฐกิจอื่นๆ ทั่วโลก

ถึงแม้ประเทศไทยจะมีระยะทางที่ห่างไกลจากสถานการณ์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้น แต่ปฏิเสธไม่ได้ว่าในยุคที่เศรษฐกิจทั่วโลกมีการเชื่อมโยงกันผ่านการค้าและการลงทุน วิฤต

สงครามในครั้งนี้จึงมีผลกระทบต่อเศรษฐกิจไทยด้วยกัน ซึ่งผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อเศรษฐกิจไทยในครั้งนี้มี 3 ปัจจัยหลัก ดังนี้

1. ปัญหาด้านการค้า

สถานการณ์ความไม่สงบระหว่างสองประเทศมีความเป็นไปได้ที่จะทวีความรุนแรงต่อเนื่อง และขยายวงกว้างเป็นความขัดแย้งระหว่างภูมิภาค ดังนั้น มีโอกาสเช่นกันที่ผลกระทบด้านการค้าจะขยายขอบเขตไปยังประเทศในภูมิภาคยุโรป และส่งผลกระทบมายังประเทศไทยเช่นกัน ซึ่งภูมิภาคยุโรปถือว่าเป็นภูมิภาคหนึ่งที่สำคัญต่อการนำเข้าและการส่งออกสินค้าของไทย โดยในปี 2564 ประเทศไทยมีมูลค่าการค้ากับภูมิภาคยุโรปประมาณ 10% ของมูลค่าการค้ารวมของประเทศ ทั้งนี้ ผู้ส่งออกและผู้นำเข้าสินค้าในภูมิภาคยุโรปจึงจำเป็นต้องติดตามสถานการณ์เพื่อประเมินผลอย่างใกล้ชิด

2. ปัญหาด้านราคาสินค้า

ราคาสินค้ามีแนวโน้มสูงขึ้นจากปัญหาสินค้าขาดแคลน ส่งผลให้ราคาสินค้าหลายประเภทมีการปรับตัวเพิ่มสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นสินค้าเกษตร สินค้าอุตสาหกรรม และสินค้าพลังงาน ทั้งนี้ ยังส่งผลให้ราคาน้ำมันในตลาดโลกเพิ่มสูงขึ้น และส่งผลกระทบโดยตรงต่อค่าครองชีพของประชาชนภายในประเทศที่มีแนวโน้มปรับตัวสูงขึ้น

ประเทศไทยจำเป็นต้องนำเข้าน้ำมันดิบจากต่างประเทศ ส่งผลให้ราคาน้ำมันเชื้อเพลิงภายในประเทศปรับตัวสูงขึ้นตามแนวโน้มราคาน้ำมันในตลาดโลก การเพิ่มขึ้นของราคาน้ำมันภายในประเทศมีผลกระทบต่อเนื่องไปยังต้นทุนภาคการผลิตและภาคการขนส่ง ซึ่งแม้ภาครัฐจะมีมาตรการในการช่วยเหลือ เช่น การตรึงราคาน้ำมันโดยอาศัยเงินกองทุนพลังงาน แต่ก็สามารถช่วยพยุงราคาน้ำมันได้เพียงส่วนหนึ่งเท่านั้น เป็นสาเหตุทำให้ผู้ประกอบการในประเทศต้องเผชิญปัญหาต้นทุนเพิ่มขึ้น และจำเป็นต้องปรับราคาสินค้าอุปโภคบริโภคขึ้นด้วยเช่นกัน ทำให้ส่งผลต่อค่าครองชีพและอัตราเงินเฟ้อปรับตัวเพิ่มสูงขึ้น โดยอัตราเงินเฟ้อของประเทศไทยในปี 2565 มีแนวโน้มปรับตัวสูงที่สุดในรอบ 14 ปี

3. ปัญหาด้านการท่องเที่ยว

จากสถานการณ์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นมีโอกาสทวีความรุนแรง จนส่งผลให้นักท่องเที่ยวรัสเซียและนักท่องเที่ยวจากภูมิภาคยุโรปไม่สามารถเดินทางมาท่องเที่ยวในไทยได้ ซึ่งเป็นขณะเดียวกับช่วงที่ไทยวางแผนเปิดประเทศเพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยว (เชมภัทร ทฤษฎีคุณ, 2565)

จากสงครามรัสเซีย-ยูเครนที่มีผลกระทบต่อประเทศไทยพอจะสรุปได้ว่า ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การค้า ด้านราคาสินค้า รวมไปถึงการท่องเที่ยวล้วนเป็นผลมาจากสงครามเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ประเทศไทยขาดนักท่องเที่ยวจากต่างชาติทางทวีปยุโรปหรือทวีปอื่นๆ เป็นจำนวนมากผลกระทบนี้จะยืดยาวหรือสั้นก็ขึ้นอยู่กับว่าสงครามจะมีความรุนแรงมากแค่ไหน

สรุป

ประวัติศาสตร์ 100 กว่าปีที่เกิดขึ้นตั้งแต่ยุคสมัยแรกกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยและประเทศรัสเซียถึงแม้ว่าจะมีช่วงที่เป็นขาขึ้นบ้าง ขาลงบ้างแต่ความสัมพันธ์ทั้งสองประเทศถือได้ว่าประคับประคองกันได้ดีเสมอมาดุจเป็นญาติพี่น้องห่างๆ กัน ถึงแม้ว่าสงครามระหว่างรัสเซีย-ยูเครน จะยังไม่มีทีท่าว่าจะจบลงโดยเร็วทำให้เกิดผลกระทบบ้างในบางส่วนของประเทศไทย ประเทศไทยควรมีจุดยืนในการอยู่ข้างประชาคมโลกและความถูกต้อง ซึ่งสหรัฐอเมริกา คือคู่ค้ารายใหญ่ของไทย และชาวรัสเซีย คือหนึ่งในแรงงานขนาดใหญ่ของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวไทย ดังนั้นเราจะแสดงท่าทีอย่างไรก็ต้องทบทวนให้ดี เพราะเราต้องรักษาสถาปัตยกรรมผลประโยชน์ของประเทศเอาไว้ แต่จะเฉยเสียทำเป็นทองไม่รู้ร้อนก็ไม่ได้ เพราะนอกจากการดำเนินการทางการทูตและการเมืองระหว่างประเทศเพื่อรักษาสถาปัตยกรรมผลประโยชน์ทางการเมืองและทางเศรษฐกิจแล้ว อีกภาระหน้าที่หนึ่งของประเทศไทยคือความรับผิดชอบต่อประชาคมโลก อย่างน้อยที่สุดเราก็ต้องเป็นกลางและอยู่ข้างความถูกต้อง เชื่อว่าท่ามกลางความขัดแย้งนี้ เราสามารถที่จะรักษาสถาปัตยกรรมผลประโยชน์ของเราไปพร้อมๆ กับอยู่ข้างความถูกต้องได้ เราสามารถที่จะสนับสนุนให้เกิดสันติภาพได้ ไม่ใช่ในฐานะมิตรของฝั่งใดฝั่งหนึ่ง แต่เป็นในฐานะของสมาชิกประชาคมโลก เราสามารถที่จะรักษาความสัมพันธ์อันดีกับทุกฝ่ายได้ไปพร้อมๆ กับการไม่เห็นด้วยกับการใช้ความรุนแรงและความขัดแย้ง แต่ถ้ามองในภาพรวมของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยและประเทศรัสเซียเองก็ยังคงมีความแนบแน่นเสมอมาทั้งตอนนี้และมีความเป็นไปได้ว่าจะแนบแน่นไปจนถึงอนาคตสืบไป

เอกสารอ้างอิง

คำแปลเอกสารทางประวัติศาสตร์ 100 ปี. (2540). ความสัมพันธ์ สยาม-รัสเซีย.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

จิตติมา อัครธิติพงศ์. (2556). การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์. พระนครศรีอยุธยา : คณะวิทยาการ
จัดการ. มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.

จุลชีพ ชินวโรดม. (2556). สยาม รัสเซีย ไทย : การทูตการเมือง การเมืองการทูต อดีต ปัจจุบัน
อนาคต. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เพ็ญศรี ดูก. (2554). การต่างประเทศกับเอกราชและอธิปไตยของไทย. ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4
ถึง สิ้นสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร :
ราชบัณฑิตยสถาน.

ประชุมพระนิพนธ์เล่ม 1. (2529). กรุงเทพมหานคร : บำรุงบัณฑิต.

ศิริธรม ภาควรรณ. (2531). ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเบื้องต้น. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ศิริธรม ภาควรรณ. (2535). ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 10.
กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ศิริธรม ภาควรรณ. (2531). ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ : ทฤษฎีและพฤติกรรม.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ ข้าวพาณิชย์.

พิรพงศ์ ไวกาสี. (2550). บทบาทของกองทัพไทยในการเสริมสร้างความสัมพันธ์ไทย – มาเลเซีย
ในปี พ.ศ. 2548-2551. เอกสารวิจัยส่วนบุคคล. วิทยาลัยการทัพบก. สถาบันวิชาการ
ทหารบกชั้นสูง.

บัณฑิต จันทรโรจนกิจ. (2563). การเมืองไทยร่วมสมัย. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ศูนย์การ
พิมพ์แก่นจันทร์ จำกัด.

A. Ye. Olarovski (อา. เย. โอลารอฟสกี). (1898). อัครราชทูตรัสเซียประจำบางกอกถึง
กระทรวงการ ต่างประเทศ. 13 สิงหาคม ค.ศ. 1898. อ้างใน 100 ปี ความสัมพันธ์
สยาม-รัสเซีย : คำแปลเอกสารประวัติศาสตร์.

Dorouen. Karl R. Heo. Uk. (2005). Defense and Security: A Compendium of
National Armed Forces and Security Policies. ABC-CLIO.

- Karl W. Deutsch. (1978). อ้างอิงใน ศิโรตม์ ภาคสุวรรณ. (2560: หน้า 8-9). ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเบื้องต้น. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- P.A. Reynolds. (1994). อ้างอิงใน บุญอริ ยี่หะ. (2554: หน้า 237). ความรู้เบื้องต้นทางรัฐศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : เคล็ดไทย.
- เขมภัทร ทฤษฎิกุล. (2565). PRIDI Economic Focus: วิฤตรัสเซีย-ยูเครน และ ผลกระทบทางเศรษฐกิจต่อประเทศไทย. เรียกใช้เมื่อ 21 มีนาคม 2565. จาก <https://pridi.or.th/th/content/2022/03/1013>.
- ครุรุจน์ หาเรือนทรง. (2562). ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ International Relations. เรียกใช้เมื่อวันที่ 3 กันยายน. จาก https://www.sw2.ac.th/images/user/root/soc31102/57so3110211.pdf?fbclid=IwAR2qD5rpJG7p5h98ayWZ742KCaioKJc4wHog1OTjsvaZ445_YcNR0gxvqs.
- รจนา ระจินดา. (2557). แนวคิดสถาบันพระมหากษัตริย์: เรียกใช้เมื่อวันจันทร์ที่ 14 พฤศจิกายน พ.ศ. 2559. Online. จาก http://region7.prd.go.th/ewt_news.php?nid=41677&filename=index.

การประยุกต์ใช้หลักการบริหารนิยธรรมในการบริหารสถานศึกษา*

THE APPLY TO APARIHANİYADHAMMA IN SCHOOL ADMINISTRATION

ธรรมรัช แมดมิ่งเหง้า¹, สมเดช นามเกต², และ อภินันท์ จันตะนี³

Thammathach madming-ngao¹, Somdet Namket², and Aphinan jantanee³

¹⁻³มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

¹⁻³Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Corresponding author E-mail: thammathach24@gmail.com

บทคัดย่อ

การจัดการศึกษาให้เกิดประสิทธิผลและการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพย่อมส่งผลกระทบในทางที่ดีต่อคุณภาพของผู้เรียน ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญของการจัดการศึกษา การนำหลักการบริหารนิยธรรมมาใช้ในการบริหารการศึกษาก็เป็นอีกหนึ่งแนวทางที่ดี เพราะการบริหารนิยธรรมนั้นก็คือธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม เป็นธรรมที่ทำให้เกิดความเจริญทั้งส่วนตนและส่วนรวม ผู้บริหารในฐานะที่เป็นตัวแทนของบุคลากรในโรงเรียน ผู้บริหารคือ ผู้ที่แบ่งงานไปตามความสามารถของแต่ละบุคคลและให้คำแนะนำการทำงานนั้นอย่างเป็นระบบเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ปัญหาในการบริหารสถานศึกษานั้นมีมากหากไม่จัดการให้ดีก็จะทำให้สถานศึกษาไม่เดินไปข้างหน้า เช่น ปัญหาการบริหารงานที่ไม่แบ่งหน้าที่กันทำ ไม่มีการพูดคุยกัน หรือไม่ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่วางไว้ เป็นต้น การบริหารโรงเรียนโดยหลักของพุทธศาสนานับเป็นอีกมิติหนึ่งที่มีความลุ่มลึกมีความทันสมัย และเป็นที่ยอมรับกันในสังคมว่าได้สอนคนให้เป็นคนดีให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข สอนให้คนดำเนินชีวิตอย่างไรให้ประสบความสำเร็จ สอนให้ทุกคนเป็นคนดีมีคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งหากนำมาประยุกต์ใช้กับการบริหารงานจะเกิดความอ่อนนุ่มและการบริหารงานมากขึ้นและเกิดความยืดหยุ่นไปตามสถานการณ์ที่เหมาะสมได้ จึงได้นำหลักการบริหารนิยธรรมมาช่วยในการบริหารการศึกษา เพื่อเป็นอีกหนึ่งแนวทางในการจัดการศึกษาให้กับคนในสังคมไทยได้มีความเจริญงอกงามสืบไป

คำสำคัญ: อภิธานิยธรรม, การบริหารสถานศึกษา

* Received 5 February 2023; Revised 15 February 2023; Accepted 26 February 2023

Abstracts

Effective education management and effective management will result in have a positive impact on the quality of learners which is considered the heart of education management. Applying the principles of Aparihaniyadhamma to use in educational administration is another good approach. Because the Aparihaniyadhamma is the Dharma which is not the place of decline. It is a dharma that causes prosperity for both individuals and the public. Administrators as representatives of school personnel, administrators are those who divide tasks according to individual abilities and systematically guide them to achieve maximum efficiency. There are many problems in the management of educational institutions, if not managed well, it will cause the educational institutions to not move forward. For example, management problems that do not share duties. no talk or not complying with the established rules, etc. School administration based on Buddhism principles This is another dimension that is profound and modern. And it is accepted in society that it has taught people to be good people to live together happily. Teach people how to live their lives to be successful. Teach everyone to be good people with morals and ethics. which, if applied to management, will result in softness and more management and flexibility to suit appropriate situations. Therefore, the principle of Aparihaniyadhamma has been used to help in the administration of education. To be another way to provide education for people in Thai society to continue to flourish.

Keywords: Aparihaniyadhamma, school administration

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกในปัจจุบัน เป็นปัจจัยที่ผลักดันให้เกิดการแสวงหากลยุทธ์ในการพัฒนาประชากรในประเทศ ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในทุกด้านก็ว่าได้ ดังนั้นการศึกษาจึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาประเทศ ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาในด้าน เศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรม การทำให้บุคคลในชาติมีคุณภาพมีศักยภาพที่ดีนั้น ก็เพื่อเป็นกำลังสำคัญยิ่งในการพัฒนาประเทศ ที่กล่าวมาล้วนต้องอาศัยกระบวนการจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ การศึกษาถือได้ว่าเป็นตัวช่วยสร้างความรู้ ความคิด ทักษะ เจตคติ ให้คนไทยรู้จักตนเอง รู้จักชีวิตเข้าใจสังคม และสิ่งแวดล้อมที่ตนอาศัย แล้วนำความรู้ ความเข้าใจมาใช้แก้ปัญหา รวมทั้งสร้างสรรค์ชีวิตและสังคมให้ดีขึ้น (พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตโต), 2550, หน้า 3)

การจัดการศึกษาที่ดีมีคุณภาพนั้นต้องเริ่มจาก “การบริหาร” เพราะหากการบริหารเป็นเลิศการศึกษาในระดับต่างๆ ก็จะมีคุณภาพตามความประสงค์ที่ได้ตั้งไว้ด้วยการบริหารจึงควรมีการประยุกต์จากรูปแบบต่างๆ ที่มีอยู่ ซึ่งในที่นี้ได้นำเสนอหลักการบริหารนิยธรรมมาเป็นรูปแบบในการบริหารการศึกษา ภารกิจการบริหารการศึกษาหรือการบริหารโรงเรียน ควรจะต้องประกอบด้วย 5 งาน คือ (1) งานวิชาการ, (2) งานธุรการ, (3) งานบริหารบุคคล, (4) งานกิจการนักเรียน, และ (5) งานสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน (ประเสริฐ เชษฐพันธ์, 2542, หน้า 88) เหตุผลที่ทำให้หลักสูตรการพัฒนาผู้นำไม่ประสบความสำเร็จ โดยพบสาเหตุ 4 ประการ คือ (1) หลายหลักสูตรโฟกัสผิดจุด ใช้เวลานานเกินไปกับการให้ข้อมูลและเนื้อหา แต่ยังไม่ให้งานที่จะทำให้ผู้นำพัฒนาตนเองน้อยเกินไป ผู้นำส่วนใหญ่รู้ว่าตัวเองต้องทำอะไรและอะไรที่พวกเขาขาดการพัฒนา (2) หลักสูตรจำนวนมากมักจะขาดการเชื่อมโยงกับงาน (3) หลายหลักสูตรล้มเหลว ที่จะประสานระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลักกับกระบวนการเปลี่ยนแปลงทำให้ขาดการมีปฏิสัมพันธ์ และ (4) หลักสูตรที่ผ่านมามักออกแบบเหมือนเป็น (event) มากกว่าจะเป็นกระบวนการระยะยาว โดยจัดกิจกรรมสั้นๆ แต่ขาดการติดตามผล (Patrie, 2014) การจัดการศึกษาให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงกับกระแสความเปลี่ยนแปลงของสังคมมีความจำเป็นเป็นอย่างยิ่ง โดยกลุ่มเป้าหมายในการพัฒนาคือกลุ่มผู้เกี่ยวข้องกับการศึกษาได้แก่ “ผู้บริหาร” “โรงเรียน” และ “ครูผู้สอน” เมื่อผู้บริหารมีความพร้อมและมีศักยภาพในการพัฒนาก็จะสามารถเป็นผู้นำให้แก่ครูสอนในการจัดกระบวนการจัดการเรียนการสอนของครูที่มีคุณภาพ ย่อมส่งผลให้ผู้เรียนได้รับการฝึกฝนและเรียนรู้ได้ อย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับวิถีชีวิต

ของสังคมไทย รวมทั้งเสริมสร้างศีลธรรมและสำนึกใน “คุณธรรม” และ “จริยธรรม” ในการปฏิบัติหน้าที่และดำเนินชีวิตด้วย “ความเพียร” จะเป็นภูมิคุ้มกันที่ดีให้พร้อมเผชิญการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งในระดับปัจเจกครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติแห่งชาติ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2542, หน้า 5)

จากที่กล่าวมาเบื้องต้นก็ได้เห็นถึงสภาพปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมแห่งการศึกษาว่ามีปัญหาอะไรที่ควรเร่งในการแก้ไขและให้ความสำคัญ ซึ่งจากที่กล่าวมาจึงได้ยกรูปแบบการบริหารสถานศึกษาโดยใช้หลักอปริหานิยธรรมเพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารสถานศึกษาถือได้ว่าเป็นหลักธรรมที่คู่ควรแก่นักปกครองทั้งหลาย เพราะว่าหลักธรรมนี้สามารถนำมาใช้ได้ในทุกช่วงยุคสมัย ล้วนเป็นหลักธรรมที่มีความทันสมัยอยู่เสมอ หากจะพัฒนาการศึกษาให้เป็นไปในระดับโลกก็ควรเริ่มที่การพัฒนาผู้บริหารนั่นเอง

อปริหานิยธรรม

อปริหานิยธรรม 7 สำหรับหมู่ชนและผู้บริหารบ้านเมือง

ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อมเป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว สำหรับหมู่ชน หรือผู้บริหารบ้านเมือง (things leading never to decline but only to prosperity; conditions of welfare) มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

- (1) หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ (to hold regular and frequent meetings)
- (2) พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจที่พึงทำ (to meet together in harmony, disperse in harmony, and do their business and duties in harmony) ขอนี้แปลอีกอย่างหนึ่งว่า: พร้อมเพรียงกันลุกขึ้นป้องกันบ้านเมือง พร้อมเพรียงกันทำกิจทั้งหลาย
- (3) ไม่บัญญัติสิ่งที่มีได้บัญญัติไว้ (อันขัดต่อหลักการเดิม) ไม่ล้มล้างสิ่งที่บัญญัติไว้ (ตามหลักการเดิม) ถือปฏิบัติมั่นตามวัชชีธรรม (หลักการ) ตามที่วางไว้เดิม (to introduce no revolutionary ordinance, or break up no established ordinance, but abide by the original or fundamental Vajjian norm and principles)
- (4) ท่านเหล่าใดเป็นผู้ใหญ่ในชนชาววัชชีเคารพนับถือท่านเหล่านั้น เห็นถ้อยคำของท่านว่าเป็นสิ่งอันควรรับฟัง (to honour and respect the elders among the Vajjians and deem them worthy of listening to)

(5) บรรดาภุคสตรีกุลกุมารีทั้งหลาย ให้อยู่ดีโดยมิถูกข่มเหง หรืออุดคร่าขึ้นใจ (the women and girls of the families are to dwell without being forced or abducted)

(6) เคารพสักการบูชาเจดีย์ (ปูชนียสถานและปูชนียวัตถุตลอดถึงอนุสาวรีย์ต่างๆ) ของวัชชี (ประจำชาติ) ทั้งภายในและภายนอก ไม่ปล่อยให้ธรรมิกพลีที่เคยให้เคยทำ แก่เจดีย์ทั้งหลายเหล่านั้นเสื่อมทรามไป (to honour and worship the Vajjian shrines, monuments and objects of worship, both central and provincial, and do not neglect those righteous ceremonies held before for them)

(7) จัดให้ความอารักขา ค้ำครอง ปองกัน อันชอบธรรมแก่พระอรหันต์ทั้งหลาย (ในที่นี้กิน ความกว้าง หมายถึงบรรพชิตผู้ดำรงธรรมเป็นหลักใจของประชาชนทั่วไป) ตั้งใจว่า ขอพระอรหันต์ทั้งหลายที่ยังมิได้มา พึงมาสู่แว่นแคว้น ที่มาแล้วพึงอยู่ในแว่นแคว้นโดยผาสุก (to provide the rightful protection, shelter and support for the Arahants and wish that the Arahants who have not come may enter the realm and those who have entered may dwell pleasantly therein)

อธิปหานิยธรรม 7 ประการนี้ พระพุทธเจ้าตรัสแสดงแก่เจ้าวัชชีทั้งหลาย ผู้ปกครองรัฐ โดยระบอบสามัคคีธรรม (republic) ซึ่งรัฐคู่อริยอมรับว่า เมื่อชาววัชชียังปฏิบัติตามหลักธรรมนี้ จะเอาชนะด้วยการรบไม่ได้นอกจากจะการใช้การเกลี้ยกล่อมหรือแยกให้แตกสามัคคี (พระพรหม คุณณาณ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2559, หน้า 211-212)

อธิปหานิยธรรม 7 ของภิกษุ

ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว สำหรับหมู่ชนทั้งหลาย หรือเกี่ยวกับนักผู้บริหารบ้านเมือง (things leading never to decline but only to prosperity; conditions of welfare)

(1) หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ (to hold regular and frequent meetings)

(2) พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจกรรม ที่สังฆจะต้องทำมิให้บกพร่อง (to meet together in harmony, disperse in harmony, and do the business and duties of the Order in harmony)

ข้อนี้แปลอีกอย่างว่า: พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันลุกขึ้นจัดการแก้ไขสิ่งเสียหาย เหตุไม่งาม พร้อมเพรียงกันทำกิจที่สังฆจะต้องทำ

(3) ไม่บัญญัติสิ่งที่พระพุทธเจ้าไม่ทรงบัญญัติ ไม่ล้มล้างสิ่งที่พระองค์ทรงบัญญัติไว้
สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลายตามที่พระองค์ทรงบัญญัติไว้ (to introduce no
revolutionary ordinance, break up no established ordinance, but train oneself in
accordance with the prescribed training rules)

(4) ภิกษุเหล่าใดเป็นผู้ใหญ่ เป็นสังฆบิดร เป็นสังฆปริณายก เคารพนับถือภิกษุ
เหล่านั้น เห็นถ้อยคำของท่านว่าเป็นสิ่งอันควรรับฟัง (to honour and respect those
elders of long experience, the fathers and leaders of the Order and deem them
worthy of listening to)

(5) ไม่ลู่อ่านาจตันหาคือความอยากที่เกิดขึ้น (not to fall under the influence
of craving which arises)

(6) ยินดีในเสนาสนะป่า (to delight in forest retreat)

(7) ตั้งสติระลึกไว้ในใจว่า สพรหมจารี (เพื่อนพรหมจารี) ทั้งหลายผู้มีศีลงาม ซึ่งยัง
ไม่มาขอให้มา ที่มาแล้วขอให้อยู่โดยผาสุก (to establish oneself in mindfulness, with
this thought, “Let disciplined co-celibates who have not come, come hither, and
let those that have already come live in comfort.”) (เรื่องเดียวกัน. หน้า 212- 213)

“อปริหานิยธรรม” เป็นธรรมที่ไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่าย
เดียว มี 7 อย่าง มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

(1) หมั่นประชุมกันเนื่องนิตยการอยู่ร่วมกัน การทำงานร่วมกันของคนในสังคม
จะต้องมีการ พบปะ ประชุมปรึกษาหารือกันสม่ำเสมอ เพื่อแก้ไขปัญหาและแลกเปลี่ยนความ
คิดเห็นซึ่งกันและกัน ยอมรับในเหตุผลที่ถูกต้องที่เป็นประโยชน์ เพื่อความเข้าใจที่ดีต่อกันของ
ทุกคนในสังคมซึ่งความเจริญ ไม่เกิดความเสื่อมในทุกกรณี เช่น ในสถานที่ทำงาน หัวหน้ามีการ
ประชุมปรึกษากับผู้ร่วมงานทุกครั้ง งานก็จะราบรื่น หากมีข้อผิดพลาดทุกคนก็จะยอมรับในสิ่ง
ที่เกิดขึ้นได้อย่างสมเหตุสมผล

(2) พร้อมเพรียงกันประชุม เลิกประชุมและกระทำกิจที่ควรทำ เพื่อให้เกิดความ
ยุติธรรมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของหมู่คนที่อยู่ร่วมกัน ไม่กินแหนงแคลงใจกัน จะทำงานอะไรก็
สำเร็จได้ เช่น ในการทำงานมีอะไรปรึกษาหารือกันก็ต้องอยู่พร้อมๆ กัน เพื่อทุกคนจะได้
ยอมรับในสิ่งที่จะทำลงไปด้วยความเต็มใจ

(3) ไม่บัญญัติสิ่งที่ยังไม่ได้บัญญัติและไม่เลิกล้มสิ่งที่บัญญัติไว้แล้ว เช่น บ้านเมืองจะสงบสุขได้ ทุกคนจะต้องบัญญัติและไม่ล้มเลิก ระเบียบกฎเกณฑ์ต่างๆ ของคณะที่เคยตั้งไว้ และสังคมตามความพอใจของตน หรือของกลุ่มโดยไม่คำนึงถึงความถูกต้องสูงสุด

(4) เคารพนับถือผู้ใหญ่การเคารพและรับฟังคำสั่งสอนของผู้ใหญ่ถือว่าเป็นสิ่งที่ดี เพราะผู้ใหญ่ เกิดก่อน ผ่านประสบการณ์มากกว่า ประกอบกับการอยู่ร่วมกันในสังคมต้องมีผู้นำถ้าเราให้การเคารพ และเชื่อฟังผู้นำสังคมก็จะไม่วุ่นวาย และผู้นำจะต้องทำตัวให้มีความน่าเชื่อถือด้วยเป็นประการสำคัญ

(5) ไม่ข่มเหงล่วงเกินสตรีสตรีถือว่าเป็นเพศแม่เป็นเพศที่อ่อนแอ บุรุษควรให้เกียรติให้การยกย่อง ปกป้องไม่ให้ใครละเมิดสิทธิหรือข่มเหงรังแก ถ้าสังคมใดๆ ผู้หญิงถูกกดขี่คร่ำครวญขึ้นมาๆ ความเสื่อมก็จะเกิดกับสังคมนั้นมากขึ้นตามด้วย

(6) สักการะเคารพเจดีย์หมายถึง การให้ความเคารพและปกป้องรักษาปูชนียสถานที่สำคัญในศาสนา เพื่อจะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของกลุ่มคนในหมู่คณะที่อยู่ร่วมกัน และระลึกถึงกัน

(7) ให้การอารักขา คຸ້ມครอง อันชอบธรรมแก่พระอรหันต์คือการคຸ້ມครองบรรพชิต ซึ่งเป็นผู้สืบทอด พระพุทธศาสนาให้คงอยู่ตลอดไป เช่น การทำบุญด้วยปัจจัย 4 เป็นต้น

ธรรมทั้ง 7 อย่างนี้ ตั้งอยู่ในผู้ใดหรือองค์กรใด ผู้นั้นหรือองค์กรนั้นไม่มีความเสื่อมเลย มีแต่ความเจริญฝ่ายเดียว (Siam Academic, 2015, pp: 92)

“อุปทานิยธรรม” แปลว่าธรรมไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อมทั้งหลาย มีความเป็นไปเพื่อความเจริญที่สุดเพียงฝ่ายเดียว เพราะว่าเป็นหลักธรรมที่มุ่งเน้นให้เกิดความสามัคคีเป็นที่ตั้ง และทุกคนมีความรับผิดชอบที่สุดต่อส่วนรวม ให้เคารพนับถือซึ่งกันและกันเป็นหลักธรรมที่เน้นการทำงานทุกอย่างร่วมกันหรือทำงานเป็นทีมเพื่อสร้างชุมชน องค์กร หรือสถาบัน ให้มีความเข้มแข็ง “หลักอุปทานิยธรรม” นี้ สามารถนำไปใช้ได้ทุกหมู่เหล่าเพื่อความเจริญรุ่งเรือง ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายอาณาจักร (บ้านเมือง) ในการนำไปปกครอง หรือฝ่ายศาสนจักร ทุกคนย่อมจะเข้าใจอยู่แล้วว่าความสุขความเจริญของบุคคลย่อมอิงอาศัย “สถาบัน” คำว่าสถาบันในที่นี้ หมายถึง องค์กรหนึ่งๆ เช่น วัด ศาสนา โรงเรียน กระทรวง กรมกองต่างๆ เป็นต้น ที่ให้บริการความสุขความเจริญให้แก่สมาชิกในองค์กรนั้นๆ หรือผู้ที่มารับบริการด้วย เรียกว่าสถาบันดังนั้น สถาบันจึงต้องประกอบด้วยบุคคลที่มีความหลากหลายคนเป็นสมาชิก คนหลายคนก็มีทัศนคติ ความคิด จิตใจที่แตกต่างกัน การดำรงรักษาสถาบันนั้น ให้มีความมั่นคงเจริญรุ่งเรืองสืบไปไม่ให้

เสื่อมถอยลงไปในนั้น จึงเป็นเทคนิคที่มีความสำคัญอย่างหนึ่ง จะเห็นได้ว่ามีหลาย ชนเผ่า ที่หายสาบสูญไปอย่างสิ้นเชิง มีบางประเทศที่ขาดอิสรภาพมีลัทธิมิศาสนา เป็นจำนวนมาก ที่สลายตัวทั้งหมดทั้งมวลนั้น เกิดจากการบริหารงานของสถาบันนั้นๆ ที่มีความไม่ถูกต้องเหมาะสม ถึงแม้ว่า พระพุทธศาสนาซึ่งอาจจะกล่าวได้ว่าเป็นสถาบันที่ยิ่งใหญ่สถาบันหนึ่งในโลก ก็ตกอยู่ในวิถีแห่งความเสื่อมและความเจริญได้เช่นกัน ทั้งๆ ที่พระพุทธเจ้าทรงวางแนวทางในการรักษาพระศาสนาให้มั่นคงไว้แล้ว แต่ในอีกมุมมองหากพุทธบริษัท 4 ทั้งหลายไม่ประพฤติหรือปฏิบัติตามแนวที่พระพุทธเจ้าทรงวางไว้ก็อาจส่งผลให้พระพุทธศาสนาถึงความเสื่อมถอยไปได้ด้วยเช่นกัน ดังนั้นแล้ว “เราทุกคนจึงมีหน้าที่ดูแลรักษาสถาบัน” ไม่ว่าจะอยู่ในฐานะของผู้บริหารหรือสมาชิกก็ตามก็ควรให้ความสำคัญที่จะศึกษาเรียนรู้ “หลักอปริหานิยธรรม” ให้เข้าใจถ่องแท้เพราะหลักอปริหานิยธรรม เป็นหลักธรรมที่มีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับการบริหารและพัฒนาสถาบันให้เจริญงอกงาม มีความรุ่งเรืองสืบไป ไม่เสื่อมถอยลงตามกาลเวลา ทั้งนี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ทั้งทางฝ่ายอาณาจักรและศาสนจักร ทุกระดับทั่วทุกองค์กรในประเทศ ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นหนึ่งหลักธรรมที่มีความทันสมัยอยู่เสมอและสามารถนำไปใช้ได้ตลอด (พระมหาอุทุมพิชัย สิริชัย, 2561)

“อปริหานิยธรรม” นั้น เป็นหลักธรรมที่ทำให้เกิดความเจริญงอกงามไม่มีความเสื่อมทั้งส่วนตนและส่วนรวม มุ่งเน้นให้ทุกคนมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวมเป็นหลัก ก่อเกิดเป็นความสามัคคีและความเคารพนับถือซึ่งกันและกันอันเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งในการทำงานร่วมกัน นอกจากนั้นแล้วยังสอนให้รู้จักหลักการทำงานที่ดีมีการเสียสละ คือการทำงานเป็นทีมอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อสร้างชุมชน องค์กร หรือสถาบันให้มีความเข้มแข็ง สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ในสังคมทุกภาคส่วนทั้งฝ่ายผู้บริหารบ้านเมืองและฝ่ายคณะสงฆ์ด้วยเช่นกัน เพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้งต่างๆ ที่เกิดขึ้น และสร้างสันติสุขอย่างยั่งยืนให้เกิดขึ้นในสังคมการศึกษา ในสังคมการบริหาร และในสังคมไทยเป็นที่สุด

การบริหารสถานศึกษา

คำจำกัดความของการบริหารสถานศึกษา

ในการบริหารสถานศึกษาผู้บริหารควรมีหลักและกระบวนการบริหารการศึกษา หลักการแนวคิดในการบริหารภาพรวมของการบริหารทั้งนี้เพื่อให้การจัดการบริหารสถานศึกษามี ความเหมาะสม

คำจำกัดความของคำว่า “การบริหาร” (Administration) ใช้ในความหมายกว้างๆ เช่น การบริหารราชการ อีกคำหนึ่ง คือ “การจัดการ” (Management) สามารถใช้แทนกันได้กับคำว่า การบริหาร ส่วนมากหมายถึง การจัดการทางธุรกิจมากกว่า (Peter F Drucker) คือ ศิลปะในการทำงานให้บรรลุเป้าหมายร่วมกับผู้อื่น (Herbert A. Simon) กล่าวว่าเป็นกิจกรรมที่บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ร่วมมือกันดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างร่วมกัน คำว่า “การบริหารการศึกษา” หมายถึง กิจกรรมต่างๆ ที่บุคคลหลายคน ร่วมกัน ดำเนินการ เพื่อพัฒนาสมาชิกของสังคมในทุกๆ ด้านนับแต่บุคลิกภาพ ความรู้ ความสามารถ เจตคติ พฤติกรรม คุณธรรม เพื่อให้มีค่านิยมตรงกันกับความต้องการของสังคม โดยกระบวนการต่างๆ ที่ อาศัยควบคุมสิ่งแวดล้อมให้มีผลต่อบุคคล และอาศัยทรัพยากร ตลอดจนเทคนิคต่างๆ อย่างเหมาะสม เพื่อให้บุคคลพัฒนาไปตรงตามเป้าหมายของสังคมที่ตน ดำเนินชีวิตอยู่อย่างมั่นคง คำว่า “สถานศึกษา” หมายความว่าสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย โรงเรียน ศูนย์การศึกษาพิเศษ ศูนย์การศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัย ศูนย์การเรียนรู้ วิทยาลัย วิทยาลัยชุมชน สถาบันหรือสถานศึกษาที่เรียกชื่ออย่างอื่นของรัฐที่มีอำนาจหน้าที่หรือ มีวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติและตามประกาศ กระทรวง การบริหารเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ การบริหารเป็นสาขาวิชาที่มีการจัดการระเบียบ อย่างเป็นระบบ คือมีหลักเกณฑ์และทฤษฎีที่พึงเชื่อถือได้ อันเกิดจากการค้นคว้าเชิง วิทยาศาสตร์ เพื่อประโยชน์ในการบริหาร โดยลักษณะนี้ การบริหารจึงเป็น “ศาสตร์” (Science) เป็นศาสตร์สังคม ซึ่งอยู่กลุ่มเดียวกับวิชาจิตวิทยา สังคมวิทยา และรัฐศาสตร์แต่ถ้า พิจารณาการบริหารในลักษณะของการปฏิบัติที่ต้องอาศัยความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์ และทักษะของผู้บริหารแต่ละคนที่จะทำงานให้บรรลุเป้าหมาย ซึ่งเป็นการประยุกต์เอาความรู้ หลักการและทฤษฎีไปปรับใช้ในการปฏิบัติงานเพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์ และสิ่งแวดล้อม การบริหารก็จะมีลักษณะเป็น “ศิลป์” (Arts) ปัจจัยที่สำคัญกล่าวคือ เป็นการบริหารที่สำคัญมี 4 อย่าง ที่เรียกว่า (4Ms) ได้แก่ (ภาวนา ธาราศรีวิสุทธิและวิบูลย์ โทณะบุตร, 2542, หน้า 6)

- (1) คน (Man)
- (2) เงิน (Money)
- (3) วัสดุสิ่งของ (Materials)
- (4) การจัดการ (Management)

จากที่กล่าวมาข้างต้นพอสรุปได้ว่า การบริหารงานทางการศึกษาหรือไม่ว่าจะเป็นองค์กรใดก็ตามล้วนต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ในการบริหารงานเพื่อนำองค์กรนั้นๆ ให้ไปสู่เป้าหมายของความสำเร็จที่ได้ตั้งไว้

ความหมายของการบริหาร

“การบริหาร” หมายถึง (Administration) เป็นการลงมือกระทำหลังจากวางหลักการบริหาร แล้วในขั้นตอนนี้ต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์เพื่อที่จะนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ทั้ง บุคลากร วัสดุ งบประมาณ มาจัดการตามหลักการที่วางไว้ โดยมีกระบวนการที่ชัดเจนเพื่อทำให้เกิดความสำเร็จ เป็นรูปธรรมตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ในเบื้องต้น “การบริหาร” กล่าวได้ว่าเป็นกิจกรรมของคนตั้งแต่สองคนขึ้นไป มีการร่วมมือกันทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งโดยใช้เทคนิคและวิธีการต่างๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน (ภารดี อนันต์นาวิ, 2552, หน้า 1) “การบริหาร” (Administration) หมายถึง การดำเนินการร่วมกันของบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป ให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยใช้ปัจจัยต่างๆ เข้ามามีส่วนสนับสนุนในการดำเนินการให้บรรลุผลสำเร็จตามที่กำหนดไว้ (สันติ บุญภิรมย์, 2552, หน้า 49) “การบริหาร” (Administration) เป็นการทำกิจกรรมร่วมกันระหว่างผู้บริหารและสมาชิกในองค์กร เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายขององค์กร (บรรจบ บุญจันทร์, 2556, หน้า 38) และมีความสอดคล้องเพิ่มเติมที่ว่า “การบริหาร” (Administration) เป็นกิจกรรมต่างๆ ที่บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปร่วมมือกันดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างหนึ่งอย่างใดหรือหลายอย่างที่คุณคนร่วมกันกำหนด โดยใช้กระบวนการอย่างมีระเบียบและใช้ทรัพยากรตลอดจน เทคนิคต่างๆ อย่างเหมาะสม (นพพงษ์ บุญจิตราดุล, 2557, หน้า 3)

จากที่กล่าวมาข้างต้นพอสรุปได้ว่า “การบริหาร” (Administration) เป็นการดำเนินงานอย่างเป็นระบบในการจัดการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์เป้าหมายของหน่วยงานไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานที่เล็กหรือใหญ่ก็ควรมีกระบวนการที่แน่ชัด เพื่อการปฏิบัติที่มีระบบระเบียบ

ความสำคัญของการบริหาร

ความสำคัญของการบริหารไว้ว่า การบริหารมีความสำคัญในแง่ของการบริหารจัดการในรูปของทุนมนุษย์ คือ

(1) ช่วยสร้างความเจริญเติบโตมั่นคงให้แก่องค์กรในฐานะที่งานด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์จะทำให้ได้บุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถ และมีความพร้อมเข้ามาเชื่อมโยงภารกิจต่างๆ ของแต่ละหน่วยงานในองค์กร

(2) ช่วยสร้างขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน เมื่อบุคลากรได้ปฏิบัติงานที่ตนเอง มีความรู้ความสามารถและยังจะส่งผลทำให้เกิดการทุ่มเท เสียสละ จงรักภักดีต่อองค์กรมากขึ้น ช่วย กระตุ้นให้บุคลากรตื่นตัวที่จะเพิ่มศักยภาพการปฏิบัติงานของตนเอง โดยอาศัยความรู้ ความสามารถ แบบหลากหลาย

(3) ช่วยสร้างความมั่นคงให้แก่สังคมและประเทศชาติ โดยเฉพาะการบริหารทรัพยากร มนุษย์ที่ดีเยี่ยมจะช่วยเสริมให้บุคลากรมีคุณภาพ มีงานทำสร้างผลผลิตให้แก่องค์กร และเพิ่มรายได้ ให้แก่ประเทศชาติอีกทางหนึ่ง (วิลาวรรณ รพีพิศาล, 2554, หน้า 9)

“การบริหาร” เป็นกระบวนการที่มีขั้นตอนในการปฏิบัติงานให้บรรลุผลสำเร็จและเป็นเครื่องบ่งชี้ให้เห็นว่า การบริหารมีความสำคัญและมีประโยชน์อย่างยิ่งในการช่วยก่อให้เกิดการตัดสินใจในการปฏิบัติงาน การตัดสินใจเป็นการจุดประกายให้มีการเริ่มต้นในการปฏิบัติงาน พร้อมทั้งมีการดำเนินการตามลำดับ เพื่อให้เป็นไปตามกระบวนการที่มีประสิทธิภาพและบังเกิดประสิทธิผลในงานนั้นเนื่องด้วยผู้ปฏิบัติงานได้มองเห็นคุณค่าของการบริหาร (นุรไอนี เจ๊ะกา, 2557, หน้า 13) ความสำคัญของการบริหาร เป็นภารกิจหลักของผู้บริหารที่จะต้องกำหนดแบบแผน วิธีการและขั้นตอนในการปฏิบัติงานไว้อย่างมีระบบ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการบริหารงานและบริหารคนอยู่ตลอดเวลา ผู้บริหารจึงต้องทำหน้าที่จัดการเรื่องระบบงาน และวิธีการปฏิบัติงานเพื่อให้เกิดระบบการผลิต การให้บริการหรือการดำเนินงานทุกด้านให้เป็นไปด้วยดี และสามารถประสานการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ (เกียรติศักดิ์ ช่างเรือน, 2559, หน้า 11)

ที่กล่าวมาข้างต้นพอสรุปได้ว่า “ความสำคัญของการบริหาร” เป็นการกำหนดแบบแผนที่ดีในการทำงานอย่างมีระบบแบบแผน มีขั้นตอนการปฏิบัติงานอย่างชัดเจน ช่วยให้บรรลุวัตถุประสงค์ของงานนั้นๆ ได้ดีมีคุณภาพ อีกทั้งยังเป็นการช่วยสร้างขวัญและกำลังใจที่ดีในการปฏิบัติงานซึ่งเป็นการเพิ่มศักยภาพการปฏิบัติงานตามหน้าที่ของแต่ละคนอีกด้วย

การนำหลักอภินิหารนิยธรรมมาใช้ในการบริหารสถานศึกษา

สมบัติ เจนสระคูและคณะ (2561) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การบริหารโรงเรียนของผู้บริหารตามหลักอภินิหารนิยธรรม 7 โรงเรียนการกุศลของวัดทางพระพุทธศาสนา ในเขตจังหวัดร้อยเอ็ด” ผลการวิจัยพบว่า

1. ระดับการบริหารโรงเรียนของผู้บริหาร ตามหลักอภินิหารนิยธรรม 7 โรงเรียนการกุศลของวัดทางพระพุทธศาสนาในเขตจังหวัดร้อยเอ็ด โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก

ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือด้านพร้อมเพรียงกันประชุม และพร้อมเพรียงกันเลิกประชุม รองลงมา คือด้านไม่ลุกแก้อำนาจ ความอยากความเห็นแก่ตัว ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ด้านใครเป็นใหญ่ เป็นประธานใหญ่ เคารพนับถือผู้ใหญ่

2. ค่าเฉลี่ยระดับระดับความคิดเห็นของครูและบุคลากรทางการศึกษาที่มีต่อการบริหารโรงเรียนของผู้บริหาร ตามหลักอุปทานิยธรรม 7 โรงเรียนการกุศลของวัดทางพระพุทธศาสนา ในเขตจังหวัดร้อยเอ็ด จำแนกตามเพศ อายุ และประสบการณ์การทำงาน โดยรวมไม่แตกต่างกัน

3. ผลการศึกษาข้อเสนอแนะ พบว่า ด้านหมั่นประชุมกันเนื่องนิยต์ โรงเรียนควรจัดการประชุมใน 2 ลักษณะ คือ การประชุมสามัญประจำเดือน และการประชุมวิสามัญหรือการประชุมเฉพาะกิจด้านพร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม โรงเรียนควรกำหนดวัน เวลา ในการจัดประชุมสามัญประจำเดือนให้ชัดเจน เพื่อผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษาสามารถจัดเตรียมวาระการประชุม และข้อเสนอแนะในการประชุมไว้ล่วงหน้า ซึ่งจะช่วยให้ประหยัดเวลา ในการประชุม ด้านปฏิบัติตามกฎระเบียบของโรงเรียน โรงเรียนควรมีกฎกำหนดกฎ ระเบียบของโรงเรียนการกุศลร่วมกัน ทั้งนี้จะต้องสอดคล้องกับกฎ ระเบียบของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ด้านใครเป็นใหญ่ เป็นประธานใหญ่ เคารพนับถือผู้ใหญ่ ผู้บริหารควรบริหารจัดการโดยให้ครู และบุคลากรทางการศึกษามีส่วนร่วมในการบริหารงานในด้านต่างๆ ด้านไม่ลุกแก้อำนาจ ความอยาก ความเห็นแก่ตัว ผู้บริหารโรงเรียนควรรับฟังความคิดเห็นตลอดจนข้อเสนอแนะของครู และบุคลากรทางการศึกษา ด้านเคารพสักการะสิ่งที่ชุมชนนับถือ รักสันติ ชัดเกลาคิดใจอยู่เสมอ ผู้บริหารโรงเรียนควรเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับขนบธรรมเนียม ประเพณี อันติงามของชุมชนตามโอกาสที่เหมาะสม และด้านเคารพในพระภิกษุสงฆ์ผู้ทรงศีล ผู้บริหารโรงเรียนควรเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับภารกิจของภิกษุสงฆ์ ตามโอกาสที่เหมาะสม

อนุวัฒน์ ศรีสะเกษ (2563) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักอุปทานิยธรรม 7 เพื่อการทำงาน : กรณีศึกษาอำเภอหนองนาคำ จังหวัดขอนแก่น” ผลการวิจัยพบว่า

1) ผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 67 คน ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีสถานภาพเป็นหญิง ร้อยละ 65.67 เป็นชาย ร้อยละ 34.33 อายุ 31 - 40 ปี ร้อยละ 37.31 อายุ 21 - 30 ปี ร้อยละ 31.34 อายุ 41 - 50 ปี ร้อยละ 28.36 และอายุต่ำกว่า 21 ปี ร้อยละ 2.99 ระดับการศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรีร้อยละ 70.15 ต่ำกว่าปริญญาตรี ร้อยละ 25.37 ปริญญาโท ร้อยละ 2.99 และปริญญาเอก ร้อยละ 1.49 ตำแหน่งพนักงานจ้าง ร้อยละ 53.73 ข้าราชการ

ร้อยละ 43.28 และลูกจ้างประจำ ร้อยละ 2.99 2) การประยุกต์ใช้หลักอปริหานิยธรรม 7 ในการบริหารงานองค์การบริหารส่วนตำบลกุดธาตุ อำเภอหนองนาคำ จังหวัดขอนแก่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านพบว่า 1) ด้านหมั่นประชุมกันเนื่องนิตย์ อยู่ในระดับมากที่สุด 2) ด้านพร้อมเพรียงในการประชุม มาประชุม เลิกประชุมและทำภารกิจอื่นๆ ให้พร้อมกัน อยู่ในระดับมากที่สุด 3) ด้านไม่บัญญัติสิ่งที่มีได้บัญญัติ หรือล้มเลิกข้อบัญญัติต่างๆ อยู่ในระดับมากที่สุด 4) ด้านเคารพนับถือผู้บังคับบัญชา และรับฟังคำแนะนำจากท่าน อยู่ในระดับมากที่สุด 5) ด้านไม่ข่มเหงหรือล่วงเกินสตรี อยู่ในระดับมากที่สุด 6) ด้านเคารพสักการะปูชนียสถาน ปูชนียวัตถุและรูปเคารพต่างๆ อยู่ในระดับมากที่สุด 7) ด้านให้ความคุ้มครองพระสงฆ์ผู้ทรงศีลและนักบวชอื่นๆ อยู่ในระดับมากที่สุด

พระสุรชัย สุรชัย (ทองกันยา) (2564) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักอปริหานิยธรรมในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี” ผลการวิจัยพบว่า

1. การประยุกต์ใช้หลักอปริหานิยธรรมในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.67 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านพร้อมเพรียงกันประชุม เลิกประชุม และทำกิจที่สงฆ์ต้องทำ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ด้านตั้งใจอยู่ว่าเพื่อนภิกษุสามเณรเป็นผู้มีศีล ซึ่งยังไม่มาสู่อาวาสขอให้มา ที่มาแล้วขอให้อยู่เป็นสุข

2. ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักอปริหานิยธรรมในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ พรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษานักธรรม และตำแหน่ง มีผลให้ความคิดเห็นที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักอปริหานิยธรรมในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย

3. ปัญหา อุปสรรคในการประยุกต์ใช้หลักอปริหานิยธรรมในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี พบว่า เน้นการประชุมเพื่อรับนโยบาย ผู้บวชใหม่ไม่ค่อยรู้วินัย บางวัดขาดการมีส่วนร่วมในการกำหนดข้อบังคับภายใน พระภิกษุสามเณรที่มีภริยามารยาทเรียบร้อยไม่ค่อยได้รับการชื่นชมต่อหน้าสาธารณชน บางวัดไม่มีบทลงโทษที่เด็ดขาด บางวัดไม่ได้รักษาความสะอาดและไม่มีที่พักหรือห้องที่จัดไว้เฉพาะสำหรับอาคันตุกะ และข้อเสนอแนะในการประยุกต์ใช้หลักอปริหานิยธรรมในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี พบว่า ควรเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้แสดงความคิดเห็นโดยเสมอภาคกัน

ควรส่งเสริมการศึกษาพระวินัยตั้งแต่แรกบรรพชาอุปสมบท ควรกำหนดระเบียบภายในวัดโดยอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของพระภิกษุสามเณรภายในวัด ควรยกย่องพระภิกษุและสามเณรที่มีกิริยามารยาทเรียบร้อย ควรรักษาความสะอาดภายในบริเวณวัด และควรจัดที่พักสำรองไว้รองรับอาคันตุกะผู้มาเยือน

ปัจจัยของการบริหารงานสถานศึกษานั้น มีอยู่ 2 ปัจจัยหลัก คือ

1. “ปัจจัยทางด้านองค์กรหรือหน่วยงานที่ทำ” ต้องอำนวยความสะดวกต่อการดำเนินงานและเอื้อต่อการพัฒนาให้เกิดภาวะความสำเร็จแห่งการทำงานได้

2. “ปัจจัยทางด้านบุคลากร หรือคน” ต้องมีความรู้ความสามารถและมีความพร้อมที่จะพัฒนา ตนเองให้เก่งมากขึ้นต่อไป อย่าอ้าอยู่กับที่จนไม่มีความก้าวหน้า ต้องแสวงหาประสบการณ์มาเสริมความชำนาญให้เกิดกับตนจนได้ชื่อว่าเป็น “คนเก่ง”

อนึ่ง คนเป็นคนเก่งนั้น ย่อมส่งผลให้เกิดความสำเร็จของการทำงานได้ แต่ความเก่งอย่างเดียว ก็ไม่อาจจะส่งผลให้เกิดประสิทธิภาพของการทำงานอย่างแท้จริงหากขาดอีกสิ่ง คือ “ความดี” ทั้งสองอย่างนี้หากประกอบเข้าด้วยกันจะทำให้ได้ผู้บริหารที่มีคุณภาพอย่างแท้จริงหรือในคำยุคใหม่เรียกว่าผู้บริหารที่ “ตรงปก” นั่นเอง

“ความเก่ง” ได้มาจากการมีความรู้ ความชำนาญ การมีประสบการณ์ ในเรื่องนั้นๆ ส่วน “ความดี” ได้มาจากการมี “คุณธรรม” คุณธรรมได้มาจากการน้อมนำหลักธรรมของพระพุทธศาสนาไป ประยุกต์ใช้ดังที่ได้กล่าวมาแล้วเบื้องต้น ดังนั้นการพัฒนาประสิทธิภาพของการทำงานจะเกิดขึ้นได้ เพราะมีคนเก่งที่ดี มีหน่วยงานหรือองค์กรที่ดี แล้วความสำเร็จจะเกิดขึ้นแน่นอนโดยไม่ต้องสงสัย

จากที่กล่าวมาข้างต้น เป็นการนำเสนอรูปแบบการประยุกต์ใช้หลักอปริหานิยธรรมในการบริหารสถานศึกษาเบื้องต้น ซึ่งไม่ได้มีที่สิ้นสุดเพียงทางเดียวเพราะหลักธรรมนั้นทางพระพุทธศาสนานั้นมีมาก นั่นก็ขึ้นอยู่กับว่าจะนำมาใช้ประโยชน์แบบใด

สรุป

“อปริหานิยธรรม” เป็นหลักธรรมที่ทำให้เกิดความเจริญงอกงามในการนำไปใช้ในการบริหารงาน เพราะไม่มีความเสื่อมทั้งส่วนตนและส่วนรวม เป็นหลักธรรมที่ป้องกันมิให้การบริหารหมุคณะเสื่อมถอยลงได้ แต่กลับเป็นหลักธรรมที่ช่วยส่งเสริมให้เจริญเพียงส่วนเดียว ถ้าบุคคล กลุ่มคน หรือหมุคณะทั้งหลายนั้น สามารถปฏิบัติตาม “อปริหานิยธรรม” บุคคล กลุ่ม

คน หรือหมู่คณะนั้น จะต้องพบเจอแต่ความเจริญ ความก้าวหน้าในชีวิต ไม่มีความเสื่อม ความเสียหาย อันเป็นอุปการะมากสำหรับผู้ปฏิบัติ ผู้บริหาร หมูชน และคนในสังคม ดังที่กล่าวมานั้น จึงควรศึกษาหลักธรรมเรื่องอปปรานิยธรรมนี้ไว้ให้ดี เพราะหลักธรรมเรื่องอปปรานิยธรรม เป็นเทคนิคที่มีใจความสำคัญในการดำรงรักษาไว้ซึ่งสถาบัน องค์การให้เจริญรุ่งเรืองสืบไปได้ ทำให้ไม่ไปสู่ความเสื่อมถอย ซึ่งสามารถใช้ได้ทั้งทางโลกและทางธรรมและในทุกระดับโดยไม่มีข้อยกเว้น กล่าวโดยที่สุดแล้วนั้นเป็นหลักธรรมที่มีความทันสมัยอยู่เสมอตลอดเวลาเข้าได้กับทุกยุคทุกสมัยสืบไป หรือกล่าวในบทที่สั้นว่า “การบริหารการศึกษาที่ดีควรมีหลักอปปรานิยธรรม เป็นใจกลางความสำคัญ” นั่นเอง

เอกสารอ้างอิง

- เกียรติศักดิ์ ช่างเรือน. (2559). การศึกษาบทบาทการบริหารระบบการดูแลผู้เรียนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ในจังหวัดสระแก้ว ปราจีนบุรีและ ฉะเชิงเทรา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.
- นพพงษ์ บุญจิตราดุล. (2557). หลักการและทฤษฎีการบริหารการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: ตีรณสาร. 2557. หน้า 3.
- นุรไอนี เจ๊ะกา. (2557). การบริหารแบบมีส่วนร่วมกับประสิทธิผลของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนมาตรฐานสากล จังหวัดนราธิวาส. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 15. วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.
- บรรจบ บุญจันทร์. (2556). การบริหารสถาบันเพื่อความเป็นเลิศ. มหาสารคาม โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย ราชภัฏมหาสารคาม. 2556. หน้า 38.
- ประเสริฐ เชษฐพันธ์. (2542). การบริหารการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาการบริการการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. 2542. หน้า 88.
- พระเทพโสภณ (ประยูร ธมมจิตโต). (2550). ทิศทางการศึกษาไทย. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2550. หน้า 3.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต). (2559). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 34. มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพ พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต). 2559. หน้า 211-212.

..... เรื่องเดียวกัน. หน้า 212- 213.

พระมหาพุทธพิชัย สิริขโย. (2561). การบริหารงานตามหลักอปรินิยธรรม. วารสารสมาคมศิษย์เกา. 7(2), หน้า 139-147.

พระสุรชัย สุรชัย (ทองกันยา). (2564). การประยุกต์ใช้หลักอปรินิยธรรมในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี. สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2564.

ภาวิดา ธาราศรีวิสุทธิและวิบูลย์ ไตวณะบุตร. (2542). หลักและทฤษฎีบริหารการศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง. 2542. หน้า 6.

ภารดี อนันต์นาวิ. (2552). หลักการแนวคิด ทฤษฎีทางการบริหารการศึกษา. ชลบุรี: สำนักพิมพ์มนตรี. 2552. หน้า 1.

วิลาวรรณ รพีพิศาล. (2554). ความรู้พื้นฐานในการบริหารทรัพยากรมนุษย์ในการบริหารทรัพยากรมนุษย์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ วิจิตรทัศนกรรม. 2554. หน้า 9.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2542). ดัชนีชี้วัด : เครื่องมือของการติดตามประเมินผล วารสารเศรษฐกิจ และสังคม. 2542. หน้า 5.

สันติ บุญภิรมย์. (2552). หลักการบริหารการศึกษา. กรุงเทพมหานคร. บัณฑิตวิทยาลัย. 2552. หน้า 49.

สมบัติ เจนสระคูและคณะ. (2561). การบริหารโรงเรียนของผู้บริหารตามหลักอปรินิยธรรม 7 โรงเรียนการกุศลของวัดทางพระพุทธศาสนา ในเขตจังหวัดร้อยเอ็ด. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด.

อนุวัฒน์ ศรีสะเกษ. (2563). ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักอปรินิยธรรม 7 เพื่อการทำงาน : กรณีศึกษาอำเภอหนองนาคำ จังหวัดขอนแก่น”.

Siam Academic. (2515). Review Vol.15, No.2, Issue 25, November 2014–February 2015. pp: 92.

Petrie, N. (2014a). Future Trends in Leadership Development: Center for Creative Leadership.

นิติศาสตร์ในพระวินัยปิฎก*

JURISPRUDENCE IN THE VINAYA PITAKA

พระมหาตณัฐวัฒน์ สุนทจิตฺโต (ถ้าวาปี)¹, และ ธิติวาส์ หมั่นกิจ²

Phramaha Tunthawat Sunthajitto (Tunwapee)¹, and Thitiwat Mankit²

¹⁻²นักวิชาการอิสระ, ประเทศไทย

¹⁻²Independent academician, Thailand

Corresponding author E-mail: thitiwattano@gmail.com

บทคัดย่อ

พระพุทธศาสนามีพระธรรมวินัยเป็นหลักในการประพடுத்தในสังคมสงฆ์ และหลักนิติธรรมเป็นหลักในการประพடுத்தในสังคมโลก แต่ก็เป็นธรรมดาของชุมชนใหญ่ที่มีคนอยู่รวมกันมากมายย่อมมีคนดีคนไม่ดีเสมอ เมื่อกฎหมาย เกิดขึ้นมาบังคับใช้ในสังคม กฎหมายจึงพัฒนาควบคู่กันไปกับมนุษย์ พร้อมทั้งสะท้อนอารยธรรมและสภาพสังคมในยุคนั้นๆ และเช่นเดียวกับสิ่งต่างๆ ในโลกนี้ มนุษย์เริ่มศึกษากฎหมายอย่างเป็นระบบเริ่มแรกอาจจะผลิตนักเทคนิคไปบังคับใช้กฎหมาย หลักนิติศาสตร์และการปกครองโดยทศพิธราชธรรมจึงเกิดขึ้น เพื่อวางระเบียบบริหารราชการแผ่นดินทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาคโดยใช้หลักนิติธรรมเป็นคุณธรรมของกฎหมาย มีขอบเขต และคุณธรรมในการออกกฎหมาย การบังคับใช้กฎหมาย การตีความกฎหมาย การบริหารงานในกระบวนการยุติธรรมทุกระดับ กฎหมายทุกฉบับที่ยึดถือความยุติธรรมและความเป็นธรรมเป็นหลักการพื้นฐานของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยและการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ต้องอาศัยหลักทศพิธราชธรรมจึงจะเกิดความดีงามตามหลักศาสตร์พระราชาที่เปี่ยมด้วยพระเมตตาสร้างความสุขแก่อำณาประชาราษฎร์

คำสำคัญ: นิติศาสตร์, พระวินัย, พระพุทธศาสนา

* Received 8 February 2023; Revised 15 February 2023; Accepted 27 February 2023

Abstract

Buddhism has the Dharma and Discipline as the principle of the behavior of those in the monastic society, and jurisprudence as the principle of the behavior of those in the world society. But it is normal for a large community where there are many people together, there will always be good people and bad people when the law arises to be enforced in society Law, therefore, evolved in parallel with human beings. as well as reflecting the civilization and social conditions of that time and like many things in this world Human beings began to study the law systematically. Initially, it might be to produce technicians to enforce the law. The principles of jurisprudence and government by Thotsaphitharajdham arose. to lay down rules for the country's executives, both central and provincial using the principles of jurisprudence as the morality of the law There is scope and virtue in making laws. law enforcement interpretation of the law Administration of the justice system at all levels, all laws upholding justice and fairness are the fundamental principles of democratic governance and protecting people's rights and liberties. must rely on the Dasaphitha Rajadhamma principles in order to achieve goodness according to the principles of the King, full of mercy create happiness for the people

Keyword: jurisprudence, Vinaya Pitaka, Buddhism

บทนำ

หลักนิติธรรม เป็นหลักปรัชญาทางกฎหมายเบื้องต้นที่นักกฎหมาย หลักนิติธรรมเป็นหลักการพื้นฐานแห่งกฎหมาย เป็นหลักนิติปรัชญาทางกฎหมายที่สำคัญยิ่งของรัฐธรรมนูญสำหรับนักปกครองและบังคับใช้กฎหมายภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตย เพื่อประกันให้เกิดความยุติธรรมและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพแก่ประชาชนผู้อยู่ใต้การปกครองอย่างแท้จริง ที่

สำคัญในระบอบประชาธิปไตยที่เหิดทุนศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ และยอมรับนับถือสิทธิแห่งมนุษยชนทุกแห่งทุกมุม การเกิดขึ้นไม่ว่าระหว่างรัฐกับเอกชน หรือระหว่างเอกชนกับเอกชน ศาลย่อมมีอำนาจอิสระในการตัดสินข้อพิพาทนั้นโดยเด็ดขาดและโดยยุติธรรม ตามกฎหมายของบ้านเมืองที่ถูกต้องและเป็นธรรมตามสภาพของสังคมปัจจุบันในสังคมไทย (ประสิทธิ์ ปิวาวัฒนพานิช. (2556). การบริหารคณะสงฆ์ หรือการปกครองคณะสงฆ์ โดยหลักคือการปกครองตามธรรมวินัยและให้กฎหมายหรืออำนาจของรัฐเป็นหลักสนับสนุน พระมหากษัตริย์ได้ทรงตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และต่อมาในปี พ.ศ. 2535 ได้ทรงตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 ซึ่งเป็นการแก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ใช้อยู่ให้เหมาะสมยิ่งขึ้น พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ทั้งสองฉบับนี้เป็นฉบับที่ใช้อยู่ในปัจจุบันที่ถือว่าเป็นรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ และเป็นหลักในการจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ด้วยและต่อมาก็ได้ กำหนดให้มีมหาเถรสมาคม ออกข้อบังคับ วางระเบียบ ออกคำสั่ง มีมติ และออกประกาศ โดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมายและพระธรรมวินัย (PhraThep Pariyat Suthee (Worawit Kangka Puno), 2003)

สงฆ์ในขอบเขตหน้าที่ของตนตามที่ระบุขอบเขตหน้าที่ความรับผิดชอบตามกฎหมายมหาเถรสมาคมว่าด้วยการปกครองคณะสงฆ์ ฉบับที่ 23 พ.ศ. 2541 โดยมีพระสังฆาธิการมีหน้าที่รับผิดชอบกิจการคณะสงฆ์ 6 ประการ คือ (1) ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระราชบัญญัติสมเด็จพระสังฆราช คำสั่งของผู้บังคับบัญชาเหนือตน (2) ควบคุมและส่งเสริมการจัดการศึกษา การจัดการศาสนศึกษา การจัดการศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปด้วยดี (3) ระวังอธิกรณ์ วินิจฉัย การลงนิคหกรรมวินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่ง หรือคำวินิจฉัยชั้นเจ้าคณะตำบล(4) แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าคณะตำบลให้เป็นไปโดยชอบ (5) ควบคุมบังคับบัญชาเจ้าคณะและเจ้าอาวาส ตลอดจนพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาหรืออยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในบังคับบัญชาให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย และ (6) ตรวจสอบและ

ประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าว (ประเสริฐ ลิ้มประเสริฐ, 2565)

จากสภาพปัญหากฎหมายที่เกี่ยวกับการคุ้มครองพระสงฆ์ ผู้วิจัยได้สรุปออกเป็น 4 ประเด็น ได้แก่ 1) ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการบริหารจัดการเงินวัด เงินพระศาสนา และเงินผลประโยชน์ประเภทต่างๆ ที่ออกเวยจากทรัพย์สินของวัดจนนำไปสู่การทุจริต 2) ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับความผิดทางพระธรรมวินัยในการบิดเบือนปลอมปนคำสอนลัทธิของตนลงในพระไตรปิฎกและการอวดอุตริมนุสธรรม 3) ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการจำกัดเสรีภาพในการแสดงออกถึงบทบาทและหน้าที่ของพระสงฆ์ในทางการเมือง และ 4) ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการประพฤติปฏิบัติผิดจากพระธรรมวินัยโดยการเสพเมถุน เช่น มาตรา 29 มีลักษณะที่ขัดต่อพระวินัยและรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ การที่มีเนื้อหาของกฎหมายที่ให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่รัฐใช้ดุลพินิจได้เองที่จะจัดดำเนินการให้พระภิกษุรูปนั้นละสมณเพศได้ยกตัวอย่าง ในกรณีของพระพรหมดิลก (พระครูวินัยธรสุริยา สุริโย, 2564)

ผู้เขียนจึงนำเสนอ นิติธรรมศาสตร์ในพระนัย เป็นการบริหารคณะสงฆ์ หรือการปกครองคณะสงฆ์ โดยหลักคือการปกครองตามธรรมวินัยและให้กฎหมายหรืออำนาจของรัฐเป็นหลักสนับสนุน หลักนิติธรรมเป็นหลักการพื้นฐานสำคัญของการปกครองแบบประชาธิปไตย และการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน หลักนิติธรรมมีที่มาจากประเทศอังกฤษต่อมาแนวคิดนี้ได้แพร่ขยายไปในอีกหลายประเทศยกเว้นกลุ่มประเทศภาคพื้นยุโรปที่มีแนวคิดเรื่องหลักนิติรัฐ ปัจจุบัน หลักนิติธรรมเป็นแนวคิดที่ไม่หยุดนิ่งแต่ปรับเปลี่ยนไปตามสภาพของสังคมปัจจุบัน

ความหมายหลักนิติศาสตร์

คำว่าหลักนิติศาสตร์ วงการกฎหมายไทยแปลมาจากคำว่า The Rule of Law ซึ่งเป็นหลักการพื้นฐานในระบบกฎหมายอังกฤษ ในประเทศอังกฤษความคิดที่ว่ามนุษย์ไม่ควรต้องถูกปกครองโดยมนุษย์ แต่ควรจะต้องถูกปกครองโดยกฎหมายนั้น ปรากฏขึ้นอย่างชัดเจนเป็นครั้งแรกในศตวรรษที่ 17 ในหนังสือชื่อ “The Common Wealth of Oceana” อันเป็น

ผลงานของ James Harrington ซึ่งเป็นผู้ที่นิยมระบอบสาธารณรัฐอย่างแน่วแน่อย่างไรก็ตาม แม้จนกระทั่งถึงปัจจุบันนี้ คำว่า rule of law ก็เหมือนกับคำว่า Rechtsstaat ที่ยากจะหาคำจำกัดความหรือนิยามซึ่งยอมรับกันเป็นยุติได้ การทำความเข้าใจความหมายของ rule of law จึงควรต้องทำความเข้าใจจากความเป็นมาทางประวัติศาสตร์การเมืองการปกครองของอังกฤษ ซึ่งให้กำเนิดแนวความคิดนี้

แนวความคิดว่าด้วย rule of law หรือนิติธรรมอาจสืบสาวย้อนกลับไปได้ถึงยุคกลาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งย้อนกลับไปถึง ค.ศ. 1215 ซึ่งเป็นปีที่พระเจ้าจอห์น (King John) กษัตริย์อังกฤษในเวลานั้นได้ลงนามในเอกสารสำคัญที่ชื่อว่า Magna Carta (11) เอกสารฉบับนี้เป็นพันธสัญญาที่กษัตริย์อังกฤษให้ไว้แก่บรรดาขุนนางของพระองค์ในการที่จะจำกัดอำนาจของพระองค์ลง อาจกล่าวได้ว่า Magna Carta เป็นก้าวสำคัญในประวัติศาสตร์การเมืองการปกครองของมนุษย์ที่จะนำไปสู่การปกครองโดยกฎหมายเป็นใหญ่ในเวลาต่อมา เนื่องจากเอกสารฉบับนี้เป็นเอกสารทางกฎหมายฉบับแรกที่ทำให้หลักการปกครองโดยกฎหมายได้รับการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร และการประกันสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลเป็นไปอย่างชัดเจน (12) อย่างไรก็ตามไม่พึงเข้าใจว่าเมื่อมีการลงนามใน Magna Carta แล้วกษัตริย์เป็นอันถูกจำกัดอำนาจลงจนไม่มีอำนาจ ในเวลานั้นอำนาจยังคงอยู่ที่กษัตริย์ กฎเกณฑ์ที่จำกัดอำนาจกษัตริย์ลงในเวลานั้นก็มีแต่ Magna Carta และหลักกฎหมาย Common Law อันเป็นกฎหมายประเพณีที่รับสืบทอดและพัฒนาโดยศาลเท่านั้น

แม้ว่าในเวลาต่อมาจะได้มีการตั้งรัฐสภาขึ้นเมื่อ ค.ศ. 1265 แต่อำนาจในการปกครองบ้านเมือง (Prerogatives) ก็ยังคงอยู่ในมือของกษัตริย์อย่างเดิม จะถูกจำกัดลงบ้างก็เพียงเล็กน้อย อำนาจของกษัตริย์อังกฤษพัฒนาขึ้นถึงจุดสูงสุดในสมัยราชวงศ์ Tudor อันเป็นช่วงเวลาที่ย่ำแย่ของรัฐบาลถดถอยลง อาจกล่าวได้ว่าในช่วงเวลานั้นกษัตริย์อังกฤษมีอำนาจมากและเข้าใจวิธีการในการรักษาอำนาจของตนและจำกัดอำนาจของรัฐสภา อีกทั้งยังรู้จักที่จะใช้รัฐสภาเป็นฐานในการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ตนด้วย อย่างไรก็ตามในเวลาต่อมา รัฐสภาได้พัฒนาต่อไปกลายเป็นสถาบันซึ่งเป็นผู้แทนของกลุ่มคนต่างๆ และเริ่มมีบทบาทมากขึ้นจนกลายเป็นคู่ปรับสำคัญของกษัตริย์

ใน ค.ศ. 1628 ในยุคสมัยของพระเจ้าชาร์ลที่หนึ่ง (James I, King of England, 1918) รัฐสภาได้ตรา Petition of Rights ขึ้นเพื่อปกป้องคุ้มครองกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินและเสรีภาพส่วนบุคคล โดยประกาศว่าผู้ปกครอง รัฐบาล ตลอดจนศาลต้องเคารพในสิทธิดังกล่าว ภายหลังจากได้มีการตรา Petition of Rights ได้สิบสองปี ได้เกิดสงครามกลางเมืองขึ้นในอังกฤษ ตามมาด้วยการประหารชีวิตพระเจ้าชาร์ลที่ 1 Petition of Rights ไม่ได้เป็นเพียงเอกสารที่กล่าวถึงความยินยอมในการเสียภาษีเท่านั้น แต่ยังเพิ่มอำนาจให้แก่รัฐสภาเป็นอย่างมาก (13) ในเวลาต่อมาเอกสารฉบับนี้ได้ถูกเพิ่มเติมโดยเอกสารอีกฉบับหนึ่งที่ชื่อว่า Habeas Corpus Act (ค.ศ. 1679) เอกสารฉบับหลังนี้นับเป็นจุดเริ่มต้นของการประกันสิทธิของบุคคลในกระบวนการยุติธรรม เนื้อหาหลักของเอกสารฉบับนี้ คือ การให้สิทธิแก่บุคคลทุกคนที่ถูกจับกุม กล่าวคือ ในกรณีที่บุคคลใดถูกจับกุม บุคคลนั้นย่อมมีสิทธิที่จะฟ้องร้องปกป้องตนเองต่อศาล โดยคำฟ้องที่เรียกว่า writ of habeas corpus ทันที (14) (บุญศรี มีวงศ์อุโฆษ, 2557)

รัฐสภาสามารถที่จะสถาปนาและขยายอำนาจของตนออกไปอย่างมั่นคงตามลำดับ การขยายอำนาจของรัฐสภามีผลทำให้กษัตริย์ค่อยๆ ถูกจำกัดอำนาจลง และในที่สุดกษัตริย์เริ่มรู้สึกว่ารัฐสภามีอำนาจมากเกินไปและเริ่มเป็นอันตรายต่อพระองค์เสียแล้ว การแข่งขันเพื่อครองอำนาจที่เหนือกว่าระหว่างรัฐสภากับกษัตริย์เป็นไปอย่างเข้มข้น และได้เกิดเป็นสงครามกลางเมืองขึ้นในระหว่าง ค.ศ. 1642 ถึง 1649 หลังจากสงครามกลางเมืองดังกล่าว การต่อสู้ก็คงดำเนินต่อไปอีก จนกระทั่งในที่สุดรัฐสภาก็กำชัยชนะได้ในการปฏิวัติอันรุ่งโรจน์ (Glorious Revolution) ระหว่าง ค.ศ. 1688 ถึง 1689 ผลของการปฏิวัตินี้ได้นำมาซึ่งเอกสารสำคัญอีกฉบับหนึ่ง คือ Bill of Rights และทำให้รัฐสภาอังกฤษกลายเป็นรัฐาธิปัตย์คู่กันกับกษัตริย์

โดยเหตุนี้ในช่วงต้นศตวรรษที่ 17 ยังไม่ปรากฏแนวความคิดเรื่องการแบ่งแยกอำนาจ ในอังกฤษ ปัญหาสำคัญปัญหาหนึ่งที่เกิดขึ้นก็คือปัญหาที่ว่าใครจะเป็นผู้ที่มีอำนาจวินิจฉัยในทางกฎหมายเป็นที่สุด อำนาจดังกล่าวควรอยู่กับกษัตริย์ สภา หรือศาล Francis Bacon (ค.ศ.1561 ถึง 1626) เห็นว่าโดยเหตุที่กษัตริย์มีอำนาจปกครองโดยเด็ดขาด และดำรงอยู่เหนือกว่ากฎหมายที่ใช้บังคับอยู่จริงในบ้านเมือง ไม่ว่าจะเป็นกฎหมายลายลักษณ์อักษรที่ออกโดยรัฐสภา หรือ Common Law ที่พัฒนาขึ้นโดยศาล ดังนั้นกษัตริย์จึงมีอำนาจเหนือรัฐสภา

และศาล (15) ด้วยเหตุดังกล่าวกษัตริย์ย่อมต้องมีอำนาจในการแก้ไขเปลี่ยนแปลงกฎหมายที่ผ่านรัฐสภามาแล้วและมีอำนาจที่จะเข้ายุ่งเกี่ยวกับทางปฏิบัติของศาลโดยสามารถตรวจสอบแนวคำพิพากษาบรรทัดฐานตาม Common Law ได้ อย่างไรก็ตามพัฒนาการทางการเมืองในเวลาต่อมาก็ไม่ได้เป็นไปตามแนวความคิดของ Francis Bacon เนื่องจากรัฐสภาสามารถจำกัดอำนาจกษัตริย์จนสำเร็จและได้กลายเป็นรัฐาธิปัตย์แทนที่กษัตริย์อังกฤษ และในช่วงที่รัฐสภาอังกฤษต่อสู้กับกษัตริย์อยู่นี้ ศาลก็ได้เข้ามามีบทบาทด้วย โดย Sir Edward Coke (ค.ศ. 1552 ถึง 1634) ได้พิพากษาคดีไปในทางยืนยันความเป็นกฎหมายสูงสุดของ Common Law ที่พัฒนาขึ้นโดยศาล โดยเห็นว่าทั้งกษัตริย์ (16) และรัฐสภา (17) ย่อมต้องตกอยู่ภายใต้ Common Law กษัตริย์ก็ดี รัฐสภาที่ดีจะตรากฎหมายหรือกำหนดกฎเกณฑ์ใดให้ขัดกับ Common Law ไม่ได้ และศาลทรงไว้ซึ่งอำนาจเด็ดขาดในการวินิจฉัยว่ากฎหมายหรือกฎเกณฑ์นั้นขัดหรือแย้งกับ Common Law หรือไม่ แม้ว่าแนวความคิดและคำพิพากษาของ Coke จะไม่ได้ทำให้ศาลกลายเป็นผู้ทรงอำนาจสูงสุดในระบบการปกครองของอังกฤษ เพราะศาลต้องผูกพันต่อกฎหมายที่สภาตราขึ้น จะอ้าง Common Law ปฏิเสธกฎหมายที่สภาตราขึ้นไม่ได้ แม้กระนั้นแนวความคิดของ Coke ที่ปรากฏในคำพิพากษาก็ได้เป็นส่วนประกอบสำคัญของหลักนิติธรรมในอังกฤษจนกระทั่งถึงปัจจุบันนี้

ในศตวรรษที่ 19 ซึ่งเป็นช่วงที่รัฐสภาเข้มแข็งมากแล้วนั้น คณะรัฐมนตรีปฏิบัติหน้าที่โดยขึ้นอยู่กับสภาผู้แทนราษฎร และในเวลาต่อมาก็ค่อยสลัดตนเองพ้นจากอิทธิพลของราชวงศ์เมื่อก้าวเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 อาจกล่าวได้ว่าอังกฤษได้พัฒนาตนไปสู่ความเป็นรัฐเสรีประชาธิปไตยที่ยอมรับสิทธิเลือกตั้งของราษฎร สภาผู้แทนราษฎรอังกฤษพัฒนาไปในทิศทางของการมีพรรคการเมืองใหญ่สองพรรคผลัดกันเข้ามามีการบริหารประเทศ โดยฝ่ายบริหาร คือนายกรัฐมนตรีและคณะรัฐมนตรีเริ่มมีอำนาจมากขึ้น และยังคงความเข้มแข็งจนถึงทุกวันนี้

หลักนิติธรรมและหลักทศพิธราชธรรมเป็นสิ่งจำเป็นพื้นฐานที่จะนำมาซึ่งความสงบสุข ความมั่นคง สันติสุขของประชาชน ในการปกครองประเทศ 2) หลักนิติธรรมและหลักทศพิธราชธรรมเป็นกระบวนการพิจารณาที่เป็นธรรมเปิดโอกาสให้เกิดการถ่วงดุล และมีช่องทางเพื่อตรวจสอบการใช้ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ 3) หลักนิติธรรมและทศพิธราชธรรมเป็น

หลักพื้นฐานแห่งกฎหมายที่เป็นกระบวนการยุติธรรม จะต้องไม่ฝ่าฝืน ขัดหรือแย้งต่อหลักนิติธรรม 4) หลักนิติธรรมซึ่งเป็นเสาหลักสำคัญของการพิทักษ์ระบอบประชาธิปไตยและการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของประชาชนมีความสอดคล้องกับหลักการและกลไกการปรองดองสมานฉันท์โดยแนวทางวิถีพุทธในสังคมไทย (อัญธิฐา อักษรศรี, 2564)

สรุปได้ว่า นิติศาสตร์ คือเป็นศาสตร์ที่ศึกษากฎเกณฑ์ความประพฤติของบุคคลที่อยู่ร่วมกันในสังคมประเภทหนึ่งที่มีผลบังคับแน่นอน ซึ่งเรียกกันว่ากฎหมาย ทั้งที่เป็นลายลักษณ์อักษรและที่ไม่มีได้เป็นลายลักษณ์อักษร กฎหมายจึงเป็นส่วนสำคัญของสังคมที่กำหนดสิทธิหน้าที่ความรับผิดชอบบทบาทของบุคคลในทุกกิจกรรม และทุกระดับ เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมและความสงบเรียบร้อยขึ้นในสังคมนั้นๆ

ความหมายของพระวินัย

พจนานุกรมบาลีไทยอังกฤษสันสกฤต ฉบับของพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระจันทบุรีนฤนาถ พิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2512 สรุปได้ความว่าพระวินัย คือการฝึกและ เป็นชื่อของคัมภีร์ทางพุทธศาสนา (พระวินัยปิฎก) คัมภีร์หนึ่งพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ให้ความหมายว่า การอยู่ในระเบียบแบบแผนและข้อบังคับ ข้อปฏิบัติพระวินัยเป็นส่วนหนึ่งของพระไตรปิฎกเรียกว่า พระวินัยปิฎก อย่างหนึ่ง พระวินัยหมายถึง สิกขาของพระสงฆ์ สรุปความหมายว่า วินัยในพุทธศาสนา ได้แก่ศีลคือ หลัก หรือข้อกฎหมายที่บังคับใช้พระภิกษุในทางพระพุทธศาสนา

ประเภทของพระวินัย

ในทางพุทธศาสนา วินัย คือ กฎหมายที่สาวกของพระพุทธเจ้าต้องประพฤติปฏิบัติแบ่งออกเป็นดังนี้แบ่งตามบุคคลที่รักษา

1. วินัยหรือศีลของภิกษุ ภิกษุ ณีสิกขมานา สามเณรและสามเณรีเรียกว่าวินัยหรือศีลของผู้ไม่ครองเรือน (อนาคาริกวินัย)

2. วินัยหรือศีล ของฆราวาส คือผู้ครองเรือน (อาคาริกวินัย) เช่น อุบาสกอุบาสิกา หรือประชาชนทั่วไปที่นับถือพระพุทธศาสนา เช่น ศีล 5 (นิตยศีล) และศีล 8 (อุโบสถศีล)

แบ่งตามลักษณะการบัญญัติ

1. อาทิจรณจริยการศึกษา คือ ศึกษาบทที่บัญญัติไว้เดิม
2. อภิสมัจกริกศึกษาคือศึกษาบทที่มีการแก้ไขเพิ่มเติมทีหลังพุทธบัญญัติที่ตั้งไว้ เรียกว่า พุทธอาณัติ จัดเป็นกฎหมายเป็นส่วนสำคัญที่พระสงฆ์ต้องสวดทุกกึ่งเดือน เรียกว่า พระปาฏิโมกข์พระพุทธเจ้าทรงอยู่ใน ฐานะเป็นพระธรรมราชา ผู้ปกครองพระภิกษุสงฆ์เป็น พระสังฆบิดร ผู้ดูแลพระสงฆ์และทรงเป็นสังฆปริณายก คือ ผู้นำในหมู่พระภิกษุสงฆ์และทรงเป็นสังฆปริณายก คือ ผู้นำในหมู่พระภิกษุสงฆ์ (พระมหาประเสริฐ สุขเมธ, 2564)

การทำ ผิดวินัยในส่วนของการชาวบ้านนั้น เป็นสภาพบังคับที่มองไม่เห็นเป็นวัตถุแต่เป็นสภาพบังคับที่เป็นธรรม (Abstract) เป็นสภาพบังคับที่ถูกสังคมดำเนินคดีได้รับ ความเดือดร้อนทางจิตใจถึงความผิดขึ้นมาเมื่อได้ก็ยอมได้รับความไม่สบายใจเพราะเป็นความผิดที่เกิดขึ้นกับ ใจความผิดที่เกิดขึ้นทางโลกเป็นวัชระเป็นโทษทางโลกเช่น ข่มขืนฆ่าตายแต่บุคคลอาจพ้นผิดโดยต่อสู้ทางศาลสถิตยุติธรรมและหลุดพ้นคดีเพราะหลักฐานอ่อนการหา ชั่วทำ บาปทำ ผิดวินัย ผิดศีลของชาวบ้าน แม้จะไม่มีคู่มือมีตราสำหรับควบคุมกักขังหรือมีการปรับเปลี่ยนโทษ แต่ผลกระทำ ผิดย่อมจะเดือดร้อนเศร้าหมองทั้งในปัจจุบันและอนาคต ความสำนึกในความผิดนั้นย่อมบีบคั้นจิตใจของผู้นั้นอยู่ตลอดเวลา มี นักนิติศาสตร์ (Jurists) และนักกฎหมาย (Lawyers) อีกบางท่านที่เข้าใจว่าการทำ ผิดทางศาสนาจะไปรองรับใช้ผลแห่งการกระทำในชาติหน้า

ประโยชน์ 11 ประการแห่งการบัญญัติสิกขาบท

พุทธพจน์

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนี้แล เราจักบัญญัติสิกขาบทแก่ภิกษุทั้งหลาย อาตัย อานาจประโยชน์ 11 ประการ คือ เพื่อความรับว่าดีแห่งสงฆ์ 1 เพื่อความสำราญแห่งสงฆ์ 1 เพื่อข่มบรูชผู้เกียติ 1 เพื่ออยู่สำราญแห่งภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รัก 1 เพื่อป้องกันอาสวะอันจะบังเกิดในปัจจุบัน 1 เพื่อกำจัดอาสวะอันจักบังเกิดในอนาคต 1 เพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส 1 เพื่อความเลื่อมใสยิ่งของชุมชนที่เลื่อมใสแล้ว 1 เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม 1 เพื่อถือตามพระวินัย 1”

หนังสือพุทธธรรม (ป.อ.ปยุตโต) หน้า 436 ได้แปลประโยชน 11 ประการเป็นภาษาที่เข้าใจง่ายดังนี้

1. เพื่อความดีงามที่เป็นไปโดยความเห็นชอบร่วมกันของสงฆ์
2. เพื่อความผาสุกแห่งสงฆ์
3. เพื่อกำราบคนหน้าด้านไม่รู้จักอาย
4. เพื่อความอยู่ผาสุกแห่งเหล่าภิกษุผู้มีศีลดีงาม
5. เพื่อปิดกั้นความเสื่อมเสีย ความทุกข์ ความเดือดร้อนที่จะมีในปัจจุบัน
6. เพื่อบำบัดความเสื่อมเสีย ความทุกข์ ความเดือดร้อนที่จะมีในภายหลัง
7. เพื่อความเลื่อมใสของคนที่ยังไม่เลื่อมใส
8. เพื่อความเลื่อมใสยิ่งขึ้นไปของคนที่เลื่อมใสแล้ว
9. เพื่อความดำรงมั่นแห่งสัทธรรม
11. เพื่อส่งเสริมความเป็นระเบียบเรียบร้อย สนับสนุนวินัยให้หนักแน่น

ถ้าทุกคนสังเกตให้ดีในประโยคที่พระองค์ตรัสว่า “เราจักบัญญัติสิกขาบทแก่ภิกษุทั้งหลาย อาศัยอำนาจประโยชน์ 11 ประการ” ประโยคดังกล่าวนี้เป็นสิ่งที่พระองค์ตรัสในคราวก่อนที่จะมีการบัญญัติพระวินัย และไม่ใช่พระองค์จะตรัสแค่ครั้งเดียวเท่านั้น แต่กลับเป็นประโยคที่พระองค์ตรัสซ้ำๆ ซ้ำๆ กันบ่อยมาก ตรัสแทบทุกคราวที่พระองค์จะทรงบัญญัติสิกขาบทโดยที่พระองค์จะตรัสถึงประโยชน์สิบประการเหล่านี้ก่อนค่อยบัญญัติสิกขาบทธรรมดาของพระพุทธเจ้าผู้เป็นพระสัพพัญญูนั่นย่อมจะตรัสเฉพาะสิ่งที่เป็นประโยชน์ถึงแม้ว่าพระองค์จะตรัสแค่ครั้งเดียว ชาวพุทธก็ต้องให้ความสำคัญอย่างยิ่งยวดอยู่แล้ว แต่นี่กลับเป็นสิ่งที่พระองค์ตรัสซ้ำแล้วซ้ำอีก ชาวพุทธส่วนมากจะบอกว่าตนเองเคารพนับถือพระพุทธเจ้า แต่เมื่อพิจารณาในรายละเอียดแล้วกลับหาได้เป็นเช่นนั้นไม่ เพราะถ้ามีความเคารพต่อพระองค์จริงก็น่าจะเชื่อฟังและปฏิบัติตามสิ่งที่พระองค์บัญญัติไว้อย่างเคร่งครัด ซึ่งในความเป็นจริงชาวพุทธส่วนมากกลับไม่ฟังและไม่ปฏิบัติตามสิ่งที่พระองค์สั่งไว้ ทั้งที่สิ่งที่พระองค์สั่งไว้ก็เป็นสิ่งที่สร้างความเจริญให้กับผู้ที่กระทำตามนั่นเองขอถามใจชาวพุทธว่า แล้วชาวพุทธละ เห็นแก่พระองค์บ้างหรือไม่ เห็นแก่สิ่งที่พระองค์ตรัสบ้างหรือไม่ ที่ผ่านมานั้น แต่

ละคนมีความยำเกรงในสิ่งที่พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงบัญญัติไว้หรือไม่ ถ้าแต่ละคนตอบว่า แต่ละคนเห็นแก่พระองค์ ก็ขอให้แต่ละคนลองถามใจตัวเองอีกทีเถิดว่าแต่ละคนเห็นแก่พระองค์แค่ไหน แต่ละคนให้ความยำเกรงแค่ไหนในสิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติ เห็นแก่สิ่งที่พระองค์ทรงบัญญัติพระวินัยโดยอาศัยอำนาจประโยชน์ 11 ประการแค่ไหน และจริงๆ แล้วแต่ละคนนั้นเห็นแก่สิ่งที่พระองค์ทรงแต่งตั้งเป็นตัวแทนพระองค์หลังพระองค์ปรินิพพานหรือไม่ ที่ต้องถามย៉ากๆ หลายครั้งก็เพราะว่าเรื่องเหล่านี้ไม่ใช่เรื่องเล็กน้อย แต่เป็นเรื่องที่มีความสำคัญมาก พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสถึง เหตุฝ่ายต่ำ 5 ประการ ซึ่งเป็นสาเหตุให้พระสังฆกรรมเสื่อม นั่นคือ

“ ดูก่อนกัสสป เหตุฝ่ายต่ำ 5 ประการเหล่านี้ ย่อมเป็นไป พร้อมเพื่อความพินเพื่อน เพื่อความเลือนหายแห่งพระสังฆกรรม เหตุฝ่ายต่ำ 5 ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกาในธรรมวินัยนี้ ไม่เคารพยำเกรง ในพระศาสดา 1 ในพระธรรม 1 ในพระสงฆ์ 1 ในสิกขา 1 ในสมาธิ 1 เหตุฝ่ายต่ำ 5 ประการเหล่านี้แล ย่อมเป็นไปพร้อมเพื่อความ พินเพื่อน เพื่อความเลือนหายแห่งพระสังฆกรรมตามพุทธพจน์นั้น ความไม่ยำเกรงในพระศาสดา ในสิกขา เป็นเหตุให้เกิดทั้งความพินเพื่อนและความเลือนหายในพระสังฆกรรม ในความคิดของผู้เขยนั่น สิ่งทีพระองค์ตรัสนั้น อีกนัยหนึ่งเป็นเหมือนกับการบอกเตือนกับพุทธบริษัท 4 ไว้ล่วงหน้าเพื่อเตรียมรับมือกับสิ่งที่จะเกิดขึ้นว่า ในภวภาคหน้าหลังจากที่พระองค์ปรินิพพาน จะมีเหตุการณ์เหล่านี้เกิดขึ้น นั่นคือความไม่เคารพยำเกรงในพระศาสดา ความไม่เคารพยำเกรงในสิกขา ซึ่งเป็นเหตุฝ่ายต่ำที่จะทำให้พระสังฆกรรมพินเพื่อน ซึ่งพุทธบริษัท 4 เมื่อได้รับรู้แล้วก็ต้องมีความระมัดระวังสอดส่องและควรเตรียมความพร้อมอย่างเต็มที่ เพื่อรับมือและยับยั้งกับเหตุฝ่ายต่ำเหล่านี้เมื่อสิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นมา แต่มิใช่ให้พุทธบริษัท 4 ไปรวมผสมโรงสนับสนุน หรือทำตัวกลมกลืนเนียนไปกับเหตุการณ์ฝ่ายต่ำ 5 ประการเหล่านี้ ซึ่งเป็นสาเหตุทำให้เกิดความพินเพื่อน และเลือนหายแห่งพระสังฆกรรม

พระวินัยเป็นกฎหมายธรรม

พระวินัยเป็นสิ่งที่ พระผู้มีพระภาคเจ้าซึ่งเป็นพระสัพพัญญู ผู้รู้ทุกสรรพสิ่ง ผู้มีปัญญา และเป็นผู้ประเสริฐสูงสุดเป็นผู้บัญญัติ ซึ่งจากที่ได้กล่าวข้างต้นมาแล้วว่า ผู้ที่เข้ามาบวชในบวรพระพุทธศาสนานั้น ต่างก็มีจำนวนมากมาย นอกจากมีจำนวนมากมาแล้ว ก็ยังมีความ

หลากหลายอีกด้วย ทั้งความหลากหลายในด้าน ต่างเหตุ ต่างผล ในการเข้ามาบวช และความหลากหลายทางด้าน โคตร ตระกูล ชนชั้น วรณะ อธิยาศัย แต่ไม่ว่าผู้ที่เข้ามาบวชจะมาจากที่ใด หรือจะหลากหลายประมาณไหนก็ตาม เมื่อเข้ามาบวชแล้วก็จะมีพระวินัยเป็นสิ่งที่หล่อหลอม ให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยเกิดขึ้นในหมู่สงฆ์ ยังประโยชน์ให้เกิดขึ้นทั้งแก่ตนเอง และคณะสงฆ์ ตัวอย่างเช่นผู้ที่เข้ามาบวชจะได้รับการสั่งสอนมารยาทมาก่อนหรือไม่ แต่เมื่อเข้ามาบวชแล้วได้ประพฤติปฏิบัติตนตามพระวินัย ก็จะมีภาพพจน์และกิริยาที่งดงาม เช่น การฉันอาหาร ก็จะมีวินัย ในหมวดรับประทานอาหาร ชื่อเสขียวัตร อบรมสั่งสอนหล่อหลอมขัดเกลาผู้นั้นให้เป็นผู้มีสติ มีกิริยาและวัตรงดงามในขณะรับประทานอาหาร ลองคิดว่าถ้าไม่มีวินัยกำหนดเกี่ยวกับการรับประทานอาหารแล้ว อีกทั้งคนที่เข้ามาบวชบางคนเป็นคนที่ไม่ได้รับการอบรมมารยาทมาก่อน ขณะทานอาหารก็ไม่สำรวม ไร้สติ มุมมาม ตะกละตะกลาม ส่งเสียงซูดปาก เคี้ยวก็เสียงดัง สร้างความสะอิดสะเอียนต่อผู้มาพบเห็น ถ้าเหตุการณ์เป็นเช่นนี้จะสร้างความเสื่อมเสียต่อคณะสงฆ์มากมายแค่ไหน

ดังนั้นการปฏิบัติตามพระวินัย ย่อมเกิดประโยชน์มากมายทั้งต่อตนเอง ผู้อื่นและคณะสงฆ์ ทำให้เกิดสังฆสามัคคีมีความพร้อมเพรียงในหมู่สงฆ์ ในทางกลับกันถ้าพระรูปใด เมื่อไปละเมิดหรือไม่ใส่ใจต่อสิกขาบทเมื่อใด ย่อมเกิดโทษอย่างมากมาย ทั้งต่อตัวท่านเอง และต่อคณะสงฆ์เมื่อนั้น

ทุกท่านลองพิจารณาให้ดีเถิดว่า กฎหมายทางโลกมีไว้เพื่อควบคุมประชาชนไม่ให้กระทำความผิด แต่ถ้าคนส่วนใหญ่ไม่เคารพยำเกรงกฎหมายแล้ว บ้านเมืองจะวุ่นวายขนาดไหนเช่นมีการฆ่า ลักขโมย ช่มชู้ ฯลฯ เกิดขึ้นอย่างมากมายโดยไม่เกรงกลัวกฎหมาย และถ้าผู้คนในบ้านเมืองนั้นถือว่าการฆ่า ลักขโมย ช่มชู้ ฯลฯ เป็นเรื่องปกติที่ทุกๆ คนก็ทำกัน กฎหมายเป็นเพียงสิ่งในอุดมคติที่สมควรจะตั้งไว้เฉยๆ บ้านเมืองตอนนั้นก็คงเป็นยุคมหิพหาวความสงบสุขมิได้ หรืออาจจะถึงขั้นล่มสลายเสียด้วยซ้ำไป ฉะนั้นใครที่ละเมิดสิกขาบทนั้นเปรียบเหมือนกับกฎหมายทางธรรมเพื่อควบคุมคณะสงฆ์ ซึ่งจะทำให้เกิดประโยชน์อย่างยิ่งทั้งสืบประการ ถ้าชาวพุทธไม่เคารพยำเกรง และคิดว่ากฎหมายทางธรรมเป็นสิ่งที่อยู่ในอุดมคติเป็นเพียงสิ่งที่คนสมัยก่อนทำขึ้นมา สมควรที่จะตั้งไว้เฉยๆ ถ้าทำตามได้ก็จะทำ ถ้าทำตามไม่ได้ก็ไม่เป็นไร ไม่จำเป็นต้องมี

ความเคารพยำเกรง การที่พระละเมียดศีลถือเป็นเรื่องปกติที่ใครๆ เขาก็ทำกัน ถ้าเป็นอย่างนี้แล้ว ก็ย่อมเกิดความเสียหายอย่างใหญ่หลวงต่อพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง ขอให้ทุกท่านตั้งข้อสังเกต ให้คิดว่า วิวัฒนาการของความเลวร้ายมักจะเริ่มจากสิ่งเล็กๆ ก่อน แล้วแต่ละคนก็ไม่ใส่ใจ ปล่อย ใหมันเป็นไป และเริ่มเห็นเป็นเรื่องปกติ หลังจากนั้นก็เริ่มลุกลามมากขึ้นเรื่อยๆ

ศีลเป็นธรรมที่มีอุปการะมาก และเป็นพื้นฐานของการปฏิบัติ

ศีลสัมปทามีอุปการะมากแก่อริยมรรค ดังพุทธพจน์ต่อไปนี้ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ธรรมอันหนึ่งมีอุปการะมาก เพื่อความเกิดขึ้นแห่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ 8 ธรรมอันหนึ่งเป็น โฉน คือความถึงพร้อมแห่งศีล ฯลฯ พระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อเสด็จอยู่บนภูเขาชิลมกุฏใกล้กรุง ราชคฤห์ กระทำธรรมิกถานี้แลเป็นอันมากแก่อภิกษุทั้งหลายด้วยพระดำรัสว่า ศีล มีอยู่ด้วย ประการฉะนี้, สมานี มีอยู่ด้วยประการฉะนี้, ปัญญา มีอยู่ด้วยประการฉะนี้, สมานีอันศีลอบรม แล้ว มีผลมาก มีอานิสงส์มาก, ปัญญาอันสมานีอบรมแล้ว มีผลมาก มีอานิสงส์มาก, จิตอัน ปัญญาอบรมแล้ว ก็หลุดพ้นด้วยดีโดยแท้จากอาสวะทั้งหลายกล่าวคือ กามาสวะ ภวาสวะ อวิชชาสวะ ดังนี้

จากพุทธพจน์ดังกล่าว ศีลเป็นธรรมที่มีอุปการะมาก และด้วยประโยคที่ว่า

“สมานีอันศีลอบรมแล้ว มีผลมาก มีอานิสงส์มาก, ปัญญาอันสมานีอบรมแล้ว มีผล มาก มีอานิสงส์มาก, จิตอันปัญญาอบรมแล้ว ก็หลุดพ้นด้วยดีโดยแท้จากอาสวะทั้งหลาย”

จากพุทธพจน์ข้างต้น ศีลจึงเป็นพื้นฐานสำคัญ ที่จะทำให้เกิดสมานี และสมานีเป็น พื้นฐานสำคัญที่ทำให้เกิดปัญญา ปัญญาก็เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้จิตหลุดพ้นจากอาสวะ

พระวินัยเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้พระพุทธศาสนายืนนาน

ครั้งหนึ่ง พระสารีบุตรไปในที่สงัดหลีกเร้นอยู่ ได้มีความปริวิตกแห่งจิตเกิดขึ้นอย่างนี้ว่า พระศาสนาของพระผู้มีพระภาคเจ้าทั้งหลาย พระองค์ไหนดำรงอยู่ไม่นาน พระสารีบุตรจึงไป ทูลถามเรื่องดังกล่าวกับพระผู้มีพระภาคเจ้า ซึ่งพระองค์ตรัสตอบพระสารีบุตรว่า พระศาสนา ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามวิปัสสี พระนามสิขี และพระนามเวสสภู ไม่ดำรงอยู่นาน ส่วน พระศาสนาของพระผู้มีพระภาคเจ้า พระนามกกุสันธะ พระนามโกนาคมะ และพระนามกัสส ปะ ดำรงอยู่นาน โดยที่พระองค์ตรัสบอกถึงเหตุที่ทำให้ศาสดาดำรงอยู่นานและไม่นาน ดังนี้

ดูก่อนสารีบุตร พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามกกุสันธะ พระนามโกนาคมนะ และพระนามกัสสปะ มิได้ทรงท้อพระหฤทัยเพื่อจะทรงแสดงธรรม โดยพิสดารแก่สาวกทั้งหลาย อนึ่ง สุตตะ เคยยะ เวยยาकरणะ คาถา อุทาน อิติวุตตกะ ชาดก อัပ္พมุตตรัม เวทัลลสะ ของพระผู้มีพระภาคเจ้าทั้งสามพระองค์นั้นมีมาก สิกขาบทที่ทรงบัญญัติ ปาติโมกข์ก็ทรงแสดงแก่สาวก เพราะอันตรธานแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าเหล่านั้น เพราะอันตรธานแห่งสาวกผู้ตรัสรู้ตามพระพุทเจ้าเหล่านั้น สาวกชั้นหลังที่ต่างชื่อกัน ต่างโคตรกัน ต่างชาติกัน ออกบวชจากตระกูลต่างกัน จึงดำรงพระศาสนานั้นไว้ได้ตลอดระยะเวลาที่ยืนนาน

ดูก่อนสารีบุตร ดอกไม้ต่างพรรณที่เขากองไว้บนพื้นกระดาน ร้อยดีแล้วด้วยด้ายลม ย่อมกระจายไม่ได้ ขจัดไม่ได้ กำจัดไม่ได้ซึ่งดอกไม้เหล่านั้นซ้อนกันเพราะเหตุไร เพราะเขาร้อยดีแล้วด้วยด้ายฉนใด เพราะอันตรธานแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าเหล่านั้น เพราะอันตรธานแห่งสาวกผู้ตรัสรู้ตามพระพุทเจ้าเหล่านั้น สาวกชั้นหลังที่ต่างชื่อกัน ต่างโคตรกัน ต่างชาติกัน ออกบวชจากตระกูลต่างกัน จึงดำรงพระศาสนานั้นไว้ได้ตลอด ระยะเวลาที่ยืนนาน ฉะนั้น เหมือนกัน ดูก่อนสารีบุตร อันนี้แลเป็นเหตุ อันนี้แลเป็นปัจจัย ให้พระศาสนาของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามกกุสันธะ พระนามโกนาคมนะ และพระนามกัสสปะ ดำรงอยู่นาน หลังจากที่ได้ฟังคำตอบของพระศาสดา ท่านพระสารีบุตรก็ลุกจากอาสนะ ทำผ้าอุตราสงค์ เฉวียงบ่าข้างหนึ่ง ประนมอัญชลี ไปทางพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้วกราบทูลว่า

“ถึงเวลาแล้วพระพุทเจ้าข้า ข้าแต่พระสุคต ถึงเวลาแล้ว ที่จะทรงบัญญัติสิกขาบท ที่จะทรงแสดงปาติโมกข์แก่สาวก อันจะเป็นเหตุให้พระศาสนานี้ยังยืนดำรงอยู่ได้นาน” พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสตอบพระสารีบุตร (เหมือนดังที่ได้เขียนบอกไว้ในตอนต้นของบทความ) “จงรอก่อนสารีบุตร จงยับยั้งก่อนสารีบุตร ตถาคตผู้เดียวจักรู้กาลในกรณีนั้นพระศาสดายังไม่บัญญัติสิกขาบท ยังไม่แสดงปาติโมกข์แก่สาวก ตลอดเวลาที่ธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งอาสวะบางเหล่ายังไม่ปรากฏในสงฆ์ในศาสนา ต่อเมื่อใดอาสวะฐานิยธรรม (ธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งอาสวะ) บางเหล่าปรากฏในสงฆ์ในศาสนา เมื่อนั้นพระศาสดาจึงจะบัญญัติสิกขาบท แสดงปาติโมกข์แก่สาวก เพื่อกำจัดอาสวะฐานิยธรรมเหล่านั้นแหละ” หลังจากอ่านข้อความแล้ว จึงสามารถกล่าวได้ว่า การบัญญัติสิกขาบทเป็นปัจจัยที่สำคัญที่เป็นเหตุให้พระศาสนาดำรงอยู่ได้นาน การที่ได้มี

พระพุทธศาสนาเกิดขึ้นในวัฏสงสาร เป็นอะไรที่ยากเย็นสุดจะพรรณนา เป็นสิ่งมีค่าที่สุดหาที่เปรียบมิได้ใน 31 ภูมิ ดังนั้น อายุของพระพุทธศาสนานั้นจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งตามไปด้วย ซึ่งสิกขาบทนั้นก็เป็ปัจจัยสำคัญที่ทำให้พระพุทธศาสนาดำรงอยู่ยืนนาน การที่พระพุทธศาสนาสามารถดำรงอยู่ได้ยืนนานย่อมเกิดประโยชน์มากมายแก่สรรพสัตว์ การที่พระพุทธศาสนาดำรงอยู่ได้นานขึ้น 1 วินาทีนั้นย่อมมีค่ามากมายประมาณมิได้ เพราะจำนวนสัตว์ที่ประมาณมิได้ที่ได้รับประโยชน์ คุณกับจำนวน 1 วินาทีนั้น ย่อมทำให้เกิดคุณค่าที่มากมายมหาศาลประมาณมิได้ตามจำนวนสัตว์ที่คุณเข้าไปลองคิดดูว่า การที่เรามีโรงไฟฟ้า โรงประปา หรือสวนสาธารณะนั้นก่อให้เกิดประโยชน์มากมายมหาศาลแก่ผู้คนแค่ไหน ใน 1 วินาทีที่มีสาธารณูปโภคนั้นอยู่ ย่อมทำให้มีคนได้รับประโยชน์มากมายมหาศาล อย่างไรก็ตามต่อให้รวมสาธารณูปโภคที่มีอยู่ในโลกทั้งหมดมารวมกัน แล้วนำประโยชน์ที่ได้จากสาธารณูปโภคของคนทั้งหมดมารวมกัน ก็ยังไม่ได้เสียหึ่งของประโยชน์ของบุคคลเดียวได้รับจากการทำบุญที่ถูกต้องในพระพุทธศาสนา เนื่องจากแค่คนๆ เดียวได้ทำบุญอย่างถูกต้องในพระพุทธศาสนา ผลบุญที่เขาจะได้รับนั้นมากมายมหาศาลยาวนาน ซึ่งมีตัวอย่างมากมายในพระไตรปิฎก ในที่นี้ผู้เขียนจะขอนำเรื่องอดีตชาติของ พระปัญจสีลสมาทานียเถระ ที่เกี่ยวกับการรักษาศีลมากล่าว ณ ที่นี้ ในอดีตย้อนหลังกลับไป 1 อสงไขย กับอีกแสนมหากัป อยู่ในยุคสมัยขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอนัมมทัสสี ซึ่งขณะนั้นผู้คนในยุคนั้นมีอายุขัยประมาณ 1 แสนปี พระปัญจสีลสมาทานียเถระ ในตอนนั้นได้ไปบังเกิดในตระกูลหนึ่งในนครจันทวดี เป็นคนยากจนขัดสน ได้ประกอบอาชีพเป็นคนรับจ้างเพื่อเลี้ยงชีพ เนื่องจากท่านเป็นคนยากจนจึงมีข้าวน้ำและอาหารน้อย ท่านแม้ว่าประกอบอาชีพรับจ้างก็ยังไม่มีโอกาสได้บวช ถึงแม้ท่านไม่มีโอกาสได้บวช แต่ท่านก็เห็นโทษภัยในวัฏสงสารว่า โลกทั้งหลายถูกความมืดมืด (กิเลส) อันใหญ่หลวงปิดบังอยู่ ย่อมถูกไฟ 3 กอง เผาผลาญ เราจะหลบออกจากความมืดมืดด้วยอุบายอะไรดีหนอ ไทยธรรม (ของสำหรับทำบุญ) ของเราก็ไม่มีเพราะเราเป็นคนยากไร้ทำงานแค่อาชีพรับจ้าง อย่างกระนั้นเลย เราพึงรักษาเบญจศีล (ศีล 5) ให้บริบูรณ์ เมื่อคิดได้ดังนั้น ท่านจึงเข้าไปหาพระภิกษุชื่อนิสกะ (เพื่อรับศีล) ซึ่งเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อท่านได้รับศีล 5 แล้ว ท่านรักษาศีล 5 ให้บริบูรณ์ตลอดสิ้นอายุขัย เมื่อเวลาใกล้หมดอายุขัย ทวยเทพได้เข้ามาเชื้อเชิญว่า “ท่านผู้นิร

ทุกข์ รอดอันเทียมด้วยม้าพันหนึ่งปรากฏแล้วเพื่อท่าน” หลังจากนั้น ก่อนที่จะสิ้นชีพ จิตดวงสุดท้าย ท่านได้ระลึกถึงศีลของท่าน ด้วยผลบุญดังกล่าวมานี้ ท่านได้ไปสู่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ได้เป็นจอมเทวดาเสวยราชสมบัติในเทวโลก 31 ครั้ง แวดล้อมด้วย นางอัปสรทั้งหลาย เสวยสุขอันเป็นทิพย์อยู่ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ 75 ครั้ง ได้เป็นพระเจ้าประเทศราชอันไพบลูย์โดยคณานับมิได้ชาติสุดท้ายกุศลส่งผลให้มาเกิดในตระกูลพราหมณ์มหาศาลอันมั่งคั่งในนครเวสาลี ซึ่งขณะนั้นพระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองอยู่ ในขณะที่ มารดาและบิดา ของท่านกำลังรับศีล 5 ในเวลาเข้าพรรษา ท่านได้ฟังเรื่องศีลพร้อมกับมารดาบิดา จึงระลึกถึงศีลของท่านในอดีตได้บรรลอรหัตต์ ซึ่งขณะนั้นท่านอายุเพียง 5 ขวบ เมื่อท่านบรรลอรหัตต์พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ประทานอุปสมบทให้ท่าน นับตั้งแต่ชาติที่ท่านรักษาศีลห้าให้บริบูรณ์ในครั้งนั้น ท่านไม่ได้ไปสู่วินิบาต (ภพที่รับทุกข์) เลยตลอด 1 อสงไขยกับอีกแสนมหากัป ท่านพระปัญจสิลสมาทานิยเถระได้กล่าวคาถาดังนี้

“เรานั้นได้เสวยยศเพราะกำลังแห่งศีลเหล่านั้น เมื่อจะประกาศผลของศีลที่เราได้เสวยแล้ว โดยจะนำมา ประกาศตลอดโกฏิกัป ก็พึงประกาศได้เพียงส่วนเดียวเรารักษาเบญจศีลแล้ว ย่อมได้เหตุ 3 ประการ คือเรา เป็นผู้มียายุยืนนาน 1 มีโรคสมบัตินาน 1 มีปัญญาคม 1 กล่าว 1 เบญจศีลอันเราผู้เป็นคนรับจ้าง มีความเพียรประพฤติแล้วเราพ้นจากเครื่องผูกทั้งปวงได้ในวันนี้ ด้วยศีลนั้น ในกัปอันประมาณมิได้แต่กัปนี้ เรารักษาเบญจศีลแล้ว ไม่รู้จักทุกข์เลย นี่เป็นผลแห่ง (การรักษา) เบญจศีล”อุททานคาถา พระวินัยมีประโยชน์มาก คือนำมาซึ่งความสุขแก่พวกภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รัก ชุ่มพอกที่มีความปรารถนาลามก ยกย่อง พวกที่มีความละเอียดและทรงไว้ซึ่งพระศาสนา เป็นอารมณ์ ของพระสัพพัญญูชินเจ้า ไม่เป็นวิสัยของพวกอื่น เป็นแดน เกษม อันพระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติไว้ดีแล้ว ไม่มีข้อที่น่า สงสัย ภิกษุผู้ฉลาดในชั้นธกะ วินัย บริวาร และ มาติกา ปฏิบัติด้วยปัญญาอันหลักแหลม เชื่อว่าผู้ทำประโยชน์อันควรชนใดไม่รู้จักโค ชนนั้นย่อมรักษาฝูงโคไม่ได้ฉันใด ภิกษุก็ ฉะนั้น เมื่อไม่รู้จักศีล โฉนเธอจะพึงรักษาสังวรไว้ได้ เมื่อพระสุตตันตะ และพระอภิธรรมเลอะเลือนไปก่อน แต่พระวินัยยังไม่เสื่อมสูญ พระศาสนาชื่อว่า ยังตั้งอยู่ต่อไป

สรุปได้ความว่าพระวินัย คือ สิกขาของพระสงฆ์ พระวินัยเป็นสิ่งที่ พระผู้มีพระภาคเจ้า ซึ่งเป็นพระสัพพัญญู ผู้รู้ทุกสรรพสิ่ง ผู้มีปัญญาและเป็นผู้ประเสริฐสูงสุดเป็นผู้บัญญัติ ซึ่งจากที่ได้กล่าวข้างต้นมาแล้วว่า ผู้ที่เข้ามาบวชในบวรพระพุทธศาสนานั้น ต่างก็มีจำนวนมากมาย นอกจากมีจำนวนมากมายแล้ว ก็ยังมีความหลากหลายอีกด้วย ทั้งความหลากหลายในด้าน ต่างเหตุ ต่างผล ในการเข้ามาบวช และความหลากหลายทางด้าน โคตร ตระกูล ชนชั้น วรรณะ อธิชาติ แต่ไม่ว่าผู้ที่เข้ามาบวชจะมาจากที่ใด หรือจะหลากหลายประมาณไหนก็ตาม เมื่อเข้ามาบวชแล้วก็จะมีความเป็นสิ่งที่หล่อหลอม ให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยเกิดขึ้นในหมู่ สงฆ์ ยังประโยชน์ให้เกิดขึ้นทั้งแก่ตนเองและคณะสงฆ์

นิติศาสตร์ในพระวินัยปิฎก

พระพุทธศาสนามีพระธรรมวินัยเป็นหลักในการประพฤตินในสังคมสงฆ์ และหลักนิติธรรมเป็นหลักในการประพฤตินในสังคมโลก แต่ก็เป็นธรรมดาของชุมชนใหญ่ที่มีคนอยู่รวมกัน มากมายย่อมมีคนดีคนไม่ดีเสมอ เมื่อกฎหมาย เกิดขึ้นมาบังคับใช้ในสังคม กฎหมายจึงพัฒนา ควบคู่กันไปกับมนุษย์ พร้อมทั้งสะท้อนอารยธรรมและสภาพสังคมในยุคนั้นๆ และเช่นเดียวกับ สิ่งต่างๆ ในโลกนี้ มนุษย์เริ่มศึกษากฎหมายอย่างเป็นระบบดังนี้

นิติศาสตร์ คือเป็นศาสตร์ที่ศึกษากฎเกณฑ์ความประพฤติของบุคคลที่อยู่ร่วมกันใน สังคมประเภทหนึ่งที่มีผลบังคับแน่นอน ซึ่งเรียกกันว่ากฎหมาย ทั้งที่เป็นลายลักษณ์อักษรละที่ มิได้เป็นลายลักษณ์อักษร กฎหมายจึงเป็นส่วนสำคัญของสังคมที่กำหนดสิทธิหน้าที่ ความ รับผิดชอบบทบาทของบุคคลในทุกกิจกรรม และทุกระดับ เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมและความ สงบเรียบร้อยขึ้นในสังคมนั้นๆ

พระวินัย คือ สิกขาของพระสงฆ์ พระวินัยเป็นสิ่งที่ พระผู้มีพระภาคเจ้าซึ่งเป็นพระ สัพพัญญู ผู้รู้ทุกสรรพสิ่ง ผู้มีปัญญาและเป็นผู้ประเสริฐสูงสุดเป็นผู้บัญญัติ ซึ่งจากที่ได้กล่าว ข้างต้นมาแล้วว่า ผู้ที่เข้ามาบวชในบวรพระพุทธศาสนานั้น ต่างก็มีจำนวนมากมาย นอกจากมี จำนวนมากมายแล้ว ก็ยังมีความหลากหลายอีกด้วย ทั้งความหลากหลายในด้าน ต่างเหตุ ต่าง

ผล ในการเข้ามาบวช และความหลากหลายทางด้าน โคตร ตระกูล ชนชั้น วรณะ อหิชาศัย แต่ไม่ว่าผู้ที่เข้ามาบวชจะมาจากที่ใด หรือจะหลากหลายประมาณไหนก็ตาม เมื่อเข้ามาบวชแล้วก็มีพระวินัยเป็นสิ่งที่หล่อหลอม ให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยเกิดขึ้นในหมู่สงฆ์ ยังประโยชน์ให้เกิดขึ้นทั้งแก่ตนเองและคณะสงฆ์

สรุปได้ว่านิติศาสตร์ในพระวินัยปิฎกเป็นหลักในการประพัตินในสังคมสงฆ์เพื่อให้คณะสงฆ์ดำรงสมณะธรรมให้ตั้งงามตามพระธรรมวินัย หลักนิติธรรมเป็นคุณธรรมของกฎหมาย มีขอบเขต และคุณธรรมในการออกกฎหมาย การบังคับใช้กฎหมาย การตีความกฎหมาย การบริหารงานในกระบวนการยุติธรรมทุกระดับ กฎหมายทุกฉบับที่ยึดถือความยุติธรรมและความเป็นธรรมเป็นหลักการพื้นฐานของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยและการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ต้องอาศัยหลักทศพิธราชธรรมจึงจะเกิดความดีงามตามหลักศาสตร์พระราชชาติเปี่ยมด้วยพระเมตตาสร้างความสุขแก่อาณาประชาราษฎร์

สรุป

หลักนิติศาสตร์ในพระวินัยผู้บัญญัติพระวินัยทรงบัญญัติให้เป็นผู้หมดกิเลส เป็นพระอรหันต์เป็นผู้บริสุทธิ์จิตใจสูงส่งแล้วผู้บัญญัติยังมี โลภาโกรธ หลงยังมีกิเลสอย่างหนาแน่นหลักพระพุทธศาสนา เป็นข้อกำหนดที่ต้องการให้พระภิกษุสงฆ์ประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ควรประพฤติปฏิบัติพร้อมกับมีกำหนดหรือมีสภาพบังคับไว้ด้วยหากผู้ใดฝ่าฝืนก็จะได้รับโทษและผลร้ายเป็นเครื่องตอบแทนพุทธศาสนามีพระธรรมวินัยเป็นหลักแห่งความประพฤติของผู้อยู่ในสังคมบรรพชิตแต่ก็เป็นธรรมดาของสังคมใหญ่ที่มีบุคคลอยู่ร่วมกัน เป็นจำนวนมากย่อมมีทั้งคนดีและคนไม่ดีเมื่อมีกฎหมายหรือระเบียบของสังคมก็ย่อมมีบุคคลไม่ดีฝ่าฝืนหรือละเมิดกฎหมายของสังคมกฎหมายและหลักธรรมกฎหมายอยู่ภายใต้กติกา ตามกฎเกณฑ์ หลักนิติศาสตร์และการปกครองโดยทศพิธราชธรรมเกิดขึ้น เพื่อวางกฎเกณฑ์ให้ผู้บริหารประเทศ ทั้งส่วนกลาง และส่วนภูมิภาค โดยใช้หลักนิติ เป็นธรรมะของกฎหมาย มีขอบเขตและคุณธรรมในการบัญญัติกฎหมาย การบังคับใช้กฎหมาย การตีความกฎหมาย การบริหารจัดการระบบงานยุติธรรมทุกระดับกฎหมายทั้งปวงดำรงความยุติธรรมและถูกต้องเที่ยงตรงหลักนิติธรรมเป็นหลักการพื้นฐานสำคัญของการปกครองแบบประชาธิปไตยและการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน และต้องอาศัยหลักทศพิธราชธรรม เพื่อให้เกิดความถูกต้องดีงามตามหลักธรรมของพระราชชาติ

เต็มเปี่ยมไปด้วยความเมตตา สร้างความผาสุกให้ประชาชน และบ้านเมืองโดยการพัฒนาจิตใจของประชาชนที่จะสร้างความเข้าใจถึงคุณค่าสังคมสังคมไทยยึดหลัก หลักนิติธรรมโดยการปกครองด้วยหลักทศพิธราชธรรมคือ การบริหารด้วยหลักกฎหมายและการปกครองด้วยหลักธรรมะ

เอกสารอ้างอิง

ประสิทธิ์ ปิวาวัฒนพานิช. (2556). คำอธิบายกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคล.

กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

บุญศรี มีวงศ์อุโฆษ .(2557). กฎหมายรัฐธรรมนูญ กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พระครูวินัยธรสุริยา สุริโย. (2564). ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการสละสมณเพศเนื่องจากการ

กระทำความผิดอาญา.วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ, 6 (2) 144-159.

ประเสริฐ ลิ้มประเสริฐ. (2565). สถานภาพทางกฎหมายของพระสังฆาธิการ ในพระพุทธศาสนา

ศึกษากรณีพระสังฆาธิการในประเทศไทย, วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิง

พุทธ, 7(5), 416-432.

พระมหาประเสริฐ สุขเมธ. (2564). การพัฒนาการรู้คิดตามแนวพระพุทธศาสนาของเยาวชนใน

สังคมไทย,วารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์, 7 (1) 16-30.

อัญชิษฐา อักษรศรี. (2564). หลักนิติธรรมกับการปกครองโดยทศพิธราชธรรม,วารสารมณี

เชษฐาราม วัดจอมมณี ปีที่ 4 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม – ธันวาคม 2564).

Phra Thep Pariyat Suthee (Worawit Kangka Puno). (2003). Manual of Sangha

Administrative Act on the Act Rules and regulations of the clergy.Bangkok:

Department of Religious Affairs. [In Thai].

James I, King of England. (1918). The Political Works of James I. Edited by Charles

Howard McIlwain. Cambridge: Harvard University Press.

พระพุทธศาสนากับวิชาชีพ*

BUDDHISM AND OCCUPATIONS

พระครูญาณปริชา¹, สมเดช นามเกต², และ บุญส่ง สินธุ์นอก³

Phra khru yanpreecha¹, Somdet Namket², and Boonsong Sinthunok³

¹⁻³มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย, ประเทศไทย

¹⁻³Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nongkhai Campus, Thailand

Corresponding author E-mail: yanpreecha@gmail.com

บทคัดย่อ

มนุษย์ทุกคนย่อมมีความหวังในการประกอบอาชีพ ที่จะทำให้ประสบผลสำเร็จนั้นจะต้องมีหลักสัมมาอาชีพะ ซึ่งเป็นหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา ที่ประชาชนทั่วไปบางส่วนก็ประกอบอาชีพไม่สุจริต เช่นอาชีพค้าขายอาวุธ ค้าขายเนื้อสัตว์ อาชีพค้าขายสุรายาเมา อาชีพค้าขายยาพิษ เป็นต้น บุคคลไม่ควรคำนึงเหล่านี้ เมื่อประสบปัญหาในการประกอบอาชีพ ก็สามารถนำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพได้ เพราะหลักคำสอนในพระพุทธศาสนานั้นสอนให้คนเป็นคนดี เว้นความชั่วทั้งปวง ศาสนาจึงเป็นประหนึ่งว่า เป็นประทีปส่องโลกให้สว่างไสว ด้วยความรู้แจ้ง และยังสอนให้มนุษย์รู้จักสามัคคี มีความยุติธรรมปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้อง มีความเมตตากรุณา ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ช่วยเหลือผู้ที่อ่อนแอกว่า ไม่อิจฉาริษยาพยาบาทต่อกัน การปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นการปลูกฝังให้คนเป็นคนดีและประกอบอาชีพสุจริต ทางพระพุทธศาสนาเรียกว่าสัมมาอาชีพะ คือการเลี้ยงชีพชอบ ประกอบอาชีพสุจริต ไม่ขัดต่อกฎหมายและศีลธรรมดีงาม เว้นจากการเลี้ยงชีวิตในทางที่ผิด เช่นการโกงเขา หลอกหลวงเขา และไม่ประกอบอาชีพต้องห้าม ดังที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ใน “วินิชชาสูตร” ว่า “ภิกษุทั้งหลาย อุบาสกไม่ควรค้าขาย 5 ประการนี้ คือ 1) ค้าขายศาสตราอาวุธ 2) ค้าขายสัตว์ 3) ค้าขายเนื้อสัตว์ 4) ค้าขายของมีนเมา และ 5) ค้าขายยาพิษ” หลักสัมมาอาชีพะนี้ พุทธศาสนิกชนสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ สำหรับอาชีพในพุทธกาลที่ปรากฏในพระไตรปิฎก โดยระบุอาชีพมี 24 อาชีพ

* Received 13 February 2023; Revised 26 February 2023; Accepted 28 February 2023

เช่น พลช้าง พลม้า ทาสเรือนเบี้ย พ่อครัว ช่างดอกไม้ นักบัญชี นอกจากนี้ยังมีอาชีพอื่นๆ อาชีพที่อาศัยศิลปะอย่างอื่น ส่วนในคัมภีร์อรรถกถา ได้ระบุชื่อของอาชีพในสมัยพุทธกาล มากกว่าในพระไตรปิฎก

คำสำคัญ: พระพุทธศาสนา, มนุษย์กับอาชีพ, วิชาชีพ, หลักพุทธธรรม

Abstracts

Every human being wishes to have the professionals for successfulness. One must be endowed with the principle of the Right livelihood that is the core of Buddhist teaching. But some parts of general people still commit the faults in Their professional commitments such as trading in alms, living beings, fresh, intoxicants, and poison etc. Ones would not trade in all these occupations. When they face the problems in doing occupations, they can apply the Buddhist teaching for their occupational performance because the Buddhist teachings teach people to be good person and abstaining from all evils. Religion is like the lantern shining brightly in the world with clear knowledge and to teach human beings to encourage all human beings how to create the no, justice, loving-kindness and compassion, assistance of each other, assisting weaker person, and not to be jealous to each other. To practice the Buddhist teaching implants individual to be good and to perform the honest occupations. For Buddhism, it is called “the Right Livelihood” that is, to earn living in the right way and to perform the honest occupation, not to be contradictory to good law and morality and abstaining from earning living the wrong way such as cheating, deceit, and not to perform the prohibited occupation as the Lord Buddha said in Vinijjasutta that “Laymen, Bikkhus, should not trade in Five occupations, that is, 1) trading in alms, 2) trading in living beings, 3) trading in living beings’ meats 4) trading in intoxicants and 5) trading in poison. can the principle of the Right livelihood, g it for practicing in daily life? For the occupation of the Buddha’s time, as appeared in Tipitaka by mentioning about 24 occupations such as elephant troops, horse

troops, offspring of slaves, chefs, flower experts, accountants. In addition, there are still the other occupations, that is the occupations depend on the other arts. While in the commentary, the occupations were mentioned in the Buddha's time more than in Tipitaka.

Keywords: Buddhism, Human beings and Occupations, vocation, Buddhist teachings.

บทนำ

การทำอาชีพของมนุษย์ทุกคนย่อมมีความหวังในการประกอบอาชีพ แต่การประกอบอาชีพที่จะทำให้ประสบผลสำเร็จนั้น จะต้องเป็นหลักสัมมาอาชีพะ ซึ่งเป็นหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา ที่ประชาชนทั่วไป บางส่วนก็ประกอบอาชีพไม่สุจริต เช่นอาชีพค้าขายอาวุธ ค้าขายเนื้อสัตว์ อาชีพค้าขายสุรายาเมา อาชีพค้าขายยาพิษ เป็นต้น บุคคลไม่ควรค้าสิ่งเหล่านี้ เมื่อประสบปัญหาในการประกอบอาชีพ ก็สามารถนำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพได้ เพราะหลักคำสอนในพระพุทธศาสนานั้นสอนให้คนเป็นคนดี เว้นความชั่วทั้งปวง ศาสนาจึงเป็นประหนึ่งว่า เป็นประทีปส่องโลกให้สว่างไสว ด้วยความรู้แจ้ง และยังสอนให้มนุษย์รู้จักสามัคคี มีความยุติธรรมปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้อง มีความเมตตากรุณาช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ช่วยเหลือผู้ที่อ่อนแอกว่า ไม่อิจฉาริษยาพยาบาทต่อกัน การปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นการปลูกฝังให้คนเป็นคนดีและประกอบอาชีพสุจริต ทางพระพุทธศาสนาเรียกว่าสัมมาอาชีพะ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2543 : 331) คือ การเลี้ยงชีพชอบ ประกอบอาชีพสุจริต ไม่ขัดต่อกฎหมายและศีลธรรมดีงาม เว้นจากการเลี้ยงชีวิตในทางที่ผิด เช่นการโกงเขา หลอกหลวงเขา และไม่ประกอบอาชีพต้องห้าม ดังที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ใน “วินิชชาสูตร” ว่า “ภิกษุทั้งหลาย อุบาสกไม่ควร ค้าขาย 5 ประการนี้ (อง. ปญจก. (ไทย) 22/177/259) คือ 1) ค้าขายศาสตราอาวุธ 2) ค้าขายสัตว์ 3) ค้าขายเนื้อสัตว์ 4) ค้าขายของมีนเมา และ 5) ค้าขายยาพิษ” หลักสัมมาอาชีพะนี้ พุทธศาสนิกชนสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

1.1 ความหมายของการประกอบอาชีพ

อาชีพในพุทธกาลที่ปรากฏในพระไตรปิฎก โดยระบุอาชีพมี 24 อาชีพ เช่น พลช้าง พลม้า ทาสเรือนเบี้ย พ่อครัว ช่างดอกไม้ นักบัญชี เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีอาชีพอื่น ๆ ที่มิได้ระบุ

ข้อไว้โดยตรง เพียงแต่ใช้คำว่า อาชีพที่อาศัยศิลปะอย่างอื่นทำนองนี้ ส่วนในคัมภีร์อรรถกถา ได้ระบุชื่อของอาชีพในสมัยพุทธกาลมากกว่าในพระไตรปิฎก โดยสามารถจัดเป็น 7 สถานะและอาชีพ คือ สถานะและอาชีพบริการ สถานะและอาชีพช่างฝีมือ วิชาชีพ อาชีพบันเทิงธุรกิจ อาชีพรับราชการ อาชีพค้าขาย และการเลี้ยงสัตว์ และเกษตรกรรม พุทธศาสนานับว่าอาชีพสุจริตเบื้องต้น ผู้ที่ประพฤติปฏิบัติดำเนินไปตามหลักอาชีพที่สุจริตนั้น ย่อมมีความสัมพันธ์กับอาชีพในอริยมรรคอันได้แก่ สัมมาอาชีวะ ซึ่งเป็นองค์ประกอบหนึ่งของการดำเนินชีวิตไปสู่การบรรลุธรรม โดยต้องเป็นสัมมาอาชีพอันเป็นองค์ธรรมข้อหนึ่งในมรรค 8 ดังกรณีพระสาวก 80 องค์ กลุ่มที่มีสถานะและอาชีพเดียวกัน เช่นนักบวช พรหมณ์ จะมีลักษณะการบรรลุธรรมที่คล้ายคลึงกันเป็นส่วนมาก การประกอบอาชีพในปัจจุบันอย่างเดียวยังไม่พอที่จะส่งผลให้เกิดการบรรลุธรรมของแต่ละบุคคลหลากหลายสถานะและอาชีพ หากจะต้องมีปัจจัยที่ส่งผลต่อสถานะและอาชีพและการบรรลุธรรมอีก 8 ประการคือ การได้สั่งสมบุญมาแต่ชาติปางก่อน การดำรงตนไว้ในทางที่ถูกต้อง การได้พบกับกัลยามิตรผู้บอกหนทาง และการได้อยู่ในสถานที่เหมาะสม อย่างไรก็ตาม อาชีพของมนุษย์ในสังคมปัจจุบัน ยังสามารถส่งผลให้เกิดการบรรลุธรรมได้ถ้าหากอาชีพนั้นเป็นสัมมาอาชีวะจริงๆ และผู้ประกอบอาชีพนั้น ดำเนินชีวิตตามหลักอริยมรรค (วีรหา แก่นกระโทก, 2555 : 35)

การประกอบอาชีพหมายถึง การทำกิจการหรืองานต่างๆ เพื่อหารายได้เพื่อนำไปใช้จ่ายในการดำรงชีวิต ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยปัจจัย 4 ได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค ในอดีตสิ่งของต่างๆ เหล่านี้ เป็นหน้าที่ของพ่อแม่จะจัดหาให้แก่สมาชิกด้วยการผลิตขึ้นใช้เองในครอบครัว โดยไม่จำเป็นต้องใช้เงินซื้อหา ปัจจุบันการดำรงชีพในสังคมได้เปลี่ยนแปลงไป ประชาชนมีการศึกษามากขึ้น ความรู้ที่ได้รับจะเป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพเพื่อให้มีรายได้มาซื้อปัจจัย 4 และสิ่งของอื่นๆ ในการดำรงชีพ และเพื่อสร้างมาตรฐานที่ดีให้แก่ตนเอง ครอบครัวและสังคม อาชีพมีอยู่มากมาย ควรพิจารณาเลือกประกอบอาชีพที่มีความถนัดและมีความสนใจ สุจริต มีความมั่นคงในชีวิต และมีรายได้เพียงพอต่อความจำเป็นของการประกอบอาชีพ ดังนี้

คำว่า “อาชีพ” หมายถึง การทำกิจกรรม การทำงาน การประกอบกิจการที่ไม่เป็นโทษแก่สังคมและรายได้ตอบแทน โดยอาศัยแรงงาน ความรู้ทักษะ อุปกรณ์ เครื่องมือ วิธีการแตกต่างกันออกไป กลุ่มอาชีพตามลักษณะอาชีพนั้นๆ มี 2 ลักษณะ คือ อาชีพอิสระและอาชีพรับจ้าง มีรายละเอียดดังนี้

1) อาชีพอิสระ หมายถึง อาชีพทุกประเภทที่ผู้ประกอบการดำเนินการด้วยตนเอง แต่เพียงผู้เดียวหรือเป็นกลุ่ม อาชีพอิสระไม่จำเป็นที่จะใช้คนเป็นจำนวนมาก แต่หากมีความจำเป็น อาจจ้างคนอื่นมาช่วยงานได้ เจ้าของกิจการเป็นคนลงทุน และจำหน่ายเอง คิดและตัดสินใจด้วยตนเองทุกเรื่อง ซึ่งช่วยในการพัฒนาอาชีพเป็นไปอย่างรวดเร็วและทันเหตุการณ์ การประกอบอาชีพอิสระ เช่น ขายอาหาร ขายของชำ ซ่อมรถจักรยานยนต์ ฯลฯ ในการประกอบอาชีพอิสระ ผู้ประกอบการต้องมีความรู้ความสามารถในเรื่องบริหาร จัดการ เช่น ตลาด ทำเลที่ตั้ง เงินทุน การตรวจสอบและการประเมินผล เป็นต้น นอกจากนี้ ต้องมีความอดทนต่องานหนัก ไม่ทอดทิ้งต่อปัญหา อุปสรรค ที่เกิดขึ้น มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และมองเห็นภาพดำเนินงาน ของตนเองได้ทะลุปรุโปร่ง

2) อาชีพรับจ้าง หมายถึง ผู้อื่นเป็นเจ้าของกิจการ โดยตนเองเป็นผู้รับจ้างทำงานให้ และได้รับค่าตอบแทนเป็นค่าจ้างหรือเงินเดือน อาชีพรับจ้างประกอบด้วยบุคคล 2 ฝ่าย ซึ่งได้ตกลงว่าจ้างกัน บุคคลฝ่ายแรก เรียกว่านายจ้าง หรือผู้ว่าจ้าง บุคคลฝ่ายหลังเรียกว่า ลูกจ้าง หรือผู้รับจ้าง มีค่าตอบแทนที่ผู้ว่าจ้างต้องจ่ายให้แก่ผู้รับจ้าง เรียกว่า ค่าจ้าง

การประกอบอาชีพรับจ้าง โดยทั่วไปมีลักษณะเป็นการรับจ้างทำงานในสถานประกอบการ หรือโรงงาน เป็นการรับจ้างในลักษณะการขายแรงงาน โดยได้รับค่าตอบแทนเป็นเงินเดือน หรือค่าตอบแทนที่คิดตามชิ้นงาน ที่ทำได้ อัตราค่าจ้างขึ้นอยู่กับอยู่ในโรงงาน ตามเวลาที่นายจ้างกำหนด การประกอบอาชีพรับจ้างในลักษณะที่เป็นข้อดีคือ ไม่ต้องเสี่ยงกับการลงทุน เพราะลูกจ้างจะใช้เครื่องมือ อุปกรณ์ที่นายจ้างจัดไว้ให้ทำงานตามที่นายจ้างกำหนด แต่ก็มีข้อเสียคือ มักจะเป็นงานที่ทำซ้ำๆ เหมือนกันทุกวัน และต้องปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ ของนายจ้าง ในการประกอบอาชีพรับจ้างนั้น มีปัจจัยหลายอย่างที่เกี่ยวข้องทำให้ผู้ประกอบการรับจ้างมีความเจริญก้าวหน้าได้ เช่น ความรู้ ความชำนาญในงาน มีนิสัยทำงานได้ดี มีความกระตือรือร้น มานะ อดทน ในการทำงาน ยอมรับกฎเกณฑ์และยอมรับคำสั่ง มีความซื่อสัตย์ สุจริต ความขยันหมั่นเพียร รับผิดชอบและมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี รวมทั้งสุขภาพอนามัยที่ดี อาชีพต่างๆ ในโลกมีมากมาย หลากหลายอาชีพ ซึ่งบุคคลสามารถที่จะเลือกทำได้ตามอัธยาศัย หรือตามความถนัด ความต้องการ ความชอบและความสนใจ ไม่ว่าจะเป็นอาชีพประเภทใด จะเป็นอาชีพอิสระหรืออาชีพรับจ้างก็ตามจากการศึกษาคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท พบว่าคนสมัยพุทธกาลมีอาชีพหลากหลาย สามารถสรุปได้โดยรวม 6 อาชีพ (วีระดา แก่นกระโทก, 2559 : 15-16) คือ

1) อาชีพบริการ อาชีพบริการเป็นอาชีพรับใช้และให้บริการทั่วไป แบ่งออกได้ดังนี้คือ (1) ช่างตัดผมหรือกัลบก ทำหน้าที่ตัดผม (2) ช่างทำขนม หรือพ่อครัว มีหน้าที่ประกอบอาหาร คาวหวาน (3) ยามคนเฝ้าประตู ทำหน้าที่บอกเวลาและเฝ้าประตูพระนคร อาชีพช่างฝีมือ อาชีพประเภทนี้ ต้องอาศัยความรู้ความชำนาญเป็นอย่างมาก สมัยพุทธกาลถือว่าอาชีพเหล่านี้ เป็นศิลปะ มีการถ่ายทอดกันภายนอกครอบครัว อาชีพดังกล่าวเหล่านี้ เช่น 1) ช่างไม้หรือ ช่างสาน มีหน้าที่สานกระบุง ตะกร้า และสิ่งจักสานอื่นๆ (2) ช่างหม้อ เป็นอาชีพที่มีชื่อเสียง แพร่หลายมากในสมัยพุทธกาล มีหน้าที่ในการสร้างเครื่องใช้ประเภทเครื่องปั้นดินเผา (3) ช่าง ไม้ เป็นอาชีพที่ได้รับการยกย่องเป็นอย่างมาก มีหน้าที่หลายอย่าง เช่น สร้างบ้าน สร้างรถ (4) ช่างโลหะ หรือช่างทอง มีหน้าที่ตรวจดูโลหะ ตีราคาทอง ทำการเจียรนัยอัญมณี ต่างๆ (5) ช่าง แก้ว มีหน้าที่เจียรนัยถ้วยแก้วให้สวยงาม (6) ช่างหูก มีหน้าที่ในการทอหูก (7) ช่างดอกไม้ มี หน้าที่จัดดอกไม้ ร้อยดอกไม้ (8) ช่างศร มีหน้าที่ในการประดิษฐ์ลูกศร และการดัดลูกศร (9) ช่างถาก มีหน้าที่ถาก เหลาไม้ให้มีรูปต่างๆ เพื่อการใช้สอย อาชีพดังกล่าวนี้เป็นศิลปะที่ต้องใช้ ฝีมือในการผลิต

วิชาชีพวิชาชีพเป็นอาชีพที่ต้องอาศัยการศึกษา การฝึกฝนเป็นพิเศษ มีความรับผิดชอบ สูง อาชีพดังกล่าวนี้ เช่น (1) อายุรแพทย์ หรือหมอยา เป็นแพทย์ประเภทประกอบยาให้กับ คนไข้ (2) ศัลยแพทย์ เป็นแพทย์ที่ทำหน้าที่ศัลยกรรม ในสมัยพุทธกาล อาชีพแพทย์น่าจะเป็น อาชีพที่ได้รับการยกย่องมากที่สุด จะเห็นได้จากตัวอย่าง ของหมอชีวกโกมารภัจจ์ ซึ่งได้รับการ ยกย่องเป็นอย่างมากจากประชาชนในสมัยนั้น

อาชีพบันเทิงธุรกิจ เป็นอาชีพที่ให้ความสุข ความเพลิดเพลิน สนุกสนานแก่ประชาชน จากการศึกษาคัมภีร์อรรถกถาธรรมบทสามารถสรุปได้ดังนี้ (1) เล่นกล (2) นักเต้นรำ (3) นักมวยปล้ำ (4) หุ่นโสเภณี เป็นต้น

อาชีพรับราชการ อาชีพประเภทนี้ บางตำแหน่งอาจทราบได้ทันทีว่า เป็นอาชีพ ราชการ แต่บางตำแหน่งจำเป็นต้องพิจารณาจากลักษณะอื่นๆ ประกอบ อาชีพราชการแบ่งออกได้ ดังนี้ (1) ฝ่ายทหาร เป็นพวกที่มีหน้าที่ป้องกันประเทศ แบ่งเป็น 4 ส่วนเรียกว่า จาตุรงค นิ เสนา คือ (1) พลช้าง (2) พลม้า (3) พลรถ (4) พลราบ อาจมีแบ่งย่อยลงไปอีกเป็นกองถือธง กองจัดกระบวนทัพ กองพลาธิการ กองเสนาธิการ กองตะลุมบอน กองทหารหาญ กองทหาร โลหะ กองเกราะหนัง และกองทหารทาส

ค้าขาย อาชีพสำคัญอีกอย่างหนึ่งของชาวอินเดียสมัยพุทธกาล คือการค้าขาย ในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบทพระพุทธเจ้าตรัสถึงการค้าขายไว้หลายที่ เช่น พาณิชยกรรม ถือว่าเป็นอาชีพชั้นสูง เช่นเดียวกับเกษตรกรรม และการเลี้ยงสัตว์ สำหรับอาชีพค้าขายนั้น ถึงแม้ว่าจะเป็นอาชีพสำคัญต่อการดำรงชีพของชุมชน แต่สำหรับพุทธศาสนิกชนในสมัยนั้น พระพุทธเจ้าทรงห้ามการค้าขายที่ไม่สมควร 5 ประการ คือ (1) ค้าอาวุธ (2) ค้าสัตว์เป็น (3) ค้าเนื้อสัตว์ (4) ค้าน้ำเมา (5) ค้ายาพิษ (เรื่องเดียวกัน, : 16-18) เป็นต้น

1.2 การประกอบอาชีพทางพระพุทธศาสนา

การประกอบอาชีพค้าขาย มีความสำคัญอีกอาชีพหนึ่ง เพราะบุคคลที่ประกอบอาชีพค้าขายส่วนมากจะมีฐานะร่ำรวยกว่าอาชีพอื่นๆ การที่จะประสบผลสำเร็จในการประกอบอาชีพนั้น จะต้องมียุทธศาสตร์ในการปฏิบัติ อาชีพค้าขายเป็นอาชีพสำคัญ อีกอย่างหนึ่งของชาวอินเดียสมัยพุทธกาล คือการค้าขายในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้หลายที่ เช่น ครั้งหนึ่งสมณะบางพวกคิดคำนึงกันว่าในชาติหน้า ตนจะเกิดเป็นอย่างไรอย่างนี้ พระพุทธเจ้าทรงตำหนิความคิดเหล่านั้น และทรงเปรียบว่า เหมือนพ่อค้า เมื่อออกไปค้าขาย ก็คิดว่าเราจะได้ประโยชน์เท่านี้จากที่นั่น ที่นี้หรืออีกตัวอย่างหนึ่ง พระพุทธองค์ทรงยกพาณิเกษตรเปรียบกับกิจการงานฝ่ายบรรพชา โดยทรงเปรียบเทียบการเกษตรกรรมหรือพาณิเกษตรที่มีกิจการน้อย มีการริเริ่มน้อย มีปัญหาน้อย เมื่อถึงคราววิบัติ ก็ย่อมมีผลน้อย แต่ถ้าเกษตรกรรมหรือพาณิเกษตรนั้นมีกิจการมาก เมื่อถึงคราวสมบูรณ์ก็มีผลมาก เช่นเดียวกับกิจการการบรรพชา พาณิเกษตรถือว่าเป็นอาชีพชั้นสูง เช่นเดียวกับเกษตรกรรมและการเลี้ยงสัตว์ (ขุ.ธ.อ. (ไทย) 7/143) อาชีพค้าขายนั้น ถึงแม้จะเป็นอาชีพที่สำคัญต่อการดำรงชีวิตของชุมชน แต่สำหรับพุทธศาสนิกชนในสมัยนั้น พระพุทธเจ้าทรงห้ามการค้าขายที่ไม่สมควร 5 ประการคือ (1) ค้าอาวุธ (2) ค้าสัตว์เป็น (3) ค้าเนื้อสัตว์ (4) ค้าน้ำเมา (5) ค้ายาพิษ เส้นทางการค้าขายโดยทั่วไปในสมัยพุทธกาลแบ่งเป็น 3 ประการคือ

1) การค้าขายทางน้ำ แม่น้ำต่างๆ โดยเฉพาะแม่น้ำคงคา ถือว่าเป็นแม่น้ำที่มีความสำคัญอย่างยิ่งเพราะเปรียบเหมือนเส้นโลหิตเลี้ยงชีวิตของชาวอินเดีย ซึ่งตั้งหลักแหล่งอยู่บนสองฝั่งของแม่น้ำสายดังกล่าว โดยอาศัยแม่น้ำสายนี้ ช่วยเหลือด้านเกษตรกรรมและด้านคมนาคม เมื่อมีชุมชนใหม่มากขึ้น จึงเกิดความจำเป็นทำให้ต้องมีการติดต่อแลกเปลี่ยนสิ่งของซึ่งกันและกัน และนั่นเองคือที่มาของการค้าขาย โดยอาศัยลำน้ำและชุมชนในสองฝั่ง แม่น้ำเป็นตลาดซื้อขายสินค้า แม่น้ำสายอื่นๆ เช่นแม่น้ำยมนา ก็อยู่ในลักษณะเดียวกันนี้

2) การค้าขายทางทะเล คนสมัยนั้นเมื่อไปค้าขายทางทะเล จะจับนกชนิดหนึ่งชื่อนกดูฝั่ง ติดเรือไปด้วย จุดประสงค์สำคัญก็คือ ในกรณีที่เรือสินค้าแล่นออกไปกลางทะเลเล็ก มองไม่เห็นฝั่ง จะมีการปล่อยนกนั้นไป ถ้านกบินไปเห็นฝั่งก็จะบินไปเลย ไม่ย้อนกลับมาอีก แต่ถ้าหากนกบินไป กลับมา ก็เป็นที่แน่นอนว่า นกนั้นมองไม่เห็นฝั่ง โยวิธีนี้พวกพ่อค้าก็จะทราบว่ามันอยู่ใกล้ฝั่งเพียงใด นอกจากนี้ในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบทบางแห่งยังมีข้อความแสดงให้เห็นว่ามีการค้าขายทางทะเลอยู่ในสมัยนั้น คือมีการกล่าวถึงอันตรายของพ่อค้าใจมหาสมุทรและกล่าวถึงเรือเดินสมุทรที่ผูกหวนยวนขึ้นชะเนาะแล่นไปในน้ำตลอด 6 เดือน ถึงฤดูหนาวขึ้นบกเครื่องผูกเหล่านั้นตากแดดตากลม ถูกฝนชะ ย่อมชำรุดเสียหายได้โดยไม่ยาก จากสันนิษฐานโดยอาศัยข้อความดังกล่าวข้างต้น จึงกล่าวได้ว่า ทางน้ำตลอดถึงทางทะเลเป็นเส้นทางค้าขายที่สำคัญในสมัยพุทธกาล

3) การค้าขายทางบก เส้นทางที่สะดวกกว่าทางน้ำ โอกาสเสี่ยงก็น้อยกว่า การค้าขายทางบกส่วนมากใช้เกวียนเป็นพาหนะ มีพ่อค้าเกวียนคราวหนึ่งๆ ก็ไปกันเป็นกองคาราวานจำนวนที่กล่าวถึงบ่อยๆ คือจำนวน 500 แต่อาจจะมากกว่านั้น เช่นตัวอย่างที่ว่า เกวียนหนึ่งพันเล่ม เดินทางจากชนบทหนึ่งไปยังชนบทอีกแห่งหนึ่ง ซึ่งต้องเดินทางผ่านแดนทวารวดีหรือจากตัวอย่างที่ว่า กองเกวียนอยู่ ณ ที่ใดเกินกว่า 4 เดือนก็ถือว่า กองเกวียนนั้นเป็นหมู่บ้านใด (วิระดา แก่นกระโทก, 2559 : 19-20) การเลี้ยงสัตว์และเกษตรกรรม อาชีพเลี้ยงสัตว์และเกษตรกรรม เป็นอาชีพที่มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด อาชีพเลี้ยงสัตว์อาจกล่าวได้ว่าเป็นอาชีพเก่าแก่ เพราะเป็นอาชีพที่ควบคู่กันไปในขณะที่มนุษย์ยังไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง เป็นพวกเร่ร่อน และเมื่อมนุษย์พากันตั้งหลักแหล่ง อยู่เป็นที่ อาชีพที่ตามมาคืออาชีพเกษตรกรรม โดยอาศัยแรงงานจากสัตว์ที่ตนเลี้ยงนั่นเอง ในประวัติศาสตร์ของชาวอินเดีย โดยอารยันกล่าวไว้ว่าชาวอินโด-อารยันพวกที่เร่ร่อนเลี้ยงสัตว์เพื่อดำรงชีพ อยู่ด้วยการเลี้ยงปศุสัตว์ ในบรรดาปศุสัตว์นั้น แม่วัว เป็นทรัพย์สินที่มีค่ามากที่สุด เพราะได้อาศัยทั้งแรงงานและผลผลิตจากแม่วัวนั้น คงเป็นด้วยเหตุนี้เองที่ทำให้แม่วัวเป็นสัตว์ที่ได้รับการยกย่องบูชา มีการห้ามบริโภคเนื้อวัว ยกเว้นบางโอกาสซึ่งถือเป็นเทศกาลพิเศษคุณค่าในทางเศรษฐกิจของวัวทำให้ควรค่าแก่การเคารพสูงชัน ลักษณะอันนี้ที่มีแก่ชาวอารยันตลอดมาตั้งแต่โบราณกาลจนถึงสมัยพุทธกาลและ

ต่อมาจนถึงสมัยอินดูปัจจุบันและเหตุดังกล่าวนี้ที่น่าจะเป็นต้นเค้าของชาวอินดูที่นับถือว่าเป็นสัตว์ศักดิ์สิทธิ์ (เรื่องเดียวกัน, 2559 : 20)

แต่เรื่องที่จะพิจารณาในที่นี้คือเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสัตว์เลี้ยงในสมัยนั้น เป็นที่แน่นอนว่าสัตว์ที่ได้รับการยกย่องเลี้ยงดูกันทั่วไปคือวัว (ขุ.ธ.อ. (ไทย) 2/12) เพราะในอรรถกถาธรรมบทมีหลักฐานเกี่ยวกับคนเลี้ยงวัวมากมายหลายแห่งและในทำนองเดียวกันวัวก็ต้องเป็นสัตว์ที่ช่วยเศรษฐกิจที่สำคัญ เพราะในคัมภีร์ได้กล่าวถึงผลผลิตต่างๆ ที่เกิดจากวัว เช่น “ปัญจโครส” มีนมสด นมส้ม นมเปรี้ยว เนยใส เนยข้น และจำพวกแรงงานที่เกิดจากวัวนอกจากวัว สัตว์อีกประเภทหนึ่ง คือ ม้า เพราะม้า นอกจากเพื่อการขับขี่ยและการรบแล้ว ยังใช้สำหรับเทียมรถด้วย นอกจากนี้สัตว์ที่ชาวอินเดียนำมาเลี้ยง และใช้ประโยชน์ก็คือช้าง ซึ่งในทัศนะของชาวอินเดียนับว่า เป็นสัตว์ฉลาด และเรียกสัตว์ประเภทนี้ว่า “มฤคหัตดิน” ซึ่งแปลว่า สัตว์มีมือซึ่งหมายถึงงวงเดิมทีเดียว ช้างถูกนำมาใช้ในเรื่องของแรงงาน ต่อมาจึงมีการนำมาในด้านการสงคราม ที่ปรากฏชัด ก็คือสมัยพุทธกาลดังกรณีพระเจ้าพิมพิสาร ราชแห่งแคว้นมคธ เป็นเจ้าของกองทัพช้าง อันสำคัญยิ่ง เป็นกองทัพที่มีประสิทธิภาพมาก ช้างเหล่านั้นได้รับการฝึกด้วยความเอาใจใส่เพื่อเป็นประโยชน์ในการทำสงครามโดยเฉพาะ นอกจากนี้ยังมีตัวอย่าง จากข้อความในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบทอีกมากที่แสดงให้เห็นถึงการใช้ช้างในการสงคราม เช่น ในเรื่องอัตตโนวัตถุ นอกจากสัตว์ใหญ่ๆ ประเภทใช้แรงงาน ใช้ในกองทัพและผลิตผลดังกล่าวนี้แล้ว ยังมีสัตว์เลี้ยงอื่นๆ เช่น แพะ หมู สุนัข ไก่ ที่ชาวอินเดียนสมัยพุทธกาล ได้อาศัยเลี้ยงชีพ อาศัยเลี้ยงไว้เป็นเพื่อนและอาศัยแรงงาน นอกจากประเภทของสัตว์ที่ได้กล่าวมานี้แล้ว ยังมีสัตว์อีกประเภทหนึ่งที่น่าจะพูดถึง คือสัตว์ป่าที่จำต้องกล่าวถึง เพราะมีสัตว์ป่าหลายชนิดที่มีบทบาทเกี่ยวกับชีวิตของชาวอินเดีย ในสมัยนั้นและสมัยต่อมา อย่างน้อยก็ในเรื่องความยกย่องนับถือ สัตว์ป่าพวกแรกที่ชาวอินเดียนรู้จัก คือ สิงโต เสือ ช้าง ตามลำดับ บรรดาสัตว์ป่าเหล่านี้ ช้างเท่านั้นที่ถูกนำมาฝึก เพื่อใช้ประโยชน์ดังกล่าวแล้ว สำหรับสิงโตนับว่าเป็นสัตว์ที่ได้รับยกย่องในแง่มีศักดิ์ศรีอำนาจ มีพลังกำลัง และความกล้าหาญ ส่วนเสือแม้จะไม่ได้รับการยกย่องเท่ากับสิงโต แต่ก็มี การเปรียบเทียบให้หลายแห่ง ซึ่งส่วนมากได้นำมาเปรียบเทียบในแง่ของการมีอำนาจ ลักษณะอันนี้แสดงให้เห็นถึงทัศนคติความเชื่อถือของตนในสมัยนั้นได้อย่างดี อาชีพที่ติดตามมาจากอาชีพเลี้ยงสัตว์ก็คืออาชีพเกษตรกรรม อันได้แก่การทำนา ทำไร่ อาชีพเกษตรกรรมถือว่าเป็นอาชีพชั้นสูง เช่นเดียวกับอาชีพเลี้ยงสัตว์และค้าขาย

ในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนานั้น สอนให้พุทธศาสนิกชนทั้งหลายประกอบอาชีพสุจริต ไม่ขัดต่อกฎหมายและศีลธรรม คือเว้นจากการเลี้ยงชีพโดยทางที่ผิด เช่นการโกงเขา

หลอกลวงเขา และเว้นจากอาชีพที่ต้องห้าม ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ใน “วนิชาสูตร” ว่า ภิคุช ท. อุบาสกไม่ควรประกอบอาชีพค้าขายต้องห้าม 5 ประการคือ (อง.ปณจก. (ไทย) 22/177/259)

1. ค้าขายศาสตราวุธ หมายถึงการค้าขายเครื่องประหารต่างๆ เช่น ศาสตรา อาวุธ หอก ดาบ มีด ปืน ระเบิด และเครื่องดักจับสัตว์
2. ค้าขายสัตว์ หมายถึงการค้าขายมนุษย์ ขายคนโดยบังคับ ใช้งานหรือทำงานเยี่ยงทาสและบังคับผู้หญิงหรือชายให้ค้าประเวณี
3. ค้าขายเนื้อสัตว์ หมายถึงการเลี้ยงสัตว์ต่างๆ เช่น วัว ควาย หมู เป็ด ไก่ ปลา เพื่อขายให้เขาเอานเนื้อเป็นอาหาร
4. ค้าขายของมีนเมา หมายถึงการค้าขายสิ่งเสพติด ทำให้มีมีนเมาต่างๆ เช่น สุรา เบียร์ ไวน์ กระแช่ ยาบ้า กัญชา เฮโรอีน และสิ่งเสพติดต่างๆ
5. ค้าขายยาพิษ หมายถึง การค้าขายวัตถุที่มีพิษต่างๆ เช่น ยาพิษ ยาเบื่อ สารพิษ และอุปกรณ์สำหรับทำลายชีวิตสัตว์และแมลงต่างๆ

พระพุทธเจ้าทรงห้ามค้าขายอาวุธ เพราะว่าการค้าขายอาวุธ เป็นเหตุให้ทำผิดก่อโทษแก่ผู้อื่น เช่นนำอาวุธไปทำร้ายร่างกาย หรือฆ่า ที่ทรงห้ามค้าขายมนุษย์ เพราะว่าเป็นเหตุให้มนุษย์หมดอิสระภาพ เช่น กักขังไว้ใช้แรงงาน หรือให้ขายบริการ (ขายตัว) ที่ทรงห้ามค้าขายเนื้อสัตว์เพราะเป็นเหตุต้องทำให้ฆ่าสัตว์ ที่ทรงห้ามไม่ให้ค้าขายของมีนเมาเพราะเป็นเหตุให้เกิดความประมาท ที่ทรงห้ามไม่ให้ค้าขายยาพิษ เพราะเป็นเหตุให้ทำร้ายหรือฆ่าคนหรือฆ่าตนเอง และฆ่าคนอื่นเป็นต้น

1.3 การประกอบสัมมาอาชีพะในพระพุทธศาสนาเถรวาท

หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา สอนให้ปฏิบัติตน เพื่อให้เกิดมีความสุขในการดำเนินชีวิตแห่งแนวทางในการปฏิบัติอัฐังคิกรมรรค (มรรคมืองค์ 8) ซึ่งข้อหนึ่งในมรรคมืองค์ 8 นั้น มีหลักสัมมาอาชีพะเป็นองค์ธรรมรวมอยู่ด้วย เมื่อได้ศึกษาเข้าใจอย่างถ่องแท้ในหลักธรรมสัมมาอาชีพะนั้นแล้ว จะทำให้เข้าใจเหตุผลที่พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงไว้ หลักสัมมาอาชีพะนี้เป็นทางสายกลางแห่งการดำเนินชีวิต โดยหลักสัมมาอาชีพะเป็นวิธีการดำรงชีพของสังคมมนุษย์ เพราะต้องเกี่ยวพันเชื่อมโยงซึ่งกันและกันทั้งในชุมชนขนาดเล็กรวมถึงสังคมขนาดใหญ่ที่กว้างขวางยิ่งขึ้น โดยความสัมพันธ์นั้นจะต้องเกี่ยวข้องกันทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง หากปัจเจกบุคคล หน่วยงานและสังคมนั้นได้ยึดหลักปฏิบัติ หลักธรรมเกี่ยวกับ

สัมมาอาชีวะ เป็นแนวทางในการทำงานแล้ว ก็จะทำให้สังคมนั้นดำรงอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข มีความยุติธรรม มีหลักธรรมของสัมมาอาชีวะเป็นสิ่งควบคุมและนำทางในการปฏิบัติต่อกันในสังคม (สิริโสภา ศุภกุล, 2558 : 11)

1.3.1 ความหมายของสัมมาอาชีวะ

คำว่า “สัมมาอาชีวะ” นั้นมีความหมายครอบคลุมในการประกอบอาชีพหลายอาชีพด้วยกัน นอกจากในพระพุทธศาสนาได้กล่าวไว้แล้วยังมีนักวิชาการทางศาสนาได้ให้ความหมายของสัมมาอาชีวะไว้หลายทัศนะ ดังนี้

พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม ให้ความหมาย “สัมมาอาชีวะ” ว่า หมายถึง การหาเลี้ยงชีพในทางสุจริต เป็นการเลี้ยงชีพชอบ คือเว้นจากเลี้ยงชีวิตโดยทางที่ผิด ประกอบสัมมาชีพ สัมมาชีวะ การเลี้ยงชีพในทางที่ชอบและสุจริต (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต),/ถ- : 239)

ในหนังสือพุทธธรรม ให้ความหมาย “สัมมาอาชีวะ” ว่า หมายถึง การเลี้ยงชีพชอบ ได้แก่การละมิจฉาชีพ เลี้ยงชีวิตด้วยสัมมาชีพ รวมถึงความขยันหมั่นเพียร ในการประกอบอาชีพที่สุจริต เช่น ทำงานไม่ให้คั่งค้างอากุล (ไม่หมักหมม ไม่ผัดเพี้ยน ไม่จับจด ไม่ยุ่งเหยิงสับสน)

พระเทพเวที (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมาย สัมมาอาชีวะ ว่า หมายถึง การเลี้ยงชีวิตชอบ คือเว้นจากการเลี้ยงชีวิตในทางที่ผิด เช่น โกงเขา หลอกหลวง สอพลอ ปีบบังคับขู่เข็ญ ค้ายาเสพติด ค้ายาพิษ (พระเทพเวที (ป.อ. ปยุตฺโต), 2536 : 331) เป็นต้น อีกประการหนึ่ง สัมมาอาชีวะนั้น แปลว่า การเลี้ยงชีพชอบ ได้แก่การงด การเว้น การเลิกละ เจตนาเครื่องเว้นจากมิจฉาชีพ กิริยาไม่ทำ การไม่ทำ การไม่ล่วงละเมิด การไม่ล้ำเขต การกำจัดต้นเหตุแห่งมิจฉาชีวะ การเลี้ยงชีพชอบอันเป็นองค์แห่งมรรค หมายถึงการงดเว้นจากการประกอบอาชีพที่ผิด ส่วนหนึ่งเป็นการประกอบด้วยสัมมาวาจาและสัมมากัมมันตะนั้นด้วย หลีกเว้นจากการแสวงหาที่ไม่เหมาะสม คือการหลอกหลวง (กุหนา) การป้อยอ (สปนา) การทำบุญบ้าย (เนमितติกา) การปีบบังคับ (นิป เปสิกตา) การแสวงหาแลกด้วยแลก (ลาเภณ ลาก นิชิคิสนตา) การที่มีความสะอาดแห่งการดำเนินชีวิต เป็นลักษณะที่มีการประกอบอาชีพที่เป็นธรรมที่เป็นหน้าที่ ละการเลี้ยงชีพที่ผิด สำเร็จการเลี้ยงชีพด้วยการเลี้ยงชีพที่ชอบ สัมมาอาชีวะนั้นมี 7 อย่างคือ การงดเว้นจากกายทุจริต 4 และวจีทุจริต 3 สัมมาอาชีวะ การประกอบอาชีพสุจริต ควรต้องอยู่ในขอบข่ายของศีล 5 ด้วย (สิริโสภา ศุภกุล, 2550 : 14)

สรุปได้ว่า สัมมาอาชีวะ หมายถึง การงดเว้นจากมิจฉาชีพทุกชนิด ให้ประกอบแต่ สัมมาอาชีวะ ที่เป็นอาชีพการงานสุจริต ไม่ผิดกฎหมาย ไม่ผิดศีลธรรม ไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ตนเองและผู้อื่น ไม่ก่อความเดือดร้อนให้แก่สังคมส่วนรวม ทั้งทางตรงและทางอ้อม

1.3.2 หลักสัมมาอาชีวะ

คำว่า “สัมมาอาชีวะ” หมายถึงการเลี้ยงชีพชอบ การเลี้ยงชีพจัดเป็นความสำคัญอย่างหนึ่ง หม่อมขุนและหม่อมสัตว์ทั้งหลาย ถ้าปราศจากการเลี้ยงชีพย่อมดำรงอยู่ไม่ได้ ถ้าการเลี้ยงชีพนั้นผิดเคือง ย่อมลำบาก (วคิน อินทสระ, 2540 : 85) หลักการของสัมมาอาชีวะ ในพระพุทธศาสนามีหลักการอยู่ 3 ประการ (พระธำมณี เขมธมโม (จัมปา), 2550 : 9-11)

คือ (1) การเลี้ยงชีพชอบทางกาย (2) การเลี้ยงชีพชอบทางวาจา และ (3) การเลี้ยงชีพชอบทางใจ มีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1) การเลี้ยงชีพชอบทางกาย หลักการของสัมมาอาชีวะ ในทางพระพุทธศาสนา สอนให้งดเว้นการเลี้ยงชีพในทางที่ไม่ควร เรียกมิจฉาอาชีพ คือการเลี้ยงชีพในทางที่ผิด เพราะเป็นอาชีพที่ส่งเสริมการเบียดเบียนและการทำลายชีวิต หลักการของสัมมาอาชีวะจะต้องเว้นจากการประกอบอาชีพทั้ง 5 ประการ คือ (1) สัตตวจนิชชา คำขายศัตราอันเป็นเครื่องประหาร เช่น หอก ดาบ ปืน ระเบิด เป็นต้น (2) สัตตวจนิชชา คำมนุษย์ (3) มังสวจนิชชา คำขายสัตว์ที่มีชีวิต (4) มัชชวจนิชชา คำขายสิ่งมีเนมา (5) วิสววจนิชชา คำขายยาพิษ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2543 : 233)

การค้าขายดังกล่าวมานี้ ตามทัศนะของพระพุทธศาสนาถือเป็นการประกอบอาชีพการงานที่มีโทษ คือ มีโทษต่อผู้อื่นและสังคมส่วนรวมด้วย หากอาชีพเหล่านี้เข้าสู่กระบวนการทางธุรกิจ ย่อมเป็นการส่งเสริมให้คนในสังคมกระทำผิดทางจริยธรรมได้ง่ายขึ้น เป็นการทำลายพื้นฐานทางจริยธรรมที่ดีงามของสังคม และส่งผลกระทบเชิงลบต่อสังคม เป็นวงกว้าง ดังนั้น หลักการเลี้ยงชีพชอบทางกาย จึงต้องงดเว้นจากการประกอบอาชีพที่ส่งเสริมหรือสนับสนุนให้ทำผิดศีลธรรมดังกล่าว การเลี้ยงชีพชอบทางกายยังครอบคลุมไปถึงการเว้นจากการเลี้ยงชีพด้วยการลักขโมย การทุจริต การคดโกง ทั้งจากโดยอาชีพและสามัญสำนึก แม้ว่าจะมีโอกาสให้กระทำได้หรือไม่ก็ตาม เพราะเป็นการเบียดเบียนผู้อื่น ให้ได้รับความเดือดร้อน และสังคมเกิดความไม่สงบสุข ตนในสังคมอยู่อย่างมีความสุขก็กลัวไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน การเลี้ยงชีพด้วยการลักขโมยหรือทุจริตคดโกง จึงเป็นการดำเนินชีวิตอยู่บนความทุกข์ความเดือดร้อน

ของผู้อื่นและสังคม เป็นการทำลายศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของตนเองหมดสิ้น (พระธานี เขมธัมโม (จำปา), 2550 : 9-10)

2) การเลี้ยงชีพชอบทางวาจา ตามหลักทางพระพุทธศาสนานั้น การเลี้ยงชีพชอบทางวาจาจัดเป็นกุศลกรรมและเป็นการดำเนินชีวิตที่เป็นสัมมาอาชีวะ โดยยึดหลักการคือ (1) การไม่โกหกหลอกลวงเลี้ยงชีพ โดยดำเนินชีวิตอย่างมีสัจจะรักษาสัตย์ (2) การไม่พูดส่อเสียดเลี้ยงชีพ คือ เว้นจากการใช้คำพูดยุยงให้คนอื่นแตกแยกกันหรือขัดแย้งกัน เพื่อผลประโยชน์ของตนเอง (3) ไม่พูดคำหยาบเลี้ยงชีพ (4) การไม่พูดเพ้อเจ้อเลี้ยงชีพ คือ เว้นจากการดำเนินชีวิตด้วยอาศัยวาจาที่ไร้สาระไร้แก่นสารไม่เป็นธรรมและไม่ประกอบด้วยประโยชน์ เนื่องจากคำพูดเพ้อเจ้อ นั้นทำให้หมู่คนหลงผิด เข้าใจผิด (5) การไม่ประจบเลี้ยงชีพ คือ เว้นจากการใช้วาจาประจบสอพลอผู้อื่นเพื่อผลประโยชน์ของตนเอง (6) การไม่บังคับขู่เข็ญเลี้ยงชีพ คือ วาจาที่นัยย้อมไม่เป็นไปเพื่อการบังคับขู่เข็ญ เพื่อเป็นการแสวงหาผลประโยชน์จากบุคคลอื่นด้วยความไม่ชอบธรรม

3) การเลี้ยงชีพชอบทางใจ ตามหลักพระพุทธศาสนา การเลี้ยงชีพชอบทางใจเป็นมโนกรรม ฝ่ายกุศลซึ่งเป็นทางที่นำไปสู่ความสุขสงบภายใน เป็นการดำเนินชีวิตตามหลักสัมมาอาชีวะ โดยยึดหลักการคือ (1) การไม่โลภอยากได้ทรัพย์สินของคนอื่นเลี้ยงชีพ มีสภาพจิตที่สามารถควบคุมความโลภไว้ได้ คือ ไม่โลภอยากได้ของคนอื่นในทางที่ไม่ชอบไม่ควร คิดเลี้ยงชีพวางแผนดำเนินชีวิตในทางที่ถูกต้อง ชอบด้วยกฎหมายและศีลธรรม (2) การไม่คิดเบียดเบียนคนอื่นเลี้ยงชีพ คือ การควบคุมสภาพจิตใจต่อความพยายาบท ปองร้ายผู้อื่นเพื่อหวังเอาประโยชน์ส่วนตน ให้มีจิตเมตตา เอื้อเฟื้อประโยชน์แก่ผู้อื่น อันจะนำไปสู่การแสวงหาประโยชน์ที่ถูกต้องเหมาะสม และไม่ส่งผลกระทบต่อผู้อื่นให้เกิดความเดือดร้อนเสียหาย (3) การไม่คิดเอาเปรียบคนอื่นเลี้ยงชีพ คือ เว้นจากการคิดหาโอกาสตักตวงผลประโยชน์จากคนอื่นเพื่อเลี้ยงชีพตนเอง การเลี้ยงชีพชอบทางใจจัดเป็นมโนกรรมฝ่ายกุศลที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นต้นตอให้ดำเนินชีวิตภายนอกเป็นไปในแนวทางที่ถูกต้องชอบธรรม เพราะการกระทำภายนอกต่างๆ สืบเนื่องมาจากภายในจิตใจดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่ สำเร็จแล้วด้วยใจ ถ้าบุคคลใดใจร้ายแล้ว พูดอยู่ก็ดี ทำอยู่ก็ดี ทุกข์ย่อมไปตามเขา เพราะฉะนั้นถ้าบุคคลใดมีจิตใจผ่องใสแล้ว พูดอยู่ก็ดี ทำอยู่ก็ดี ความสุขย่อมไปตามเขา เหมือนเงาไปตามตัวฉะนั้น”

สรุปได้ว่า หลักการของสัมมาอาชีวะ ด้วยการเลี้ยงชีพชอบทางกาย ทางวาจาและทางใจ ก็คือการดำเนินชีวิตตามหลักกุศลกรรมบถนั่นเอง หรือเรียกอีกอย่างหนึ่ง การดำเนินชีวิตสุจริตทางกาย ทางวาจาและทางใจ

1.3.3 ความสำคัญของสัมมาอาชีวะ

สัมมาอาชีวะการเลี้ยงชีวิตชอบ เป็นหลักสำคัญและเป็นข้อหนึ่งใน 8 ข้อของมรรคมีองค์ 8 อันเป็นระบบจริยธรรมทั้งหมดของพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นหลักปฏิบัติเพื่อนำไปสู่การดับสนิทแห่งทุกข์ เป็นแนวการปฏิบัติอันสอดคล้องกับกฎธรรมชาติดังที่เป็นสังฆธรรม มรรคมีองค์ 8 นั้น แบ่งตามไตรสิกขาคือศีล สมาธิ ปัญญา ในไตรลักษณ์นั้นก็ถือว่าเป็นมาตรฐานความดีงามของชีวิต ทั้งในระดับโลกียะและโลกุตระ ครอบคลุมไตรทวารคือ กาย วาจาและจิตใจ ดังนี้ ชั้นศีล คือความดีงามด้านความประพฤติ ครอบคลุม 3 มิติ (พระศรีคัมภีร์ญาณ, 2554 : 272-275) ดังนี้

มิติที่ 1 สัมมาวาจา คือการเจรจาชอบ หมายถึงวจีสุจริตเป็นความประพฤติชอบทางวาจา ในระดับโลกียะ คืออุปนิสัยดีงามทางวาจาของคนทั่วไป เจตนางดเว้นจากวจีสุจริต คืองดเว้นจากการพูดเท็จ งดเว้นจากการพูดส่อเสียด งดเว้นจากการพูดคำหยาบ งดเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ ส่วนในระดับโลกุตระ คือความดีทางวาจาของท่านผู้มีจิตเป็นอริยะไร้อาสวะ มีความมกต ความเว้น ความเว้นขาด มีเจตนางดเว้นจากกายทุจริตดังกล่าวแล้ว

มิติที่ 2 สัมมากัมมันตะ คือ การงานชอบ หมายถึงกายสุจริต เป็นความประพฤติชอบด้วยกาย ในระดับโลกียะ คืออุปนิสัยดีงามทางวาจาของคนทั่วไป มีเจตนางดเว้นจากกายทุจริต คืองดเว้นจากการดัดรอนชีวิต งดเว้นจากการถือเอาสิ่งที่เขาไม่ให้ งดเว้นจากการประพฤติดินในกาม ในระดับโลกุตระ คือความดีงามของท่านผู้เป็นอริยะไร้อาสวะ มีความมกต ความเว้น ความเว้นขาด มีเจตนาเว้นกายทุจริตดังกล่าวมาแล้ว

มิติที่ 3 สัมมาอาชีวะ คือการเลี้ยงชีพชอบ หมายถึงการเว้นจากมิถฉาชีพ ประกอบสัมมาอาชีวะและมีความขยันหมั่นเพียร ในการประกอบอาชีพสุจริต งดเว้นจากการวณิชา คือการค้าขายที่ไม่ควรประกอบ 5 อย่างคือ 1) สัตตวณิชา ค้าขายอาวุธภัณฑ์เครื่องประหาร 2) สัตตวณิชา ค้าขายมนุษย์และสัตว์ 3) มังสวณิชา ค้าขายเนื้อสัตว์ที่เลี้ยงไว้ขาย 4) มัชชวณิชา ค้าขายน้ำเมาและสิ่งเสพติด 5) วิสวณิชา ค้าขายยาพิษในชั้นสมาธิ หรืออิจิตตสิกขา คือความดีงามด้านจิตครอบคลุม 3 มิติ

มิตีที่ 1 สัมมาวายามะ คือพยายามชอบ หมายถึง การปฏิบัติในสัมมปปธาน 4 คือ (1) สังวรปธาน เพียรป้องกัน เพียรระวังอกุศลที่ยังไม่เกิด (2) ปหานปธาน เพียรละ เพียรกำจัด อกุศลที่เกิดขึ้นแล้ว (3) ภาวนापธาน เพียรเจริญ เพียรสร้างกุศลที่ยังไม่เกิด (4) อนुरักขปธาน เพียรอนุรักษ เพียรรักษา และส่งเสริมกุศลที่เกิดขึ้นแล้ว ทั้งนี้โดยมี “ฉันทะ ความพอใจ ใฝ่กุศล” เป็นฐานสำคัญ

มิตีที่ 2 สัมมาสติ คือระลึกชอบ หมายถึงสติที่เกิดจากการฝึกปรือ โดยพิจารณาทาง กาย เวทนาจิต และธรรมที่เรียกว่า สติปัฏฐาน 4 อย่างคือ (1) กายานุปัสสนา การตามกำหนด รู้ทันกาย (2) เวทนานุปัสสนา การกำหนดรู้ทันเวทนา (3) จิตตานุปัสสนา การตามรู้ทันจิต (4) ธัมมานุปัสสนา การกำหนดรู้ทันธรรม

มิตีที่ 3 สัมมาสมาธิ คือ จิตมั่นชอบ ในระดับต้นหมายถึงสมาธิชั่วขณะ (ขณิกสมาธิ) สมาธิจวนจะแน่น (อุปจารสมาธิ) ในระดับสูงหมายถึง สมาธินิ่งแนบสนิท (อัปปนาสมาธิ) ได้แก่รูปฌาน 4 คือ (1) ปฐมฌาน มีวิตก วิจารณ์ มีปิติและสุขเกิดแต่วิเวก (2) ทุตติยฌาน มีความ ผ่องใสแห่งจิตภายใน มีภาวะทางใจเป็นหนึ่งเกิดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ เพราะวิตกวิจารณ์ระงับ ไป มีแต่ปิติและสุขเกิดแต่สมาธิ (3) ตติยฌาน พระอริยทั้งหลายกล่าวว่า เป็นผู้มื่อเบกขา มีสติ อยู่เป็นสุข และ (4) จตุตถฌาน ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข มีสติบริสุทธิ์เพราะอุเบกขาอยู่ในขั้นปัญญา หรืออภิจิตศึกษา คือความดีงามด้านความรู้แจ้งเห็นจริง ครอบคลุม 3 มิตี (พระศรีคัมภีร์ญาณ, 2554 : 278 - 279) ดังนี้

มิตีที่ 1 สัมมาทิฐิ คือความเห็นชอบในระดับต้น โลภียะ สัมมาทิฐิ หมายถึง ความเห็นรวมไปถึงความเชื่อถือว่า ทานที่ให้แล้วมีผล การบำเพ็ญทานมีผล การบูชามีผล กรรม ที่ทำไว้ดีและชั่ว มีผลมีวิบาก โลกนี้มี โลกหน้ามี ในระดับสูง โลกุตตระสัมมาทิฐิ หมายถึง ความรู้ในทุกข์ ความรู้ในสมุทัย (เหตุให้เกิดทุกข์) ความรู้ในทุกข์นิโรธ (ความดับทุกข์) ความรู้ใน ทุกข์นิโรธมีนุปปฏิทา (ทางนำไปสู่ความดับทุกข์) รวมทั้งความเห็นขั้น 5 โดยความเป็นไตร ลักษณะว่า รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ซึ่งเป็นของไม่เที่ยง ว่าไม่เที่ยง ความเห็นอายตนะ 12 โดยความเป็นไตรลักษณะว่า ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์ที่เป็นของไม่เที่ยงว่า ไม่เที่ยง

มิตีที่ 2 สัมมาสังกัปปะ คือความดำริชอบ หมายถึง (1) เนกขัมมสังกัปปะ คือความ นึกคิด ที่ปลอดโปร่งจากการหมกมุ่นพัวพันติดข้องในสิ่งสนองความอยากต่างๆ ความคิดที่ ปราศจากความเห็นแก่ตัว ความคิดเสียสละ และความคิดที่เป็นคุณเป็นกุศลทุกอย่าง จัดเป็น ความคิดที่ปราศจากราคะ หรือโลภะ (2) อภัยบาทสังกัปปะ ความนึกคิดที่ไม่มีความเคียดแค้น

ไม่มีความชิงชัง ไม่มีความขัดเคืองหรือเพ่งมองในทางร้าย จัดเป็นความคิดที่ปราศจากโทสะ (3) อวิหิงสาสังกัปปะ ความนึกคิดที่ปราศจากการเบียดเบียน ปราศจากการคิดทำร้ายหรือทำลาย จัดเป็นความคิดที่ปราศจากโทสะ

พระพุทธองค์ทรงวางระบบจริยธรรมหรือมรรคมืองค์ 8 ไว้ ซึ่งสอดคล้องกับกฎธรรมชาติเป็นสำคัญ ทำให้ชีวิต สังคมและธรรมชาติแวดล้อมดำรงอยู่ด้วยกันได้อย่างดี กฎธรรมชาติซึ่งเป็นหัวใจของพุทธศาสนานั้น หมายถึงกฎแห่งการอิงอาศัยสัมพันธ์กันของสรรพสิ่งทั้งหลายทั้งปวงกล่าวคือ ทุกของพุทธศาสนานั้น หมายถึงกฎแห่งการอิงอาศัยสัมพันธ์กันของสรรพสิ่งทั้งหลายทั้งปวงกล่าวคือ ทุกสรรพสิ่งที่ปรากฏและดำรงอยู่นี้ล้วนประกอบกันขึ้น ด้วยเหตุและปัจจัย ไม่มีสิ่งใดที่ดำรงอยู่ได้ด้วยตนเอง เพียงลำพัง เป็นเพียงธาตุต่างๆ ที่ปรุงแต่งประกอบขึ้นมา ซึ่งมีการเจริญขึ้นและเสื่อมสลายไม่มีสิ่งใดคงอยู่ถาวรสม่ำเสมอชั่วจะเป็นธรรมชั้นศีล ที่สำคัญเช่นเดียวกับสัมมากรรมันตะ และสัมมาวาจา แต่อาจมองข้ามความสำคัญ อาจเป็นเพราะสม่ำเสมอชั่ว ไม่ถูกวางไว้ในศีล 5 ซึ่งเป็นสิกขาบทหรือวินัยสำหรับชาวพุทธทั่วไป หากแต่ไปปรากฏอยู่ในเบญจธรรมแทน โดยสาระสำคัญของธรรมชั้นศีล มีความมุ่งหมายเพื่อให้เกิดความประพฤติที่ถูกต้องดีงาม ทางกาย ทางวาจา เป็นระบบความสัมพันธ์ที่ดีที่เอื้ออำนวยให้สังคมสามารถดำเนินชีวิตที่ดียิ่งร่วมกันได้ และเป็นปัจจัยเพื่อก้าวไปสู่นิพพานอันเป็นเป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา เป้าหมายของธรรมชั้นศีล ไม่ใช่เพียงมุ่งหมายลดเจตนา ล่วงละเมิดของตนประพฤติมิชอบต่อตนเองและผู้อื่นเท่านั้น แต่ยังเป็นบรรทัดฐานนำไปสู่การพัฒนาจิตใจและปัญญาเพื่อบรรลุนิพพาน โดยระบบจริยธรรมหรือมรรคมืองค์ 8 ต้องปฏิบัติกันสอดคล้องทั้ง 8 ข้อ กล่าวคือ เป้าหมายชั้นศีลที่เป็นการประพฤติปฏิบัติทางกาย ทางวาจาอย่างสุจริตนั้น เป็นการเตรียมความพร้อม เพื่อพัฒนาไปสู่การพัฒนาสมรรถภาพทางจิตใจหรือเป้าหมายระดับสมาธิและผลจากการฝึกสมาธิอย่างมั่นคง เพียงพอจะเป็นฐานให้แก่ปัญญาที่ใช้พิจารณา เพื่อเข้าถึงสัจธรรมและบรรลุการหลุดพ้นในที่สุด ปัญญาที่ถูกพัฒนาอย่างแก่กล้าขึ้นเรื่อยๆ จะนำไปให้เราที่มีจิตใจที่มีสมรรถภาพสงบ ตั้งมั่น และควรแก่การงานอย่างสืบเนื่อง จิตใจที่เป็นสมาธิ จะเกิดผลให้การประพฤติปฏิบัติทางกาย วาจาเป็นไปอย่างสุจริต ไม่ก่อให้เกิดความมุ่งร้าย เบียดเบียนกัน ทั้งในระหว่างมนุษย์ด้วยกันและต่อสภาพแวดล้อม ดังนั้นคนในสังคมจึงอยู่ร่วมกันอย่างสงบแท้จริง (สิริโสภา ศุภกุล, 2550 : 15)

1.3.4 หลักธรรมที่สนับสนุนสัมมาอาชีวะ

หลักปฏิบัติของสัมมาอาชีวะ มุ่งมั่นที่ประสานต่อเนื่องกันตลอดทั้งด้านจิตใจภายใน และความประพฤติทางกายวาจาใจภายนอก ถือว่าจิตใจเป็นจุดเริ่มต้นในการกระทำต่างๆ เป็นไปด้วยความจริงใจ ไม่หลอกลวงตนเองและผู้อื่น เป็นการกำหนดหนทางปัญหาไม่ให้เกิดปัญหาในด้านความประพฤติของคนในสังคม ความรับผิดชอบขั้นพื้นฐานคือ ความรับผิดชอบ ต่อตนเองในการที่จะไม่คิดชั่วเบียดเบียนล่วงละเมิดคนอื่น เป็นความบริสุทธิ์เบื้องต้นในจิตใจ ตนเอง และความรับผิดชอบนั้น ขยายกว้างเป็นการอารักรักษาและเสริมสร้างคุณธรรมความ เจริญก้าวหน้าของตนด้วย การขนขวายทำความดี บำเพ็ญประโยชน์ต่อคนอื่นๆ องค์ธรรมต่างๆ เป็นหลักกลางๆ ที่ทุกคนน้อมนำมาปฏิบัติได้ไม่จำกัดด้วยฐานะ กาลสมัย ท้องถิ่น สิ่งแวดล้อม เช่นการดำเนินชีวิตด้วยทางสายกลาง ที่ปรากฏในมรรคมงคล 8 ซึ่งหลักธรรมสนับสนุน สัมมาอาชีวะนั้นคือ สุจริต 3 สันโดษ 3 อิทธิบาท 4 สังคหวัตถุ 4 หลักความสุขของคฤหัสถ์ 4 หลักศีล 5 ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

สังเคราะห์ผลการศึกษาโดยภาพรวมเป็นแผนภาพหรือตารางเชิงเปรียบเทียบ

สังเคราะห์ผลการศึกษา	เชิงเปรียบเทียบ
1. การมี สัมมาวาจา คือ การเจรจาชอบ	1. การใช้ วจีสุจริตเป็นความประพฤติชอบ ทางวาจา ในระดับโลกียะ คืออุปนิสัยดีงาม ทางวาจาของคนทั่วไป
2. การมี สัมมากัมมันตะ คือ การงานชอบ	2. การใช้ กายสุจริต เป็นความประพฤติชอบ ด้วยกาย ในระดับโลกียะ คืออุปนิสัยดีงาม ทางวาจาของคนทั่วไป
3. การมี สัมมาอาชีวะ คือ การเลี้ยงชีพชอบ	3. การเว้นจากมิถิฉาชีพ ประกอบสัมมา อาชีพและมีความขยันหมั่นเพียร ในการ ประกอบอาชีพสุจริต

สรุป

สรุปได้ว่า หลักสัมมาอาชีวะ ในพระพุทธศาสนาครอบคลุมหลักศีลธรรม ในความ ประพฤติทางกาย วาจาและใจ ในการทำงาน ในการประกอบอาชีพให้ได้มาซึ่งทรัพย์โดยสุจริต ไม่เบียดเบียน ไม่ทุจริต ไม่คดโกง ไม่คอร์รัปชัน การหามาได้ซึ่งทรัพย์นั้น ยังเป็นการพัฒนา

ธรรมชาติจิต และปัญญา นอกเหนือไปจากการตอบสนอง การหาทรัพย์เพื่อให้ได้รับปัจจัย 4 การทำงานอย่างมีคุณภาพจิตและปัญญา นอกเหนือไปจากการตอบสนองการหาทรัพย์อย่างเกิดประโยชน์สูงสุด โดยมีหลักธรรมที่เป็นแนวทางในการประกอบสัมมาอาชีวะ เช่น สุจริต 3 สันโดษ 3 อธิติบาท 4 สังคหวัตถุ 3 สุขของคฤหัสถ์ 4 และศีล 5 เป็นต้น ในการประกอบสัมมาอาชีวะ หรือการประกอบอาชีพชอบ 3 ทาง คือพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงหลักคำสอนทางเศรษฐกิจขั้นสูงไว้ด้วย สอนให้เราอยู่เหนือความทะยานอยาก รู้จักเอาชนะกิเลส มองว่าสิ่งใดจำเป็นและไม่จำเป็น มองในคุณค่าแท้และคุณค่าเทียม ในพระวินัยพระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามภิกษุจับเงินหรือทอง ทรงปรับอาบัติแก่ภิกษุผู้กระทำนั้น พระองค์ทรงอนุญาตสิ่งที่จำเป็นสำหรับภิกษุไว้ 4 ประการ เรียกว่า ปัจจัย 4 คือผ้านุ่งห่ม (จีวร) อาหาร (บิณฑบาตร) ที่อยู่อาศัย (เสนาสนะ) และยาแก้เจ็บไข้ (คิลานเภสัช) ไม่มีผ้าเนื้อดีสำหรับทำจีวรใช้ ก็เก็บผ้าที่เขาทิ้งแล้วขึ้นเล็กขึ้นน้อยมาประติดประต่อใช้ ยารักษาโรคไม่มีดี เพียงยาอดด้วยมุดเนาก็ใช้ได้ ไม่ให้ใช้สิ่งของที่ทำด้วยเงินทอง แว่ววาวสวยงามเกินไป ไม่ให้ขอของใครโดยที่เขาไม่อนุญาต ไม่ให้สะสมอาหาร เป็นการสอนให้รู้ว่า สิ่งใดจำเป็นและไม่จำเป็น สิ่งใดเป็นกิเลสความทะยานอยากความทะยานอยากเป็นเหตุให้เกิดทุกข์ การดับความทะยานอยากได้ก็เป็นการดับทุกข์ได้

เอกสารอ้างอิง

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2548). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (ซีดี-รอม) กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2548.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2554). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ 16 กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2554.
- _____. (2543). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2543.
- _____. (2553). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 19. นนทบุรี: เอสอาร์พรินติ้ง แมสโปรดักส์, 2553.
- _____. (2545). พุทธธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 20. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก จำกัด 2545.

- พระเทพเวที (ป.อ. ปยุตโต). (2516). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2516.
- พระศรีคัมภีรญาณ. (2554). “การศึกษาวิเคราะห์หลักจริยศาสตร์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา”, รายงานการวิจัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2554.
- พระธานี เขมธมโม, (จำปา). (2550). “ศึกษาสัมมาอาชีวะในพระพุทธศาสนา” ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2550.
- วศิน อินทสระ. (2540). หลักคำสอนสำคัญในพระพุทธศาสนา. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2540.
- วิระดา แก่นกระโทก. (2555). “ศึกษาวิเคราะห์การบรรลุธรรมของกลุ่มบุคคลหลากหลายอาชีพในพระพุทธศาสนาเถรวาท” วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2555.
- สิริโสภา ศุภกุล. (2558). “ศึกษาวิเคราะห์หลักสัมมาอาชีวะที่ส่งเสริมจริยธรรมการค้าในประเทศไทย”, ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2558.

การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนตามหลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ 4*

A DEVELOPMENTMENT OF COMMUNAL ECONOMY IN ACCORDANCE WITH THE PRINCIPLES OF DHTTHADAMMIKATTHA 4

พระมหาเจนณภ ปภาโส¹, สมเดช นามเกต², และ บุญส่ง สิ้นธูนอก³

Phramaha Janepop Paphaso ¹, Somdet Namket ², and Boonsong Sinthunok³

¹⁻³มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย, ประเทศไทย

¹⁻³Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nongkhai Campus, Thailand

Corresponding author E-mail: jenpop2555@gmail.com

บทคัดย่อ

การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนตามหลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ 4 เป็นหลักธรรมในพุทธศาสนา คือ ประโยชน์ในปัจจุบัน 4 อย่าง หมายถึง 1) อุฏฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความหมั่น 2) อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษาโภคทรัพย์ 3) กัลยาณมิตร คบคนดี ไม่คบคนชั่ว และ 4) สมชีวิตา อยู่อย่างพอเพียง รู้ทางเจริญทรัพย์และทางเสื่อมแห่งโภคทรัพย์ สภาพปัญหาการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย ประชาชนในพื้นที่ประกอบอาชีพปลูกพืชไร่ และประมงน้ำจืด ปัญหาคือไม่สามารถกำหนดราคาผลผลิตได้เอง แนวทางการใช้หลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ 4 ในการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนอำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย พบว่าประชาชนมีการดำเนินชีวิตตามหลักธรรม คือ 1) ด้านอุฏฐานสัมปทา ประชาชนดำเนินชีวิตด้วยความขยัน และมีรูปแบบในการดำเนินชีวิตที่เป็นระเบียบ มีปัญหาในการจัดการปัญหา 2) ด้านอารักขสัมปทา ประชาชนในพื้นที่ส่วนมากรู้จักการรักษาทรัพย์ที่หามาได้ด้วยการรู้จักคุณค่าของสิ่งของข้าวของต่างๆ รู้ 3) ด้านกัลยาณมิตร ประชาชนส่วนมากมีความเข้าใจการคบคนดี ไม่คบคนชั่ว เป็นคนมีศรัทธา ศีล จาคะ ปัญญา และ 4) ด้านสมชีวิตา มีการอยู่อย่างพอเพียง รู้ทางเจริญทรัพย์และทางเสื่อมแห่งโภคทรัพย์ทั้งหลาย หลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาไว้ดังนี้ทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์

คำสำคัญ: การพัฒนา, เศรษฐกิจชุมชน, ทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ 4

* Received 15 February 2023; Revised 27 February 2023; Accepted 28 February 2023

Abstracts

A development of communal economy in accordance with the principles of *Ditthadhammikattha* 4 is the Buddhist principles, that is, the four present benefits meaning 1) *Uttānasampadā* to be endowed with diligence 2) *Ārakhasampadā* to be endowed with achievement of protection 3) *Kalyānamittā* to be associated with good companies not to be associated with bad companies and 4) *Samajīvitā* to be balanced livelihood to know the way of increasing the property and to know the way of ruining the property. The state of problems in development of the communal economic of Srichiangmai District, Nongkhai Province is that people in this area perform their duties such as farm crops and fresh fishery crops. These problems do not determine the productive prices by themselves. The way to apply the principle of *Ditthadhammikattha* 4 in developing the communal economic in Srichiangmai District, Nongkhai Province is found that people earn their lives with the principles of Dhamma, that is, 1) *Uttānasampadā* people earn their living with energy and procedure in lifestyles systematically and to be endowed with wisdom to solve the problems 2) *Ārakhasampadā* : the majority of people in that area knows how to protect the properties as collected and knows the values of all things 3) *Kalyānamittā* : the majority of people understands in association with good companies and not to be associated with bad companies and to be endowed with faith, precepts and wisdom and 4) *Samajīvitā* in the aspect of *Samajīvitā* : to be endowed with sufficient living and to know the way of progress and way of decreasing of all assets. The principle of *Ditthadhammikattha* appears in Buddhism as follows: this *Ditthadhammikattha* means Dhamma proceeds for the present benefits. It means the benefits should be received from doing those activities, it may be money, materials, reputation, honor.

Keywords: Development, Communal economy, *Ditthadhammikattha* 4.

บทนำ

ปัจจุบันประเทศไทยเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ ที่เราอาศัยอยู่นี้มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาทุกวินาที แนวคิดในการพัฒนาอะไรต่างๆ ถึงตอนนี้ก็ต้องมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ เราอยู่ในโลกยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงในแนวคิดด้วย เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงในแนวคิดแล้ว การปฏิบัติในเชิงของการสร้างสรรค์ความเจริญที่เรียกว่าพัฒนา ก็จะต้องเปลี่ยนไปฉะนั้นจึงได้ยีนคำใหม่ ๆ ซึ่งขยายจากความคิดเดิม หรือเปลี่ยนแปลงไปเลยเป็นจำนวนมาก (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2561)

ประเทศไทยนั้นมีความเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็วทางด้านวัตถุ แต่เกิดความเสื่อมทางด้านจิตใจ ค่านิยม และสังคม คนไทยประพฤติปฏิบัติที่แสดงถึงความเสื่อมทางด้านจิตใจอย่างเห็นได้ชัดหลายประการ เช่น นิยมวัตถุ นิยมความหรูหราฟุ่มเฟือย ยกย่องคนรวยโดยไม่คำนึงว่า จะร่ำรวยมาได้โดยวิธีใด เกิดการแข่งขันเอาแต่เปรียบไม่คำนึงถึงคุณธรรม จริยธรรม การเบียดเบียน การเอาแต่เปรียบนี้ นอกจากจะเบียดเบียนกันเองแล้วยังเบียดเบียนรุกรานธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอีกด้วย ที่ดิน ป่า แม่น้ำ สภาพธรรมชาติ ถูกรุกรานยึดครอง ถูกทำลาย สภาพคนจนอยู่ในสลัมท่ามกลางตึกสูงอันหรูหราใหญ่โต สภาพความยากจนแร้นแค้นของคนในชนบท ความเหลื่อมล้ำทางสังคมระหว่างคนรวยและคนจนมีมากยิ่งขึ้น คนรวยมีเพียงจำนวนเล็กน้อย แต่เป็นเจ้าของทรัพย์สินสมบัติมากมาย ทำให้คนจนส่วนใหญ่ที่จนอยู่แล้วยังคงจนลงไปอีก ความเจริญกระจุกตัวอยู่ในสังคมเมืองไม่ได้กระจายออกไป ทำให้คนชนบทอพยพเข้าสู่เมืองหลวงเกิดปัญหาตามมาทั้งในชนบทและในเมือง สภาพเสื่อมโทรมทางสังคมอันเกิดจากความเสื่อมทางจิตใจมีมากยิ่งขึ้น จะเห็นได้จากปัญหายาเสพติด โสเภณี โรคเอดส์ และปัญหาอื่นๆ รวมถึงการละเลยด้านศาสนา และประเพณีเป็นต้น (ไพโรธ เลิศพิริยกุลมล ผู้ช่วยศาสตราจารย์, 2539)

ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมประชานิยมประชานิยมที่ถือเงินเป็นสรณะมากกว่าธรรมะ ผลของการปกครองที่แปลกหน้าและเศรษฐกิจที่ถือเงินเป็นสรณะ ได้ก่อปัญหาความสับสนในทางจริยธรรม แม้ในเรื่องความดีความชั่ว เมื่อสังคมถือเงินและอาจเป็นความดี (พระมหาสมทรง สิรินธโร และคณะ, 2525) จะเห็นว่าปัญหาที่เกิดขึ้นจากการที่มนุษย์เรานั้นขาดหลักธรรมในการดำเนินชีวิตนั้นส่งผลมากมายทั้งต่อการดำเนินชีวิต คุณภาพชีวิต และระบบเศรษฐกิจเป็นวงกว้างอันเป็นการส่งผลให้เกิดปัญหาที่มีความซับซ้อนยากต่อการแก้ปัญหาเป็นอย่างมาก

ปัจจุบันภาครัฐได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม โดยมุ่งให้คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมมุ่งให้เกิดการมีส่วนร่วมในทุกชั้นตอน ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการวางแผน และการแก้ไขปัญหาของชุมชน ตลอดจนการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล กระจายอำนาจการบริหารงานพัฒนาสู่ท้องถิ่นเพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง ภายใต้การสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่รัฐ และการสนับสนุนความรู้ให้แก่ประชาชน เพื่อเพิ่มศักยภาพของประชาชนให้สามารถแก้ไขปัญหาของชุมชน เป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งของประชาชนให้มีบทบาทในการพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2549) การบริหารจัดการงานชุมชนที่ดีนั้นสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีต่อการพัฒนาชุมชนได้ ซึ่งในการจะบริหารองค์การต่างๆ หรือแม้กระทั่งวัดให้ได้ดั่งนั้น ในปัจจุบันมีเพียงแต่ความรู้ความสามารถอย่างเดียวคงไม่เพียงพอ เพราะในสถานการณ์ปัจจุบันบ้านเมืองกำลังเรียกร้องหาคุณธรรมจากผู้ใหญ่ผู้บริหาร ผู้ปกครององค์การต่างๆ หลักพรหมวิหารธรรม จึงเป็นหลักธรรมที่ควรจะมีประจำใจให้เป็นคุณธรรมของ ผู้ใหญ่ ผู้นำ หัวหน้างานที่ปกครองพนักงาน เจ้าหน้าที่ หมู่คณะ ที่ต้องประพฤติอย่างถูกต้องสามารถกำกับพฤติกรรมคนในองค์การ ในสังคม ให้เป็นไปโดยชอบธรรม ถูกต้องทำนองครองธรรมสม่ำเสมอ (คณะนิติบัญญัติ จันทรบุตร, 2558) ประชาชนส่วนมากประกอบอาชีพทางการเกษตรมีการปลูกข้าว ปลูกมะเขือเทศ ยาสูบ และพืชทางเศรษฐกิจอีกหลายอย่าง และในพื้นที่ดังกล่าวเป็นเขตแดนระหว่างประเทศไทยกับประเทศลาวโดยมีแม่น้ำโขงเป็นเขตแดน ประชาชนส่วนหนึ่งประกอบอาชีพการประมงน้ำจืด โดยเลี้ยงประกระชัง เป็นต้น ในช่วงฤดูร้อนก็จะเป็นสถานที่ท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดีเพราะแม่น้ำโขงลดระดับลงทำให้เห็นหาดทรายที่ขาวสวย ก็จะเป็นสิ่งหนึ่งที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้ผู้คนทั้งประเทศนั้นเดินทางมาเที่ยวพักผ่อนสองอย่างคือ การท่องเที่ยวหาดทรายเพื่อเล่นน้ำ และการท่องเที่ยววัดท่องเที่ยวใน ได้เป็นอย่างดี โดยวัดที่มีชื่อเสียงในอำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย ก็มีอยู่หลายวัด เช่น วัดอรุณบรรพต (พระสุธรรมเจดีย์) วัดหินหมากเป้ง เป็นต้น ซึ่งทั้งสองวัดนี้ เป็นวัดท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงในระดับประเทศ เพราะจังหวัดหนองคายเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีการท่องเที่ยวด้านพระพุทธศาสนาอีกจังหวัด เพราะเป็นจังหวัดที่มีวัดมากที่สุด

ดังนั้น จึงสนใจที่จะศึกษาสภาพปัญหา อุปสรรค ภาวะปัจจุบันในด้านต่างๆ เพื่อที่จะเป็นการบูรณาการ หรือการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน ตามหลักทฤษฎีภูมิคุ้มกัน 4 ในการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน เพื่อการพัฒนา การบริหารจัดการชุมชนของเจ้า

อาวาส เพราะจากข้อมูลข้างต้นทำให้เห็นว่าเป็นพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์กันหลายด้านโดยพระสงฆ์ในระดับเจ้าอาวาสในฐานะเป็นผู้นำด้านจิตใจต่อการสร้างความสามัคคีให้กับประชาชนในพื้นที่ให้ดำเนินชีวิตที่มีการประกอบอาชีพที่มีความหลากหลาย เช่น อาชีพเกษตรกรรม อาชีพการบริการด้านต่างๆ เป็นต้น ให้อยู่ร่วมกันในสภาวะทางสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง โดยการใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ หลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ 4 ที่ประกอบด้วย 1. อุฏฐานสัมปทา หมายถึง ความถึงพร้อมด้วยความหมั่น 2. อารักขสัมปทา หมายถึง ความถึงพร้อมด้วยการรักษา 3. กัลยาณมิตตตา หมายถึง ความถึงพร้อมด้วยการมีมิตรดี และ 4. สมชีวิตา หมายถึง ความถึงพร้อมด้วยการเลี้ยงชีวิตที่ดี เป็นเกณฑ์ในการประยุกต์ให้เกิดการสร้างการอยู่ร่วมกันภายในชุมชน การต้อนรับนักท่องเที่ยวจากทั่วทุกมุมประเทศ และระดับโลกให้ได้รับการบริการที่ประทับใจเพื่อมีการบอกต่อ ให้เกิดการพัฒนาด้านของสังคม ด้านประชาชน ได้อย่างมีคุณธรรมและจริยธรรมทางสังคมอย่างยั่งยืน

1. หลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ 4 ในพระพุทธศาสนา

สรุปได้ว่า เนื้อหาหลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาไว้ดังนี้ ทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ แปลว่า ธรรมที่เป็นไปเพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์ในปัจจุบัน หมายถึง ประโยชน์อันพึงได้รับจากการประกอบกิจการหรือมีอาชีพที่สุจริตถูกต้องทั้งทางกฎหมายและศีลธรรม ผลประโยชน์ที่ได้จากการประกอบกิจนั้น เป็นผลที่ได้ทันตาเห็นไม่ต้องรอถึงภายภาคหน้า ผลประโยชน์ที่ได้รับจากการประกอบกิจ อาจจะเป็นเงิน สิ่งของ ชื่อเสียง เกียรติยศ การยกย่องสรรเสริญ หรือกล่าวอย่างง่ายๆ ว่าเป็นผลประโยชน์อาจเป็นวัตถุหรือผลตอบแทนทางด้านจิตใจก็ได้ อาจเป็นสิ่งที่บุคคลทุกๆ ไปปรารถนา การที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งจะได้มาซึ่งประโยชน์นั้น จะต้องแสวงหาอย่างมีหลักการและมีแผนการ ซึ่งหลักการและแผนการนี้ เรียกว่า ธรรมที่เป็นไปเพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์ในปัจจุบัน อันมีอยู่ 4 ประการ คือ (1) ความขยันหมั่นเพียร (2) การรู้จักรักษาทรัพย์และประหยัด (3) คบคนดีเป็นมิตร และ (4) เลี้ยงชีพตามสมควร แก่กำลังทรัพย์ที่หามาได้ จากความหมายของ ทฤษฎีธัมมิกัตถะสังวัตตนิกรม 4 ทั้งข้อนี้ เป็นหลักธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ในปัจจุบัน, และหลักธรรมอันอำนวยการประโยชน์สุขขั้นต้น คือ

1. อุฏฐานสัมปทา (ถึงพร้อมด้วยความหมั่น) คือ ขยันหมั่นเพียรในการปฏิบัติหน้าที่ การงาน ประกอบอาชีพอันสุจริต มีความชำนาญ รู้จักใช้ปัญญาสอดส่อง ตรวจสอบตรา หอบุญวิธี สามารถจัดดำเนินการให้ได้ผลดี

2. อารักขสัมปทา (ถึงพร้อมด้วยการรักษา) คือ รู้จักคุ้มครองเก็บรักษาโภคทรัพย์ และผลงานอันตนได้ทำไว้ด้วยความขยันหมั่นเพียร โดยชอบธรรม ด้วยกำลังงานของตน ไม่ให้เป็นอันตรายหรือเสื่อมเสีย

3. กัลยาณมิตตตา (คบคนดีเป็นมิตร) คือ รู้จักกำหนดบุคคลในถิ่นที่อาศัย เลือกเสวนาสำเนียงศึกษาเยี่ยงอย่างท่านผู้ทรงคุณมีศรัทธา ศีล จาคะ ปัญญา

4. สมชีวิตา (มีความเป็นอยู่เหมาะสม) คือ รู้จักกำหนดรายได้และรายจ่ายเลี้ยงชีวิต แต่พอดี มิให้ฝืดเคืองหรือฟุ่มเฟือย ให้รายได้เหนือรายจ่าย มีประหยัดเก็บไว้ หลักความสำคัญของการปฏิบัติเพื่อให้สำเร็จประโยชน์ต่อตนเอง

ปัจจุบันตามหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์นั้น พระธรรมปิฎกได้กล่าวไว้ในหนังสือธรรมานุชีวิตว่า “คนที่จะเรียกได้ว่ารู้จักหา รู้จักใช้ทรัพย์ หรือหาเงินเป็น ใช้เงินเป็น เป็นคนที่ทำมาหากินที่ดี ตั้งตัวสร้างหลักฐานได้ และใช้ทรัพย์สมบัติให้เป็นประโยชน์ เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่ทางเศรษฐกิจอย่างถูกต้อง ก็เพราะปฏิบัติตามหลักธรรม ต่อไปนี้” ความสำคัญของทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ 4 อย่างนี้มีประโยชน์ มากมายหลายประการแก่ผู้ประพฤติปฏิบัติตนตามรวมทั้งส่งผลดีไปถึงสังคมด้วย คือ (1) ทำให้บุคคลสามารถสร้างหลักฐานได้อย่างมั่นคง (2) ทำให้เป็นคนที่มีเกียรติ มีชื่อเสียง มีคนเชื่อถือฟังนับถือ (3) เป็นทางเสริมสร้างสัมพันธไมตรี (4) ทำให้มีโอกาสได้บำเพ็ญประโยชน์แก่ส่วนรวม (5) เป็นแบบอย่างที่ดีให้บุคคลอื่นได้ปฏิบัติตามทั้งในด้านการงานและการดำรงชีวิต และ (6) สร้างความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจให้แก่ชาติทางอ้อม และช่วยลดปัญหาสังคมได้

2. สภาพปัญหาการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

สภาพเศรษฐกิจชุมชนมีสภาพที่ดีเพราะมีความหลากหลายทางผลผลิตทางการเกษตรซึ่งเป็นผลผลิตหลักๆ คือมะเขือเทศที่มีโรงงานมะเขือเทศจัดตั้งอยู่ในพื้นที่ทำให้ประชาชนในพื้นที่นั้นได้ผลิتمะเขือเทศที่มีจำนวนมากๆ และมีความเพียงพอและมีความต้องการของทางโรงงานและทางการตลาดนอกจากจำหน่ายในพื้นที่และมีการจำหน่ายในพื้นที่จังหวัดใกล้เคียงเช่นจังหวัดอุดรธานีจังหวัดหนองบัวลำภูและจังหวัดบึงกาฬเป็นต้นซึ่งผลผลิตในอำเภอศรีเชียงใหม่นอกจากมะเขือเทศแล้วยังมีผลผลิตที่มีความหลากหลายเช่นสับปะรดที่มีหลากหลายสายพันธุ์การปลูกปาล์มน้ำมันการปลูกยางพาราการปลูกไม้ดอกไม้ประดับการปลูกพืชผักสวนครัวและการปลูกข้าวส่วนการเลี้ยงสัตว์เพื่อที่จะเป็นอาหารก็จะประกอบไปด้วยสิ่งที่มีชื่อเสียงที่สุดในระดับประเทศก็จะเป็นการเลี้ยงโคควากวซึ่งเป็นที่ต้องการของทั้งประเทศไทยและการประมงน้ำจืดที่มีประชาชนกลุ่มหนึ่งได้ร่วมกันเลี้ยงปลากระชังที่จะทำให้เพียงพอต่อ

ความต้องการของประชาชนทั้งในจังหวัดเลยจังหวัดหนองคายจังหวัดบึงกาฬจังหวัดอุดรธานี และจังหวัดหนองบัวลำภูการเลี้ยงปลากะชังของชุมชนก็ถือว่าเป็นสิ่งที่สามารถเพิ่มรายได้เพิ่มผลผลิตทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนได้อีกช่องทางหนึ่งเพราะบริบทของพื้นที่อำเภอศรีเชียงใหม่ นั้นมีทั้งพื้นที่ที่เป็นภูเขาที่ราบลุ่มและติดสายแม่น้ำโขงซึ่งเป็นสายแม่น้ำหลักที่เป็นสายแม่น้ำหล่อเลี้ยงทำให้ประชาชนในพื้นที่นั้นได้รับความอุดมสมบูรณ์ตลอดลุ่มน้ำการกระจายแหล่งน้ำให้ทั่วถึงอำเภอเป็นหน้าที่ของหน่วยงานของภาครัฐและก็มีความเพียงพอต่อความต้องการของประชาชนส่วนปัญหาในเรื่องของการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนจะเป็นปัญหาในเรื่องของการที่ประชาชนเมื่อมีผลผลิตทางการเกษตรจำนวนมากๆ และมีการรวมกลุ่มกันเพื่อที่จะผลิตสินค้าทางการเกษตรเช่นสับปะรดยางพาราปาล์มน้ำมันการเลี้ยงปลากะชังน้ำจืดแต่ประชาชนไม่สามารถที่จะกำหนดราคาผลผลิตทางการเกษตรในเองขึ้นอยู่กับพ่อค้าคนกลางเป็นผู้กำหนดราคาสินค้าให้กับทางประชาชนทำให้ประชาชนมีต้นทุนการผลิตสินค้าทางการเกษตรและการประมงที่ค่อนข้างสูงและได้กำไรน้อยจึงเกิดปัญหาขึ้นว่าถ้ามีหน่วยงานที่มาควบคุมกำกับราคาทำการวิจัยเรื่องต้นทุนการผลิตและให้ค่ากองทุนของการผลิตต่อสินค้าทางการเกษตรแต่ละอย่างของประชาชนเช่นสับปะรดหรืออื่นๆ อีกมากมายก็จะทำให้ประชาชนมีกำไรมากกว่าเดิมเพื่อที่จะได้นำกำไรนั้นมาลงทุนต่อเป็นเงินเก็บและพัฒนาคุณภาพชีวิตของครอบครัวให้ดำเนินชีวิตต่อไปได้ดีมากยิ่งขึ้นอีกประเด็น เป็นกลุ่มของชุมชนที่รวมกลุ่มกันนำผลผลิตทางการเกษตรของชุมชนเพื่อมาแปรรูปเป็นสินค้าแปรรูปทางการเกษตรที่เป็นสินค้าเฉพาะอำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคายก็มีปัญหาในเรื่องของการผลิตและต้องผ่านพ่อค้าคนกลางประชา ไม่มีความรู้ ไม่มีความเข้าใจเท่าที่ควรในเรื่องของการตลาดและการขายที่จะเป็นการจัดจำหน่ายให้ถึงกลุ่มผู้บริโภคเท่าที่ควรมีก็ไม่มากทำให้ต้องไปอาศัยพ่อค้าคนกลางการผลิตสินค้าแปรรูปทางการเกษตรในพื้นที่ปัจจุบันจำเป็นต้องรับออเดอร์จากพ่อค้าคนกลางเพื่อผลิตและส่งให้พ่อค้าคนกลางในจำนวนราคาที่พ่อค้าคนกลางเป็นคนกำหนดและได้ตกลงกันเองภายในกลุ่มเพื่อที่จะทำให้ผู้ที่อยู่บ้านลำพังหรือผู้ที่ไม่ได้ประกอบอาชีพอะไรได้มีกิจกรรมได้มีงานทำเพื่อสร้างรายได้มาจุนเจือและดูแลครอบครัวได้เป็นอย่างดีหน่วยงานภาครัฐควรที่จะเห็นความสำคัญการเข้าถึงข้อมูลการเข้าถึงเทคโนโลยีที่สามารถพัฒนาวิธีการขายหรือช่องทางการขายให้ประชาชนมีองค์ความรู้ได้พัฒนาสินค้าให้มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้นในงานที่อยู่ในพื้นที่ต้องให้ความสนใจในเรื่องนี้ก็คือตอบจบที่ดูแลในเรื่องของคุณภาพชีวิตและตอบสนองความต้องการของประชาชนมากยิ่งขึ้นด้วยการให้ข้อมูลข่าวสารหรือสร้างแหล่งเรียนรู้ของชุมชนเพื่อที่จะเป็นการประหยัด

ต้นทุนให้ประชาชนเข้ามาเรียนรู้เพื่อที่จะนำไปต่อยอดทางธุรกิจของพื้นที่ได้เพราะพื้นที่อำเภอศรีเชียงใหม่เป็นพื้นที่ที่มีวัตถุดิบทางการเกษตรหรือมีทรัพยากรทางการเกษตรที่มีความหลากหลายและเพียงพอต่อการดูแลตลอดทั้งภาคอีสานจึงมีความจำเป็นถ้าประชาชนส่วนมากของในพื้นที่มีความรู้ความเข้าใจที่ดีขึ้นแน่นอนว่าคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่จะต้องได้รับการพัฒนาและการดูแลที่ดีและสามารถตอบสนองความต้องการของหน่วยงานตอบสนองความต้องการของครอบครัวได้เป็นอย่างดีเพื่อที่จะทำให้การพัฒนาสภาพเศรษฐกิจชุมชนควบคู่ไปกับการพัฒนาประเทศให้เกิดคุณภาพชีวิตของคนที่ดีและคุณภาพของประเทศในพื้นที่และพัฒนาองค์กรการปกครองท้องถิ่นให้มีบทบาทและมีมาตรฐานมากยิ่งขึ้น

3. แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนตามหลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ 4

ในการใช้หลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ 4 ในการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน ทำให้ทราบว่าประชาชนในพื้นที่ไม่มีความรู้ในเรื่องของหลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ 4 ทางพระพุทธศาสนาที่เป็นเรื่องราวลักษณะของเชิงวิชาการแต่ก็มีบางกลุ่มที่มีความเข้าใจคือกลุ่มที่เข้ามาศึกษาและปฏิบัติธรรมในวัดปฏิบัติของพื้นที่ที่เป็นวัดปฏิบัติที่มีชื่อเสียงอยู่หลายแห่งแต่ประชาชนที่เป็นเกษตรกรที่เป็นหัวใจหลักของการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนไม่มีความรู้ไม่มีความเข้าใจในหลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ 4 พระพุทธศาสนาแต่การกระทำของประชาชนในพื้นที่ที่มีความสอดคล้องและสอดคล้องกับหลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ 4 ทางพระพุทธศาสนาทั้งสิ้นประชาชนในพื้นที่รู้เพียงแค่ว่าการรักษาศีล 5 การให้ทาน การปฏิบัติธรรม เท่านั้น นี่คือการเบื้องต้นของประชาชนในพื้นที่ ผู้วิจัยจึงได้ศึกษารวบรวมจากการสัมภาษณ์ประชาชนในประเด็นที่มีความสัมพันธ์กับหลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ 4 เพื่อที่จะทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจว่าการดำเนินชีวิตของประชาชนนั้นมีหลักธรรมในการดำเนินชีวิตอย่างไรและแต่ละข้อนั้นประชาชนมีมากน้อยเพียงใดเพื่อที่จะทำให้มองเห็นภาพการประยุกต์ปรับใช้หลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ 4 เพื่อการดำเนินชีวิตให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนในชุมชนเมืองและต่อไป

อุฏฐานสัมปทา คือ ถึงพร้อมด้วยความหมั่น เช่นขยันหมั่นเพียร เลี้ยงชีพด้วยการหมั่นประกอบกิจการ เป็นผู้ขยันไม่เกียจคร้านในการทำงานนั้น ประกอบด้วยปัญญาเครื่องสอดส่อง อันเป็นอุบายในการทำงานนั้น ให้สามารถทำได้สำเร็จ จากการสัมภาษณ์ประชาชนในพื้นที่ที่มีความขยันหมั่นเพียรเพราะต้องขยันเพื่อที่จะทำให้ได้ผลผลิตที่ดีการเอาใจใส่การดูแลผลผลิตหรือวิถีกระบวนการต่างๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งผลผลิตที่ดีจำเป็นต้องมีระเบียบวินัยในตนเองเพื่อที่จะทำให้ได้ผลผลิตตามที่ต้องการอยู่เป็นประจำการฝึกอบรมเป็นการฝึกอบรมตั้งแต่

จากรุ่นสู่รุ่นจากบรรพบุรุษสู่รุ่นลูกเพื่อที่จะทำให้เป็นตัวอย่างให้เห็นวันไหนที่ไม่ขยันก็จะมีกิน ซึ่งเป็นสิ่งที่ได้จากการสัมภาษณ์และวิเคราะห์และส่วนมากการที่ประชาชนส่วนมากที่เป็นกลุ่มเกษตรกรมีความขยันอยู่เป็นนิสัยหรือเป็นทุนเดิมของตนเองอยู่เป็นประจำโดยที่หนักเอาเบาารู้จักการพักผ่อนอยู่เป็นประจำอยู่แล้ว

อารักขสัมปทา คือความถึงพร้อมด้วยการรักษาโภคทรัพย์ ที่หามาได้ด้วย ความขยันหมั่นเพียร โดยชอบธรรม เขารักษาคุ้มครองโภคทรัพย์เหล่านั้นไว้ได้พร้อมมูล ไม่ให้ถูกลักหรือทำลายไปโดยภัยต่างๆ จากการศึกษาพบว่าประชาชนส่วนมากไม่ได้มีความยึดหยุ่นทนที่จะหาเงินหาทองที่ให้รำรวยมั่งคั่งเป็นเศรษฐีมหาเศรษฐีแต่ประชาชนหาเงินหาทองหาทรัพย์สินหาทรัพย์ที่หามาได้ด้วยน้ำพักน้ำแรงความรู้ความสามารถเท่าที่มีโดยแต่ละคนนั้นมีความรู้ความชำนาญความเชี่ยวชาญที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับแต่ละคนไม่เหมือนกันการที่ประชาชนมีทรัพย์สินเงินทองเพื่อที่จะสร้างคุณภาพชีวิตของครอบครัวทำให้เราเข้าใจการบริหารจัดการเงินของครอบครัวนั้นมีความแตกต่างกันส่วนมากจะเน้นในสิ่งที่รู้คุณค่าของสิ่งที่หามาได้ว่าอะไรคือสิ่งที่มีความจำเป็นในการดำเนินและใช้ชีวิตอะไรคือความอยากเพียงชั่วคราวชั่วคราวจากการสัมภาษณ์ยังได้รู้ถึงว่าสิ่งที่มีความจำเป็นในชีวิตคือสิ่งที่ขาดไม่ได้ถ้าขาดไปแล้วจะดำเนินชีวิตไปด้วยความลำบากและก็ยุ่งยากส่วนความอยากเป็นสิ่งที่อยากได้ไม่มีก็ได้มีก็ได้เท่ากับว่าประชาชนนั้นมีความรู้ความเข้าใจในการใช้ชีวิตและรู้จักการใช้จ่ายทรัพย์ที่หามาได้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดเหมาะกับการใช้ชีวิตของตนเองและดูแลคุณภาพชีวิตของครอบครัวเพราะประชาชนที่เป็นกลุ่มเกษตรกรนั้นจึงไม่มีความรู้ในเรื่องของหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาแต่มีความรู้ความเข้าใจบทเรียนจากเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นภายในชุมชนบนโลกออนไลน์และโลกออฟไลน์ที่เป็นแบบแผนตัวอย่างของคนที่ใช้จ่ายทรัพย์ที่หามาได้โดยเปล่าประโยชน์เขาเหล่านั้นก็จะมีสุขตามมาทำให้การดำเนินชีวิตไม่มีความสุขเท่าที่ควรแต่ประชาชนที่เป็นเกษตรกรแม้จะไม่มีความรู้ในเรื่องเศรษฐศาสตร์ว่าวันหนึ่งเราควรมีรายได้เท่าไรตามคนที่มีวุฒิการศึกษาหรือเปล่าแต่ประชาชนไม่ได้สนใจและไม่ได้คิดแต่การหาทรัพย์ของประชาชนคือรักในสิ่งที่ทำก็จะทำให้ผลงานที่ออกมาผลผลิตทางการเกษตรที่ออกมาค้ำค้ำกับการลงทุนเพราะนอกจากหักค่าใช้จ่ายในเรื่องของการลงทุนเพื่อที่จะลงทุนในปีต่อไปก็จะเหลือเงินทุนเพื่อทำให้เกิดการดำเนินชีวิตตลอดระยะเวลาก่อนที่จะกลับเข้าสู่ฤดูกาลเก็บเกี่ยวก็ครั้งหนึ่งและในขณะเดียวกันก็จะมีผลเสียในตลาดในเรื่องของการนำสินค้าอุปโภคบริโภคต่างๆ กลับเข้าสู่

กระบวนการแปรรูปที่มีสินค้าทางการเกษตรที่มีความหลากหลายเพื่อที่จะให้เกิดรายได้ตลอดทั้งปีในการดูแลครอบครัวให้เกิดความสุขที่ยั่งยืนต่อไป

กัลยาณมิตร คือ การคบคนดี ไม่คบคนชั่ว อยู่อาศัยในบ้านหรือนิคมใด ย่อมดำรงตน เจริญ สันทนากับบุคคลในบ้านหรือนิคมนั้น ซึ่งเป็นผู้มีสมาจารบริสุทธฺิ ผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธา ศีล จาคะ ปัญญา จากการสัมภาษณ์ลงพื้นที่พบว่าประชาชนมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องของการคบค้าสมาคมกับเพื่อนร่วมงานกับเพื่อนร่วมทางธุรกิจกับเพื่อนร่วมทางการเกษตรก็จะมี ความเข้าใจในหลายระดับเช่นเพื่อนร่วมการเกษตรของพื้นที่ทำให้ทราบว่าหน้าที่เราควรจะเป็นหูเป็นตาให้ซึ่งกันและกันก็จะได้รับการช่วยเหลือจากเพื่อนร่วมงานทำให้เราได้เพื่อนที่ดีคอยเป็นหูเป็นตาคอยสอดส่องดูแลพื้นที่ของเราในช่วงที่เราไปทำธุระหรือกิจกรรมอย่างอื่นอยู่การคบเพื่อนที่ดีคือเพื่อนที่สร้างคุณประโยชน์ให้เราเมื่อเพื่อนที่เห็นโอกาสต่างๆ ก็จะนำโอกาสนั้นมาบอกเอามาช่วยเหลือเราและมาสอนเราเป็นการต่อยอดทางธุรกิจเป็นการพึ่งพาอาศัยเหมือนในสุภาษิตโบราณที่พูดถึงน้ำพึ่งเรือเสือพึ่งป่าการช่วยเหลือซึ่งกันและกันเกิดขึ้นจากคนใกล้ชิดคนใกล้ตัวเริ่มต้นจากการทำเป็นตัวอย่างให้คนในครอบครัวได้ดูได้เห็นเพื่อที่จะทำให้เห็นว่าหน้าที่เรามีน้ำใจต่อเพื่อนร่วมอาชีพหรือเพื่อนบ้านจะทำให้เราได้น้ำใจตอบรับกลับมาการคบเพื่อนจึงเป็นสิ่งสำคัญเพราะเพื่อนที่ไม่ดีก็จะทำให้เราเสียทรัพย์สินเสียสิ่งที่เรารักโดยง่ายเช่นการคบเพื่อนที่ติดสุรายาเมาเครื่องดื่มมีนเมาก็จะทำให้เราหมดเงินไปกับเครื่องดื่มมีนเมาเป็นประจำและบ่อยครั้งเท่าที่บอกว่าเราหาเงินมาได้ด้วยความเหน็ดเหนื่อยต้องมาเสียไปกับสิ่งที่เราไม่ได้ประโยชน์อะไรเท่าที่ควรเพื่อนหรือกัลยาณมิตรที่ดีก็จะพาเราไปเข้าวัดฟังธรรมเข้าวัดปฏิบัติธรรมเพื่อที่จะทำให้เรามีความสุขมีความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามีความเข้าใจในการใช้ชีวิตบนพื้นฐานของความสุขที่ดี

สมชีวิตา คือ การอยู่อย่างพอเพียง รู้ทางเจริญทรัพย์และทางเสื่อมแห่งโภคทรัพย์แล้วเลี้ยงชีพพอเหมาะ ไม่ให้สุรุษสุร่ายพุ่มพายนก ไม่ให้ผีเคืองนรก ด้วยคิดว่า รายได้ของเราจะต้องเหนือรายจ่าย และรายจ่ายของเราจะต้องไม่เหนือรายได้ จากการศึกษาพบว่าการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงของประชาชนที่เป็นกลุ่มเกษตรกรในพื้นที่ทำให้ทราบว่าประชาชนมีความรู้ความเข้าใจของการใช้ชีวิตอยู่บนพื้นฐานของความไม่ประมาทในการใช้ทรัพย์สินที่หามาได้เพราะรายได้ของประชาชนส่วนมากไม่มีเงินเดือนที่มีความมั่นคงในการดำเนินและใช้ชีวิตเพราะประชาชนแต่ละท่านนั้นการประกอบอาชีพที่ต้องมีรายได้ในช่วงที่ผลผลิตเพียงพอต่อความต้องการของตลาดก็จะได้เงิน 3 เดือนครั้ง 4 เดือนครั้งเป็นต้นซึ่งการใช้ชีวิตของประชาชนจำเป็นต้องใช้ชีวิตให้เกิดความคุ้มค่าบนความต้องการของวัตถุนิยมที่เห็นชัดคือประชาชนรู้ว่า

อะไรคือสิ่งที่มีคุณค่าจากการสัมภาษณ์ทำให้ทราบว่าสิ่งที่มีคุณค่าของประชาชนคือการรักษาทรัพย์สินที่หามาได้ให้เกิดความคุ้มค่ามากที่สุดคือการดูแลสุขภาพไว้เป็นอย่างดีรู้ว่าจะอะไรคือสิ่งที่จะมาทำร้ายทรัพย์สินเข้าของแล้วทำให้ถูกทางไปการใช้จ่ายทรัพย์สินก็ใช้จ่ายอยู่บนพื้นฐานสิ่งของที่มีคุณค่าต่อการดำเนินชีวิตว่าสิ่งใดคือสิ่งที่ขาดได้สิ่งใดคือสิ่งที่ขาดไม่ได้คือการรู้จักอะไรคือสิ่งที่ดีอะไรคือสิ่งที่ไม่ดีก็ถือว่าเป็นการใช้ชีวิตอยู่บนพื้นฐานของความไม่ประมาทและเป็นการใช้ชีวิตในสิ่งที่เรียกว่ารู้ความค่าของสิ่งของแต่ละอย่างและการดำเนินชีวิตที่ไม่ได้เร่งรีบแต่ต้องมีความรับผิดชอบบนพื้นฐานของชีวิตที่ไม่เร่งรีบของเกษตรกรคือไม่มีเวลาของการการทำงานที่มั่นคงและตายตัวแต่เป็นระเบียบที่ต้องมีการดูแลสุขภาพของข้าวของพืชพันธุ์การใส่ปุ๋ยการฉีดยาฆ่าแมลงและการดูแลสุขภาพทรัพยากรของตนเองต้องมีระเบียบแบบแผนหนึ่งต้องมีขั้นตอนมีความรับผิดชอบต่อความรับผิดชอบต่อจากจะรับผิดชอบต่อผลผลิตทางการเกษตรที่มีต่อผู้บริโภคแล้วความรับผิดชอบต่ออีกด้านหนึ่งของประชาชนคือการรับผิดชอบต่อครอบครัวในเรื่องการดูแลสุขภาพชีวิตให้มีความทัดเทียมเท่าเทียมกันในสังคมไม่น้อยหน้าในสังคมการสร้างความปลอดภัยคือกำลังของตนเองมีเท่าไรก็ทำเท่าที่ความสามารถทำได้ไม่ทำงานหนักเกินไปจนต้องทำให้ตนเองต้องเข้าสูโรงพยาบาลแต่เวลาทำงานหนักก็ต้องรู้จักการพักผ่อนการทานอาหารที่มีประโยชน์ต่อร่างกายเพื่อที่จะทำให้ร่างกายมีสภาวะเกิดความสมดุลและมีความแข็งแรงสามารถต้านทานสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสภาวะปัจจุบันความเข้าใจการใช้ชีวิตบนพื้นฐานของความเรียบง่ายของเกษตรกรในพื้นที่ทำให้ทราบว่าตรงกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาคือความเดินทางสายกลางเพราะการที่ประชาชนรู้หน้าที่ในแต่ละวันและทำหน้าที่ของตนเองให้ดีที่สุดในดินรนไม่พุ่มเฟียกทำให้เกิดความมั่นคงเกิดขึ้นในชีวิตคือทุกๆ ชีวิตในครอบครัวมีความสุขและความสุขที่ยั่งยืนต่อไป

จากการศึกษาตามหลักธรรมพบว่าแม้ว่าประชาชนจะไม่มีความรู้ความเข้าใจในหลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ 4 ทางพระพุทธศาสนาและกิจกรรมการกระทำและพฤติกรรมของประชาชนในพื้นที่จากการสัมภาษณ์การเข้าไปร่วมและสังเกตการณ์ทางด้านพิธีกรรมความเชื่อประเพณีและวัฒนธรรมรวมทั้งกิจกรรมที่ประชาชนนั้นทำเพื่อที่จะเป็นการสร้างสภาพเศรษฐกิจของชุมชนให้เกิดความมั่นคงและแข็งแรงการประกอบอาชีพในแต่ละด้านมีความสอดคล้องและตรงตามหลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ 4 ทางพระพุทธศาสนาทั้งสิ้นไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของความอดทนประชาชนมีความอดทนตั้งแต่กำเนิดเพราะได้ถูกปลูกฝังมาตั้งแต่บรรพบุรุษมีระเบียบวินัยในตนเองจึงเป็นกรอบอีกอย่างหนึ่งที่สร้างความอดทนและความเข้มแข็ง

อย่างชาญฉลาดเพราะไม่ได้อดทนมากเกินไปจนทำให้ร่างกายซูบผอมและเข้าโรงพยาบาลแต่ประชาชนต้องรู้จักการพักผ่อนทานอาหารที่มีประโยชน์ในขณะเดียวกันเงินทองที่ประชาชนนั้นหามาได้ก็ต้องรู้จักการแบ่งจ่ายอะไรคือเงินทุนที่ต้องลงทุนเพื่อที่จะทำให้ได้รับผลกำไรในอีก 3 เดือนหรือ 5 เดือนข้างหน้าการลงทุนของรอบปีเป็นต้นซึ่งความเข้าใจการบริหารจัดการเงินที่ดีย่อมเป็นการบริหารจัดการเพื่อที่จะให้ทรัพย์สินที่หามาได้โดยความสุจริตและชอบธรรมทำให้เกิดทรัพย์สินที่เพิ่มขึ้นเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตพัฒนาคุณภาพของครอบครัวให้มีความทัดเทียมให้มีความเท่าเทียมกับสังคมและชุมชนความต้องการความอยากได้ก็ต้องรู้จักการคบเพื่อนที่ดี การคบเพื่อนที่ดีก็จะทำให้เราได้เพื่อนที่ดีนำพาสิ่งดีๆ เข้าสู่ครอบครัวในขณะเดียวกันการดิ้นรนในสภาวะเศรษฐกิจการพึ่งตนในสภาวะยุคปัจจุบันก็ถือว่าเป็นสิ่งที่ทำให้ประชาชนต้องรู้จักใช้ชีวิตบนพื้นฐานความเข้าใจบริบทของสังคมเข้าใจบริบทของตนเองความสามารถผลกำลังหน้าที่ของตนเองเท่าที่ควรเพราะหน้าที่ของตนเองนั้นการอยู่บนทางสายกลางก็จะไม่ทำให้ตนเองลำบากไม่ทำให้คนอื่นลำบากและที่สำคัญยังเป็นการดำเนินชีวิตที่เรียบง่ายอยู่บนพื้นฐานความพอมีพอกินและเข้าใจสภาวะเหตุการณ์ในสังคมปัจจุบันจึงสามารถสรุปได้ว่าหลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ 4 ทางพระพุทธศาสนาข้างต้นเป็นหลักธรรมที่ถึงแม้ไม่มีความเข้าใจแต่การปฏิบัติชีวิตการดำเนินชีวิตของประชาชนนั้นมีความสอดคล้องและสอดคล้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น

เรื่องการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนตามหลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ 4 จากการสรุปได้กล่าวดังนี้ แนวคิดหลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ 4 ในพระพุทธศาสนา ที่นิยมใช้อักษรย่อว่า อ,อา,กะ,สะ,หรือที่นิยมเรียกว่าหัวใจเศรษฐกิจซึ่งประกอบด้วยหัวข้อธรรม 4 ประการ คือ 1) อุฏฐานสัมปทาถึงพร้อมด้วยความขยันหมั่นเพียรในการประกอบสัมมาชีพ 2) อารักขสัมปทาถึงพร้อมด้วยการบำรุงรักษาทรัพย์สินสมบัติที่หามาได้โดยการใช้จ่ายอย่างมีสติโยโสมนสิการ 3) กัลยาณมิตตตาถึงพร้อมด้วยการคบมิตรที่ดี และ 4) สมชีวิตาถึงพร้อมด้วยการดำเนินชีวิตอย่างเหมาะสมพอเพียงและถูกต้องตามทำนองครองธรรม ซึ่งสอดคล้องกับ (นันทวรรณ อิศรานุวัฒน์ชัย, 2550) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ยุคโลกาภิวัตน์ศึกษาจากหลักพุทธธรรม ผลการศึกษาวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำที่ดีจะต้องยึดหลักธรรม เช่นพรหมวิหาร 4 พละ 5 ซึ่งเป็นคุณธรรมสำหรับการปฏิบัติหน้าที่ของตนเองเพื่อให้สามารถดำเนินกิจการงานทุกอย่างให้บรรลุผลรูปแบบผู้นำที่เกิดจากการประยุกต์ของภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมย่อมประกอบด้วยหลักการ 3 ประการ คือ หลักการครองตน ครองคน ครองงาน โดยมุ่งเน้นให้ผู้นำเกิดการพัฒนาค้น การพัฒนา และการพัฒนาระบบงานให้มีคุณภาพที่สมบูรณ์แบบทั้ง 2 ด้าน คือ 1) คุณภาพด้าน

ความสามารถ และ 2) คุณภาพ ด้านจิตใจ เพื่อให้เกิดยกระดับจิตใจของผู้นำให้มีคุณธรรม จริยธรรมเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก และงานของ (สนธยา พลศรี, 2545)

ได้กล่าวไว้ว่า ชุมชน คือ กลุ่มทางสังคมที่อยู่อาศัยร่วมกันในอาณาบริเวณเดียวกัน เช่น ครอบครัว ละแวกบ้าน หมู่บ้าน ตำบล หรือเรียกเป็นอย่างอื่นมีความเกี่ยวข้องกันสัมพันธ์กัน มีการติดต่อสื่อสารและเรียนรู้ร่วมกัน มีความผูกพัน เอื้ออาทรกันภายใต้บรรทัดฐานและวัฒนธรรมเดียวกัน ร่วมมือและพึ่งพา อาศัยกัน เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายร่วมกันซึ่งงานเหล่านี้ถ้าจะมีการศึกษาหลักการที่สำคัญของหลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์แต่ยังไม่มี การศึกษาแนวทางในการดำเนินชีวิตตามหลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์โดยไปสอดคล้องกับ หลักการทำงานอีกทั้งยังไม่ได้ระบุชัดเจนว่าเอกสารและงานวิจัยดังกล่าวนี้ได้ศึกษาเรื่องดังกล่าว ให้ครบถ้วนชัดเจนทุกประเด็นดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาในประเด็นต่างๆ เหล่านี้ซึ่งมีความ สอดคล้องประเด็นเกี่ยวกับแนวทางการประยุกต์ตามหลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ที่ส่งผลต่อ การประยุกต์ใช้หลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ 4 ในการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน

สภาพปัญหาการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน เป็นการศึกษาเป็นการศึกษาสภาพปัญหาการ พัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์กรภาครัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการ ส่งเสริมพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนให้เกิดการพัฒนารอบด้านเพื่อที่จะต้องการทราบความต้องการ ของประชาชนในเรื่องของการช่วยเหลือไม่ว่าจะเป็นการช่วยเหลือในระดับครัวเรือนการ ช่วยเหลือในระบบเศรษฐกิจการช่วยเหลือในเรื่องของข้อมูลข่าวสารช่องทางที่เป็นประโยชน์ที่ จะเป็นการพัฒนาต่อยอดให้เกิดการพัฒนาร่วมกันการอยู่ร่วมกันระหว่างหน่วยงานของภาครัฐ ซึ่งมีภาษีของประชาชนเป็นตัวขับเคลื่อนเพื่อที่จะทำให้ประชาชนมีการจ่ายภาษีที่มั่นคงและ ยั่งยืนและเป็นการต่อยอดให้ประชาชนสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตให้เกิดความเท่าเทียมกับ ความเป็นมนุษย์ซึ่งสิ่งที่ควรจะได้รับสภาพปัญหาของเศรษฐกิจต้องเกิดขึ้นจากการที่หน่วยงาน ของภาครัฐเข้าไปดูแลเข้าไปทำการวิจัยเพื่อที่จะทำให้เห็นช่องว่างที่ควรที่จะเป็นการเติมเต็ม เช่นปัญหาในเรื่องของชาวบ้านที่ว่าการกำหนดราคาทางผลการผลิตไม่เป็นไปตามที่คาดหวังการ ช่วยเหลือในเรื่องของข้อมูลข่าวสารที่ไม่สามารถทำให้ประชาชนเข้าถึงและเข้าใจได้ง่ายก็เป็นอีก หนึ่งเรื่องที่ต้องควรปรับปรุงและพัฒนาส่วนในเรื่องของการดำเนินชีวิตของประชาชนนั้น

ประชาชนมีรูปแบบแบบแผนในการดำเนินชีวิตบนพื้นฐานของความพอเพียงเพราะการดิ้นรนมากจะทำให้เสียทรัพย์สินที่เยอะและทำให้การดำเนินชีวิตเป็นเรื่องที่ยากการให้ข้อมูลที่ เป็นประโยชน์และสิ่งที่สามารถทำได้ณปัจจุบันจะเป็นการส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนนั้น ได้รับถึงสิทธิผลประโยชน์และข้อมูลข่าวสารเพื่อต่อผลผลิตทางการเกษตรที่เกิดขึ้นภายใน ชุมชนการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรจะเป็นผลผลิตที่สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มที่หลากหลาย เมื่อหน่วยงานแต่ละแห่งมีการให้ความช่วยเหลือและมีการจับมือกันณปัจจุบันประชาชนนั้นต้อง ต่อสู้และต้องอยู่ภายใต้กฎกติกาของพ่อค้าคนกลาง การใช้หลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ 4 ในการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน พบว่าแม้ว่าประชาชนจะไม่มีความรู้ในเรื่องของหลักทฤษฎีธัม มิกัตถะประโยชน์ 4 ทางพระพุทธศาสนาแต่ประชาชนส่วนมากก็เป็นประชาชนชาวพุทธที่มีการ ปฏิบัติคือการรักษาศีลฟังธรรมการให้ทานเป็นประจำตามประเพณีของพื้นถิ่นโดยบริบทของ พื้นที่นั้นเป็นบริบทของพื้นที่ที่มีความเชื่อทางพระพุทธศาสนาเป็นแก่นการดำเนินชีวิตจึงเป็น การดำเนินชีวิตบนความเรียบง่ายและไม่เร่งรีบบนทางสายกลางการรู้จักตนเองรู้จักอาชีพรู้จัก หน้าที่ทำให้เกิดการดำเนินชีวิตที่ต้องดิ้นรนบนความไม่ประมาทของชีวิตมีความขยันมีความ เข้มแข็งมีความอดทนในขณะเดียวกันเมื่อทำสิ่งที่เคยทำเป็นประจำย่อมเกิดความชำนาญ เรียกว่ามีสติปัญญามีภูมิปัญญาให้อาชีพให้หน้าที่การงานของตนเองที่ทำอยู่เป็นประจำเกิด ความชำนาญและที่สำคัญเกิดคำว่าประสบความสำเร็จในการดำเนินและใช้ชีวิตอย่างมั่นคงและ ยั่งยืนเกิดขึ้นการมีทรัพย์สินการเงินทองของประชาชนนั้นแม้ว่าจะรู้ว่าอะไรควรเป็นสิ่งที่มีความ จำเป็นอะไรคือสิ่งที่เป็นความหยาบการยับยั้งชั่งใจคือการรักษาทรัพย์สินที่หามาได้ให้เกิด ประโยชน์สูงสุดเพื่อที่จะทำให้ทรัพย์สินที่หามาได้ถูกใช้จ่ายไปอย่างคุ้มค่าการรู้จักคุณค่าของ สิ่งของข้าวของเครื่องใช้จะเป็นการทะนุถนอมและรักษาให้ได้เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดเป็น ระยะเวลายาวนานเพราะการรู้จักคุณค่านอกจากรู้จักคุณค่าสิ่งของแล้วก็ต้องรู้จักคุณค่าของ ความเป็นมนุษย์คือการคบคนที่คุณค่าไม่ใช่วัตถุข้าวของแต่เป็นสภาพจิตใจของผู้คนที่ทำให้เกิด การคบเพื่อนที่ดีก็จะนำพาเราไปสู่เพื่อนที่ดีเพื่อนที่ดีก็จะนำพาสิ่งดีๆ เข้ามาหาในชีวิตเข้าสู่ สภาวะที่ดีเพื่อนที่ดีก็จะทำให้เราได้พบเส้นทางที่จะทำให้เราประสบความสำเร็จได้ง่ายในรอบ ด้านไม่ว่าจะเป็นการใช้จ่ายเงินการดำเนินชีวิตบนความไม่ประมาทการค้นพบโอกาสหรือช่อง

ทางการเพิ่มโอกาสในมากมายและที่สำคัญการดำเนินชีวิตที่มีความเร่งรีบในสภาวะสังคมปัจจุบันแต่บริบทของเกษตรกรรมมีความแตกต่างกันเป็นการดำเนินชีวิตบนพื้นฐานของความเรียบง่ายบนความพอเพียงแต่ต้องมีระเบียบแบบแผนของการประกอบอาชีพเช่นเกษตรกร เรื่องของการจัดระเบียบแบบแผนของชีวิตถือว่าเป็นคนมีระเบียบวินัยในการทำทุกๆ สิ่งทุกอย่างอยู่บนพื้นฐานของความเรียบง่ายคือไม่ต้องดิ้นรนอะไรเยอะและหลายอาชีพมีแบบแผนที่แตกต่างกันไปแต่ทั้งนี้ทั้งนั้นต้องประกอบด้วยความขยันการคบมิตรที่ดีก็จะทำให้เกิดการเป็นหูเป็นตา ดูแลรักษาข้าวของเครื่องใช้ให้ได้รับปลอดภัยดูแลข้าวของเครื่องใช้เป็นหูเป็นตาให้ความปลอดภัยซึ่งกันและกันหรือว่าสร้างความอบอุ่นแก่ขึ้นภายในการเกษตรหรือการเป็นเพื่อนบ้านที่ดีทำให้เกิดการรักษาทรัพย์สินที่หามาได้ด้วยองค์ประกอบหลายๆ อย่างด้วยสติด้วยเพื่อนด้วยสภาวะสังคมอันเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตบนพื้นฐานทางการเกษตรเพื่อพัฒนากิจกรรมทางเศรษฐกิจชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งถึงแม้ว่าจะมีเรื่องราวที่ไม่สมหวังในเรื่องของการกำหนดราคาข้าวของเครื่องใช้มีต้นทุนราคาที่สูงมากแต่การดำเนินชีวิตของ ต้องมีความไม่ประมาทอยู่บนพื้นฐานของสติปัญญาในการนำพาทุกๆ กิจกรรมของการประกอบอาชีพเพื่อสร้างเศรษฐกิจของครอบครัวเศรษฐศาสตร์ในชีวิตประจำวันให้เกิดความสมดุลและสร้างคุณภาพชีวิตของครอบครัวให้เจริญรุ่งเรืองและมีความสุขรอบด้าน ซึ่งมีความสอดคล้องกับ (พระเทพสาครมุนี (แก้ว สุวณฺณโชโต), 2529) ทรงเรียบเรียงหนังสือชุดธรรมะ ตอนที่ว่าด้วยทิวฏฐัมมิกัตถะประโยชน์ 4 สามารถสรุปความได้ว่า ทิวฏฐัมมิกัตถะประโยชน์ 4 เป็นคุณธรรมสำหรับเป็นที่อยู่ของจิตใจแห่งพรหม คือ ผู้ใหญ่หรือผู้ประเสริฐ เป็นธรรมเป็นที่อยู่ซึ่งมีทั้งความดีและความสุข โดยให้ผู้ปฏิบัตินำไปใช้ดังนี้ ขั้นแรกให้ปฏิบัติด้วยจิตคิดเกื้อกูลแผ่ออกไปในสัตว์บุคคลทั้งหลาย คือ เมตตาซึ่งมีอาการเป็นความคิดเกื้อกูล ต่อจากนั้นเมื่อได้เห็นหรือได้ยินหรือได้คิดว่าเรามีความทุกข์เดือดร้อนก็ปฏิบัติช่วยบำบัดทุกข์ให้ คือ กรุณาซึ่งมีอาการช่วยบำบัดทุกข์ จากนั้นครั้งใดเห็นเขามีสุขไม่มีทุกข์ ก็พลอยยินดีบันเทิงใจ คือ มุทิตาซึ่งมีอาการพลอยยินดี และเมื่อไม่มีกิจที่ควรจะทำต่อไปก็อุเบกขา คือ ดูอยู่เฉยๆ และ (พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2545) ได้กล่าวถึงทิวฏฐัมมิกัตถะประโยชน์ 4 ในหนังสือมณีแห่งปัญญา ตอนคุณธรรมสำหรับนักบริหาร สามารถสรุปความได้ว่า นักบริหารต้องมีพรหมวิหาร

ธรรม คือธรรมสำหรับผู้ใหญ่ 4 ประการ เพราะเมตตาจะทำให้ผู้บริหารรู้จักมองแง่ดีของเพื่อนร่วมงานและจดจำไว้เพื่อจะได้ใช้คนให้เหมาะสมกับลักษณะที่ดีของเขา กรุณาจะทำให้ผู้บริหารเปิดใจกว้างรับฟังปัญหาของคนอื่น มุทิตาทำให้ผู้บริหารส่งเสริมให้คนทำงานมีโอกาสพัฒนาความรู้ความสามารถจนได้เลื่อนตำแหน่งสูงขึ้น และอุเบกขาจะทำให้ผู้บริหารมีความยุติธรรมในการให้รางวัลและลงโทษ โดยรู้เท่าทันคนร่วมงานทุกคน

สังเคราะห์องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาการนำหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์

หลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์	เชิงเปรียบเทียบ
1.อุฏฐานสัมปทา	1. ถึงพร้อมด้วยความขยันหมั่นเพียรในการประกอบสัมมาชีพ
2.อารักขสัมปทา	2.ถึงพร้อมด้วยการบำรุงรักษาทรัพย์สมบัติที่หามาได้โดยการใช้จ่ายอย่างมีสติโยโสมนสิการ
3.กัลยาณมิตตตา	3. ถึงพร้อมด้วยการคบมิตรที่ดี
4.สมชีวิตา	4.ถึงพร้อมด้วยการดำเนินชีวิตอย่างเหมาะสมพอเพียงและถูกต้องตามทำนองครองธรรม

สรุป

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา การนำหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์เพื่อแก้ไขปัญหาชีวิตของพุทธศาสนิกชนใน สังคมไทยปัจจุบัน คือพุทธศาสนิกชนต้องมีความรู้จักพอประมาณ พระพุทธองค์ทรงตรัสไว้แก่ภิกษุว่า ภิกษุควรรู้จักประมาณในการรับและการบริโภค เพื่อให้ภิกษุนั้นเป็นผู้พอใจตามที่ตนมีตนได้ก็เพื่อเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต พระพุทธศาสนาได้แสดงหลักการสำหรับเป็นกรอบในการรับและการใช้จ่ายไม่ว่าจะเป็นแบบเข้มข้น หรือ แบบผ่อนปรน พระพุทธศาสนาสอนให้คนรู้จักในการรับ และการใช้จ่ายนั้นก็เพื่อให้คนเหล่านั้นพ้นทุกข์ มีคนจำนวนมากที่เข้าถึงได้ (โลกุตตรสุข) แต่ก็มีคนจำนวนมากเช่นเดียวกันที่พอใจที่จะใช้ชีวิตแบบชาวโลก โดยแสวงหาความสุขในโลกและยินดีที่ได้รับความทุกข์ที่แฝงอยู่ในสุขแบบโลก (โลกียสุข) พระพุทธศาสนาในปัจจุบันได้ปรับเปลี่ยนการสอนไปจากอดีตที่มุ่งสอนให้หลุดพ้นเข้านิพพาน แต่นั่นก็ไม่ได้หมายความว่าพระพุทธศาสนาไม่สอนให้คนหลุดพ้นเข้าสู่นิพพาน

พระพุทธศาสนายังมุ่งสอนให้คนหลุดพ้นเข้าสู่นิพพานเหมือนเดิม เพียงแต่หันมาสอนให้สร้างสรรคนให้เป็นคนดีเพื่อความสงบสุขของสังคม และความสงบใจให้เป็นพื้นฐานให้กับบุคคลก่อน ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะสถานการณ์ทางโลกได้เปลี่ยนไป วิถีชีวิตของคนก็เปลี่ยนไป ดังนั้นจุดหมายหลักของพระพุทธศาสนานั้นก็ยังสอนเพื่อให้คนพ้นทุกข์คือเข้าสู่นิพพานเป็นจุดสูงสุด และพ้นทุกข์กับสถานการณ์ที่เปลี่ยนไปของจริยธรรมแบบโลกปัจจุบัน การแสวงหาปัจจัยให้พอแก่ความต้องการของชีวิต หรือ มีวัตถุพร้อมบริบูรณ์ก็ตามมิใช่เป็นจุดหมายในตัวของมันเอง เพราะมันเป็นเพียงขั้นศีล เป็นเพียงวิธีการขั้นตอนหนึ่งสำหรับช่วยให้ก้าวต่อไปสู่จุดหมายที่สูงกว่า คือเป็นพื้นฐานสำหรับการพัฒนาคุณภาพชีวิต ความมีชีวิตดีงามและการประสพสุขที่ประณีตยิ่งขึ้นไปได้มีกันทุกคน คนบางคนมีความต้องการวัตถุเพียงเท่าที่พอเป็นอยู่ แล้วก็ยังสามารถหันไปมุ่งเน้นด้านการพัฒนาคุณภาพจิตและปัญญาแต่บางคนยังไม่พร้อม ชีวิตของเขายังต้องขึ้นต่อวัตถุมากกว่า เขาจึงต้องแสวงหาปัจจัยให้พอแก่ความต้องการของชีวิต เพื่อให้การเป็นอยู่ของเขาไม่เป็นเหตุเบียดเบียนผู้อื่น และให้เป็นที่ยอมรับของสังคม นอกจากนั้น บางคนเมื่อพร้อมบริบูรณ์แล้วยังสละปัจจัยเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่นได้ดี การมีทรัพย์มากมายของเขาก็เป็นไปเพื่อประโยชน์แก่เพื่อนมนุษย์

เอกสารอ้างอิง

- คะนิงนิตย จันทบุตร. (2558). การเคลื่อนไหวของยุวสงฆ์ไทย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นันทวรรณ อิศรานุวัฒน์ชัย. (2550). ภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ในยุคโลกาภิวัตน์ ศึกษาจากหลัก พุทธธรรม. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2561). รุ่งอรุณของการศึกษา เบิกฟ้าแห่งการพัฒนาที่ยั่งยืน, กรุงเทพมหานคร : บริษัท พิมพ์สวย จำกัด.
- พระเทพสาครมณี (แก้ว สุวณฺโฑ). (2535). อดีตเจ้าคณะจังหวัดสมุทรสาครและเจ้าอาวาสวัดสุทธาวดาราม, อนุสรณ์ในงานเคลื่อนศพสู่วิหารหลังใหม่, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม , 2535), หน้า 33.
- ไพโรธ เลิศพิริยกุลม ผู้ช่วยศาสตราจารย์. (2539). สภาพปัญหาสังคมไทยในยุคโลกาภิวัตน์. บริษัท เอ.พี. กราฟฟิคดีไซน์ และการพิมพ์จำกัด.

พระมหาสมทรง สิรินธโร และคณะ. (2525). บทบาทของวัดและพระสงฆ์ไทยในอนาคต.

กรุงเทพมหานคร : คณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนา.

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ศาสตราจารย์พิเศษ เสฐียรพงษ์ วรรณปก. (2546). มณี

แห่งปัญญา. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ. (2549). สำนักงานคณะกรรมการ

พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, แผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคม

แห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2555-2560). กรุงเทพมหานคร : สำนักงาน

คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สนธยา พลศรี. (2545). ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร

: โอเดียนสโตร์.

NEXT NORMAL: แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงวิถีทางสังคมของไทย*

NEXT NORMAL: TRENDS IN CHANGING SOCIAL WAYS OF THAILAND

พระครูธรรมศุท (สุทธิพงษ์ สุทธิวจิโน)¹, พระปริยัติวัชรกิจ (ไมตรี ปุณฺณามรินโท)²,

พระมหาฉัตรชัย สุธดตชโย³, พระมหาพิเชษฐ์ คำงาม⁴, และ ณัฐหทัย นิรัตติชัย⁵

Phrakhrudhammakut Suttipot Sutdhivajano¹, Phrapariyattivajirakavi Maitree Punyamarinto²,

Phramaha Chatchai Suchattajayo³, Phramaha Phichet Kamngam⁴, and Nathatai Nirattisai⁵

¹⁻⁵คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

¹⁻⁵Faculty of Social Sciences, Mahamakut Buddhist University., Thailand

Corresponding author E-mail: suttipod555@gmail.com

บทคัดย่อ

วิถีการดำรงชีวิตของมนุษย์เปลี่ยนแปลงไป การดำรงชีวิตวิถีใหม่ New Normal เข้ามาแทนที่อันเนื่องมาจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ซึ่งกระทบต่อความปลอดภัยด้านสุขภาพของผู้คน การดำรงชีวิตวิถีใหม่จึงเกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการรักษา ระยะห่างทางสังคม การสวมใส่หน้ากากอนามัย การรักษาความสะอาด การปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต เทคโนโลยีเข้ามามีอิทธิพลอย่างมากในทุกๆ ด้าน ทั้งในเรื่องการเรียน การทำงาน การจับจ่ายใช้สอย การปรับตัวจึงเป็นเรื่องสำคัญในสถานการณ์ดังกล่าวแต่เมื่อระยะเวลาผ่านไปโรคติดต่อยังคงมีอยู่แต่การดำรงชีวิตก็ยังคงต้องดำเนินต่อไป จึงจำเป็นที่จะต้องเรียนรู้อยู่ในสถานการณ์ดังกล่าวให้ได้ใกล้เคียงกับปกติมากที่สุด ดังนั้นการดำรงชีวิตในสังคมในยุค Next Normal ต้องเรียนรู้และปรับตัวเพื่อจะอยู่ได้อย่างมีความสุข ซึ่งสังคมในยุคนี้เทคโนโลยียังคงเป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลในการดำรงชีวิตชีวิตบางอย่างที่คนยอมรับมากขึ้น เช่น การทำงานจากที่บ้าน การเรียนผ่านระบบออนไลน์ การใช้จ่ายผ่าน Mobile Banking สิ่งต่างๆ เหล่านี้หลายภาคส่วนมองว่าเป็นเรื่องที่ดีช่วยประหยัดทั้งเวลา และทรัพยากร ซึ่งสิ่งที่จำเป็นและเป็นปัจจัยสำคัญที่

* Received 16 February 2023; Revised 19 February 2023; Accepted 27 February 2023

จะขับเคลื่อนวิถีชีวิตของประชาชนในสังคมยุคปัจจุบันและอนาคต คือ เทคโนโลยี เพราะปัจจุบันเทคโนโลยีเข้ามามีอิทธิพลในชีวิตของผู้คน อุปกรณ์ที่อยู่รอบตัวล้วนแล้วแต่ใช้เทคโนโลยีร่วมกับอินเทอร์เน็ต ไม่ว่าจะเป็น โทรศัพท์มือถือ คอมพิวเตอร์ อุปกรณ์เครื่องใช้ในบ้าน ซึ่งเป็นสิ่งช่วยสนับสนุนอำนวยความสะดวกให้มนุษย์

คำสำคัญ: วิถีปกติใหม่, แนวโน้มการเปลี่ยนแปลง, วิถีทางสังคมของไทย

Abstract

The way of life of human beings has changed. New way of living, New Normal has come to replace it due to the epidemic of the Coronavirus 2019, which affects people's health safety. A new way of life was born. Whether it's maintaining social distance. wearing a mask cleanliness lifestyle modification Technology has a huge influence on every aspect, including learning, working, and spending. Therefore, adaptation is important in such situations, but as time passes, contagious diseases still exist, but life must continue. Therefore, it is necessary to learn to live in such situations as close to normal as possible. Therefore, living in a society in the Next Normal era must learn and adapt in order to live happily. In today's society, technology is still an important factor influencing the lives of some people who are more accepting, such as working from home. online learning Spending through Mobile Banking, these things, many sectors see as a good thing, save both time and resources, which is necessary and an important factor that will drive the way of life of people in today's society and in the future is technology because nowadays, technology is influencing people's lives. The surrounding devices are all using technology in conjunction with the Internet, whether mobile phones, computers, home appliances. which is an aid to support human convenience

Keyword: New normal, Changing trends, social ways of Thailand

บทนำ

ท่ามกลางการระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา COVID-19 ที่ยังไม่มีจุดหมายปลายทางว่าจะสิ้นสุดลงเมื่อไร แม้จะผ่านระยะเวลามาเกือบ 3 ปีแล้ว ซึ่งการระบาดในครั้งนี้นับเป็นการระบาดของโรคครั้งใหญ่อีกครั้งหนึ่งของมวลมนุษยชนทั่วโลกที่สร้างความเสียหายอย่างใหญ่หลวงแก่ทุกภาคส่วนในหลายๆ ด้านไม่ว่าจะเป็น ด้านสุขภาพ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม (พระครูธรรมศุต และคณะ, 2564) รวมถึงด้านอื่นๆ อีกมากมาย ซึ่งความรุนแรงของการระบาดในครั้งนี้นับสร้างบาดแผลและความเจ็บปวดให้แก่ผู้คนเป็นจำนวนมาก แต่ทั้งนี้เมื่อระยะเวลาล่วงเลยมาแรมปีการระบาดของโรคงยังไม่มีสิ้นสุด (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2565) ฉะนั้น เมื่อไม่สามารถหยุดยั้งเชื้อโรคได้ผู้คนจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเรียนรู้ที่จะอยู่และปรับตัวให้เหมาะสมในสังคมที่ยังมีการระบาดของเชื้อโรคให้ได้ ซึ่งรัฐบาลและกระทรวงสาธารณสุขของหลายๆ ประเทศจึงพยายามหาวิธีการที่จะทำให้ประชาชนสามารถกลับมาใช้ชีวิตได้ใกล้เคียงปกติมากที่สุดเพื่อให้ประเทศสามารถเดินหน้าต่อไปได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ทุกภาคส่วนจึงจำเป็นต้องปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ที่เป็นอยู่ ทั้งวิธีการเรียน การทำงาน การใช้ชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป โดยหันมาใช้ชีวิตแบบ New Normal ไม่ว่าจะเป็นการสวมหน้ากากอนามัยเมื่ออยู่ในที่ชุมชน การตรวจ ATK การล้างมือด้วยแอลกอฮอล์ การทำงานจากที่บ้าน การเรียนออนไลน์ เป็นต้น ซึ่งปัจจุบันคนส่วนใหญ่เริ่มปรับตัวและคุ้นชินกับการดำรงชีวิตแบบ New Normal แล้ว แม้ว่าจะยังไม่สามารถกลับไปใช้ชีวิตได้ปกติดังเช่นในอดีตแต่ประชาชนก็สามารถปรับตัวและเรียนรู้ที่จะอยู่ท่ามกลางโรคระบาดได้ด้วยการระมัดระวังและป้องกันตนเอง โดยอาศัยการเรียนรู้จากประสบการณ์ที่ผ่านมา ซึ่งผลจากการระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา COVID-19 (พนัส จันทศรีทอง, 2565) นี้ทำให้วิถีชีวิตการดำรงชีวิตของมนุษย์เปลี่ยนแปลงไปทั้งด้านดีและด้านร้าย ซึ่งท่ามกลางวิกฤติที่ผ่านมาก่อให้เกิดการพัฒนาและเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ในยุค New Normal แต่ทั้งนี้ท่ามกลางสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาการดำรงชีวิตในยุควิถีใหม่ อาจไม่ตอบสนองความต้องการของมนุษย์เท่าที่ควร เพราะเป็นการเปลี่ยนแปลงและปรับตัวแบบฉับพลัน เร่งด่วน บางอย่างไม่มี การวางแผนไว้ล่วงหน้า อาจทำให้ประชากรบางกลุ่มไม่สามารถปรับตัวได้เท่าทันกับสถานการณ์

ดังนั้นเพื่อให้การดำรงชีวิตของมนุษย์มีความคล่องตัว สะดวกสบาย และตอบโต้ภัยจากประสบการณ์ที่ผ่านมาและพร้อมรับมือกับสถานการณ์ต่างๆที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ดังนั้นทุกภาคส่วนจึงควรหันมาปรับตัวและเรียนรู้ สิ่งต่างๆ เพื่อให้เข้ากับการดำรงชีวิตในยุค Next Normal

บทความวิชาการเรื่องนี้ ได้ชี้ให้เห็นถึงความเป็นมาและกระบวนการการใช้ชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป ของประชาชนคนไทยและสังคมโลกในช่วงสถานการณ์การระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา COVID-19 ไม่ว่าจะเป็นการดำรงชีวิตแบบ Normal, New Normal และ Next Normal ทั้งนี้ยังเป็นการแสดงให้เห็นถึงลักษณะสังคมแต่ละช่วงว่ามีปัจจัยพื้นฐานวิถีทางสังคมที่อยู่อาศัย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค ยานพาหนะ โซเชียลมีเดีย สินค้าอุปโภค บริโภค โทรศัพท์มือถือ พลังงาน และเงิน มีการเปลี่ยนแปลงไปทิศทางไหนอย่างไร รวมถึงสถานการณ์และวิถีทางสังคมของไทย ด้านสังคมวัฒนธรรม การศึกษา สาธารณสุข เศรษฐกิจ และการเมือง ที่ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของคนไทยทั้งโดยตรงและโดยอ้อม

ลักษณะสังคมยุค Next Normal

ลักษณะสังคมยุค NEXT NORMAL มีลักษณะ (กองบรรณาธิการ, 2563) ดังนี้

Next Normal	
ที่อยู่อาศัย	Smart home มีการนำเทคโนโลยีมาช่วยให้สามารถใช้งานฟังก์ชันต่างๆในบ้านได้อย่างสะดวกสบายและปลอดภัยผ่านแอปพลิเคชันบนโทรศัพท์มือถือ
อาหาร	เน้นการกินอย่างยั่งยืน ที่ดีต่อสุขภาพและไม่ก่อให้เกิดผลเสียต่อสิ่งแวดล้อมในระยะยาว รูปแบบการบริโภคอาหาร plant forward เน้นส่วนผสมที่เป็นผักผลไม้ธัญพืชต่างๆหรือเนื้อสัตว์ทางเลือก plant based meat
เครื่องนุ่งห่ม	นอกจากสะท้อนให้เห็นถึงภาพลักษณ์ของผู้สวมใส่และตอบสนองความต้องการด้านความสวยงาม แบรินด์ต่างๆ ยังให้ความสำคัญกับการเลือกใช้วัสดุและกระบวนการผลิต

	ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมากขึ้น เพราะเป็นสิ่งที่สะท้อนถึงมุมมองการใช้ชีวิตและทัศนคติที่ถูกส่งผ่านการแต่งกาย
ยารักษาโรค	ทัศนคติของผู้คนที่มีต่อสุขภาพจะเน้นการหายาเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดปัญหามากกว่าการรักษาเมื่อสุขภาพเริ่มแย่
ยานพาหนะ	รูปแบบของยานยนต์ไร้คนขับหรือรถยนต์ไฟฟ้าที่เคยเป็นสิ่งใหม่จะพบเห็นได้ทั่วไป
โซเชียลมีเดีย	จะมีฟีเจอร์ใหม่ๆ เพื่อตอบสนองการใช้งานที่หลากหลาย มีแนวคิดการตลาดเพื่อดึงดูดใจผู้ใช้งาน
สินค้าอุปโภค บริโภค FMCG	สินค้าที่ผลิตจากธรรมชาติปราศจากสารปรุงแต่งจะเป็นสิ่งที่ผู้บริโภคมองหา ทั้งบรรจุภัณฑ์ที่ย่อยสลายได้ จะกลายเป็นเรื่องปกติเพราะลดต้นทุนผู้ผลิตและไม่เหลือทิ้งเป็นภาระของผู้บริโภค
โทรศัพท์มือถือ	มีการอัปเดตนวัตกรรมใหม่ๆ อยู่เสมอ และหันมาใส่ใจเรื่องสิ่งแวดล้อม
พลังงาน	พลังงานทดแทนและพลังงานหมุนเวียนจะทวีความสำคัญมากขึ้น เนื่องจากเทคโนโลยีพลังงานทดแทนจะมีความก้าวหน้าและพัฒนาสูงขึ้นทำให้ต้นทุนของพลังงานเหล่านี้ลดลง โดยเฉพาะพลังงานจากแสงอาทิตย์และเชื้อเพลิงขยะ
เงิน	คนจะหันมาใช้จ่ายผ่าน e-payment มากขึ้น ช่วง 2-3 ปีที่ผ่านมาทั้งในรูปแบบ e-money , card payment และ internet & mobile banking เพื่อชำระค่าใช้จ่ายด้านสาธารณูปโภค การซื้อสินค้า รวมถึงชำระค่าโฆษณาผ่านการทำการตลาดในช่องทาง social media

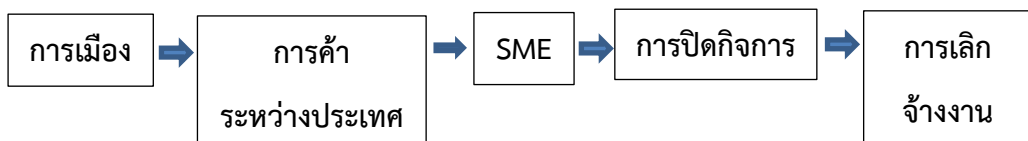
จะเห็นได้ว่า ปัจจัยพื้นฐานทั้ง 10 ด้านของการใช้ชีวิตแบบ Next Normal จะให้ความสำคัญและใส่ใจกับสิ่งแวดล้อม การใช้พลังงานทดแทน เป็นอย่างยิ่ง เทคโนโลยีเป็นสิ่งสำคัญที่จะเข้ามาอำนวยความสะดวกให้กับมนุษย์ ดังจะเห็นได้จากด้านปัจจัย 4 ไม่ว่าจะเป็น

ด้านอาหาร ผู้คนจะหันมาใส่ใจการรับประทานอาหารเพื่อดูแลสุขภาพกันมากขึ้น ส่วนหนึ่งอาจเป็นผลมาจากการได้รับบทเรียนจากการระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา Covid-19 ที่ทำให้ผู้คนเริ่มหันมาสนใจเรื่องอาหารการกินเพื่อบำรุงรักษาสุขภาพ เพื่อป้องกันการเจ็บไข้ได้ป่วยที่อาจเกิดขึ้นโดยไม่คาดคิด ด้านเครื่องแต่งกาย ทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภคจะให้ความใส่ใจกับผลิตภัณฑ์ที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม วัสดุที่ผลิตจะเน้นที่ไม่ทำลายธรรมชาติ เช่น ต่อต้านวัสดุที่ทำมาจากสัตว์ ด้านการรักษาโรคผู้คนจะหันมาใส่ใจสุขภาพโดยเฉพาะการเตรียมการป้องกันมากกว่าการแก้ไข ไม่ว่าจะเป็นการทานอาหารเสริมเพื่อบำรุงร่างกายและเพื่อป้องกันการเจ็บป่วย เพราะการปล่อยให้เจ็บป่วยแล้วค่อยมารักษาอาจไม่ทันการอาจเกิดอันตรายถึงแก่ชีวิตได้ ส่วนด้านสินค้าอุปโภค บริโภค จะเน้นให้ความสำคัญกับผลิตภัณฑ์ที่ย่อยสลายได้ ผลิตภัณฑ์ที่มาจากธรรมชาติ เช่น สินค้าออร์แกนิก วัสดุจากธรรมชาติ มีการใช้พลังงานทดแทนและพลังงานหมุนเวียนมากขึ้น เช่น พลังงานจากแสงอาทิตย์ รถยนต์จะเป็นยานพาหนะที่ไร้คนขับ ใช้พลังงานไฟฟ้าในการขับเคลื่อน ผู้คนหันมาสนใจโซเชียลมีเดียมากขึ้นในทุกช่วงวัย เช่น แอปพลิเคชัน TikTok แอปพลิเคชันที่ใช้ในการติดต่อสื่อสาร โทรศัพท์มือถือจะมีการใส่นวัตกรรมใหม่ๆ ที่ทันสมัยและตอบสนองความต้องการในชีวิตของผู้คน มีการนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในที่อยู่อาศัยเป็นการแบ่งเบาภาระและช่วยให้ผู้อยู่อาศัยได้รับความสะดวกสบายมากยิ่งขึ้น ไม่ว่าจะเป็น การเปิด-ปิดเครื่องใช้ภายในบ้านผ่านแอปพลิเคชันมือถือ โดยเฉพาะปัจจุบันผู้คนหันมาใช้จ่ายผ่านแอปพลิเคชันของธนาคารทางโทรศัพท์มือถือมากกว่าการใช้เงินสด ซึ่งปัจจัยต่างๆ เหล่านี้บางส่วนได้ปรับปรุงและพัฒนามาจากผลพวงการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา Covid-19 ที่มนุษย์จะต้องปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ในช่วงเวลานั้นๆ แม้ในช่วงแรกจะมีการติดขัดหรือไม่คล่องตัวในการดำรงชีวิตก็ตามเพราะบางเรื่องเป็นสิ่งใหม่ที่ต้องเรียนรู้ แต่บางเรื่องเป็นสิ่งที่มียอยู่แล้วแต่ไม่ได้รับความสนใจเท่าที่ควร ดังนั้นเมื่อมีเหตุการณ์ที่ไม่ได้วางแผนล่วงหน้าเกิดขึ้นมนุษย์จึงจำเป็นต้องปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์นั้นๆ บางคนอาจใช้เวลาไม่นานในการปรับตัว โดยเฉพาะวัยหนุ่มสาว หรือวัยทำงาน ที่มีการเรียนรู้เร็วจะสามารถปรับตัวได้อย่างรวดเร็ว แต่ในขณะที่ผู้สูงอายุและเด็ก อาจเป็นวัยที่ต้องใช้เวลาเรียนรู้และปรับตัว ซึ่งในระยะแรกอาจมีการต่อต้านหรือไม่ยอมรับ

สภาพปัญหาที่ท้าทายในยุค Next Normal

ก่อนเหตุการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส COVID-19 เศรษฐกิจไทยก็อยู่ในภาวะที่ต้องเผชิญความท้าทายรอบด้าน ไม่ว่าจะเป็นความขัดแย้งภายในประเทศที่กัดกร่อนเสถียรภาพของประเทศไทยมานานว่าทศวรรษ จากความไม่แน่นอนทางทางการเมือง และการกีดกันทางการค้าระหว่างประเทศ เมื่อมีวิกฤต COVID-19 เข้ามาซ้ำเติมก็ยิ่งส่งผลทำให้ผู้ประกอบการทั้ง SMEs ธุรกิจขนาดใหญ่หลายรายขาดรายได้ สภาพคล่องไม่เพียงพอ มีความเสี่ยงถึงขั้นปิดกิจการ ตลอดจนประชาชนทั่วไปขาดรายได้ ถูกเลิกจ้างงานจำนวนมากปัจจัยต่างๆ เหล่านี้ส่งผลกระทบต่อคนไทยทุกภาคส่วน ทำให้ทุกวันนี้คนไทยบางกลุ่มยังคงมีงานทำ มีเงิน แต่ก็ไม่รู้ว่าจะมีงานทำ มีเงินใช้ได้สักกี่สัปดาห์ อีกกี่เดือน ท่ามกลางการปิดกิจการที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องแต่คนไทยบางกลุ่มวันนี้ ถึงแม้จะยังคงมีงานทำ แต่อาจไม่มีเงิน เพราะธุรกิจขาดรายได้ทำให้เกิดผลกระทบ พนักงานต้อง Leave without pay และคนไทยบางกลุ่มวันนี้ไม่มีงานทำ ไม่มีเงิน วิกฤตจากไวรัสร้ายและวิกฤตทางการเมืองกำลังซ้ำเติมวิกฤตเศรษฐกิจ และอาจลุกลามไปสู่วิกฤตทางสังคม

การแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนาที่เริ่มขยายวงกว้างไปทั่วโลกจนเป็นที่รู้จักกันในชื่อของวิกฤต COVID-19 นำมาซึ่งผลกระทบต่อภาวะเศรษฐกิจทั่วโลก ส่งผลทำให้มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการดำเนินธุรกิจ และรูปแบบการดำรงชีวิตของทุกคนที่ต้องมีการปรับตัวเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม (ชัยทวี เสนะวงศ์, 2564) จนอาจทำให้กลายเป็นวิถีชีวิตปกติที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเป็นวิถีชีวิตรูปแบบใหม่อย่างที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อนซึ่งหลายคนเรียกกันว่า วิถีปกติรูปแบบใหม่ หรือ New Normal อันส่งผลกระทบต่อวิถีธุรกิจในยุคใหม่ หรือ Next Normal คือการที่ผู้คนและสังคมมีวิถีชีวิตที่ผสมผสานไปกับเครื่องมือดิจิทัลมากขึ้นเรื่อยๆ จนแทบจะกลายเป็นเนื้อเดียวกัน โดยเฉพาะด้านธุรกิจ พฤติกรรมผู้บริโภคเปลี่ยนไป ธุรกิจขนาดใหญ่อยู่ตัวลง ขณะที่แบรนด์ท้องถิ่นเติบโตมากขึ้น

Next Normal กับ 6 วิธีปกติใหม่ในการใช้ชีวิตประจำวัน

ธุรกิจต้องเรียนรู้และปรับวิธีการดำเนินธุรกิจรูปแบบใหม่ให้สอดคล้องกับพฤติกรรมของผู้บริโภค ลูกจ้าง พนักงาน และบุคคลต่างๆ ที่มีส่วนได้เสีย ที่วันนี้กำลังเปลี่ยนไปโดยสิ้นเชิง (Thaipfa, 2566) ดังนี้

1. All In Home การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส COVID-19 ทำให้บุคคลทั่วไปกังวลใจกับการออกไปทำกิจกรรมต่างๆ นอกบ้าน ทั้งกิจกรรมการงานและกิจกรรมการพักผ่อนหย่อนใจคนส่วนใหญ่จึงใช้เวลาเกือบทั้งวันทำกิจกรรมต่างๆ อยู่ที่บ้าน หลายคนเริ่มรู้สึกถึงความอบอุ่น ความสะดวกสบาย และเวลาที่มากขึ้นกับการทำกิจกรรมทั้งหมดในบ้าน

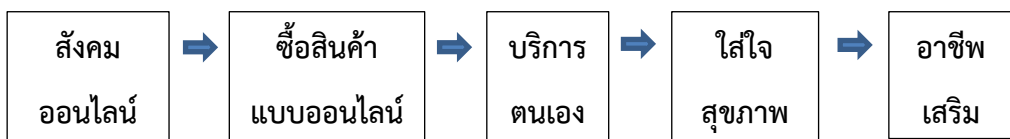
2. Online Identity เนื่องจากบุคคลทั่วไปในปัจจุบันมีการพบเจอบุคคลอื่นๆ น้อยลงทั้งจากวิธีการทำงานและความกังวลใจเกี่ยวกับไวรัส COVID-19 ทำให้คนจำนวนมากติดต่อสื่อสารกันผ่านออนไลน์แต่ละคนจึงให้ความสำคัญกับสถานะบนโลกออนไลน์มากยิ่งขึ้น มีการสร้างการรับรู้เกี่ยวกับตัวตนของบุคคลผ่านโลกออนไลน์มากขึ้น เช่น การสร้าง Background เสมือนจริงในการประชุมเพื่อสะท้อนตัวตนของตนเอง การโพสต์หรือการแชร์กิจกรรมต่างๆ ที่ทำในบ้านผ่านสื่อสังคมออนไลน์ต่างๆ

3. Online Shopping การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส COVID-19 ทำให้บุคคลทั่วไปเริ่มคุ้นเคยกับการสั่งซื้อสินค้าออนไลน์ ซึ่งทำให้ลดความเสี่ยงจากการออกไปพบปะผู้คน ประหยัดเวลา และยังสามารถประหยัดค่าใช้จ่ายมากกว่าพฤติกรรมการจับจ่ายใช้สอยออนไลน์จึงยังคงเติบโตต่อไปภายใต้วิถีชีวิตปกติใหม่ รวมทั้งบุคคลทั่วไปยังคุ้นเคยกับการหาข้อมูลสินค้า/บริการ เพื่อเปรียบเทียบความคุ้มค่าที่ทำได้อย่างสะดวกสบายมากขึ้น บุคคลทั่วไปจึงเรียกร้องสินค้าที่มีมาตรฐานเพิ่มขึ้นและมีราคาลดลง

4. Self Service จากการที่บุคคลทั่วไปใช้ชีวิตอยู่ที่บ้านมากขึ้นเกือบจะตลอดทั้งวัน รวมทั้งความกังวลใจกับสุขอนามัยของบุคคลอื่นๆ ที่เข้าไปเกี่ยวข้อง ทำให้แต่ละบุคคลคุ้นเคยกับการทำกิจกรรมต่างๆ ด้วยตัวเอง ไม่ว่าจะเป็น การหาข้อมูลสินค้า/บริการ การสั่งซื้อออนไลน์ และการแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับสินค้า/บริการด้วยตนเอง

5. Health Concern การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส COVID-19 ทำให้บุคคลทั่วไปโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้สูงอายุให้ความใส่ใจและห่วงใยสุขภาพมากขึ้น บุคคลทั่วไปเริ่มคุ้นชินกับการต้องรักษาระยะห่างทางสังคม (Social distancing) และการรักษาสุขอนามัยตลอดเวลา จึงอาจตั้งคำถามเชิงสุขอนามัยต่อสินค้า/บริการที่ใช้มากยิ่งขึ้น

6. Multiple Income Streams การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส COVID-19 ทำให้หลายคนถูกเลิกจ้าง หรือต้องหยุดงาน หรือทำงานที่บ้าน ทำให้รายได้ลดลง จึงต้องหาอาชีพเสริมเพื่อแหล่งรายได้ทางอื่นๆ ทั้งนี้ อาชีพเสริมต่างๆ อาจสร้างรายได้ให้กับบุคคลมากกว่า หรือใกล้เคียงกับงานประจำทำให้ภายใต้วิถีปกติใหม่ บุคคลจำนวนมากจึงต้องการมีรายได้เสริมต่อไปเพื่อป้องกันความเสี่ยงจากเหตุการณ์ที่ไม่คาดฝัน ต้องการมีรายได้และมีเวลามากขึ้น

จะเห็นได้ว่า การดำเนินชีวิตของผู้คนในยุคที่มีการระบาดของเชื้อโรคแม้ว่าจะผ่านช่วงเวลาที่วิกฤติมาแล้วแต่ผลที่ตามมาคือ วิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปผู้คนอยู่บ้านกันมากขึ้น อินเทอร์เน็ตมีความสำคัญมากในยุคนี้เกือบทุกกิจกรรมจะผ่านระบบอินเทอร์เน็ตไม่ว่าจะเป็น การเรียน การทำงาน หรือแม้กระทั่งการจับจ่ายซื้อของ ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวทำให้เกิดการเรียนรู้ทั้งโดยตั้งใจและไม่ตั้งใจ สิ่งต่างๆ ที่ไม่เคยเรียนรู้ก็ได้เรียนรู้ผ่านช่วงเวลาดังกล่าว ประชาชนหันมาสนใจสุขภาพกันมากขึ้น ซึ่งวิกฤติดังกล่าวทำให้ทั่วโลกได้เรียนรู้และปรับตัว

Next Normal กับ 6 วิธีการดำเนินธุรกิจแบบใหม่

ต่อไปนี้ภาคธุรกิจหรือผู้บริหารองค์กรต้องให้ความสำคัญและปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ให้สอดคล้องกับพฤติกรรมและความต้องการของผู้มีส่วนได้เสียกับองค์กรทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นลูกค้า ผู้บริโภค และพนักงานที่ไม่เหมือนเดิม (Thaipfa, 2566) อีกต่อไป

1. Work from home มาตรการล็อกดาวน์ในหลายพื้นที่จากการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส COVID-19 ทำให้บริษัทห้างร้านต่างๆ เริ่มมีการกำหนดมาตรการในการอนุญาตให้พนักงานทำงานที่บ้านผลปรากฏว่าในหลายกรณีส่งผลทำให้ต้นทุนลดลงและมีประสิทธิภาพมากขึ้น อีกทั้งเทคโนโลยีก็ได้พัฒนาอย่างก้าวกระโดดในช่วงที่ผ่านมา เพื่ออำนวยความสะดวกต่อการทำงานหรือประชุมที่บ้านนอกจากนั้นการแพร่ระบาดของ COVID-19 ก็ยังไม่ได้หมดลงโดยสิ้นเชิง มาตรการในการทำงานที่บ้านจึงอาจกลายเป็นวิถีปกติใหม่ของการดำเนินธุรกิจของหลายๆ องค์กรธุรกิจจึงต้องเตรียมความพร้อมของบุคลากร และเพิ่มความเอาใจใส่ในการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการทำงานเพื่อลดต้นทุนและเพิ่มประสิทธิภาพมากขึ้น

2. Online Channel เมื่อผู้บริโภคได้ลองสั่งซื้อสินค้าหรือใช้บริการผ่านทางออนไลน์ อันเนื่องมาจากมาตรการล็อกดาวน์ที่หลายคนไม่สามารถออกจากบ้านได้ และต่อเนื่องมาจนปัจจุบันจากความกังวลใจในการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส COVID-19 บริษัทห้างร้านต่างๆ จึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องมีการเพิ่มช่องทางในการซื้อขายและการติดต่อผ่านออนไลน์หรือแพลตฟอร์มดิจิทัลต่างๆ บางแห่งอาจใช้เป็นเพียงช่องทางในการติดต่อสอบถาม เช่น การตอบกลับการสนทนาอัตโนมัติผ่านโปรแกรมคอมพิวเตอร์ Chatbot บางแห่งอาจใช้เป็นช่องทางในการขายสินค้า/บริการผ่านอินเทอร์เน็ต เช่น การ Live Streaming ขายของออนไลน์ รวมไปถึงการชำระค่าสินค้า/บริการออนไลน์ เช่น E-Payment แต่บางธุรกิจอาจมีการพัฒนาไปจนถึงขั้นการสร้างประสบการณ์ในการใช้สินค้า/บริการออนไลน์ เช่น การท่องเที่ยวเสมือนจริงออนไลน์ การชมคอนเสิร์ตออนไลน์ การเรียนออนไลน์ เป็นต้น ธุรกิจที่ต้องการอยู่รอดจึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องปรับตัวเพิ่มช่องทางในการขายของออนไลน์มากขึ้นการเพิ่มช่องทางออนไลน์จะส่งผลทำให้ธุรกิจสามารถขยายฐานลูกค้าใหม่ได้อย่างมหาศาล และยังเป็นการรักษาฐานลูกค้าเดิมด้วยการส่งข่าวสารกิจกรรมต่างๆ อย่างสม่ำเสมอ ซึ่งจะช่วยให้เกิดการรักษาความสัมพันธ์ระหว่างธุรกิจกับลูกค้าเดิม และยังสามารถเพิ่มโอกาสให้ลูกค้าเดิมมีการตัดสินใจซื้อสินค้าบริการเพิ่มเติมในอนาคต

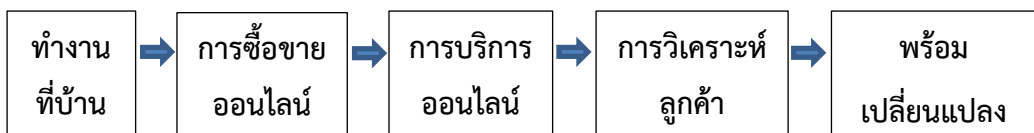
3. Delivery Option เมื่อผู้บริโภคคุ้นเคยกับการสั่งซื้อสินค้า/บริการออนไลน์ บริษัทห้างร้านต่างๆ จึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องคำนึงถึงบริการต่างๆ ในการขนส่งสินค้า/บริการไปยังผู้บริโภค อาจต้องมีโปรโมชั่นในการนำส่งสินค้า/บริการไปยังบ้านพักอาศัยหรือที่ทำงานของลูกค้า มีโปรโมชั่นส่งฟรี หรืออาจมีโปรโมชั่นให้กำหนดหรือเปลี่ยนแปลงสถานที่และเวลาในการขนส่งได้อีกด้วยทางรอดของธุรกิจในปัจจุบันจึงมีความจำเป็นต้องบริหารจัดการช่องทางการจัดจำหน่ายและการจัดส่งสินค้าให้มีความรวดเร็วมากขึ้น มีความคล่องตัวมากขึ้นแต่มีต้นทุนที่ต่ำ

4. Risk Management ธุรกิจในปัจจุบันไม่ว่าจะเป็นธุรกิจขนาดใหญ่หรือขนาดเล็กจะต้องมีแผนงานในการบริหารความเสี่ยงอย่างชัดเจน เริ่มต้นตั้งแต่การสำรวจปัจจัยเสี่ยงของธุรกิจ แนวทางในการลดโอกาสที่จะเกิดความเสี่ยง รวมทั้งแนวทางที่จะบรรเทาความเสียหายหากเกิดเหตุการณ์ที่ไม่คาดฝัน เช่น ธุรกิจที่ต้องพึ่งพาวัตถุดิบ หรือพึ่งพานักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ หรือต้องพึ่งพาการส่งออกสินค้าไปยังต่างประเทศ หากไม่มีแผนงานในการบริหารความเสี่ยงในช่วงวิกฤต COVID-19 ก็อาจจะไม่สามารถนำพาองค์กรให้อยู่รอดมาได้จนปัจจุบัน

5. Data Analytics ธุรกิจที่ต้องการรอดและรุ่งต้องรู้จักนำข้อมูลจากธุรกิจเองหรือจากผู้ให้บริการต่างๆ เช่น Google Analytics, Facebook Insights มาวิเคราะห์เพื่อพัฒนาสินค้า/

บริการ และวางแผนการตลาด ให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภคที่เปลี่ยนไปในวิถีปกติใหม่ ทั้งนี้ ธุรกิจต้องทำการสำรวจข้อมูลเพื่อวิเคราะห์ว่าลูกค้ามีความพึงพอใจในสินค้า/บริการหรือไม่ ลูกค้ามีปัญหาอะไรที่ธุรกิจสามารถนำเสนอหรือพัฒนาสินค้า/บริการเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวในขณะเดียวกันก็ต้องมีการสำรวจข้อมูลและวิเคราะห์ติดตามแนวโน้มตลาดว่ามีทิศทางอย่างไรเพื่อที่จะได้นำไปพัฒนาสินค้า/บริการให้เป็นที่ต้องการและมีความสามารถในการแข่งขันกับคู่แข่งต่อไป รวมทั้งต้องมีการวิเคราะห์ว่าลูกค้ามีลักษณะและพฤติกรรมในโลกออนไลน์อย่างไร ควรจะใช้ช่องทางสื่อสังคมออนไลน์ใดที่จะเหมาะสำหรับการโฆษณาประชาสัมพันธ์สินค้า/บริการแต่ละผลิตภัณฑ์

6. Ready to reform ภายใต้ New Normal ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของผู้บริโภคและวิถีการดำเนินธุรกิจอย่างสิ้นเชิงและรวดเร็ว ส่งผลทำให้ธุรกิจต้องเตรียมพร้อมรับกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในอนาคตให้ทันทั่วทั้งตลอดเวลา เพื่อให้ทันต่อการตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคและทันต่อการแข่งขันในอุตสาหกรรม

จะเห็นได้ว่า วิธีการดำเนินธุรกิจแบบใหม่เทคโนโลยีและอินเทอร์เน็ตเข้ามามีอิทธิพลเป็นอย่างมากในการขับเคลื่อนงาน สิ่งที่สะท้อนให้เห็นชัดเจนในช่วงการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา คือ วิถีชีวิตทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภคเปลี่ยนไปอย่างชัดเจน คือ ผู้บริโภคจะไม่ค่อยออกนอกบ้านไปจับจ่ายซื้อของแต่จะซื้อของผ่านระบบออนไลน์ ดังนั้นผู้ผลิตหรือเจ้าของกิจการจึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนวิธีการดำเนินกิจการแบบใหม่ เช่น การจัดโปรโมชั่นผ่านระบบออนไลน์แทนการจัดกิจกรรมในพื้นที่ การปรับเปลี่ยนระบบการจับจ่ายซื้อของผ่านระบบออนไลน์ให้มีความสมบูรณ์ขึ้นอันเนื่องมาจากการเติบโตอย่างรวดเร็วของการซื้อขายผ่านระบบออนไลน์ การปรับเปลี่ยนวิธีการบริหารจัดการภายในองค์กร เป็นต้น แต่ทั้งนี้การที่จะทำให้ทุกอย่างสมบูรณ์ต้องใช้เวลาและร่วมกันเรียนรู้ร่วมกันทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค

ความแตกต่างในการดำรงชีวิตในช่วง 3 ยุค

ลักษณะการดำรงชีวิตในแต่ละยุคสมัยย่อมมีความแตกต่างกันจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับ การเรียนรู้และการปรับตัวของแต่ละบุคคล ซึ่งการดำรงชีวิตทั้ง 3 ยุค ไม่ว่าจะเป็นยุค Normal, New Normal และ Next Normal บางอย่างมีความใกล้เคียงกัน บางอย่างมีการพัฒนาต่อยอดจากยุคหนึ่งไปสู่อีกยุคหนึ่งให้มีความทันสมัยและสะดวกสบายมากขึ้น บางอย่าง เป็นการคิดค้นขึ้นใหม่ ดังจะเห็นได้จากข้อมูลการเปรียบเทียบใน 3 ยุค ดังนี้

ตารางเปรียบเทียบการดำรงชีวิตแบบ Normal, New Normal และ Next Normal

ปัจจัยพื้นฐาน	Normal	New Normal	Next Normal
ที่อยู่อาศัย	มีสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน เช่น พัดลม แอร์ แต่เป็นการทำงานแบบขั้นพื้นฐานไม่ได้ใช้เทคโนโลยีที่ซับซ้อนหรือสะดวกสบายเท่าที่ควร	มีการนำเทคโนโลยีมาใช้อำนวยความสะดวกและปลอดภัยส่วนมากจะอยู่ในครอบครัวฐานะค่อนข้างดีแต่อยู่ในสัดส่วนค่อนข้างน้อยเมื่อเทียบกับจำนวนประชากร	มีการนำเทคโนโลยีมาช่วยให้สามารถใช้งานฟังก์ชันต่างๆ ในบ้านได้อย่างสะดวกสบายและปลอดภัย เช่น การสั่งเปิด-ปิดแอร์ ผ่านแอปพลิเคชันมือถือ
อาหาร	เน้นการกินอาหารที่สะดวกสบาย เช่น อาหาร fast food จะมีเพียงคนส่วนน้อยที่เน้นให้ความสำคัญกับอาหารสุขภาพ	ผู้คนเริ่มหันมาให้ความสนใจกับการปรุงอาหารรับประทานเอง และเน้นอาหารสุขภาพมากขึ้น	เน้นการกินอย่างยั่งยืน ที่ดีต่อสุขภาพและไม่ก่อให้เกิดผลเสียต่อสิ่งแวดล้อมในระยะยาว
เครื่องนุ่งห่ม	เน้นการแต่งกายตามความเหมาะสมของช่วงวัยและการซื้อขายที่สะดวกสบาย	ให้ความสำคัญกับคุณภาพ ความคุ้มค่า และราคาที่เหมาะสมตามสภาพเศรษฐกิจ	ยังให้ความสำคัญกับการเลือกใช้วัสดุและกระบวนการ

			ผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมากขึ้น
ยารักษาโรค	ยาสามัญประจำบ้าน ที่มีอยู่ในบ้าน จะซื้อยารักษาเมื่อเจ็บป่วย	มีการเตรียมพร้อมเรื่องยารักษาโรคทั้งการป้องกันและการรักษา ร่วมกับการทานอาหารเสริมเพื่อป้องกันรักษาโรค	เน้นการหายาเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดปัญหามากกว่าการรักษาเมื่อสุขภาพเริ่มแย่
ยานพาหนะ	ใช้น้ำมันในการขับเคลื่อน	ใช้น้ำมันในการขับเคลื่อน มีบางส่วนที่เริ่มหันมาใช้รถที่ขับเคลื่อนด้วยไฟฟ้า	ยานยนต์ไร้คนขับ หรือรถยนต์ไฟฟ้า
โซเชียลมีเดีย	มีฟีเจอร์พื้นฐานตามความเหมาะสมของยุคสมัย	มีฟีเจอร์ใหม่ๆ ที่ตอบสนองการใช้งานในช่วงการระบาดของไวรัสโคโรนา	จะมีฟีเจอร์ใหม่ๆ เพื่อตอบสนองการใช้งานที่หลากหลาย
สินค้าอุปโภคบริโภค FMCG	เน้นความสะดวกสบายทั้งของผู้ผลิตและผู้บริโภค เริ่มหันมาให้มีความสำคัญกับการรักษาสิ่งแวดล้อม	เน้นความปลอดภัยจากเชื้อไวรัสโคโรนา	สินค้าที่ผลิตจากธรรมชาติปราศจากสารปรุงแต่งจะเป็นสิ่งที่ผู้บริโภคมองหาทั้งบรรจุภัณฑ์ที่ย่อยสลายได้ จะกลายเป็นเรื่องปกติ
โทรศัพท์มือถือ	มีฟังก์ชันที่เหมาะสมกับยุคสมัย	มีฟังก์ชันที่เหมาะสมและเพิ่มความสะดวกสบายในช่วงการระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา	การอัปเดตนวัตกรรมใหม่ๆ อยู่เสมอ และหันมาใส่ใจเรื่องสิ่งแวดล้อม

พลังงาน	เน้นการใช้พลังงานจากน้ำมัน ไฟฟ้าเป็นส่วนใหญ่	บางส่วนเริ่มหันมาสนใจพลังงานจากโซลาเซลมากขึ้น	พลังงานทดแทนและพลังงานหมุนเวียนจะทวีความสำคัญมากขึ้น
เงิน	มีการใช้ทั้งเงินสด กดเงินผ่าน atm บางส่วนใช้แอปพลิเคชันในการจ่ายเงิน โอนเงิน	เน้นการจ่ายเงิน โอนเงิน ผ่านแอปพลิเคชัน ทางโทรศัพท์มือถือ	คนจะหันมาใช้จ่ายผ่าน e-payment

จากสถานการณ์การดำรงชีวิตใน 3 ยุค ทั้งยุคปัจจุบัน Normal ยุค New Normal และ ยุค Next Normal สะท้อนให้เห็นถึงการใช้ชีวิตของคนในสังคมที่ต้องมีการปรับเปลี่ยนตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงเวลานั้นๆ ให้เหมาะสม บางอย่างอาจเกิดแล้วในยุค Normal แต่ยังไม่ได้รับความสนใจเท่าที่ควรหรืออาจเป็นที่รู้จักในวงแคบๆ แต่เมื่อสถานการณ์เปลี่ยนแปลงไปสิ่งเหล่านั้นอาจเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งจึงเป็นที่นิยมและแพร่หลายและอาจถูกพัฒนาปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้นเพื่อรองรับการนำไปใช้ในยุค Next Normal เช่น การทำงานหรือการเรียนผ่านระบบออนไลน์ (วีระยุทธ กาญจน์ชูฉัตร, 2564) ซึ่งในยุค Normal การประชุมผ่านระบบออนไลน์ได้มีขึ้นแล้วแต่ยังไม่เป็นที่นิยมเท่าที่ควรจะมีเพียงคนเพียงบางกลุ่มที่ใช้งานผ่านระบบออนไลน์ เมื่อมีการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา COVID-19 ไปทั่วโลก ประชาชนไม่สามารถเดินทาง หรือรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมร่วมกันได้อันเนื่องมาจากมาตรการป้องกันโรคระบาดทำให้ผู้คนจำนวนมากจำเป็นต้องหันมาใช้ระบบออนไลน์เพื่อเรียนหรือประชุมการทำงานแทน ซึ่งในยุค New Normal นี้ผู้คนจำเป็นต้องหันมาเรียนรู้และสนใจกับการใช้งานระบบออนไลน์มากขึ้นเพราะเป็นสิ่งที่จำเป็นและต้องเรียนรู้ที่จะอยู่กับการทำงานหรือการเรียนผ่านระบบออนไลน์ จากเป็นสิ่งที่ผู้คนไม่ค่อยให้ความสนใจในช่วงที่สามารถใช้ชีวิตได้อย่างปกติ กลายเป็นสิ่งที่จำเป็นและต้องเรียนรู้อย่างเร่งด่วนในช่วงเวลาไม่นาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กเยาวชนที่กำลังศึกษาเล่าเรียนและกลุ่มคนวัยทำงาน ที่จำเป็นต้องอยู่กับสิ่งเหล่านี้ทุกวัน

ในช่วงของการระบาดของเชื้อโรค แม้ปัจจุบันจะมีมาตรการผ่อนคลายเป็นลำดับ สามารถดำรงชีวิตได้ใกล้เคียงปกติมากที่สุดแล้วแต่ระบบ ออนไลน์ กลับยังเป็นที่นิยมและจำเป็นอยู่ ดังนั้นในยุค Next Normal เราอาจได้เห็นและได้ใช้แอปพลิเคชันต่างๆ ที่ทันสมัยและสะดวกสบายต่อโจทย์การใช้ชีวิตของมนุษย์มากขึ้น อันเป็นผลมาจากการพัฒนา ปรับปรุง และแก้ไข ในสิ่งที่ผ่านมาให้ดียิ่งขึ้น เป็นต้น

แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงปัจจัยพื้นฐานของสังคมโลกในยุค Next Normal

การเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกทำให้เกิดมิติของการพัฒนาให้แก่มนุษยชาติในทุกประเทศโดยรวมสิ่งที่เกิดขึ้นดังกล่าวส่งผลทำให้สังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงไปด้วย ในอดีตสังคมไทยได้รับการยกย่องจากชาวต่างชาติในเรื่องความมีวัฒนธรรมที่ดีงามมีความเป็นมนุษยธรรมสูง จากสถานการณ์ความผันผวนของ โลกาวัดันทำให้สังคมไทยมีลักษณะสังคมสภาพไม่ปกติ (Abnormal society) และกลายเป็นสังคมด้นรน (Scrabble society) ในทุกๆ ด้านมากขึ้น

The Next Normal และวาทกรรมกระบวนทัศน์

กระบวนทัศน์เป็นวาทกรรมอีกชุดหนึ่งของข้อความรู้ที่โทมัส คูนท์ (Thomas Kuhn) ผลิตขึ้นมาใช้ในหนังสือ The Structure of Scientific Revolution ปี ค.ศ. 1962 ใช้แทนคำว่า การเปลี่ยนแปลงโดยเนื้อความจะหมายถึงชุดกรอบฐานคิด รูปแบบและแนวทางการศึกษาตามแบบวิธีการวิทยาศาสตร์ซึ่งหนังสือเล่มนี้ส่งผ่านข้อความรู้เชิงการเปลี่ยนแปลงด้านประวัติศาสตร์ ปรัชญา สังคมวิทยาและวิทยาศาสตร์ความรู้ การเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกในแต่ละยุคแตกต่างกันทั้งนี้มาจากการผลิตชุดฐานคิดมนุษยชาติ (The Production of Thinking) ผู้เขียนขอแบ่งกระบวนทัศน์การเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก (ธงชัย สมบูรณ์, 2563) ดังนี้

1. ยุคโบราณ แนวคิดเชิงปรัชญาลัทธิต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรม (Actions) ของมนุษยชาติล้วนมาจากความเชื่อในพระเจ้าหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นผู้กำหนดชะตากรรมให้ดำเนิน

วิถีชีวิตแบบนั้น ฉะนั้นการเช่นสรวงต่อเทพเจ้าจึงเป็นการ “ติดสินบนต่อเจ้าพนักงาน” มาตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงปัจจุบันถือได้ว่าเป็นการสมยอมอย่างไม่มีเหตุผล

2. ยุควิทยาศาสตร์นิยม ถือว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงครั้งที่ยิ่งใหญ่ของสังคมโลก อาจกล่าวได้ว่าวิทยาศาสตร์คือชุดข้อความรู้ที่แท้จริงที่สามารถนำมาพิสูจน์เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้อย่างมีระบบและมีกระบวนการ ทุกอย่างที่เกิดขึ้นนั้นไม่ได้มีลักษณะแบบบังเอิญแต่มีเป็นไปที่สาเหตุและผลตามมา ด้วยเหตุนี้การค้นพบสิ่งใหม่ทำให้เกิด “ภูมิคุ้มกัน” ทางสังคมของมนุษย์มากขึ้นในทางกลับกันความเจริญทางด้านวิทยาศาสตร์นิยมกลับทำให้จิตใจของมนุษย์ผุ่กร่อนมากยิ่งขึ้น ยุคนี้มีการทดลองและทดสอบมากมายโดยบางครั้งถึงกับใช้ชีวิตมนุษย์เป็นเดิมพันเพื่อการทดลองเพื่อการค้นพบมนุษย์กลายเป็นทาสของวิทยาศาสตร์อย่างไม่รู้ตัว ผลของวิทยาศาสตร์นิยมทำให้เกิดวาทกรรมการแบ่งขั้วของสังคมอย่างชัดเจนเกิดบริบทที่เรียกตนเองว่ากลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้วและมองกลุ่มประเทศอื่นที่ไม่เหมือนตนว่ากลุ่มด้อยพัฒนาจากการแบ่งขั้วดังกล่าวส่งผลต่อการย้ายและการเอาเปรียบซึ่งกันและกันที่สุดในที่สุด

3. ยุคพลังสงคราม ถึงแม้ว่าสังคมของมนุษยชาติจะเกิดสภาพสงครามตลอดเวลา แต่ภาพที่เป็นจริงสงครามโลกทั้งครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 นั้นเป็นสงครามที่มีความรุนแรงและส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงที่ยิ่งใหญ่ที่สุด เมื่อสิ้นสุดสงครามกระบวนการทัศน์ของวาทกรรมชุดการส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างชาติจึงเกิดขึ้นในปริบทข้อความรู้ที่ว่า “ในสงครามไม่มีผู้ที่จะชนะอย่างแท้จริง สงครามสร้างความหายนะให้มวลหมู่มนุษยชาติโดยรวม” ผลที่ตามมา จึงเกิดองค์การสหประชาชาติ (United Nations) เพื่อสร้างสันติภาพให้กับมนุษยชาติโดยรวมยุคพัฒนาประชาคมโลกทุกมิติ เป็นยุคที่มนุษยชาติหันมาปรับรื้อโครงสร้าง (Deconstruct) กรอบฐานคิดและมุมมองแบบใหม่ การพัฒนาแบบยั่งยืน (Sustainability) และสังคมความสุขมวลรวม (Green and Happiness society) กลายเป็นวาทกรรมที่มีความสำคัญมากขึ้น การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทั้งด้านการรู้หนังสือการปราศจากโรคภัยและการกินดีอยู่ดีจึงเป็นวาระแห่งชาติที่ทุกรัฐชาติให้การตระหนักมากขึ้น

4. ยุคพลังสร้างสรรค์เทคโนโลยี หลังจากยุคพลังสงครามทำให้มนุษย์เริ่มเข้าใจว่าเทคโนโลยีมีบทบาททั้งทางตรงและทางอ้อมมากขึ้นกับการดำเนินชีวิตและช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ได้ดียิ่งขึ้นในยุคนี้จึงมีการผลิตเทคโนโลยีและความรู้ชุดต่างๆ เพื่อการพัฒนาทั้งความรู้ทางด้านการแพทย์และสาธารณสุข การค้นพบยาปฏิชีวนะที่สามารถยืดและช่วยชีวิตของ

มนุษย์ชาติให้ยาวขึ้น การติดต่อสื่อสารและการคมนาคมมีการใช้ระยะเวลาที่สั้นลง เทคโนโลยีสารสนเทศและคอมพิวเตอร์กลายเป็นปัจจัยสำคัญพื้นฐานในการใช้ชีวิตของผู้คน ในยุคนี้มีคำต่างๆ เกิดขึ้นมากมายเช่น สังคมข้อมูลความรู้ สังคมดิจิทัล เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า แต่ละยุคจะมีวิถีการดำรงชีวิตที่แตกต่างกันซึ่งการก้าวผ่านแต่ละยุคจะมีทั้งข้อดี ข้อเสีย บางอย่างเป็นไปในทางที่ดีขึ้น บางอย่างเป็นไปทางที่แย่ลง ในอดีตวิถีชีวิตมนุษย์เป็นไปอย่างเรียบง่ายใช้ชีวิตส่วนใหญ่ใกล้ชิดกับธรรมชาติแต่ในยุคแรกๆ ประชาชนจะเชื่อในเรื่องลึกลับที่ไม่สามารถมองเห็นหรือพิสูจน์ได้แต่ผู้คนในยุคปัจจุบันจะไม่ค่อยเชื่อในเรื่องนี้แต่จะสนใจในเรื่องของเทคโนโลยีที่ช่วยอำนวยความสะดวกสบายในการดำรงชีวิต แต่ทั้งนี้การเปลี่ยนผ่านทุกอย่างเป็นไปอย่างค่อยเป็นค่อยไปกระทั่งพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไป

อนาคตสังคมไทยกับ The Next Normal

ภูมิคุ้มกันทางสังคมถือว่าเป็นเรื่องท้าทายมากกับสภาพของประเทศไทยที่จะเกิดขึ้นในอนาคตอันใกล้นี้ ฉะนั้นทุกคนต้องหันมาไตร่ตรองเชิงวิเคราะห์ให้มากขึ้นเพื่อให้สังคมไทยสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมีความสุขและไม่เกิดสภาพชะงักงันแต่อย่างใดซึ่งสามารถทำได้ (ธงชัย สมบูรณ์, 2563) ดังนี้

1. ด้านสังคมวัฒนธรรม คนไทยมีแนวโน้มของการใช้พฤติกรรมเสี่ยงมากขึ้นขาดความมีวินัยและใส่ใจในภาพรวมของสังคมมีปัญหาด้านคุณภาพเกือบทุกช่วงวัย ยิ่งไปกว่านั้นสิ่งที่เป็นข้อมูลเชิงประจักษ์คือขาดการพินิจพิจารณาการกระทำต่างๆ ทางสังคมที่เกิดขึ้นมีความเปราะบางอ่อนไหวในการเลือกใช้ชีวิตซึ่งส่งผลทำให้พฤติกรรมในการใช้ชีวิตประจำวันไม่มีคุณภาพที่ดีเท่าที่ควร ด้วยเหตุนี้ภูมิคุ้มกันของสังคมทางด้านนี้ก็ต้องถูกปลูกฝังจากสถาบันครอบครัวและสถาบันการศึกษาเป็นหลักรัฐจะต้องไม่เพิกเฉยกับครอบครัวในทุกระดับที่ผ่านดูเหมือนว่ารัฐ “ยังเข้าไม่ถึง” กับคำว่าครอบครัวแบบไทยแท้ การส่งมอบความศักดิ์สิทธิ์ยังอยู่ใน

กลุ่มครอบครัวที่มีอำนาจทางสังคมรวมทั้งครอบครัวที่มีชื่อเสียงส่วนครอบครัวเกษตรกรหรือชนชั้นกลางที่เป็นมวลสารส่วนใหญ่ของประชากรประเทศยังไม่ได้รับ “คุณค่า” เท่าที่ควร ภูมิคุ้มกันที่จะเกิดขึ้นนั้นควรอยู่ในกระบวนการที่สนับสนุนซึ่งกันและกันคือ ความพอเพียง ความมีระเบียบวินัยและคุณธรรม จิตสาธารณะและความรับผิดชอบ

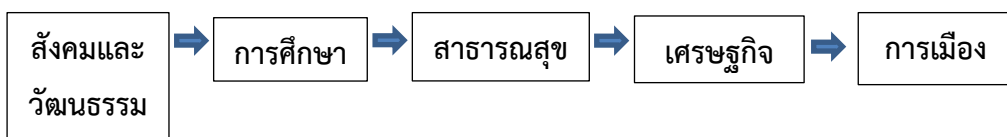
2. ด้านการศึกษา ปรากฏการณ์ New Normal นี้ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนในทุกระบบและทุกระดับ สถานศึกษาบางแห่งได้นำวิกฤตที่เกิดขึ้นสร้างโอกาสให้กับตนเอง การจัดการเรียนรู้ภายใต้ทฤษฎี Learn from Home โดยการใช้ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนจึงขึ้นอยู่กับระบบออนไลน์เป็นสำคัญอย่างไรก็ตาม หากได้ตรวจสอบพิจารณาให้รอบคอบแล้วการเรียนการสอนแบบนี้คงเหมือนลักษณะ “การรับประทานอาหารตอนกลางคืนแต่ลืมเปิดไฟ” ผู้รับประทานรับรู้รสชาติของอาหารแต่ขาดอรรถรสของการรับประทาน ซึ่งดูไม่แตกต่างกับบรรยากาศในการจัดการเรียนรู้ในสถานการณ์ปัจจุบันแต่อย่างใดทั้งสิ้น การสร้างภูมิคุ้มกันที่เป็นทางออกในการจัดการศึกษาของชาตินั้นควรมีระบบการเข้าถึงช่องสัญญาณสื่อสารที่สะดวกสบายและที่สำคัญรัฐชาติต้องลงทุนการศึกษาทางด้านเทคโนโลยีเพื่อช่วยการเรียนรู้มากกว่านำงบประมาณไปใช้ในการป้องกันประเทศกับอาวุธที่ไม่สมควรจัดซื้อยิ่งไปกว่านั้นสถาบันการศึกษาทุกที่ที่ต้องช่วยกันพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาให้มีคุณลักษณะเป็น “ผู้คล่องแคล่วทางการจัดการเรียนรู้”

3. ด้านสาธารณสุข กระบวนทัศน์ในสังคมยุค The Next Normal ผู้นำรัฐชาติจะต้องเป็นผู้ “ตื่นรู้ ตื่นตระหนกและตื่นรับผิชอบ” กล่าวคือต้องรู้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงของพยาธิวิทยาและโรคภัยที่เกิดขึ้นทั้งที่เกิดจากสภาพทางชีวภาพและกายภาพของสังคม การตื่นตระหนกในข้อมูลข่าวสารหรือการป้องกันและการรักษาสุขสภาวะที่ดีทั้งของตนเองและส่วนรวม การตื่นรับผิชอบคือความรู้สึกนึกคิดถึงผลดีที่จะตามมาตัวอย่างเช่น ข้อเสนอแนะของบุคลากรทางการแพทย์ที่เกี่ยวกับสภาวะอนามัยต่างๆ หากผู้คนในรัฐชาติปฏิบัติตนเองให้เป็นผู้ตื่นรับผิชอบในตนเองก่อนเท่ากับเป็นผู้รับผิดชอบประเทศชาติโดยรวม

4. ด้านเศรษฐกิจ สังคมต้องช่วยกันปลูกฝังเรื่องการใช้จ่ายเบื้องต้นของผู้คน สร้างวิถีคิดที่อยู่บนหลัก อะไรบ้างที่จะช่วยลดค่าใช้จ่ายในครอบครัวลงได้ สร้างฐานเศรษฐกิจพอเพียงให้เป็นเสาเข็มที่มั่นคงของทุกครอบครัวหนึ่ง การทำงานของภาครัฐต้องมองว่า การกักเงินเงินจากต่างประเทศมาใช้แก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นนั้นมิใช่การสร้างคะแนนนิยม หากเป็นการสร้าง

กรรมร่วมที่ยาวนานการกู้ยืมเงินทางด้านเศรษฐศาสตร์เป็นการลงทุนมิใช่ “การเยียวยา” แต่อย่างใด การกู้เงินจากต่างประเทศให้น้อยที่สุด แต่นี้หากมีความจำเป็นนั้นจะต้องเป็นการกู้มาเพื่อการพัฒนาที่แท้จริงเท่านั้นก็จะไม่มีคำถามที่ตามมาว่า “อีกกี่ร้อยปีหนี้สินของชาติจะหมดไป?” ชาติต้องช่วยกันคิดถึงบทบาทของผู้คนที่สร้างหนี้สินหรือสร้างทรัพย์สินให้มากขึ้น ทั้งนี้ การรื้อฟื้นหรือการคงอยู่ทางด้านเศรษฐกิจ (Economic persistence) จะต้องพิจารณาถึงการออมของผู้คนด้วย

5. ด้านการเมือง ในสังคมแบบปกติข้างหน้านั้นการเมืองต้องถูกลอกคราบจากวาทกรรมที่ว่าการเมืองเป็นเรื่องผลประโยชน์ นักการเมืองทุกระดับตั้งแต่ระดับท้องถิ่นจนถึงระดับประเทศต้องหันมาสนใจในวาทกรรมใหม่ที่ว่า “การเมืองเป็นเรื่องการรักษาผลประโยชน์ของชาติ” ฉะนั้น ผู้ที่ก้าวเข้ามาเป็นตัวแทนของประชาชนต้องถามตนเองก่อนว่ามีสามัญสำนึกทางการเมือง (Political consciousness) มากน้อยเพียงใดหรือเป็นบุคคลที่ถึงพร้อมด้วยจิตเพื่อส่วนรวมหรือเพื่อส่วนตนเองก็จะทำให้รูปแบบการบริหารจัดการทางการเมืองเข้าถึงความจริงสูงสุดของคำว่า การเมืองคือแก่นแกนของประชาชนมิใช่ของใครคนใดคนหนึ่งอึ่งนักการเมืองในสังคม The Next Normal นั้น ต้องเคารพการกระทำที่เหมาะสมของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งและที่สำคัญอย่าทำร้ายกันด้วยระบบอาวุธเป็นเด็ดขาด

สิ่งที่คาดว่าจะเกิดขึ้นกับสังคมไทยในยุค Next Normal คาดว่าบางอย่างจะเป็นไปทั้งในทางที่ดีขึ้น พัฒนาขึ้น แต่บางอย่างอาจเป็นไปในทางที่แย่ลง เช่น ในเรื่องของวัฒนธรรม วัฒนธรรมบางอย่างอาจสูญหายไปอันเนื่องมาจากการไม่สนใจและไม่ให้ความสำคัญ แต่อาจได้เห็นวัฒนธรรมใหม่ๆ เข้ามาแทนที่วัฒนธรรมเก่าซึ่งอาจเกิดความขัดแย้งกันระหว่างคนรุ่นใหม่และคนรุ่นเก่าได้ ด้านการศึกษาการเข้าเรียนในห้องอาจไม่จำเป็นดังเช่นในอดีตแต่การเรียนรู้ด้วยตนเองผ่านระบบออนไลน์จะเข้ามาแทนที่เพราะไม่จำกัดในเรื่องของเวลาและสถานที่ ด้านสาธารณสุขจำเป็นต้องพัฒนาตลอดเวลาเพราะปัจจุบันมีโรคใหม่ๆ เกิดขึ้นมากอันเนื่องมาจากหลายปัจจัยไม่ว่าจะเป็นจากอาหารการกิน สิ่งแวดล้อม มลพิษ ล้วนแต่ส่งผลให้เกิดโรคทั้งสิ้น

ด้านเศรษฐกิจ การระบาดของโรคในครั้งนี้ทำให้ประชาชนส่วนหนึ่งได้รับวิกฤติในชีวิตอย่างร้ายแรง เช่น เสียชีวิต เจ็บป่วย ตกงาน แต่ในขณะที่บางส่วนได้นำวิกฤติในครั้งนี้มาปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตให้ดีขึ้น เช่น การปรับเปลี่ยนอาชีพ การปรับเปลี่ยนวิธีการทำงานให้ดีขึ้น ด้านการเมือง ผู้ที่จะเข้ามาทำงานด้านการเมืองในอนาคตควรมีจุดยืนที่ชัดเจนว่าจะทำอะไรเพื่อประชาชน ควรวัดกันที่ความสามารถไม่ใช่มาจากความเป็นเครือญาติหรือเส้นสาย การทำงานต้องโปร่งใส และตรวจสอบได้เพราะปัจจุบันประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลได้ง่าย ดังนั้นการตรวจสอบจึงสามารถทำได้ง่าย

สรุป

สังคมยุค Next Normal เป็นสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงส่วนหนึ่งมาจากการระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา COVID-19 ที่วิถีชีวิตของประชาชนทั่วโลกต่างเปลี่ยนแปลงไปโดยไม่ได้มีการวางแผนหรือเตรียมตัวมาก่อน ไม่มีใครคาดคิดว่าการระบาดครั้งนี้จะรุนแรงและสร้างความเสียหายอย่างมหาศาล บางคนสามารถปรับตัวและเรียนรู้ที่จะอยู่ท่ามกลางโรคระบาดได้แต่บางส่วนไม่สามารถปรับตัวได้ทำให้เกิดความสูญเสียในหลายๆ ด้าน วิถีการดำรงชีวิต การทำงาน การเรียน ต้องปรับเปลี่ยนอย่างกะทันหัน การทำงานและเรียนที่บ้านเป็นสิ่งที่หลายคนต้องเรียนรู้และปรับตัว เทคโนโลยีเข้ามามีอิทธิพลและมีความจำเป็นอย่างมาก เพราะผู้คนหลีกเลี่ยงที่จะออกจากบ้านและพบปะสังสรรค์กันอันเนื่องมาจากความปลอดภัยด้านสุขภาพ สิ่งที่จะสามารถทำได้คือการนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยให้ผู้คนสามารถติดต่อกันได้ใกล้เคียงกับการดำรงชีวิตแบบปกติมากที่สุด ซึ่งสถานการณ์ดังกล่าวมีทั้งด้านดีและด้านที่ไม่ดี มีทั้งคนที่ชอบและคนที่ไม่ชอบ บางส่วนมองว่าวิกฤติครั้งนี้เป็นโอกาสในการทำสิ่งใหม่ๆ ที่ดีขึ้นแต่ในทางตรงกันข้ามบางส่วนข้ามวิกฤติครั้งนี้ได้สร้างความเสียหายอย่างมหาศาลไม่ว่าการเสียชีวิต เสียทรัพย์สิน เสียอาชีพ ซึ่งสถานการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงสามารถเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา การปรับตัวและการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ (กองบรรณาธิการ The 101 World, 2564) เป็นสิ่งจำเป็นเพราะบางสถานการณ์ไม่สามารถคาดการณ์ได้ว่าจะเกิดขึ้นหรือไม่แต่การเตรียมตัวให้พร้อมมากที่สุดเป็นสิ่งจำเป็นซึ่งบทเรียนจากการระบาดครั้งนี้จะเป็นประสบการณ์ให้ผู้คน

ได้เรียนรู้ว่าควรต้องทำอะไร อย่างไร ซึ่งวิถีการดำรงชีวิตแบบ Next Normal ในปัจจุบันอาจเป็นสิ่งที่ล้ำสมัยในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

- กองบรรณาธิการ. (2563). THE NEXT NORMAL กับปัจจัยพื้นฐาน 10 ประการ. BOT พระสยาม MAGAZINE ฉบับที่ 6 เดือนพฤศจิกายน-ธันวาคม 2563.
- กองบรรณาธิการ The 101 World. (2564). ‘โรคใหม่’ สร้าง ‘โลกแห่งการเรียนรู้ใหม่’ : อนาคตการศึกษาไทยยุคหลัง COVID-19. สืบค้นเมื่อ 18 กุมภาพันธ์ 2566 จาก <https://www.eef.or.th/future-of-thai-education-after-covid19/>.
- Thaipfa. (2566). NEXT NORMAL วิถีปกติก้าวต่อไปของธุรกิจไทยภายใต้วิถีชีวิตปกติใหม่ NEW NORMALท่ามกลางวิกฤต COVID. สืบค้นเมื่อ 11 มกราคม 2566 จาก <https://www.thaipfa.co.th/news/view/192>.
- ชัยทวี เสนะวงศ์. (2564). People Management: Next Normal. สืบค้นเมื่อ 18 กุมภาพันธ์ 2566 จาก <https://www.khonatwork.com/post/people-management-next-normal>.
- ธนาคารแห่งประเทศไทย. (2565). การทำงานแบบไหนตอบโจทย์ ตรงใจ ในยุค NEXT NORMAL. สืบค้นเมื่อ 18 กุมภาพันธ์ 2566 จาก <https://www.bot.or.th/Thai/BOTMagazine/Pages/25650395theknowledgeworknextnormal.aspx>.
- ธงชัย สมบูรณ์. (2563). The Next Normal ภูมิคุ้มกันของสังคมไทยในอนาคต. สืบค้นเมื่อ 11 มกราคม 2566 จาก <http://doh.hpc.go.th/bs/topicDisplay.php?id=394>.
- พนัส จันทร์ศรีทอง. (2565). ชีวิตถัดไปกับการศึกษา. วารสารคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์. ปีที่ 5 ฉบับที่ 3 กันยายน-ธันวาคม 2565 หน้า 25-36.
- พระครูธรรมศุท (สุทธิพจน์ สุทธิวจโน), ญัฐหทัย นิรัตติย, นางสาวณัฐชยา กำแพงแก้ว. (2564). การดำรงชีวิตวิถีใหม่ตามแนวพระพุทธศาสนา. วารสารศึกษาศาสตร์ มมร ปีที่ 9 ฉบับที่ 1 (เดือนมกราคม - มิถุนายน 2564) ปีที่ 9 ฉบับที่ 1 หน้า 199-211.

วีระยุทธ กาญจน์ชูฉัตร. (2564). มองความท้าทายด้านเศรษฐกิจและการศึกษาจาก COVID-19. สืบค้นเมื่อ 18 กุมภาพันธ์ 2566 จาก <https://www.eef.or.th/future-of-thai-education-after-covid19/>.

เรื่อง “พุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์” *

BUDDHISM AND SCIENCE

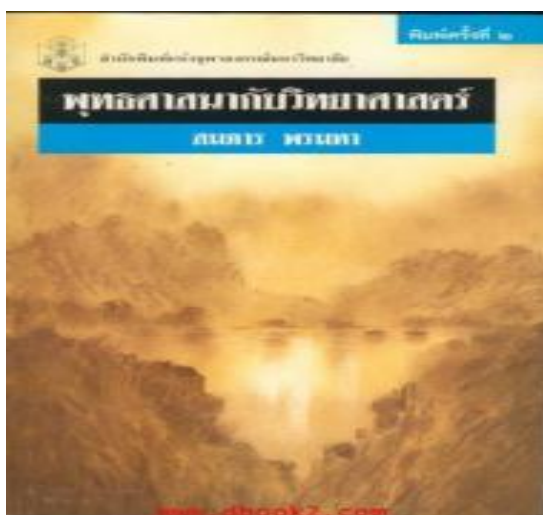
พระมหาตันทฐวัฒน์ สุนตจิตฺโต (ถ้าวาปี)¹, สมเดช นามเกต², อภินันท์ จันตะนี³,
และ ธิติวาส์ มั่นกิจ⁴

Phramaha Tunthawat Sunthajitto (Tunwapee)¹, Somdej Namket², Aphinan Chantani³,
and Thitiwat mankit⁴

¹⁻⁴มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

¹⁻⁴Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Corresponding author E-mail: Sunthajitto @gmail.com

ผู้แปลจากหนังสือ: พุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์

ผู้เขียน: สมภาร พรหมทา

ผู้แปล: สมภาร พรหมทา

สำนักพิมพ์: กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์

แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีที่พิมพ์: ครั้งที่ 2 พ.ศ. 2540

จำนวนหน้า: 213 หน้า

บทนำ

หนังสือเรื่อง “พระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์” ที่ผู้เขียนสนใจและนำมาวิจารณ์ต่อไปนี้เป็นหนังสือด้านวิชาการที่ท่านอาจารย์สมภาร พรหมทา แต่งขึ้นเพื่อที่จะศึกษา

* Received 19 January 2023; Revised 17 February 2023; Accepted 25 February 2023

เปรียบเทียบแนวระหว่างพระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ ในแง่มุมมองการวิเคราะห์รากฐานของความรู้แบบวิทยาศาสตร์ว่ามีลักษณะเช่นใด มีความน่าเชื่อถือเพียงใด เพื่อเปรียบเทียบกับการคิดวิเคราะห์รากฐานของพระพุทธศาสนาในประเด็นที่เหมือนกัน ซึ่งการเปรียบเทียบนั้นท่านอาจารย์ได้พยายามเปรียบเทียบและวิเคราะห์อย่างเป็นกลาง แบ่งออกเป็น 3 ภาคใหญ่ๆ รวมเป็น 30 บท โดยหนังสือเล่มนี้เคยตีพิมพ์แล้วครั้งหนึ่งในปีพุทธศักราช 2534 แต่ฉบับที่ผู้เขียนนำมาวิจารณ์นั้นเป็นของสำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและเป็นการพิมพ์ครั้งที่ 2 เมื่อปี พ.ศ. 2540 โดยเนื้อหาของหนังสือนั้นท่านอาจารย์สมภารท่านได้วางกรอบในการเขียนแบ่งเป็นสามกลุ่มใหญ่ๆ โดยกลุ่มแรกเน้นในด้านวิทยาศาสตร์ ซึ่งประกอบไปด้วย กำเนิดและวิวัฒนาการของวิทยาศาสตร์ ความรู้สองแบบในวิทยาศาสตร์ การตรวจสอบกฎและทฤษฎีในวิทยาศาสตร์ และวิทยาศาสตร์กับสิ่งที่อยู่เกินเลยประสาทสัมผัส กลุ่มที่สองในภาคพุทธศาสนาซึ่งประกอบไปด้วย กำเนิดและพัฒนาการของพระพุทธศาสนา พุทธศาสนาในฐานะระบบความรู้ อย่างหนึ่ง อิทัปปัจจยตา อุตุนิยาม พิชนิยาม จิตนิยาม กรรมนิยาม และการตรวจสอบนิยาม และกลุ่มที่สามคือการวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ อันประกอบไปด้วย ความรู้ในพุทธศาสนากับความรู้ในวิทยาศาสตร์รากฐานทางอภิปรัชญาของพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ แนวคิดบางอย่างในวิทยาศาสตร์ที่มีผลกระทบต่อหลักธรรมในพุทธศาสนา และชาวพุทธควรวางตัวเช่นไรต่อวิทยาศาสตร์

เนื้อหาหนังสือพระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์

เนื้อหาในหนังสือ “พระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์” ที่ผู้เขียนได้สรุปออกมาให้เห็นแก่นของเนื้อหาในแต่ละภาค ดังนี้ โดยมีเนื้อหาในหนังสือนั้นได้แบ่งเป็นภาคใหญ่ๆ อยู่ 3 ภาค คือ ภาคที่หนึ่งในภาคของวิทยาศาสตร์ อันประกอบไปด้วยกำเนิดและวิวัฒนาการของวิทยาศาสตร์ ความรู้สองแบบในวิทยาศาสตร์ การตรวจสอบกฎและทฤษฎีในวิทยาศาสตร์ และวิทยาศาสตร์กับสิ่งที่อยู่เกินเลยประสาทสัมผัส ภาคที่สองในภาคพุทธศาสนาอันประกอบไปด้วย กำเนิดและพัฒนาการของพระพุทธศาสนา พุทธศาสนาในฐานะระบบความรู้ อย่างหนึ่ง อิทัปปัจจยตา อุตุนิยาม พิชนิยาม จิตนิยาม กรรมนิยาม และการตรวจสอบนิยาม ภาคที่สามคือการวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ อันประกอบไปด้วย ความรู้ในพุทธศาสนากับความรู้ในวิทยาศาสตร์ รากฐานทางอภิปรัชญาของพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์

แนวคิดบางอย่างในวิทยาศาสตร์ที่มีผลกระทบต่อหลักธรรมในพุทธศาสนา และชาวพุทธควรวางตัวเช่นไรต่อวิทยาศาสตร์

ภาคที่หนึ่ง วิทยาศาสตร์มีทั้งหมด 4 บท ซึ่งได้ชี้ให้เห็นถึงกำเนิดและวิวัฒนาการของวิทยาศาสตร์ซึ่งมนุษย์ได้พยายามแสวงหาคำตอบสำหรับไขปริศนาที่ตนสงสัยนั้นด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ โดยมีชาวกรีกได้สรุปเกี่ยวกับแนวความคิดของตนให้เชื่อว่าหน่วยมูลฐานเหล่านี้เป็นสิ่งที่เราไม่สามารถแบ่งแยกหรือทอนต่อไปได้อีก คืออะตอม สิ่งเหล่านี้คือความจริงสุดท้าย (ultimate reality) อันนี้คือแนวความคิดเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ในยุคเริ่มต้น จากนั้นในบทที่ 2 ของภาคที่หนึ่งได้กล่าวถึง ความรู้สองแบบในวิทยาศาสตร์ กล่าวคือในยุคแรกๆ วิทยาศาสตร์ทำหน้าที่ด้วยการรายงานสิ่งที่มนุษย์สามารถรับรู้ด้วยประสาทสัมผัส แต่ในเวลาต่อมาวิทยาศาสตร์ก็เริ่มทำหน้าที่ที่เกินประสาทสัมผัส เช่นมีการถกเถียงกันในเรื่องของแสงว่าเป็นคลื่นหรือเป็นอนุภาคกันแน่ หากเป็นแบบที่สองแล้วก็จะทำให้ปัญหาเกิดขึ้นไม่รู้จักจบจักสิ้นอย่างแน่นอน จากนั้นในบทที่ 3 ของภาคที่หนึ่ง ได้กล่าวถึงการตรวจสอบกฎและทฤษฎีในวิทยาศาสตร์ ในบทนี้ก็จะกล่าวถึงกฎที่หากไม่มีอะไรขัดแย้งกฎนั้นก็ยังคงอยู่ แต่หากมีการขัดแย้งและมีหลักฐานที่พิสูจน์ได้กฎนั้นก็อาจถูกยกเลิกโดยไม่มีคนเชื่อต่อไป ในด้านทฤษฎีของวิทยาศาสตร์นั้นแบ่งออกเป็นสองกลุ่มใหญ่ๆ คือ กลุ่มที่มองว่าทุกทฤษฎีมีความเท่าเทียมกันหมด และสามารถทายผลอนาคตได้เหมือนกัน จากนั้นในบทที่ 4 ของภาคที่หนึ่ง ได้กล่าวถึงวิทยาศาสตร์กับสิ่งที่อยู่เกินเลยประสาทสัมผัสโดยในส่วนนี้ก็แบ่งออกได้ 2 กลุ่ม เช่นเดียวกันกับกฎและทฤษฎีในบทที่ 3 โดยนักวิทยาศาสตร์กลุ่มแรกไม่ยอมรับเนื้อหาส่วนที่ไม่อาจตรวจสอบด้วยประสาทสัมผัสได้ และกลุ่มที่ 2 เป็นกลุ่มที่ยอมรับแม้ว่าเนื้อหาบางส่วนของวิทยาศาสตร์จะพูดถึงส่วนที่ไม่อาจสังเกตได้ด้วยประสาทสัมผัส

ภาคที่สอง พุทธศาสนา มีทั้งหมด 8 บท โดยตอนที่หนึ่งได้กล่าวถึง กำเนิดและพัฒนาการของพระพุทธศาสนา ซึ่งประเด็นการเกิดขึ้นของพระพุทธศาสนานั้นก็คือการยกย่องมนุษย์ และอย่างที่สองก็คือการยกย่องจิตใจของมนุษย์ในการที่จะพัฒนาศักยภาพจิตใจให้ไปสู่สิ่งสูงสุดได้ จากนั้นในตอนที่สองได้กล่าวถึง พุทธศาสนาในฐานะระบบความรู้อย่างหนึ่ง ซึ่งในระบบของพระพุทธศาสนานั้นแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่การพูดถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสิ่งต่างๆ ในจักรวาล อีกประเภทได้แก่ข้อความที่ชี้ชวนให้บุคคลทำอย่างนั้นอย่างนี้ ในตอนที่สามกล่าวถึงหลัก อิทัปปัจจยตาซึ่งมีชื่อเรียกอีกอย่างว่าธรรมเนียมหรือนิยมซึ่งสอดคล้องในการอธิบายส่วนต่างๆ ต่อไปภาคนี้อันประกอบไปด้วย ประการแรก อุดินยาม คือ กฎธรรมชาติว่าด้วยฤดูกาล

ซึ่งเกิดขึ้นอย่างมีเหตุและมีผล ประการที่สอง พินิยาม คือ กฎธรรมชาติว่าด้วยพืชพันธุ์ ในโลกของสิ่งมีชีวิตมีความเป็นระเบียบ มีกฎเกณฑ์ ซึ่งเกิดจากสิ่งมีชีวิตสองหน่วยขึ้นไป ประการที่สาม จิตินิยาม คือ กฎธรรมชาติว่าด้วยจิตใจของมนุษย์และสัตว์ โดยแบ่งจิตมนุษย์ออกเป็นสองส่วนคือ ธรรมชาติฝ่ายดีและธรรมชาติฝ่ายเลว ประการที่สี่ กรรมนิยาม คือ กฎธรรมชาติว่าด้วยกรรมอันได้แก่การกระทำที่เกิดจากความตั้งใจของมนุษย์และสัตว์ โดยมนุษย์สามารถทำกรรมได้สามทาง คือ กาย วาจา และ จิต และการตรวจสอบนิยาม โดยหากเราตรวจสอบเนื้อหาของนิยามทั้งสี่ประการที่ว่าแล้ว เราจะพบได้ว่ามีส่วนที่เป็นนิยามที่สามารถสังเกตได้ด้วยประสาทสัมผัสสองส่วนก็คืออุตุนิยามและพินิยาม ส่วนอีกสองข้อต่อมาคือ จิตินิยามและกรรมนิยามได้กล่าวถึงสิ่งที่เราไม่สามารถที่จะรับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัส

ภาคที่สาม วิทยาศาสตร์มีทั้งหมด 4 บท การวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ อันประกอบไปด้วย ตอนที่หนึ่งกล่าวถึง ความรู้ในพุทธศาสนากับความรู้ในวิทยาศาสตร์โดยความรู้ในพระพุทธศาสนานั้นแบ่งออกเป็น 2 ประเภทหลักๆ คือ สิ่งที่ไม่ควรทำ ไม่ควรทำ หรือควรชำระจิตใจ อย่างที่สองเป็นหลักธรรมชาตินี้เป็นกลางๆ ซึ่งหลักอย่างที่สองที่ผู้เขียนหนังสือเล่มนี้เห็นว่าเนื้อหาสอดคล้องและใกล้เคียงกับเนื้อหาของวิทยาศาสตร์ ตอนที่สองในภาคนี้ได้กล่าวถึง รากฐานทางอภิปรัชญาของพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ โดยพื้นฐานของพุทธศาสนาหรืออาจจะเรียกได้ว่าเป็นรากฐานแบบจิตินิยม เช่น การกล่าวถึงขั้น 5 มีการแยกกายออกจากจิตอย่างชัดเจน แตกต่างจากวิทยาศาสตร์ที่มีการศึกษาในเรื่องสสาร ซึ่งเป็นสิ่งที่สามารถรับรู้ได้ด้วยสัมผัส ดังนั้นรากฐานอภิปรัชญาของวิชาวิทยาศาสตร์จึงได้แนวคิดแบบสสารนิยม อันแตกต่างจากแนวของพระพุทธศาสนาที่เน้นในเรื่องของจิตินิยมตอนที่สามได้กล่าวถึง แนวคิดบางอย่างในวิทยาศาสตร์ที่มีผลกระทบต่อหลักธรรมในพุทธศาสนา เช่น หลักอภิปัจจยิตากล่าวว่า สรรพสิ่งในจักรวาลมีความเป็นระเบียบ มีกฎเกณฑ์ที่แน่นอน แต่ควอนตัมฟิสิกส์กล่าวว่า สสารในระดับอะตอมและองค์ประกอบของอะตอมไม่มีความเป็นระเบียบ ไม่มีกฎแน่นอนอีกอย่างก็คือ หลักอภิปัจจยิตากล่าวว่า ผลทุกอย่างต้องเกิดจากสาเหตุ กล่าวคือสิ่งที่มีอยู่ก่อน เป็นไปไม่ได้ที่จะมีบางสิ่งเกิดจากความว่างเปล่า แต่ควอนตัมฟิสิกส์กล่าวว่าสสารสามารถก่อตัวขึ้นจากความว่างเปล่าได้ และตอนสุดท้ายของภาคที่สามได้กล่าวถึง ชาวพุทธควรวางตัวเช่นไรต่อวิทยาศาสตร์ ผู้เขียนได้กล่าวว่าแม้คนในอดีตยุคหินเคยมีความโลภ โกรธ หลงอย่างไร คนในยุคปัจจุบันก็ยังมีสิ่งนั้นอยู่ ฉะนั้นโดยหลักแล้วพุทธศาสนาไม่ได้รับความกระทบกระเทือนจากวิทยาศาสตร์เลย เพียงแต่การศึกษาของสองอย่างนี้เป็นการศึกษาขอบเขตที่ต่างกันไป กล่าวคือ วิทยาศาสตร์เกี่ยวเนื่องด้วยวัตถุ ส่วนพุทธศาสนาเกี่ยวเนื่องด้วยจิตใจ

สิ่งที่สำคัญก็คือพระพุทธศาสนาสามารถยืนอยู่ได้โดยไม่ต้องอาศัยวิทยาศาสตร์เลยอันนี้คือเรื่อง
ที่ชาวพุทธควรตระหนักรู้

ประเมินค่าการตีความเรื่องพระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์

คำอธิบายที่อาจารย์สมภารได้นำเสนอเกี่ยวกับ “พระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์”
เป็นการนำเสนออย่างเด่นชัดถึงวิธีการตีความที่สอดคล้องตามบริบทของนักวิชาการสมัยใหม่ ที่
สามารถแยกให้เห็นถึงความสำคัญของแต่ละฝ่ายที่แบ่งหน้าที่ในการทำงานทั้งพระพุทธศาสนา
และวิทยาศาสตร์ ทำให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจหลักการเปรียบเทียบของผู้เขียนได้อย่างเหมาะสม
ไม่เกิดผลกระทบกับฝ่ายใดโดยตรง หากผู้อ่านได้ทำความเข้าใจอย่างถ่องแท้ในส่วน
ของวิทยาศาสตร์และพระพุทธศาสนาแล้ว ก็คงจะเกิดความเห็นที่ตรง ชัดเจน และมีเหตุผลอย่าง
เพียงพอในการเขียนหนังสือเล่มนี้ของท่านอาจารย์สมภาร โดยเฉพาะแง่มุมของการ
เปรียบเทียบที่ไม่ได้มุ่งผล เพื่อจะให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้เปรียบหรือเสียเปรียบ แต่ท่านได้เขียนบน
หลักของความเป็นจริงที่เราสามารถสัมผัสได้ทั้งทฤษฎีและสิ่งที่นำไปปฏิบัติใช้จริง

จะเห็นได้ว่าเมื่อมีการให้คำอธิบายความหมายตามตัวอักษรแล้ว ท่านอาจารย์สมภารได้
นำเสนอถึงเหตุการณ์เกี่ยวกับบ่อเกิดของวิทยาศาสตร์กับพระพุทธศาสนาได้อย่างลงตัวอันเป็น
การป้อนพื้นฐานให้คนที่อ่านหรือศึกษาหนังสือเล่มนี้ได้เข้าใจความหมายและเป้าประสงค์ของทั้ง
สองอย่าง ซึ่งแต่ละคำที่ใช้ในการแสดงออกถึงวาทกรรมเพื่อการเข้าใจเนื้อหาของ
พระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ตามบริบทอย่างถูกต้องแบบการโต้แย้งเชิงเหตุผล (Dialectic)
แล้วทำการขยายคำอธิบายเพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ ในมิติ
ที่เป็นแก่นแห่งวิชาการทั้งปวงอันเป็นการอธิบายเชิงวิเคราะห์ให้เข้าใจถึงองค์ประกอบแห่ง
ศาสตร์ทั้งสองศาสตร์ได้เป็นอย่างดี อาจจะมีการแยกแยะในบางประเด็นออกไปบ้างแต่ก็เพื่อ
ความเข้าใจชัด เจนในเนื้อหาและความถูกต้องทางวิชาการ แต่ก็ถือได้ว่าอยู่ในกรอบอันเดียวกัน
ของการเป็นสาเหตุและผลของกันและกันอย่างต่อเนื่อง ฉะนั้นจะเห็นได้ถึงความต่อเนื่องของ
เนื้อหาสาระที่เป็นไปอย่างเรียบง่าย แต่สามารถขยายออกไปในแง่ของวิชาการเพื่อทำความเข้าใจ
อันดีทั้งสองฝ่ายระหว่างวิทยาศาสตร์และพุทธศาสนาจึงถือว่าเป็นศูนย์รวมของวิชาการที่
เป็นที่ยอมรับในยุคปัจจุบัน โดยเฉพาะวิทยาศาสตร์ที่กำลังเป็นผู้ขับเคลื่อนสังคมในภาคของวัตถุ
ได้อย่างลงตัวในส่วนพุทธศาสนาก็สามารถนำเสนอในแง่ของการต่อสู้กับสิ่งที่ปัญหาตั้งแต่

อดีตจนถึงปัจจุบันก็คือ ปัญหาด้านจิตใจ แม้สมัยแต่ก่อนวัดอยู่ยังไม่เจริญรุ่งเรืองเท่าใดนัก แต่ความโลภ ความโกรธ ความหลงก็ยังมีอยู่ เช่นเดียวกับปัจจุบันนั่นเอง

ข้อวิจารณ์

ก.ข้อเด่น

ประเด็นที่ถือว่าเป็นข้อเด่นที่น่าสนใจมากที่สุดของหนังสือเล่มนี้คืองานเขียนที่มาจาก การรวบรวมและเรียบเรียงโดยท่านอาจารย์สมภาร ซึ่งผู้เขียนจะขอแยกแยะให้เห็นเป็นประเด็น สำคัญที่พบได้ ดังนี้

ประเด็นที่หนึ่ง ภาวของวิทยาศาสตร์เป็นกิจกรรมแสวงหาความรู้วัตถุวิสัยผ่านการสังเกตธรรมชาติด้วยประสาทสัมผัสทั้ง คือ ตา หู จมูก ลิ้นและกายสัมผัสโดยไม่ให้ความสำคัญเรื่องใจเพราะไม่สามารถนำมาแสดงให้ประจักษ์ชัดได้ การสังเกตธรรมชาติอย่างเดียวยังไม่พอที่จะก่อให้เกิดความรู้ทางวิทยาศาสตร์ได้ แต่ในปัจจุบันวงการวิทยาศาสตร์กำลัง ทำงานสองอย่างควบคู่กันนักวิทยาศาสตร์กลุ่มหนึ่งกำลังทำหน้าที่ค้นหาและรายงานข้อเท็จจริงในธรรมชาติส่วนอีกกลุ่ม กำลังค้นหาคำอธิบายว่าทำไมปรากฏการณ์ต่างๆ ในธรรมชาติจึง เป็นเช่นนั้น ไม่เป็นอย่างอื่น แม้จะมีการถกเถียงกัน อย่างกว้างขวางในวงการปรัชญาวิทยาศาสตร์ว่า วิทยาศาสตร์ควรมีหน้าที่แค่เพียงรายงานสิ่งที่ตนค้นพบเท่านั้น ก็ตาม แต่นักวิทยาศาสตร์ส่วนหนึ่งก็พอใจที่จะทำหน้าที่อธิบายปรากฏการณ์ต่างๆ งานของนักวิทยาศาสตร์กลุ่มนี้เริ่มหันเหออกนอกขอบเขตของวิทยาศาสตร์มากขึ้นมากจนขนาดว่าบางครั้งทฤษฎีที่ตั้งขึ้น โดยนักวิทยาศาสตร์กลุ่มนี้แทบจะไม่ต่างจากแนวคิดของนักปรัชญาหรือนักศาสนาเลยทีเดียว เมื่อใดก็ตามที่วิทยาศาสตร์เริ่มเบนออกจากบทบาทคือการรายงานสิ่งที่มนุษย์สามารถรับรู้ด้วยประสาทสัมผัสไปสู่บทบาทคือการพยายามอธิบายปรากฏการณ์ที่อยู่พ้นวิสัยของประสาทสัมผัสเมื่อนั้นปัญหาก็จะเกิดขึ้นไม่รู้จบสิ้น ในอนาคตอาจมีทฤษฎีต่างๆ อีกจำนวนนับ ไม่ถ้วนเกิดขึ้นเพราะเหตุนี้นิวตัน จึงก่อตั้งกฎให้แก่ตนเองว่าเขาจะทำหน้าที่แค่เพียงเป็นผู้รายงานสิ่งที่ค้นพบด้วยประสาทสัมผัสเท่านั้นเขาจะไม่พยายามหยั่งลงไปใ้อาณาบริเวณที่ธรรมชาติได้ตีกรอบเอาไว้ว่าห้ามมนุษย์ลงไปเกี่ยวข้อง ซึ่งในหนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึงความรู้ในวิทยาศาสตร์ว่ามีอยู่สองประเภท คือ ประเภทที่อยู่ในรูปกฎกับประเภทที่อยู่ในรูปทฤษฎี ความแตกต่างระหว่างกฎกับทฤษฎีที่สำคัญคือ ข้อความที่เรียกว่ากฎจะพูดถึงสิ่งที่สามารถตรวจสอบได้ด้วยประสาทสัมผัสทั้งสิ้น การตรวจสอบนี้ไม่จำเป็นต้องอาศัยประสาทสัมผัสล้วนๆ เราใช้เครื่องมือช่วยก็ได้ เช่น กฎทาง

วิทยาศาสตร์บางอย่างอาจพบ ถึงของเล็กๆ เช่น จุลินทรีย์ ตัวจุลินทรีย์แม้ว่าเราจะมองไม่เห็นด้วยตาเปล่า แต่เราก็ถือว่าเป็นสิ่งที่มนุษย์สามารถสังเกต (observe) ได้ด้วยประสาทสัมผัส เพราะเราสามารถมองเห็นผ่านเครื่องมือ เช่น กล้องจุลทรรศน์ เป็นต้น ฉะนั้น ท่านอาจารย์จึง

สรุปในเรื่องกฎและทฤษฎีว่าแบ่งได้ 2 กลุ่ม คือ กลุ่ม ที่เห็นว่าทุกทฤษฎีมีฐานะเท่ากันหมดทางปรัชญาเรียกว่า ฐานะทางญาณวิทยา (epistemological status) และกลุ่มที่เห็นว่าแม้ว่า สองทฤษฎีจะสามารถทำนายผลในอนาคตได้เหมือนกัน แต่เมื่อมาถึงยุคปัจจุบันแล้วทำให้เราเห็นว่าแม้แต่ประเทศที่มีความเจริญรุ่งเรืองอย่างสหรัฐอเมริกาก็ต้องหันมาสนใจในเรื่องของศาสนาเช่นเดียวกันนั้นอาจจะเพราะว่า วิทยาศาสตร์ซึ่งคนทั่วไปเข้าใจว่าเป็นระบบความรู้ที่มั่นคงแย้งไม่ได้กลับเป็นระบบความรู้ที่มีเนื้อหาส่วนหนึ่งอิงอยู่บนพื้นฐานความเชื่ออันไม่อาจพิสูจน์ได้ด้วยประสาทสัมผัสสมัยหนึ่งคนทั่วไปเข้าใจว่าสิ่งที่สร้างความกระหึ่มกระเทือนให้แก่ศาสนามากที่สุด (โดยเฉพาะอย่างยิ่งศาสนาที่เชื่อในพระเจ้า) คือวิทยาศาสตร์ แต่ปัจจุบันวิทยาศาสตร์นั้นเองกลับต้องหันมาหาศาสนาหันมาเพื่อยืนยันแนวคิดและเหตุผลบางประการในศาสนาไปสนับสนุนฐานะของตนเองวิทยาศาสตร์หวั่นไหวอะไรไม่ หากแต่คือเครื่องมือสำหรับเปิดเผยให้มนุษย์มองเห็นอัจฉริยภาพและความยิ่งใหญ่ของพระเจ้าเมื่อใดก็ตามที่วิทยาศาสตร์ดำเนินไปถึงขอบเขตที่ไม่อาจไปต่อได้อีกแล้วเมื่อนั้นจะเป็นหน้าที่ของศาสนาที่จะรับช่วงอธิบายต่อ ซึ่งลำพังเพียงวิทยาศาสตร์ไม่ช่วยให้มนุษย์เข้าใจตนเอง โลกและจักรวาลได้เพียงพอ

ประเด็นที่สอง ภาคของพระพุทธศาสนา ในฐานะที่อาจารย์สมภารเคยเป็นนักบวชมาก่อน เคยเรียนทั้งในมหาวิทยาลัยสงฆ์ และเป็นมหาเปรียญธรรมชั้นเอก ซึ่งหากเป็นบางท่านที่ไม่ม่ใจเป็นกลางหรือเป็นคนที่เห็นแก่สิ่งที่ตนเคยเรียนเคยศึกษามาก่อน ย่อมมีโอกาสสูงที่จะทำให้ตีความเข้าข้างที่ตนเองได้ศึกษามาแล้วเป็นอย่างดี แต่ท่านอาจารย์กลับไม่ได้ใช้ความได้เปรียบหรือความรู้ตรงนั้นมาตีประเด็นต่างๆ ให้แก่พระพุทธศาสนา หากแต่วิเคราะห์พระพุทธศาสนาไปโดยสภาพของความเป็นจริง เช่นการกล่าวถึงอิทัปปิจจยตา ซึ่งเป็นหลักธรรมที่มีคนกล่าวถึงมาก เช่น หลวงพ่อพุทธทาส ท่านพระธรรมปิฎก แต่ท่านก็มีมุมมองแนวคิดในเรื่องดังกล่าวได้ค่อนข้างชัดเจน และเป็นธรรมกับทั้งพุทธศาสนาและวิทยาศาสตร์ สิ่งที่โดดเด่นในภาคของพระพุทธศาสนาก็คือการกล่าวถึงอภิปรัชญาของพระพุทธศาสนาในยุคพุทธกาลได้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะการกล่าวถึงการกำเนิดและการพัฒนาการของพระพุทธศาสนาอันนำมาสู่การยกย่องมนุษย์ และการยกย่องจิตใจของมนุษย์ในการที่จะพัฒนาศักยภาพจิตให้ไปสู่สิ่งสูงสุดได้ส่วนระบบความรู้ของพระพุทธศาสนา ท่านก็ได้ชี้ชัดถึงความสำคัญของพระพุทธศาสนาที่ได้

เน้นในเรื่องที่ควรทำหรือไม่ควรทำเป็นประเด็นหนึ่ง ส่วนอีกหนึ่งประเด็นก็คือการโยงเพื่อให้การวิเคราะห์ในตอนสุดท้ายลงตัวอย่างสวยงามกับหลักของวิทยาศาสตร์ก็คือการดึงเอาหลัก อิทัปปัจจยตา ซึ่งเป็นหลักธรรมชาติที่ไม่ได้กล่าวว่าเราควรทำหรือไม่ควรทำ แต่เป็นการกล่าวถึงธรรมชาติของสิ่งทั้งหลายทั้งปวง โดยมีการตีความสิ่งที่โดดเด่นในบทนี้มากๆ ก็คือการกล่าวถึงนิยามหรือหลักอิทัปปัจจยตาที่สามารถแบ่งส่วนออกได้อย่างชัดเจนคือส่วนที่สามารถสัมผัสด้วยประสาทสัมผัสสองส่วนก็คืออุตุนิยามและพีชนิยาม ส่วนอีกสองข้อต่อมาคือ จิตินิยามและกรรมนิยามได้กล่าวถึงสิ่งที่เราไม่สามารถที่จะรับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัส ซึ่งถือว่าเป็นการตีความที่ทำให้เราแยกเห็นถึงหลักการสำคัญของพระพุทธศาสนา เพื่อจะเชื่อมโยงเข้ากับวิทยาศาสตร์ได้อย่างลงตัว

ประเด็นที่สาม การวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ วิธีการที่มีประสิทธิภาพอย่างหนึ่งในการนำเสนอหลักคำสอนในพุทธศาสนาก็คือการชี้ว่ามีอะไรบ้างในโลกแห่งความเป็นจริงที่สอดคล้องกับหลักคำสอนในพุทธศาสนา หมายความว่า สำหรับท่านอาจารย์สมภาร ได้นำเสนอหลักธรรมในพุทธศาสนาแบบดั้งเดิมนั้นเน้นที่การอธิบายคัมภีร์โดยผู้อธิบายไม่เห็นความจำเป็นที่จะต้องโยงแนวคิดต่างๆ ในคัมภีร์ออกไปหาประสบการณ์จริงในโลก ทำให้พุทธธรรมชาติสิ่งที่ท่านอาจารย์สมภารเรียกว่าพลังปลุกเร้าทางศีลธรรม ท่านอาจารย์สมภารสนใจแนวคิดของดาร์วินและนักชีววิทยาสกุลนี้ในแง่ที่ว่านักวิทยาศาสตร์กลุ่มนี้มีประสบการณ์ที่สะสมกันมายาวนานในการศึกษาวิเคราะห์ธรรมชาติของชีวิต ดาร์วินสังเกตธรรมชาติ เมื่อพบว่ามีอะไรที่น่าสนใจก็นำเสนอออกมาเป็นทฤษฎี นักชีววิทยาสายนี้รุ่นต่อมาก็ได้ช่วยเสริมต่อทำให้แนวคิดของดาร์วินลึกซึ้งลงไปอีกเรื่อยๆ ข้อค้นพบเหล่านี้หากนำมาพิจารณาด้วยภาษาอื่นที่ไม่ใช่ภาษาวิทยาศาสตร์จะก่อให้เกิดความเข้าใจที่ลึกซึ้งบางอย่างเกี่ยวกับธรรมชาติมนุษย์ นอกจากนั้นแล้วท่านอาจารย์สมภารคิดว่าคำสอนเรื่องทุกข์ในพุทธศาสนานั้นมีความหมายที่ลึกซึ้งและคำสอนนี้ไม่เฉพาะแต่คนตะวันตกเท่านั้นที่อาจเข้าใจคลาดเคลื่อน แม้แต่ชาวพุทธเองก็ยังไม่รู้จะเข้าใจคำสอนข้อนี้ดีนัก เนื่องจากคำสอนเรื่องทุกข์เป็นจุดเริ่มต้นของพุทธธรรมทั้งระบบ หมายความว่า คุณจะยอมรับพุทธธรรมได้ก็ต่อเมื่อคุณยอมรับสมมติฐานเบื้องต้นที่ว่าชีวิตนี้เป็นทุกข์ สมมติฐานนี้ ซึ่งมีคนจำนวนมากในโลกอาจไม่ยอมรับเพราะเข้าใจว่าทุกข์ที่พุทธศาสนาหมายถึงหมายถึงแค่เพียงความไม่สบายกายหรือไม่สบายใจเท่านั้น ทุกข์ในพุทธศาสนานั้นเล็งไปที่ข้อเท็จจริงที่เป็นกลางๆ เล็งไปที่การที่ชีวิตต้องดิ้นรนต่อสู้ไปอย่างไม่หยุดยั้งเพราะมีธรรมชาติบางอย่างในตัวเราที่ถูกมอบให้มาตั้งแต่วันแรกที่เกิดและตรึงเราที่ธรรมชาติอันนี้ยังมีอยู่ เราก็คงต้องดิ้นรนกันไป ในการดิ้นรนนั้นบางครั้งเราอาจเข้าใจว่าตนเอง

ประสบการณ์สุขเช่นสุขจากชัยชนะ แต่นั่นก็ยังถูกรวมอยู่ในสิ่งที่พุทธศาสนาเรียกว่าทุกข์อยู่นั่นเอง

ดังนั้นหลักการที่อาจารย์สมภารได้นำเสนอนั้นเป็นแนวทางที่ผู้เขียนบทวิจารณ์นี้สนับสนุนและถือเป็นข้อเด่นในการเขียนหนังสือเล่มนี้เนื่องจากว่าหนังสือเล่มนี้มีการตีความในเรื่องที่แตกต่างกันโดยสิ้นเชิงให้มีจุดบรรจบของแต่ละฝ่ายให้สามารถเข้ากันได้แม้จะมีเป้าหมายในการบรรลุที่แตก

ข. ข้อด้วย

ส่วนที่น่าจะเพิ่มเติมในงานเขียนเล่มนี้คืออธิบายเกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอีกหลายๆ ส่วนที่ไม่ได้เอาเข้ามาเกี่ยวข้องในหนังสือเล่มนี้ ซึ่งถือว่าเป็นข้อที่ควรที่จะเพิ่มเติมเพื่อให้ได้มุมมองในการวิเคราะห์ที่กว้างกว่าที่หนังสือเล่มนี้ได้อธิบายเพียงหลักธรรมที่เป็นหลักธรรมชาติซึ่งอาจจะหาข้อเปรียบเทียบในการตีความในมุมมองที่ตนเองเข้าใจได้ง่ายแต่หากจะวิเคราะห์หลักธรรมที่เป็นหลักสำคัญๆ ในพระพุทธศาสนาเข้ามาเพิ่มอีกก็คงจะเพิ่มรสชาติในการอ่านงานวิชาการที่ได้ข้อคิดการวิเคราะห์รวมถึงการเปรียบเทียบเพื่อให้เห็นจุดเด่นจุดด้อยของแต่ละส่วนซึ่งจะสอดคล้องกับหลักความเป็นจริงที่ว่าไม่มีสิ่งใดที่จะมีความเท่าเทียมกัน แม้จะเกิดวันเวลาเดียวกันก็ตามทุกสิ่งทุกอย่างย่อมมีความแตกต่างกันมากบ้าง น้อยบ้าง ตามฐานะของสิ่งนั้นๆ ที่เคยมีอยู่ กำลังเป็นอยู่ และจักเป็นไปตามสภาพแวดล้อมและปัจจัยของสิ่งนั้นๆ

ยิ่งกว่านั้นการพิสูจน์การทดลองทางพระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์นั้นก็มีรายละเอียดรวมถึงเครื่องมือที่ใช้ในการพิสูจน์ทดลองที่แตกต่างกัน ที่เป็นเช่นนั้น ก็เพราะพระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์นั้น มีมูลบททางอภิปรัชญาและญาณวิทยาที่แตกต่างกัน เครื่องมือที่ใช้แสวงหาความรู้ตลอดจนความจริงที่ค้นพบและเกณฑ์ตัดสินความจริงจึงแตกต่างกันด้วยและสิ่งที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งก็คือวิทยาศาสตร์ต้องการเรียนรู้กฎธรรมชาติและหาทางควบคุม ธรรมชาติหรือเอาชนะธรรมชาติ พุทธอีกนัยหนึ่งวิทยาศาสตร์เน้นการควบคุม ธรรมชาติภายนอก แต่พระพุทธศาสนาสอนให้คนควบคุมภายในจิตใจตัวเองลำดับแต่ความสามารถที่ควบคุม ธรรมชาติได้ ไม่อาจทำให้ความสงบสุขเกิดขึ้นในโลกมนุษย์ มนุษย์ต้องรู้จักควบคุมตัวเองให้มีจิตใจดีงามด้วย สันติสุขที่แท้จริงจะเกิดขึ้นได้

สรุป

ผู้เขียนยอมรับว่าเนื้อหาของ “พระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์” ที่ท่านอาจารย์สมภารได้บรรยายไว้เป็นความต่อเนื่องของเนื้อหาในทั้งสองภาคส่วนที่มีความแตกต่างกันก่อนที่จะวิเคราะห์เพื่อให้เห็นความเหมือนกันของพระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์อย่างลงตัวอันเป็นการแสดงออกซึ่งความปรารถนาในเรื่องในวิธีอรรถปริวรรตศาสตร์เชิงวิเคราะห์ที่ไม่เข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งซึ่งเราควรนำไปเป็นแบบอย่างทั้งในด้านวิธีการนำเสนอและการเรียงลำดับเนื้อหาที่เป็นแบบการสร้างใยแมงมุมที่สามารถเริ่มจากความเป็นเริ่มจากจุลภาค จำกัดเข้ามาในบริบทของแต่ละส่วนคือวิทยาศาสตร์ส่วนหนึ่งพระพุทธศาสนาส่วนหนึ่ง ก่อนที่จะขยายไปเป็นมหัพภาคกว้าง ได้อย่างสมบูรณ์แบบ

หากพิจารณาเนื้อหาของหนังสือ “พระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์” ของท่านอาจารย์สมภารโดยทั่วไปแล้วจะพบได้ว่าเป็นเนื้อหาการอธิบายถึงความสำคัญบางส่วนของแต่ละอย่างทั้งวิทยาศาสตร์เองที่มีจุด เริ่มต้นมาจากสิ่งเล็กๆ แล้วก็มีพัฒนาการจนเกิดสิ่งต่างๆ ขึ้นมากมายในโลกใบนี้เช่นเครื่องอำนวยความสะดวก สิ่งที่ทำให้คนคิดว่ามีชีวิตที่สบายยิ่งขึ้นซึ่งมีเป้าหมายที่แตกต่างจากพระพุทธศาสนาที่เกิดขึ้นท่ามกลางความเชื่อที่ไม่อาจพิสูจน์ได้ของคนในประเทศอินเดียในสมัยเมื่อสองพันกว่าปีที่ผ่านมา แล้วก็มีการค้าพบหลักสัจธรรมหลายๆ อย่างโดยพระพุทธเจ้าก่อนที่จะขยายการนับถือไปยังนานาประเทศอีกมากมายหลายแห่งดังที่เราทราบในปัจจุบันในส่วนตอนท้ายของหนังสือก็คือการวิเคราะห์ประเด็นเนื้อหาความเหมือนและความแตกต่างกันระหว่างพระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ในแง่มุมเพียงบางประเด็นตามที่ได้นำเสนอแล้วในข้างต้นซึ่งก็ถือว่าเป็นมุมมองที่ให้ข้อคิดแก่ทั้งสองฝ่ายได้เป็นอย่างดี ไม่เฉพาะคนในวงการวิทยาศาสตร์หรือพระพุทธศาสนาเท่านั้นแต่หากจะได้ประโยชน์ในอีกหลากหลายในอนาคต หากมีการนำข้อมูลต่างๆ มาเชื่อมโยงเพื่อหาประเด็นอันนำไปสู่เป้าหมายสูงสุดของมนุษยชาติ

ยิ่งกว่านั้นการดำเนินเนื้อเรื่องทั้งสิบสามตอนนั้นเป็นลักษณะของการสร้างความเชื่อมโยงของเนื้อหาในแต่ละตอนให้มีความสอดคล้องถึงกันได้โดยเริ่มจากจุดเล็กๆ ของแต่ละฝ่ายในความโดดเด่นที่มีคนในวงการนั้นๆ ได้กล่าวถึง เพื่อนำมาเป็นมุมมองในด้านวิชาการอันเป็นการเชื่อมโยงหรือเปรียบเทียบให้เห็นภาพที่สำคัญของการอยู่ร่วมกันได้แม้จะมีเป้าหมายหรือวิธีการในการดำเนินการที่แตกต่างกันก็ตาม

สุดท้ายเนื้อหาของหนังสือหนังสือ “พระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์” ของท่านอาจารย์สมภารผู้วิจารณ์รู้สึก มีความสุขและเบิกบานใจต่อการอ่านงานเขียนเรื่องนี้ได้เห็นทัศนะในมุมมองที่แตกต่างหลากหลายของการนำเสนอแง่มุมมองของพระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ที่มุ่งเน้นวิเคราะห์รากฐานของพระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ในประเด็นเดียวกันอย่างเป็นกลาง ทำให้ผู้วิจารณ์เพลิดเพลินไปกับการอ่าน สามารถเพิ่มพูนทักษะกระบวนการคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผลมีผลลุ่มลึก ผู้วิจารณ์เห็นด้วยที่ผู้เขียนให้ความเห็นว่าในความรู้สึกของคนส่วนใหญ่เห็นว่าวิทยาศาสตร์ในความรู้สึกของเขาคือตัวอย่างของความรู้ที่มีเหตุผลและความมั่นคงจึงทำให้คนส่วนมากที่เป็นนักการศาสนาพยายามดึงศาสนาของตนเองให้สอดคล้องกับวิทยาศาสตร์แต่ในฐานะที่ท่านเป็นนัก วิชาการด้านศาสนาและปรัชญา ท่านก็ได้ชี้ให้เห็นว่าที่จริงแล้วปัญหาหลายประการที่อาจจะเกิดขึ้นได้หากจากเปรียบเทียบหรือนิยามแบบนั้นเนื่องจากวิทยาศาสตร์และพระพุทธศาสนามีรากฐานความคิดที่แตกต่างกันนั้นเราจึงไม่สามารถสรุปได้ว่า พุทธศาสนาเป็นวิทยาศาสตร์ โดยสิ่งที่สำคัญที่สุดที่ท่านให้เหตุผลก็คือวิทยาศาสตร์มีระบบการแสวงหาความรู้ที่ยึดเหตุผลเป็นหลักการฝึกให้คนในประเทศมีจิตใจเป็นวิทยาศาสตร์เป็นแนวทางที่ถูกต้อง แต่วิทยาศาสตร์ก็มีขอบเขตจำกัด ชีวิตมนุษย์ซับซ้อนและต้องการอีกหลายสิ่งทีวิทยาศาสตร์ไม่สามารถให้ได้ ส่วนที่เหลือเหล่านี้เราต้องแสวงหาจากแหล่งความคิดอื่นเช่น ศาสนา ซึ่งแนวคิดดังกล่าวถึงว่าเป็นงานที่มีคุณค่าและยิ่งใหญ่มาก ทำให้นักวิชาการด้าน

วิทยาศาสตร์หรือด้านศาสนาควรตระหนักรู้ในสิ่งที่ตนไม่ทราบหรืออาจจะทราบแต่ยังไม่ลึกซึ้งพอ สิ่งเหล่านี้จะเป็นภาพสะท้อนและเป็นกระจกเงาให้ซึ่งกันและกัน ได้เห็นถึงความคิดที่แตกต่างในแง่มุมที่หลากหลายทำให้เปิดมุมมองกว้างขึ้นของนักวิชาการที่ไม่ได้ปิดตัวเองอยู่เฉพาะศาสตร์ที่ตนเองทราบเท่านั้นแต่เป็นการเปิดประเด็นความคิดที่คนส่วนใหญ่มักกำลังให้ความสำคัญในแง่มุมมองความคิดเห็นที่ไม่พยายามดึงศาสนาไปเกี่ยวข้องกับวิทยาศาสตร์ในแง่มุมมองที่คิดวิเคราะห์รากฐานของแต่ละแนวความคิด เพื่อให้เห็นความแตกต่าง ที่ไม่อาจจะบรรจบกันได้ในข้อจำกัดหรือวิธีคิดที่ค่อนข้างแตกต่างกันดังได้กล่าวแล้วในข้างต้นซึ่งถือได้ว่าเป็นหนังสือที่มีคุณค่าและความสำคัญต่อวงการพระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์และตลอดทุกวงการ ในการที่จะร่วมมือการสร้างสรรคผลงานดีๆ ที่มีคุณภาพออกสู่สาธารณะเพื่อให้คนในสังคมได้รับทราบและได้ศึกษาเรียนรู้ร่วมกันต่อไป

เอกสารอ้างอิง

สมภาร พรหมทา. (2540). พุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่ง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

“พระนาคาชุนะ กับคำสอนว่าด้วยทางสายกลาง” *

PHRANAKANCHUNA AND THE TEACHING OF THE MIDDLE WAY

ธรรมรัช แมดมิ่งเหง้า¹, สมเดช นามเกต², และ อภินันท์ จันตะนี³

Thammathach madming-ngao¹, Somdet Namket², and Aphinan jantane³

¹⁻³มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

¹⁻³ Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Corresponding author E-mail: thammathach24@gmail.com

แปลจากหนังสือ: พระนาคาชุนะ กับคำสอนว่าด้วย
ทางสายกลาง

ผู้เขียน: สุมาลี มหณรงค์ชัย

ผู้แปล: สุมาลี มหณรงค์ชัย

สำนักพิมพ์: กรุงเทพฯ : ศยาม, 2548

ปีที่พิมพ์: ครั้งที่ 1 / พ.ศ. 2548 / 2,000 เล่ม

จำนวนหน้า: 298 หน้า

บทนำ

หนังสือเรื่อง “พระนาคาชุนะ กับคำสอนว่าด้วยทางสายกลาง” เขียนโดย สุมาลี มหณรงค์ชัยเล่มนี้เป็นหนังสือที่ได้รับทุนสนับสนุนการเขียนตำราจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปีที่

* Received 12 February 2023; Revised 22 February 2023; Accepted 28 February 2023

พิมพ์: ครั้งที่ 1 / พ.ศ.2548 / 2,000 เล่ม จำนวนหน้าหนังสือ 298 หน้า โรงพิมพ์สำนักพิมพ์สยาม เพื่อนำเสนอมุมมองว่า ความว่าง ทางสายกลาง และการอิงอาศัยกันมีอยู่ของสรรพสิ่ง เป็นหลักคำสอนที่พระพุทธศาสนาทุกนิกายต่างก็นำมาตีความให้ความหมายและถกเถียงกันไปตามมติของคณาจารย์ในแต่ละสำนักอย่างกว้างขวาง ทั้งนี้เพราะพระพุทธศาสนาภายหลังสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชเป็นต้นมา ต่างก็ได้รับอิทธิพลจากคำสอนเรื่องดังกล่าวด้วยกันแทบทั้งสิ้น สาเหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะสำนักพุทธในยุคหลังโดยมากจะพัฒนาหลักคำสอนในเชิงปรัชญา ซึ่งทำให้มีการถกเถียงกันถึงความหมายของคำว่า ความว่าง ทางสายกลาง ว่าหมายถึงอะไร สำนักที่มีชื่อเสียงที่สุดที่พยายามแก้ปัญหาที่กำลังถกเถียงกันอยู่นี้คือ สำนักมหายิมิกะ ผู้วางรากฐานคำสอนคือ ท่านนาคคารชุนะ มหายิมิกะแปลว่าผู้นับถือคำสอนเรื่องทางสายกลาง มหายิมิกะมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ศูนย์ตวาทะ หมายถึงคำสอนที่ประกาศความว่างของสิ่งทั้งหลายเป็นเรื่องสำคัญที่แสดงให้เห็นทางสายกลางตามแนวทางที่สำนักนี้สอน แต่ก็เป็นประเด็นที่สร้างปัญหาในการอธิบายคำสอนของสำนักนี้ด้วยคำสอนมหายิมิกะ เกิดขึ้นท่ามกลางกระแสความขัดแย้งทางความคิด มีการถกเถียงแลกเปลี่ยนความคิดเพื่อสร้างเหตุผลที่ดีที่สุดสำนักพุทธใหญ่ๆ ที่ได้รับการยอมรับในเวลานั้นส่วนใหญ่จะมีความอธิบายที่ต่างกันในเรื่องนี้และนั่นนำไปสู่ความขัดแย้งในสังคมสงฆ์ สภาพสังคมชาวพุทธในอินเดียเวลานั้นมีความวุ่นวายสาเหตุเพราะพระภิกษุที่เป็นนักคิดมักจะมีความเห็นที่แตกต่างกัน และตีความพระธรรมวินัยไปตามจริตของแต่ละคน ทำให้ความเชื่อเป็นไปคนละทิศละทางหาทางปรองดองกันไม่ได้ ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญที่ชาวพุทธผู้ที่ต้องการแสวงหาที่สุดแห่งความเชื่อหันหลังให้กับศรัทธาที่เคยมีต่อพระธรรมและพระสงฆ์ ทวนเข็มนาฬิกาไปสู่การศึกษาเรื่องราวของพระพุทธเจ้ากันใหม่

เนื้อหาหนังสือ นาคคารชุนะ กับคำสอนว่าด้วยทางสายกลาง

หนังสือเรื่อง นาคคารชุนะ กับคำสอนว่าด้วยทางสายกลาง บทสรุปของหลักการแห่งความเป็นผู้รู้ ผู้ตื่น และผู้เบิกบานอย่างแท้จริง สามารถสรุปสาระสำคัญของเนื้อหาแบ่งเป็นสามภาค ดังนี้

สาระสำคัญภาคที่หนึ่ง สุมาลี มหณรงค์ชัย ชี้ให้เห็นสภาพแวดล้อมและหลักคำสอนในยุคก่อนกำเนิดสำนักมหายมิกะ โดยเริ่มจาก ความเป็นมาของสำนักมหายมิกะ ซึ่งเป็นกลุ่มชาวพุทธที่ยอมรับคำสอนว่าด้วยเรื่องของความว่าง ทางสายกลาง และการอิงอาศัยกันและกันมีอยู่ของสรรพสิ่ง ความเป็นมาของสำนักนี้สามารถสืบย้อนขึ้นไปนับแต่สมัยของพระเจ้าอโศกมหาราช (ประมาณ 250 ปี หลังพุทธปรินิพพาน) เหตุที่ตลใจให้ปฐมาจารย์ของสำนักคือท่านนาคารชุนะ (150-250 ปีหลังคริสต์กาล) เขียนงานอธิบายคำสอนว่าด้วยหลักการทางสายกลางเกิดจากทั้งปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายใน ปัจจัยภายนอกได้แก่แนวคิดของสำนักฮินดูโบราณ เช่นสาขะ เรื่อยไปจนถึงอิทธิพลของพระสูตรชั้นสำคัญ ที่ได้รับการกล่าวอ้างว่าค้นพบโดยท่านนาคารชุนะเอง พระสูตรนั้นก็คือ มหาปรัชญาปารมิตาสูตตร ปัจจัยภายในได้แก่ ความขัดแย้งในการตีความหลักธรรมของพระพุทธเจ้า การให้ความสำคัญกับพระพุทธเจ้าแทนที่พระธรรมและคำสอนที่เบี่ยงเบนออกจากพระพุทธประสงค์ เหล่านี้นำไปสู่การแสวงหาทางสายกลางในพระพุทธศาสนา เป็นที่น่าสังเกตว่าปัจจัยภายในคือแรงผลักดันอันแท้จริงที่นำไปสู่การเกิดขึ้นของสำนักมหายมิกะปัจจัยภายนอกเป็นเพียงแรงเสริมเท่านั้นความสนใจในเรื่องราวของพระพุทธเจ้าทำให้ชาวพุทธบางส่วนหันกลับมาขบคิดในสิ่งที่ดูเหมือนตอบไม่ได้ก่อนหน้านี้ โดยเฉพาการตีความอาการนิ่งของพระพุทธองค์ นักปราชญ์หลายท่านเชื่อว่า มหายมิกะ หรือ มัธยมิกะเกิดจากการอธิบายท่าทีของพระพุทธองค์ที่ไม่ทรงตอบคำถามบางอย่าง ซึ่งเป็นที่ทราบกันดีว่ามีความเห็นมากมายเผยแพร่อยูในสังคมตั้งแต่ครั้งพุทธกาล พรหมชาลสูตร กล่าวถึงทิวติ (คือความเห็น)ทั้งหลายที่นักคิดสอนกันมีจำนวนมากถึง 62 แนวคิด ในบรรดาเหล่านี้เกี่ยวข้องกับปัญหาบางข้อที่มีผู้ถามพระพุทธเจ้าแต่ไม่ได้รับคำตอบใด พระพุทธเจ้าจะทรงนิ่งไม่ทรงตอบคำถามเหล่านั้น เรียกคำถามเหล่านั้นว่าปัญหาอัปยฤต

อาการนิ่งของพระพุทธเจ้าก่อให้เกิดความเข้าใจผิดมากมายในสายตาของคนนอก พระพุทธองค์ทรงถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าไม่รู้จริงบ้าง หรือไม่ก็รู้แต่ไม่มีความสามารถในการแสดงเหตุผลออกมาให้ประจักษ์ แต่ในสายตาของชาวพุทธส่วนใหญ่มองว่าพระองค์ทรงทราบคำตอบดีแต่ไม่ประสงค์จะชี้แจง เหตุผลของการไม่ชี้แจงเป็นเรื่องที่ชาวพุทธฝ่ายเดิมไม่สนใจ แต่ส่งผลกระทบต่อกลุ่มซึ่งต้องการศึกษาเรื่องราวของพระพุทธเจ้าอย่างจริงจังเห็นว่าประเด็นนี้มองข้ามไม่ได้ พวกเขาเชื่อในความเป็นผู้รู้ทุกอย่างของพระองค์ เชื่อว่าพระพุทธองค์รู้ทุกอย่าง ในขณะที่คนทั่วไปรู้ได้เพียงบางอย่าง

ความขัดแย้งในธรรมก็มีส่วนสำคัญที่ผลักดันให้เกิดคำสอนแบบมัธยมกะ เนื่องจากพระพุทธพจน์ในหลายแห่งระบุว่า “ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นเรา” พระพุทธพจน์นี้ก่อให้เกิดความใคร่รู้ว่าจะต้องเห็นธรรมแบบใดจึงหยั่งถึงพระพุทธเจ้าได้ ยิ่งกว่านั้น พระพุทธโอวาทในช่วงท้ายของพระชนม์ชีพระบุไว้ชัดถึงกาลภายหน้า ภิกษุจะมีพระธรรมและพระวินัยเป็นศาสดาสืบต่อจากพระองค์ทำให้ชาวพุทธในยุคต้นมหายานพยายามขบคิดว่า “ธรรม” ที่พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญเทียบเท่าพระองค์นั้นหมายถึงอะไร ทั้งหมดนี้คือตัวแปรสำคัญที่ก่อให้เกิดคำสอนแบบมัธยมกะ ปัจจัยภายนอกที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับการเกิดขึ้นของสำนักนี้คงไม่มีอะไรโดดเด่นกว่าคำสอนปรัชญาปารมิตากับสำนักฮินดูที่มีชื่อเสียงในเวลานั้น ซึ่งก็คือสำนักสงขขะ

สำนักสงขขะ ได้ชื่อว่าเก่าแก่ที่สุดในบรรดาหกสำนักปรัชญาฮินดู ไม่นับถือพระเจ้า อีกทั้งมีคำสอนเชิงปรัชญาขั้นสูงคล้ายคลึงกับที่นักปราชญ์พุทธสอนอยู่หลายประการ ทำให้เราไม่อาจมองข้ามความสำคัญ ปัญหาที่สำนักสงขขะประสบก็เป็นปัญหาเดียวกับที่ท่านนาคราชุนะชี้ให้เห็นในฝั่งของพุทธศาสนา เพียงแต่หน้าที่ในการวิพากษ์สำนักนอกพุทธส่วนใหญ่จะตกอยู่ที่ท่านอารยทเวะ ซึ่งเป็นศิษย์เอกและผู้วางหลักการสายกลางร่วมกับพระนาคราชุนะ กล่าวโดยสรุป มูลเหตุที่ก่อให้เกิดคำสอนมัธยมกะได้แก่ สำนักพุทธที่มีคำสอนสนับสนุนความจริงที่สุด แบ่งย่อยออกได้อีกสองกลุ่มคือ

กลุ่มแรก เน้นความจริงที่อยู่นอกเหนือจากการรับรู้ของจิตเรียกว่า สำนักฝ่ายอภิธรรม หรือพวกสังนิยม สำคัญๆ คือ สรวาสติวาทะ กับ เสาตรานติกะ

กลุ่มที่สอง เน้นความจริงที่อยู่พ้นการรับรู้ของจิต เรียกว่าพวก โลโกตตรวาทะ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสงฆ์หมู่ใหญ่หรือ มหาสังฆิกะ

ทั้งสามกลุ่มล้วนเป็นรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งของการทำให้คำสอนพุทธเป็นสัมบูรณ์นิยม (Absolutism)

ประเด็นที่ 1 วิภาษวิธี (Dialectic) คำว่า วิภาษวิธี หมายถึงการดำเนินการอภิปรายหรือโต้แย้งที่เป็นกระบวนการทางความคิดที่นำไปสู่การตระหนักรู้อย่างแจ่มแจ้งถึงข้อจำกัดของเหตุผล โดยทั่วไปการเคลื่อนไหวทางความคิดในลักษณะนี้มักจะดำเนินไปในสองรูปแบบ

กล่าวคือ (1) เพื่อปฏิเสธหรือวิพากษ์วิจารณ์แนวคิดอื่นเป็นหลัก วิภาษวิธีถูกนำมาใช้เป็นอุปกรณ์เพื่ออภิปรายหรือโต้แย้งความคิดผู้อื่น วิธีการเป็นไปในเชิงปฏิเสธหรือหักล้าง (negative/destructive dialectic) (2) เพื่อแสดงจุดยืนทางความคิดของผู้นำเสนอ โดยพยายามหาบทสรุปหรือเป้าหมายที่เป็นสัจธรรม ในแง่วิภาษวิธีเป็นเครื่องมือที่ใช้ปลูกปัญญา ทำให้ยังเห็นความจริงในท้ายที่สุด วิธีการจึงเป็นไปในเชิงสร้างสรรค์กว่าแบบแรก (constructive dialectic) วิภาษวิธี สามารถถูกมองทั้งในขอบเขตของทฤษฎีความรู้และอภิปรัชญา ในแง่ของทฤษฎีความรู้ วิภาษวิธีเป็นวิธีการที่ใช้ในการถกเถียง โดยบุคคลที่มีชื่อเสียงในการใช้วิธีการเช่นนี้ในทางตะวันตกคือโสกราตีส (Socrates) ขั้นตอนประกอบไปด้วยการทำตัวเป็นผู้ขอความรู้ พยายามตะล่อมถามให้คู่สนทนานิยามหรือแสดงข้อคิดเห็นของเขาออกมาให้ชัดเจน จากนั้นก็ทำให้เห็นว่า จะต้องมีย่อสรุปบางอย่างเกิดขึ้นจากการแสดงความคิดเห็นนั้น ต่อมาก็ชี้ให้เห็นว่าข้อสรุปที่เกิดขึ้นนั้นขัดแย้งกับข้อเท็จจริง สามัญสำนึก หรือข้อความที่ยอมรับกันอยู่ก่อน เป้าหมายก็เพื่อทำให้ข้อคิดเห็นของคู่สนทนาไร้น้ำหนัก ขาดความน่าเชื่อถือวิภาษวิธีเป็นทัศนะที่เชื่อว่า ความจริงเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไม่หยุดนิ่ง การเปลี่ยนแปลงก่อให้เกิดพัฒนาการที่วางพื้นฐานอยู่บนความขัดแย้งภายใน เริ่มต้นจากความเชื่อว่าทุกสิ่งมีความขัดแย้งภายในเป็นพื้นฐาน ความขัดแย้งนี้ดำเนินไปในสามภาวะคือ ภาวะพื้นฐาน (thesis) ภาวะแย้ง (antithesis) จนก่อให้เกิดสภาพใหม่ที่เรียกว่าภาวะสังเคราะห์ (synthesis) พัฒนาการของสิ่งทั้งหลายเกิดจากความขัดแย้งแบบนี้ ถ้าไม่มีความขัดแย้งก็ไม่มีสิ่ง ภาวะ หรือคุณภาพใหม่ใดๆ เกิดขึ้นยิ่งกว่านั้นวิภาษวิธียังเกิดจากการหยั่งเห็นว่าระบบความคิดทั้งหลายเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นความคิดเป็นปรากฏการณ์หรือมายาภาพ ไม่ใช่ประสบการณ์ที่ได้จากการประจักษ์ตรง ทฤษฎีทั้งหลายในโลกเป็นความจริงที่สร้างขึ้นมาบนฐานของความคิด แม้จะดูน่าเชื่อถือหรือหนักแน่นเพียงไรมันก็ยังเป็นเรื่องของการใช้เหตุผลสืบสาวหาข้อสรุป (ที่เรียกว่าการอนุมาน) ซึ่งพวกเราส่วนใหญ่ไปยึดถือเป็นจริงเป็นจังในการที่จะทำให้บุคคลตระหนักรู้ถึงข้อจำกัดของเหตุผล เบื้องต้นจะนำความเห็นหรือทฤษฎีที่เราต้องการตรวจสอบมาจัดกลุ่มก่อนความคิดหนึ่งๆ ของมนุษย์ไม่ว่าจะเป็นเรื่องอะไร เมื่อนำมาตีแผ่จะตกลงไปในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งในสี่รูปแบบดังนี้คือ ยืนยัน ปฏิเสธ ทั้งยืนยันและปฏิเสธ และ

ไม่ใช่ทั้งยืนยันหรือปฏิเสธ ท่านนาคคารุณะจัดระบบการตรวจสอบเหตุผลออกมาเป็นชุด เรียกว่า จตุสโกฏี ตำราบางเล่มเขียนว่า จตุสโกณะ หรือจตุกโกฏี ก็มี แปลง่ายๆว่าสี่มุม (หรือสี่ ขั้วความคิดหนึ่งๆ ของเราอาจตกอยู่ในหลายมุมพร้อมๆ กันก็ได้ เช่นเวลาที่เรายืนยันความคิด บางอย่างเราก็อาจจะปฏิเสธความคิดอีกอย่างไปโดยปริยาย) ท่านก็จะแสดงให้เห็นต่อไปว่า ไม่ว่าจะใช้เหตุผลไปในทางยืนยันหรือปฏิเสธ ความคิดของบุคคลนั้นก็จะนำไปสู่ภาวะที่ขัดแย้ง ตัวเอง ต้องประสบกับความไร้สาระ (absurdity) ของเหตุผลในท้ายที่สุด

ในเวลานั้น เรียกวิธีการเช่นนี้ว่า ประสงค์ (prasanga – reduction ad absurdum) การชี้ให้เห็นข้อบกพร่องทางเหตุผลของความคิด ไม่จำเป็นที่ผู้ใช้ภาษาวิธีจะต้องนำเสนอ ความคิดแตกต่างอะไรออกมา เพียงแค่ชี้ให้คู่กรณีเห็นข้อบกพร่องในทฤษฎีของเขา ให้เหตุผลของ พวกเขาเพื่อตรวจสอบและลดทอนความน่าเชื่อถือของพวกเขาเอง ผู้ใช้ภาษาวิธีไม่จำเป็นต้อง พิสูจน์ทฤษฎีของตัวเอง และที่สำคัญภาษาวิธี เป็นเครื่องมือตรวจสอบเหตุผล ไม่ได้เป็นทฤษฎีหรือ ทศนะที่จะต้องถูกปกป้องแต่อย่างใด หน้าที่ของเครื่องมือนี้คือทำลายความน่าเชื่อถือของ ความเห็นทั้งหลาย ทำให้บุคคลที่ติดอยู่ในความเชื่อต่างๆ ต้องจำนนและยอมปลดปล่อยตัวเอง จากความเชื่อนั้น

ประเด็นที่ 2 การอิงอาศัยกันมีอยู่กับความว่าง ประเด็นนี้สุมาลี มหณรงค์ชัยได้ยก ข้อความในคัมภีร์ มุลมัยยมกการิกา ตอนหนึ่งที่ถูกอ้างถึงบ่อยครั้ง ดังนี้ “เราประกาศว่า อะไรก็ตามที่เป็นการอิงอาศัยกันและกันเกิดขึ้นมาอยู่ (ปรตติยสมุตปาทะ) นั่นคือความว่าง นั้นเกิดจากการบัญญัติ และนั่นคือทางสายกลาง” ข้อความนี้นักคิดส่วนใหญ่เห็นร่วมกันว่า เป็นบทสรุป หลักการสำคัญทางพุทธศาสนาที่ท่านนาคคารุณะชี้ไว้ งานเขียนชิ้นสำคัญของท่านนาคคารุณะ คือ มุลมัยยมกการิกา เต็มไปด้วยข้อความที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นไปไม่ได้ที่จะแสดงความจริงแบบที่สุด (นัยยะคือความจริงภววิทยา) ในคำสอนของพระพุทธเจ้าโดยไม่ผ่านความคิดปรุง แต่ง เป็นไปไม่ได้ที่จะคิดว่าคำสอนของพระพุทธเจ้าเกี่ยวข้องกับแก่นสารบางอย่างที่ดำรงอยู่ได้ด้วยตัวเอง ยิ่งยืนยันมากเท่าใดก็ยิ่งเป็นการตอกย้ำว่าบุคคลนั้นกำลังสรุปความจริงจากความคิด ซึ่งส่วนใหญ่ของความคิดก็มาจากจินตภาพที่จิตสร้างขึ้นจากความเข้าใจและประสบการณ์แบบ ชาวโลก

สุมาลี มหณรงค์ชัย ชี้ให้เห็นว่าการจะอธิบายหลักการของพระนาครชุนะไม่ใช่เรื่องง่าย เพราะจะต้องระมัดระวังเรื่องแก่นสารภาวะที่ท่านปฏิเสธเป็นอย่างมาก ทักษะของบุคคลและกลุ่มชนในระดับโลกียะทั้งหมดล้วนสนับสนุนแก่นสาร (สวภาวะ) บางอย่างที่สามารถจัดลงในจตุษโกฏีข้อใดข้อหนึ่งได้ทั้งสิ้น ทำให้ไม่มีทักษะใดเป็นที่ยอมรับหรือเรียกว่าถูกต้อง ปัญหาคือถ้าไม่มีทักษะใดเรียกว่าถูกต้อง ทุกทักษะต่างก็เป็นมิจฉาทิฐิในแง่ที่ไม่เอื้อต่อความพ้นทุกข์ แล้วสิ่งที่พระพุทธเจ้าบัญญัติว่าเป็นสัมมาทิฐินั้นควรจะถูกเข้าใจอย่างไร เราจะอธิบายสัมมาทิฐิโดยไม่ทำให้นันกลายเป็นทักษะที่สนับสนุนสวภาวะได้หรือไม่ เพื่อที่จะไม่ทำให้คำสอนของท่านนาครชุนะประสบปัญหาขัดแย้งตัวเอง สัมมาทิฐิจะต้องไม่ใช่ทักษะในแบบที่ชาวโลกเข้าใจ อาการนิ่งเงียบของพระองค์ในแง่หนึ่งตีความได้ว่า เป็นการแสดงจุดยืนว่าความเข้าใจของพระองค์ไม่ใช่อย่างเดียวกับนักคิดทั้งหลาย เพราะถ้าใช่ พระพุทธเจ้าคงจะตอบปัญหาของพวกเขาเพื่อสร้างความกระจ่างร่วมกันไปนานแล้ว

ประเด็นที่ 3 ความจริงสองระดับกับความว่าง สุมาลี มหณรงค์ชัย ชี้ให้เห็นว่า สำหรับชาวพุทธไม่ว่าจะอยู่ฝ่ายใด ส่วนใหญ่จะคุ้นเคยกับคำสอนในเรื่องความจริงสองระดับคือสมมติกับปรมาตม์ บางคนก็นิยมเรียกความจริงโลกียะกับความจริงโลกุตระ ความจริงสมมติเป็นเรื่องของการสร้างความรู้ความเข้าใจแบบชาวบ้าน มีการบัญญัติชื่อเรียกสิ่งที่ประสาทสัมผัสรับรู้เช่น โต๊ะ สุนัข หรือชายหญิง ส่วนความจริงปรมาตม์เป็นความจริงเหนือโลก ข้างพ้นบัญญัติ แต่ปฏิเสธไม่ได้ ความเข้าใจทำนองนี้นำไปสู่ความเชื่อว่าความจริงสองระดับดำรงอยู่แยกขาดจากกัน ในการก้าวสู่ความพ้นทุกข์บุคคลจะต้องแยกโลกียวิถียออกจากโลกุตรวิถีอย่างเด็ดขาด เนื่องจากโลกเป็นที่รวมแห่งความทุกข์ ความจริงเกี่ยวกับโลกย่อมดำเนินไปตามกฎไตรลักษณ์ว่าความสามารถในการก้าวพ้นความจริงสมมติไปสู่ระดับปรมาตม์ต้องอาศัยปัญญา หากต้องการเข้าสู่ความหลุดพ้นซึ่งเป็นความจริงปรมาตม์ จำเป็นที่คนจะต้องละทิ้งหรือปล่อยวางความจริงสมมติทุกอย่าง สุมาลี มหณรงค์ชัยชี้ให้เห็นว่า หากมองเพียงผิวเผิน ความเชื่อข้างต้นไม่ถือว่าผิดหลักพุทธศาสนา ภาพที่ได้จากความเข้าใจ ก็บอกชัดเจนว่าความจริงสองระดับแตกต่างกันแต่ความแตกต่างที่ดูเหมือนตรงข้ามกันนี้เราจำเป็นต้องพิจารณาให้รอบคอบ แม้ชาวพุทธทั่วไปจะเชื่อว่าความจริงสมมติไม่ใช่สิ่งที่มีอยู่จริง ๆ เป็นเพียงนามหรือจินตนาการใช้อธิบายเพื่อสร้าง

ความเข้าใจร่วมกัน กระนั้นความเข้าใจที่เกิดจากบัญญัติก็ย่อมเป็นความจริงในระดับสมมติเท่านั้น ถ้าสมมติแปลว่าไม่จริงต้องถูกปล่อยทิ้ง ความรู้ทุกอย่างของคนไม่เว้นแม้แต่เรื่องของความจริงปรมัตถ์ก็ย่อมไม่จริงต้องถูกปล่อยวางหมด

ประเด็นที่ 4 ความจริงสองระดับกับทางสายกลาง สุมาลี มหณรงค์ชัย ได้สรุปปัญหาที่เกิดขึ้นกับความเข้าใจปรมัตถธรรมในพุทธศาสนาเกิดจากการยอมรับแก่นสาร (ที่เรียกว่า สวภาวะ) ไม่ว่าจะโดยรู้ตัวหรือไม่ก็ตาม การยอมรับแก่นสารไม่ว่าจะเป็นไปในเชิงยืนยันหรือปฏิเสธล้วนนำไปสู่ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับความมีอยู่หรือไม่มีอยู่ (ที่เรียกว่า ภาวะ/อภาวะ) ความโน้มเอียงไปสู่ชั่วใดชั่วหนึ่งในสี่มุม (จตุชโกฏี) เป็นธรรมชาติของปุถุชน ผู้ยึดถือทัศนะตามชั่วใด ชั่วหนึ่งก็จะกลายเป็นหลักการและเป้าหมายสำหรับพวกเขา ซึ่งวิธีการหรือหนทางสู่เป้าหมายจะได้รับการพัฒนาต่อจากความเชื่อตรงนั้น กรณีดังกล่าวไม่ได้เกิดขึ้นกับคำสอนของลัทธินอกพุทธศาสนาเท่านั้น แม้ภายในกรอบของพุทธศาสนาเราเอง ความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนจนนำไปสู่การยึดถือทัศนะก็เป็นเรื่องที่พบเห็นได้ทั่วไป ข้อดีของคำสอนที่อิงอยู่กับความมีอยู่หรือความไม่มีอยู่คือเข้าใจหรือคิดตามได้ง่าย แต่ข้อเสียคือไม่เอื้อต่อการพันทุกข์ เพราะความพันทุกข์เป็นเรื่องของ การปลดปล่อยพันธนาการทุกอย่าง และพันธนาการที่ซับซ้อนและน่ากลัวที่สุดอันหนึ่ง ก็คือความคิดที่เกี่ยวข้องกับความมีอยู่หรือไม่มีอยู่ของอะไรบางอย่างนี้เอง สุมาลี มหณรงค์ชัยชี้ให้เราเห็นว่า การจะอธิบายทางสายกลางไม่ใช่เรื่องง่าย อันที่จริงเป็นเรื่องยากมากๆ และต้องระมัดระวังการสื่อภาษาเป็นอย่างยิ่ง แม้ความเข้าใจผิดเพียงเล็กน้อยก็อาจนำไปสู่การสนับสนุนแก่นสารภาวะได้แล้ว ความมีกับความไม่มี ในพระสูตรเป็นประเด็นสำคัญที่นักคิดส่วนใหญ่พยายามทำความเข้าใจ ในบางแห่งทั้งคู่จะถูกอธิบายว่าหมายถึงทัศนะที่ยอมรับความที่ยังแต่ถาวร(สัสตหิฐิ)กับทัศนะว่าทุกอย่างสิ้นสูญ (อุจเฉทหิฐิ) สัสตหิฐิคือความเห็นที่โลกและอัตตาเที่ยงอุจเฉทหิฐิคือความเห็นที่ตายแล้วขาดสูญไม่ยอมรับการเวียนว่ายตายเกิดจึงปฏิเสธหลักกรรม พระอรรถกถาจารย์อธิบายเสริมว่าอุจเฉทหิฐิเป็นแนวคิดเชิงวัตถุนิยมทำให้คนหมกมุ่นในความสุข ทั้งสองความเห็นเป็นส่วนหนึ่งของทัศนะมากมายที่เผยแพร่อยู่ในสมัยพุทธกาล

ประเด็นที่ 5 อิทธิพลคำสอนของพระนาคาชุนะ อดีตที่ผ่านมา นักปราชญ์และนักคิดจำนวนมากให้ความสนใจวิเคราะห์งานของท่านนาคาชุนะ โดยเฉพาะคัมภีร์มูลมัจจิมกการิกา

คำสอนของท่านมีอิทธิพลอย่างกว้างขวางต่อสำนักพุทธ (เน้นสายมหายาน) ส่วนใหญ่นับจากยุคของท่าน อรรถกถาธิบายคัมภีร์ของท่านก่อให้เกิดคณาจารย์มาชยิมิกะผู้ทรงคุณวุฒิมากมาย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนที่ได้รับการยอมรับนับถือ มีชื่อเสียงแพร่หลาย และมีลูกศิษย์ลูกหาจำนวนมาก อาทิ ภาววิเวกะ จันทรกิริติ ศานติเทวะ เรื่อยไปถึงศานตรักษิตะ และกมลศีละ ในประเทศจีน คำสอนของท่านก็ส่งอิทธิพลต่อการเกิดขึ้นของสำนักสังฆธรรมปุนทริกะ อวตังสกะ และธยานะ คณาจารย์คนสำคัญของสำนักดังกล่าวต่างคุ้นเคยกับหลักการความว่างและทางสายกลางของท่านนาคารชุนะ คำสอนของท่านยากแต่ก็ท้าทายนักคิดทุกยุคสมัย

ผู้เขียนได้แสดงความรู้สึกที่มีต่อท่านนาคารชุนะไว้ว่า บางครั้งผู้เขียนก็ฉงนใจไม่น้อยที่ข้อเขียนยากๆ ในอดีตจำนวนหนึ่งสามารถท้าทายกลุ่มคนที่มีศักยภาพให้ทุ่มเทชีวิตค้นหาความหมายของมัน ผลงานของคนๆ หนึ่งที่มีประวัติคลุมเครือแต่กลับจุดประกายความคิดและส่งต่อภูมิปัญญาให้กับคนรุ่นลูกหลานไม่รู้จักจบสิ้น ที่สำคัญคือบุคคลที่รับมอบคบไฟแห่งภูมิปัญญานั้น โดยมากจะเป็นปราชญ์และผู้เชี่ยวชาญในการใช้เหตุผลเป็นอย่างยิ่งด้วย หากแยกเรื่องความรู้สึกออกไปเหตุผลที่ทำให้ท่านนาคารชุนะได้รับความสำคัญอยู่ในอันดับต้นๆ เป็นเพราะคำสอนของท่านเป็นความจริงที่ไม่อาจโต้แย้ง ที่ผ่านมามีคนมองท่านต่างๆ นานา บ้างก็ว่าท่านเป็นพวกที่ปฏิเสธเหตุผลบ้าง เป็นนักบวชลึกลับที่มีคำสอนสูงส่งเกินเข้าใจบ้าง หากไม่ก็เป็นพวกที่เอาแต่วิพากษ์วิจารณ์คนอื่นแต่ตัวเองกลับไม่กล้าพอที่จะนำเสนอความคิดอะไรออกมา ข้อโต้แย้งเหล่านี้ได้รับการอธิบายเรื่อยมา ยิ่งพยายามปกป้องงานของท่านมากเท่าใดก็ยิ่งมีคนวิพากษ์วิจารณ์มากขึ้นเท่านั้น ในทางกลับกันยิ่งวิพากษ์งานของท่านมากเท่าใดก็ยิ่งมีคนปกป้องมากขึ้นเท่านั้น

สาระสำคัญภาคที่ 3 เป็นการนำเสนอประวัติคณาจารย์คนสำคัญของสำนักมาชยิมิกะ ในหนังสือพระนาคารชุนะกับคำสอนว่าด้วยทางสายกลางเล่มนี้ สุมาลี มหณรงค์ชัย ยังได้นำเสนอพัฒนาการของสำนักมาชยิมิกะออกเป็นสี่ช่วง ได้แก่ 1. ยุคของท่านนาคารชุนะและศิษย์สายตรงคือท่านอารยเทวะ 2. ยุคของการแตกความคิดและเกิดสำนักย่อยที่นำโดยท่านภาววิเวกะ 3. ยุคของท่านจันทรกิริติ 4. ยุคของการผสมผสานคำสอนมาชยิมิกะเข้ากับโยคจาละโดยท่านศานตรักษิตะและศิษย์

หากใช้บุคคลเป็นเกณฑ์ พัฒนาการของสำนักนี้จะดำเนินไปตามนี้ สำนัก (หรือสาขา) สองแห่งของมหายิมิกะคือสวตันตริกะกับปราสังคิกะเกิดขึ้นในยุคที่สอง ถ้านับเป็นเวลาก็ราวสี่ร้อยปีภายหลังการจากไปของปฐมาจารย์ (ประมาณคริสต์ศตวรรษที่หก) ความแตกต่างทางความคิดเกิดจากการตีความคำสอนของท่านนาคารชุนะไม่เหมือนกัน แต่โดยหลักการแล้วทั้งสองฝ่ายต่างเห็นด้วยในจุดยืนเดียวกันคือ ทุกสิ่งอิงอาศัยกันและกันมีอยู่จึงว่าง ความว่างบ่งถึงการไร้แก่นสาร (หรือที่เรียกว่าไม่มีสวภาวะ) สวภาวะเป็นเรื่องของความคิดที่หาไม่พบในประสบการณ์เมื่อสิ่งทั้งหลายว่าง ความจริงสองระดับย่อมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในระดับปรมาต্মยังเห็นสังขารนี้ย่อมได้ชื่อว่ามีสัมมาทิฐิ หยั่งรู้ทางสายกลางตามแนวทางของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในยุคที่ท่านนาคารชุนะประกาศคำสอนว่าด้วยทางสายกลางจุดหมายของท่านคือต้องการวิพากษ์หรือชี้ให้เห็นจุดบกพร่องของความเห็น (ทิฐิ) ที่มีอยู่ในเวลานั้น ต่อมาเมื่อนักปราชญ์ชาวพุทธได้อ่านงานของท่านแล้วยอมรับในหลักการ ความเป็นสำนักที่เรียกว่า “มหายิมิกะ” จึงตามมา ช่วงเวลาของแต่ละยุคห่างกันมากกว่าอายุขัยเฉลี่ยของคนเพราะฉะนั้นผู้เขียนยังได้เตือนว่า ผู้อ่านต้องตระหนักอยู่เสมอว่า ลักษณะเด่นอันหนึ่งของคำสอนพุทธ (ซึ่งอาจจะรวมปรัชญาตะวันออกสายอื่นด้วย) อยู่ตรงที่ศาสดาและครูบาอาจารย์ทั้งหลายในยุคเริ่มแรก ท่านเหล่านั้นสั่งสอนโดยไม่ได้ประกาศความเป็นศาสนา (หรือสำนัก) ไม่ได้วางกรอบใดๆ ล่วงหน้าเพื่อชี้จุดยืนของตนเป็นเอกเทศจากผู้อื่น จุดร่วมต่างๆ เช่นศาสนา นิกาย ลัทธิสำนัก ตลอดจนกลุ่มความเชื่อที่ก่อให้เกิดความแตกแยกเป็นเรื่องของศรัทธาในภายหลัง ทั้งนี้ทั้งนั้น ครูบาอาจารย์ที่อ้างถึงตรงนี้หมายถึงนักปราชญ์ผู้หยั่งรู้ในสังขารมมิใช่ผู้หวั่นกลัวสักการะ ตรงนี้เป็นจุดหนึ่งที่เราสามารถนำมาใช้พิจารณาดูความน่าเชื่อถือของชาวพุทธที่ภายนอกได้รับยกย่องว่าเป็นครูบาอาจารย์ด้วย ในกรณีของสำนักมหายิมิกะ ผู้รู้ส่วนใหญ่เห็นว่าท่านนาคารชุนะประกาศคำสอนว่าด้วยทางสายกลางเรียกว่า “มหายิมิกะ” ส่วนมหายิมิกะเป็นชื่อเรียกกลุ่มของชาวพุทธที่เห็นชอบตามหลักการของท่านนาคารชุนะ (นาคารชุน-Nâgârjuna)

ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ นาคารชุนะมีชีวิตรอยู่ในราวคริสต์ศตวรรษที่สอง (ประมาณ 150-250 ปีหลังคริสตกาล) ท่านถือกำเนิดในตระกูลของพราหมณ์ที่เมืองวิหารกะ (ปัจจุบันเรียกว่า เพราะอยู่ในแคว้นมหาโกศล) ซึ่งอยู่ทางตอนใต้ของประเทศอินเดีย มีชีวิตรอยู่

ร่วมสมัยเดียวกับพระเจ้า ยัชณศรี เคาตมีบุตร หรือ โคตรมีบุตร/โคตมีบุตร)แห่งราชวงศ์
อานธระ (ตำราของอาจารย์อภิชัยเขียนว่า ศาตวาหนะ) หลักฐานฝ่ายจีนกล่าวว่าท่านมีชีวิตอยู่
ร่วมสมัยเดียวกับพระเจ้ากนิษกะ และพระอัสวโหมชะ (Asvaghosa) โดยท่านมีอายุน้อยกว่าพระ
อัสวโหมชะ พระอัสวโหมชะเป็นพระสหายใกล้ชิดกับพระเจ้ากนิษกะ และพระวสุมิติระ
(Vasumitra) ซึ่งเป็นอาจารย์คนสำคัญของนิกายสรวาสติวาทะ

ด้วยเหตุว่ามัธยมกะเป็นคำสอนที่มุ่งแก้ไขความเห็นผิดอันเป็นทางสุดโต่งทั้งหมด
นักปราชญ์หลายท่านจึงยกย่องให้คำสอนของสำนักนี้ (โดยเฉพาะของท่านนาการชุนะ) เป็น
หัวใจของพุทธปรัชญา ท่านมีคุณูปการยิ่งใหญ่ต่อพุทธศาสนา เพราะช่วยล้างความอ่อนแอ (แก้
ความเข้าใจผิด) ให้กับรากแก้วทางปัญญาสองกระแสนหลักของอินเดีย คำสอนของท่านคือทาง
สายกลางที่พ้นไปจากทางสุดโต่งของทั้งอัตตาและอนัตตา ศูนย์ตาคือการหลุดพ้นจากกรอบของ
ข้อสุดโต่งทั้งสองทางสาระสำคัญภาคที่สอง สุมาลี มหณรงค์ชัยชี้ให้เห็นหลักคำสอนสำคัญๆ
ของพระนาการชุนะไว้พิจารณา 5 ประเด็นคือ (1) วิภาษวิธี (2) การอิงอาศัยกันมีอยู่กับความ
ว่าง (3) ความจริงสองระดับกับความว่าง (4) ความจริงสองระดับกับทางสายกลาง และ (5)
อิทธิพลคำสอนของพระนาการชุนะ

ข้อวิจารณ์

ผู้วิจารณ์มีข้อวิจารณ์ 2 ประเด็น คือ จุดเด่น และ จุดด้อยในหนังสือ “นาการชุนะกับ
คำสอนว่าด้วยทางสายกลาง” ดังนี้

ก. จุดเด่น

ความเป็นมาของสำนักมหายิมิกะผู้วิจารณ์มีความคิดเห็นว่า การนำเสนอมูลเหตุและ
อิทธิพลที่ก่อให้เกิดคำสอนมหายิมิกะตามที่คุณเขียนกล่าวไว้นั้นยังขาดข้อมูลที่จำเป็นบางอย่าง
เช่น ประวัติของนิกายตรีศาสตร์ ซึ่งนิกายนี้อาศัยศาสตร์ 3 ประการ คือ มหายิมิกศาสตร์ ศต
ศาสตร์ และทวาทศนิกายศาสตร์รวมกันเป็นชื่อของนิกาย โดยมีท่านนาการชุนะเป็นปฐมอาจารย์
แห่งนิกายนี้ ท่านเป็นผู้ตั้งทฤษฎีศูนย์ตวาทีน อรรถาธิบายหลักปัจจัยการและอนัตตาของพระ

พุทธองค์โดยวิธีใหม่ คัมภีร์ที่ท่านรจนามีเป็นจำนวนมาก แต่ที่มีชื่อเสียงที่สุดก็คือ มายมิกศาสตร์ นอกจากประกาศแนวทฤษฎีศูนยตาแล้ว ยังได้วิพากษ์นานามติของประธานิกายในพระพุทธศาสนาและมติของปรัชญาฮินดูและเซนได้ด้วย เช่น ความเชื่อในศาสนาฮินดูเรื่องพหุเทวนิยม เกี่ยวผู้สร้าง ผู้รักษา ผู้ทำลาย โดยเทพเจ้าต่างๆ มากมายเช่นพระพรหม พระศิวะ พระวิष्ณุ เป็นต้น ซึ่งมีมานานก่อนมีนาคารชุน สามารถย้อนไปถึงศาสนาพราหมณ์ซึ่งเกิดขึ้นก่อนพุทธศาสนาอีก นอกจากนี้ยังมีความเชื่อตามปรัชญาอนุพหุนิยม (Atomic Pluralism) ในปรัชญานายะที่ถือว่า อนุของดิน น้ำ ไฟ ลม เป็นมูลเหตุของโลกและสรรพสิ่งในโลก ทศณะต่างๆ เหล่านี้ทำให้นาคารชุนเสนอแนวคิด เรื่อง ปฏิจจสมุปบาท เพื่ออธิบายการเกิดดับของสิ่งทั้งหลาย และใช้ศูนยตาเป็นตัวเดินเรื่องพร้อมขยายความด้วยระบบตรรกะ เมื่อนาคารชุนใช้ศูนยตาในการอธิบายและตอบโต้กับลัทธิต่างๆ แน่นนอนว่าย่อมมีการตีความศูนยตาไปต่าง ๆ นานา ดังนั้นปิงคเลนตร จึงกล่าวต่อไปว่าเพื่อให้ศูนยตาธรรมเกิดความคลาดเคลื่อนไปโดยประการต่างๆ จึงรจนาคัมภีร์มายมิกศาสตร์ขึ้นมา อรรถกถาของศาสตร์นี้มีผู้แต่งกันไว้มาก ฉบับที่แปลสู่พากษ์จีนมี 2 ฉบับเป็นของนิลเนตรและของภาววิเวก ส่วนคัมภีร์ศตศาสตร์นั้นเป็นของอาจารย์ทเวะ เป็นหนังสือวิพากษ์ปรัชญาฮินดูทั้งเวทानตะ สางขยะ ไวเศษิกะ นายะโยคะ และเซน ไว้อย่างถึงพริกถึงขิง เผยให้เห็นความเลิศเด่นของพระพุทธธรรมอย่างไรก็ตาม

ประเด็นที่ 2 ปัญหาที่เกิดกับคำสอนของสำนักต่างๆ ผู้วิจารณ์เห็นว่า ผู้เขียนนอกจากจะยกเอาทศณะของสำนักต่างๆ เช่น สำนักสรวาสตีวาทะ สำนักเสถตันตริกะ สำนักโลกโถตตระภาวะ และสำนักสางขยะ มาเขียนอธิบายไว้แล้วยังได้วิเคราะห์ให้เห็นปัญหาที่เกิดกับคำสอนของสำนักต่างๆ เอาไว้ด้วย ซึ่งแต่ละสำนักก็มักจะมีการยืนยันแก่นสารภาวะและมักจะมีปัญหาเกิดขึ้นหลายประการ ปัญหาเหล่านี้ซึ่งผู้เขียนมีการอธิบายเอาไว้ในตอนของหลักธรรมสำคัญของสำนักมายมิกะเพื่อแก้ไขข้อที่ผิดพลาดเหล่านั้น สุมาลี มหณรงค์ชัยชี้ให้เห็นหลักคำสอนสำคัญของพระนาคารชุนะไว้พิจารณา คือ วิชาขวิธี การอิงอาศัยกันมีอยู่กับความว่าง ความจริงสองระดับกับความว่าง ความจริงสองระดับกับทางสายกลาง ซึ่งในแต่ละประเด็นก็ได้รับการอธิบายชี้แจงและเสนอแนะทางออกให้กับปัญหาเหล่านั้นเอาไว้ได้อย่างชัดเจน

ข. จุดด้อย

เรื่องประวัติของท่านนาคารชุนะ ที่ผู้เขียนได้นำเสนอในหนังสือยังไม่สามารถยอมรับได้ว่าถูกต้องทั้งหมด เพราะยังมีอีกหลายทัศนะที่กล่าวถึงประวัติของท่านไม่เหมือนกันประวัติของท่านนาคารชุนะ เพราะผู้วิจารณ์เห็นว่า ในประเด็นต่างๆ นี้ควรจะได้รับ การขยายความ และเพิ่มเติมเนื้อหาให้มีความน่าเชื่อถือมากขึ้นโดยเฉพาะประวัติของท่านนาคารชุนะที่ต้องอ้างอิงจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์และทัศนะของนักวิชาการทางพุทธศาสนา ผู้วิจารณ์เห็นด้วยกับผู้เขียนที่กล่าวว่า การจะอธิบายหลักการของพระนาคารชุนะไม่ใช่เรื่องง่าย เพราะจะต้องระมัดระวังเรื่องแก่นสารภาวะที่ท่านปฏิเสธเป็นอย่างมาก โดยชี้ให้เห็นว่าทัศนะของบุคคลและกลุ่มชนในระดับโลกียะทั้งหมดล้วนสนับสนุนแก่นสาร (สภาวะ) บางอย่างที่สามารถจัดลงใน จตุชโกฏีข้อใดข้อหนึ่งได้ทั้งสิ้น ทำให้ไม่มีทัศนะใดเป็นที่ยอมรับหรือเรียกได้ว่าถูกต้อง การตีความหลักการของพระนาคารชุนะก่อให้เกิดกระแสต่างๆ ดังเช่น ปรัชญามาธยมิกะตามแนวคิดของพระนาคารชุน ได้กล่าวไว้ว่า ปรัชญามาธยมิกะตามแนวคิดของพระนาคารชุน กล่าวถึงความว่างหรือสูญตาเป็นแนวคิดหลักและเป็นแนวคิดที่ลึกซึ้ง ไม่เป็นทฤษฎีแบบสัสตทฤษฎี และ อัจฉาทฤษฎี เป็นความรู้แบบมัชฌิมาปฏิปทา ไม่เป็นแนวคิดแบบอรรถิภาและนัตติกาชีวิตในวัยเยาว์ (พระมหามหาวินทร์ ปรีสุตโตโม, 2560)

ท่านได้ใช้ชีวิตส่วนมากอยู่ทางอินเดียตอนใต้ คือที่ศรีบรรพต หรือศรีไศล ท่านได้ถือสถานที่แห่งนั้นเป็นศูนย์กลางพระพุทธรูปศาสนา คัมภีร์ของพระพุทธรูปศาสนาฝ่ายทิเบตแสดงว่าท่านนาคารชุนเคยศึกษาที่มหาวิทยาลัยนาลันทาด้วย และปรากฏว่าท่านได้เป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัยนาลันทาลำดับที่ 2 มีใช้ลำดับที่ 13 ซึ่งต่อจากพระราหุลภัทรซึ่งเป็นอาจารย์ของท่านที่ได้มรณภาพไป (Walleser, 1990)

ท่านนาคารชุนใช้ภาษาวีธีแย่งความคิดของปรัชญาสำนักต่างๆ ที่มีอยู่ในสมัยของท่าน โดยที่การแย่งนี้มีจุดประสงค์เพื่อแสดงว่าสำนักปรัชญาเหล่านี้อ้างว่าตนเองสามารถหยั่งเห็นความจริงของจักรวาล การอ้างนั้นไม่มีน้ำหนักพอจะสรุปเช่นนั้นได้ อันเป็นวิธีการกล่าวแย้งที่ผลดีที่สุดและแยบคายที่สุดหนึ่ง ประโยชน์ของภาษาวีธีภาษาก็คือเป็นการขจัดเสียซึ่งมิจฉาทิฐิ

แล้ววิเคราะห์อย่างรอบคอบถึงหลักการของพุทธศาสนา เป็นการชี้ให้เห็นถึงสัมมาทิฐิคือความเห็นที่ถูกต้องตามสภาวะที่ปรากฏ (สุวิญ รักษัตย์, 2555)

ท่านนาคคารชุนกล่าวว่า “คนทั้งหลายเข้าใจว่า ศูนยตา หมายถึง ความไม่มีอะไร จึงกล่าวโจมตีเราว่าสอนเรื่องความไม่มีอะไร แต่ความจริง ศูนยตานี้ปฏิเสธทฤษฎีทั้งหมดและศูนยตาเองก็ไม่ใช่ทฤษฎีหนึ่งต่างหาก” ท่านกล่าวตามแบบวิภาววิธี (Dialectic) ของท่านว่า “ถ้าทุกสิ่งทุกอย่างเป็นศูนยตา มันก็เป็นอิสระแก่กันและกัน เมื่อเป็นอิสระแก่กัน ก็ต้องเป็นภาวะสมบูรณ์ เมื่อเป็นภาวะสมบูรณ์ก็ต้องไม่มีการทำลาย และเมื่อไม่มีการทำลาย ก็ย่อมไม่มีสังสาร ไม่มีนิพพาน ไม่มีอริยสัจ ไม่มีสังข์ ไม่มีศาสนา ไม่มีพระพุทธรเจ้า ถ้าทุกอย่างเป็นจริงจะเป็นสิ่งที่ถาวรคงที่ ไม่เปลี่ยนแปลง และถ้าเป็นเช่นนี้ก็คงไม่มีโลก” ท่านกล่าวต่อไปว่า “ถ้าทุกสิ่งทุกอย่างเป็นศูนยตา ในความหมายปฏิเสธโดยสิ้นเชิง โลกก็ไม่มี แม้ปรากฏการณ์ก็ไม่มี จะเป็นเช่นหนวดเต่า เขากระต่ายเท่านั้น เพราะฉะนั้น ศูนยตาในความหมายปฏิเสธสิ้นเชิงจึงเป็นไปได้” ท่านกล่าวยืนยันว่า “มาธยมิกะถือว่าศูนยตามีความหมาย 2 อย่าง คือ เราารู้ว่าปรากฏเป็นเพียงสมมุติ จึงไม่เที่ยงแท้ คือ ไม่สมบูรณ์ในตัวเอง และเรารู้ว่าความจริงแท้เป็นภาวะสมบูรณ์ เป็นหนึ่งไม่มีสอง” (อดิศักดิ์ ทองบุญ, 2532)

โดยดั่งกล่าวนี้น่าจะพอสรุปได้ว่าจุดด้อยของหนังสือเรื่องนาคคารชุนะกับคำสอนว่าด้วยทางสายกลาง คือหนังสือยังไม่สามารถยอมรับได้ว่าถูกต้อง เพราะยังมีอีกหลายทัศนะที่กล่าวถึงประวัติของท่านไม่เหมือนกัน คือ 1. ขจัดความเห็นผิด คือ ชี้ให้เห็นถึงการใช้หลักเหตุผลไม่ถูกต้อง 2. สร้างทัศนะที่ถูกต้อง คือ ทำความผิดให้กระจ่าง 3. ขจัดความไม่แน่ใจในทัศนะที่ถูกต้องแล้ว จะต้องแม่นยำในหลักการของตนเอง

สรุป

กล่าวโดยสรุป หนังสือเรื่อง “พระนาคคารชุนะ กับคำสอนว่าด้วยทางสายกลาง” เขียนโดย รศ.ดร.สุมาลี มหณรงค์ชัยเล่มนี้เป็นหนังสือที่ได้รับทุนสนับสนุนการเขียนตำราจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ประจำปี 2547 พิมพ์ครั้งแรกเมื่อ ธันวาคม 2548 ที่โรงพิมพ์สำนักพิมพ์สยาม เพื่อนำเสนอมุมมองว่า ความว่าง ทางสายกลาง และการอิงอาศัยกันมีอยู่ของสรรพสิ่ง เป็นหลักคำสอนที่พระพุทธศาสนามหายานทุกนิกายต่างก็นำมาตีความให้ความหมาย

และถกเถียงกันไปตามมติของคณาจารย์ในแต่ละสำนักอย่างกว้างขวาง ทั้งนี้เพราะพระพุทธานุภาพภายหลังสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชเป็นต้นมา ต่างก็ได้รับอิทธิพลจากคำสอนเรื่องดังกล่าว ด้วยกันแทบทั้งสิ้น สาเหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะสำนักพุทธในยุคหลังโดยมากจะพัฒนาหลักคำสอนในเชิงปรัชญา ซึ่งทำให้มีการถกเถียงกันถึงความหมายของคำว่า ความว่างทางสายกลาง ว่าหมายถึงอะไร สำนักที่มีชื่อเสียงที่สุดที่พยายาม หนังสือ “นาคารชุนะ นำเสนอเนื้อหาโดยการเปรียบเทียบประเด็นปัญหาทางปรัชญากับทัศนะสุดโต่งทั้งสองสาย แบ่งเนื้อหาเป็น 2 ส่วนคือ ภาคที่ 1 สภาพแวดล้อมและหลักคำสอนในยุคก่อนกำเนิดสำนักมหายมิกะ และภาคที่ 2 หลักคำสอนสำคัญของพระนาคารชุนะ แบ่งเป็น 5 ประเด็นคือ (1) วิภาควิธี (2) การอิงอาศัยกันมีอยู่กับความว่าง (3) ความจริงสองระดับกับความว่าง (4) ความจริงสองระดับกับทางสายกลาง และ (5) อิทธิพลคำสอนของพระนาคารชุนะ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจแนวคิดของพุทธศาสนาชัดเจนขึ้น หนังสือเล่มนี้ จึงมีคุณค่าต่อการศึกษาระดับปัญหาทางพุทธปรัชญาสำหรับนิสิตนักศึกษาและผู้สนใจในพุทธปรัชญาและปรัชญามหายมิกะของท่านนาคารชุนะ เพราะเนื้อหาในหนังสือให้ทั้งแง่คิด มุมมอง และสาระที่เป็นประโยชน์ต่อการนำไปขบคิดและวิเคราะห์ ทั้งนี้ผู้วิจารณ์ได้แสดงความคิดเห็นต่อประเด็นเนื้อหาในหนังสือเล่มนี้ 2 ประเด็นคือ 1) ความเป็นมาของสำนักมหายมิกะ 2) ปัญหาที่เกิดกับคำสอนของสำนักต่างๆ และ 3) ประวัติของท่านนาคารชุนะ

เอกสารอ้างอิง

สุมาลี มหณรงค์ชัย. (2548). พระนาคารชุนะ : กับคำสอนว่าด้วยทางสายกลาง. (พิมพ์ครั้งที่ 1)

กรุงเทพมหานคร : ศยาม.

พระมหามหาวินทร์ ปุริสุตโตโม. (2560). ปรัชญามหายมิกะตามแนวคิดของพระนาคารชุน

วารสารพุทธมคค์ ปีที่ 2 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2560) ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา

สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม.

สุวิญ รักษัตย์. (2555). พระพุทธศาสนามหายาน, กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนบางกอก

บล็อก. หน้า 139.

อดิศักดิ์ ทองบุญ. (2532). ปรัชญาอินเดีย. (พิมพ์ครั้งที่ 2) กรุงเทพมหานคร :

ราชบัณฑิตยสถาน.

Walleser, M. (1990). The Life of Nagarjuna from Tibetan and Chinese Sources,
Madras: Asian Education Services, pp. 35.

“เรื่อง: พระพุทธศาสนากับภูมิปัญญาไทย” *

BUDDHISM AND THAI CULTURE

พระครูญาณปรีชา¹, สมเดช นามเกต², และ บุญส่ง สิ้นธุ์นอก³

Phra khru yanpreecha¹, Somdet Namket ², and Boonsong Sinthunok³

¹⁻³มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

¹⁻³ Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Corresponding author E-mail: yanpreecha@gmail.com

แปลจากหนังสือ: พระพุทธศาสนากับ

ผู้เขียน: ดร.ยุทธนา พุนเกิดมะเร็ง

ผู้แปล: ดร.ยุทธนา พุนเกิดมะเร็ง

สำนักพิมพ์: หจก. มิตรภาพการพิมพ์

ปีที่พิมพ์: 2561

จำนวนหน้า: 498

ISBN : 978-616-468-402-7

บทนำ

หนังสือเรื่อง พระพุทธศาสนากับภูมิปัญญาไทย เขียนโดย ดร.ยุทธนา พุนเกิดมะเร็ง เป็นหนังสืออ่านเพื่อประกอบการทำงานตามหลัก ธรรมของพระพุทธศาสนากับภูมิปัญญาไทย และ ประวัติศาสตร์ของประเทศไทยจากอดีตจนถึงปัจจุบันเป็นประวัติศาสตร์ของชาติที่นับ

* Received 13 February 2023; Revised 24 February 2023; Accepted 28 February 2023

ถือพระพุทธศาสนา เพราะพระพุทธศาสนามีอิทธิพลครอบคลุมวิถีการดำเนินชีวิตของคนไทยในทุกๆ ด้านคือมีบทบาทสำคัญทั้งในด้านขนบธรรมเนียม ศิลปกรรมและวรรณกรรมตลอดจนการดำเนินชีวิตของบุคคลในสังคมไทย จนพระพุทธศาสนาได้เข้ากลมกลืนสนิทอยู่ในชีวิตจิตใจของคนไทยถึงขั้นที่ว่าพระพุทธศาสนาเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับความเป็นไทย

ขณะเดียวกันพระพุทธศาสนาเป็นมรดกและคลังสมบัติอันล้ำค่าของชนชาติไทย กล่าวคือพระพุทธศาสนาเป็นแหล่งสำคัญที่หล่อหลอมเอกลักษณ์ของชาติไทย เป็นศูนย์รวมจิตใจทำให้เกิดความสามัคคีในหมู่ชนชาวไทย เป็นแกนนำและเป็นรากฐานสำคัญของวัฒนธรรมไทยโดยเฉพาะทางจิตใจเห็นได้ชัดว่าหลักธรรม ความประพฤติปฏิบัติ การดำเนินชีวิต และกิจกรรมต่างๆ ทั้งในและเนื่องด้วยพระพุทธศาสนาได้หล่อหลอมชีวิตจิตใจและลักษณะนิสัยของคนไทยให้เป็นผู้มีจิตใจกว้างขวางและร่าเริงแจ่มใส ชอบเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แสดงความเป็นมิตรเข้ากับใครได้ง่ายๆ ยินดีในการให้และแบ่งปันพร้อมที่จะบริจาคและให้ความช่วยเหลือ อย่างที่เรียกว่าเป็นคนมีน้ำใจอันเป็นลักษณะเด่นชัด ที่ชนต่างชาติมักจะสังเกตเห็นและประทับใจจนตั้งสมญาเมืองไทยว่าเป็นดินแดนแห่งความอภัยหรือสยามเมืองยิ้ม ผู้เขียนได้รับ

เนื้อหาหนังสือ พระพุทธศาสนากับภูมิปัญญาไทย

เนื้อเรื่องของหนังสือ แบ่งออกเป็น 8 บท ดังนี้ งานได้ผล คนก็เป็นสุข ชีวิตกับการทำงาน และการเพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน การเรียงบท หนังสือมีความสอดคล้องกันดี การเรียบเรียงให้ เห็นว่า เอกลักษณ์ของชาติ ซึ่งพบได้ในศิลปะไทยทุกสาขาทั้งจิตรกรรม ประติมากรรมและสถาปัตยกรรม รวมทั้งวรรณศิลป์ในกวีนิพนธ์ทั้งหลายและความเป็นเจ้าบทเจ้ากลอนของคนไทยซึ่งเหลือต้นวรรณกรรมพื้นบ้าน ตลอดจนดนตรีประเภทต่างๆ ศิลปกรรมทั้งหลายและดนตรีเหล่านี้ส่วนมากเป็นของเกิดในพระพุทธศาสนา ในสถาบันพระพุทธศาสนา หรือไม่ก็เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา นอกจากจะเป็นเรื่องแสดงถึงเอกลักษณ์ของชนชาติไทยแล้ว จิตรกรรมประติมากรรมและสถาปัตยกรรม เป็นต้น เหล่านี้ก็เป็นมรดกและคลังสมบัติอันมีค่าอย่างยิ่งในตัวของมันเอง พร้อมๆ กันนั้นพระพุทธศาสนาเป็นหลักนำทางในการพัฒนาชาติไทย บทเรียนจากการพัฒนานั้นสอนให้รู้ว่าการพัฒนาจะต้องดำเนินไปอย่างรอบด้านทั่วถึง ไม่ใช่มุ่ง

พัฒนาแต่เพียงด้านวัตถุอย่างเดียว โดยเฉพาะตัวคนซึ่งเป็นผู้ร่วมในกระบวนการพัฒนาและ
เสวยผลของการพัฒนาจะต้องได้รับการพัฒนาเป็นอย่างดี มิฉะนั้นจะทำให้กระบวนการพัฒนา
ระส่ำระสายไปหมด แนวการพัฒนาจึงต้องหันมาเน้นด้านการพัฒนาคน และในการพัฒนาคน
นั้น ส่วนสำคัญที่สุดคือจิตใจ ดังนั้น ในยุคปัจจุบันงานพัฒนาจึงหันมาให้ความสนใจแก่การ
พัฒนาจิตใจมากขึ้น การพัฒนาจิตใจนั้น รวมถึงการพัฒนาคุณธรรมดำเนินชีวิตกับสังคมปัจจุบัน
หนังสือเล่มนี้มี 8 บทใหญ่ และซึ่งสามารถสรุปได้แต่ละประเด็น ดังต่อไปนี้

ผู้เขียนได้อารัมภบทเรื่อง พระพุทธศาสนากับภูมิปัญญาไทย บอกให้รู้ว่า ผู้เขียนจะ
นำเสนอการศึกษาพระพุทธศาสนาให้เข้าใจชัดเจน รู้จักเลือกรู้จักจับธรรมให้ถูกหลัก นำมาใช้
อย่างฉลาดปฏิบัติให้รอบด้านและตลอดวงจรการพัฒนาการมีทางที่จะสัมฤทธิ์ผลดีโดยสมบูรณ์
เป็นการพัฒนาทั้งทางวัตถุและทางจิตใจ เป็นการพัฒนาทั้งตัวคนและสิ่งที่คนไปพัฒนา แกไข
ข้อผิดพลาดที่สืบมาในอดีต และเสริมส่วนที่ขาดไปของปัจจุบัน จะเห็นได้ว่าพระพุทธศาสนา
เป็นทั้งแกนนำและเป็นส่วนเติมเต็มของการพัฒนาช่วยให้การพัฒนาประเทศชาติดำเนินไป
อย่างถูกต้องทางและครบถ้วนสมบูรณ์ นำมาซึ่งความเจริญมั่นคง และสันติสุขแก่ประชาชนได้
อย่างแท้จริง

พระพุทธศานานอกจากจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้ชนชาติไทยมีศิลปวัฒนธรรมที่
เจริญก้าวหน้ามาในอดีตแล้ว ก็ยังคงเป็นสถาบันหลักของประเทศและเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ
ของสังคมไทยอยู่แม้ในปัจจุบัน พระพุทธศาสนาเท่าที่คนไทยเราเกี่ยวข้อง อาจแยกได้เป็น 2
ด้านคือด้านที่เป็นพระธรรมวินัย โดยเฉพาะส่วนที่เรียกว่าพุทธธรรมอย่างหนึ่ง และด้านที่เป็น
วัฒนธรรมอีกอย่างหนึ่ง พระพุทธศาสนาฝ่ายธรรมวินัย และพระพุทธศาสนาฝ่ายวัฒนธรรม
ต่างก็สัมพันธ์อิงอาศัยกันและกัน กล่าวคือการทำพระพุทธศาสนากลายเป็นพระพุทธศาสนาของ
ไทย เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตไทย หรือเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับความเป็นไทยได้ ก็เพราะได้สะสม
สืบทอดซึมแทรกเข้าไปในชีวิตจิตใจของคนไทยทั่วไปจนกลายเป็นวัฒนธรรมของไทย แต่ใน
เวลาเดียวกันพระพุทธศาสนาฝ่ายธรรมวินัยก็เป็นหลักกลาง หรือเป็นมาตรฐานสำหรับทบทวน
ตรวจสอบว่าพระพุทธศาสนาฝ่ายวัฒนธรรมเข้าใกล้หรือถอยห่างออกไปจากหลักการที่แท้จริง
ของศาสนาและเป็นแหล่งซึ่งอำนวยเนื้อหาสาระสำหรับปรับหรือช่วยดึงพระพุทธศาสนาฝ่าย
วัฒนธรรมให้เข้าสู่หรือใกล้เข้าสู่หลักการที่แท้จริงของพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้นๆ และทางด้าน
การสื่อสารด้วยภาษาพูดและภาษาเขียนพระพุทธศาสนาก็เป็นแหล่งใหญ่แห่งความเจริญออก

งามของภาษาไทย แม้แต่ถ้อยคำสามัญที่ใช้ในชีวิตประจำวันก็เป็นคำที่มาจากบาลีสันสกฤตหลายส่วน แม้ว่าในปัจจุบันภาษาไทย และวรรณกรรมไทยจะขยายตัวเจริญเติบโตขึ้น โดยได้รับอิทธิพลจากภาษาต่างประเทศสายอื่น และเรื่องราวแปลกใหม่ในขอบเขตที่กว้างขวางออกไป" จนบางครั้งทำให้ถ้อยคำที่มาจากบาลีสันสกฤตบางส่วนและวรรณคดีเก่าๆ เหล่านี้ดูเหมือนจะกลายเป็นเรื่องของอดีตนานไกลที่ล่วงผ่านพ้นสมัยไปแล้ว แต่กระนั้นก็ตามถ้อยคำและวรรณคดีไทยเก่าๆ ทั้งหลายก็ยังคงมีความสำคัญในฐานะเป็นที่สืบค้นความเป็นไทย และความเป็นมาของไทย พร้อมทั้งภูมิธรรมภูมิปัญญาไทยอยู่ต่อไป จะเห็นว่าพระพุทธศาสนาเป็นบ่อเกิดแห่งความสร้างสรรค์ซึ่งภูมิปัญญาของไทยทุกๆ ด้านอย่างโดยแท้ สมดังคำกล่าวที่ว่า "ประเทศไทยเรานี้เป็นแหล่งอารยธรรมทางพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นภูมิปัญญาของโลก (ปัญญา นามสง่า, 2558 : 2)

ถัดมา ผู้เขียนได้เสนอประเด็น พระไตรปิฎกเป็นชุมทรัพย์ทางภูมิปัญญาของมนุษยชาติ และพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเป็นทรัพย์สินทางปัญญาของชาวไทยทุกคนไม่ว่าจะนับถือศาสนาใดๆ ทั้งนี้เพราะพระไตรปิฎก เป็นพระสัทธรรมเพื่อการดำรงอยู่อย่างเป็นมนุษย์ที่แท้ ความเป็นมนุษย์ที่บริบูรณ์ สมบูรณ์แบบ เมื่อใครได้ศึกษาและปฏิบัติตามแล้วจะเกิดการพัฒนาด้านใจมีความสงบระงับภายในได้ เกิดความสุขและเกิดความเรื่องปัญญา เป็นคุณภาพชีวิตที่บรรลู่ถึงความดีสูงสุดทำให้เกิดสันติภาพและความมั่นคงในสังคมไทยที่มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น

ประชาชนทั่วทุกมุมโลกกำลังให้ความสนใจใฝ่รู้ในการศึกษาพระไตรปิฎกมากยิ่งขึ้นเรื่อยๆ ในหลายหลากองค์ความรู้บ้าง ก็ศึกษาในภูมิความรู้ด้านการบริหาร การปกครอง ภาวะผู้นำรัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์บ้าง ก็ศึกษาเพื่อเพิ่มพูนภูมิความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ วิทยาศาสตร์ประยุกต์เช่นแพทยศาสตร์ การพยาบาล การสาธารณสุขศาสตร์ เกษตรศาสตร์ ส่วนด้านอายุรเวชและเภสัชศาสตร์แผนไทย ก็มีรากฐานความรู้หลายส่วนมาจากพระไตรปิฎก นอกจากนี้ยังมีอยู่ไม่น้อยที่ศึกษาภูมิปัญญาด้านจิตวิทยา พฤติกรรมศาสตร์ และจริยศาสตร์ และศึกษาจากพระไตรปิฎก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวงการศึกษาศึกษาสมัยใหม่ที่พระไตรปิฎกเป็นแหล่งภูมิปัญญาได้ไพศาลเช่นนั้น เพราะคุณลักษณะพิเศษที่โดดเด่นอย่างยิ่งคือ พระพุทธธรรมในพระไตรปิฎก เป็นปัญญาที่ลึกซึ้งเกี่ยวกับมนุษย์ ธรรมชาติ และสังคม (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2541 : 117)

บทที่ 1 ประวัติศาสตร์ของประเทศไทยจากอดีตจนถึงปัจจุบันเป็นประวัติศาสตร์ของชนชาติที่นับถือพระพุทธศาสนา เพราะพระพุทธศาสนามีอิทธิพลครอบคลุมวิถีการดำเนินชีวิต

ของคนไทยในทุกๆ ด้านคือมีบทบาทสำคัญทั้งในด้านขนบธรรมเนียม ศิลปกรรมและ
วรรณกรรมตลอดจนการดำเนินชีวิตของบุคคลในสังคมไทย จนพระพุทธศาสนาได้เข้ากลมกลืน
สนิทอยู่ในชีวิตจิตใจของคนไทยถึงขั้นที่ว่าพระพุทธศาสนาเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับความเป็นไทย

ขณะเดียวกันพระพุทธศาสนาเป็นมรดกและคลังสมบัติอันล้ำค่าของชนชาติไทย
กล่าวคือพระพุทธศาสนาเป็นแหล่งสำคัญที่หล่อหลอมเอกลักษณ์ของชาติไทย เป็นศูนย์รวม
จิตใจทำให้เกิดความสามัคคีในหมู่ชนชาวไทย เป็นแกนนำและเป็นรากฐานสำคัญของวัฒนธรรม
ไทยโดยเฉพาะทางจิตใจเห็นได้ชัดว่าหลักธรรม ความประพฤติปฏิบัติ การดำเนินชีวิต และ
กิจกรรมต่างๆ ทั้งในและเนื่องด้วยพระพุทธศาสนาได้หล่อหลอมชีวิตจิตใจและลักษณะนิสัยของ
คนไทยให้เป็นผู้มีจิตใจกว้างขวางและร่าเริงแจ่มใส ชอบเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แสดงความเป็นมิตรเข้า
กับใครได้ง่ายๆ ยินดีในการให้และแบ่งปันพร้อมที่จะบริจาคและให้ความช่วยเหลือ อย่างที่
เรียกว่าเป็นคนมีน้ำใจอันเป็นลักษณะเด่นชัด ที่ชนต่างชาติมักจะสังเกตเห็นและประทับใจจนตั้ง
สมญาเมืองไทยว่าเป็นดินแดนแห่งความยิ้มหรือสยามเมืองยิ้ม

บทที่ 2 ภูมิหลังความเป็นมาของชนชาติไทยโลกอุบัติมาตั้งแต่เมื่อใดไม่ทราบได้ แต่
นักวิทยาศาสตร์คาดเดากันว่า น่าจะมีอายุน้อยประมาณ 4,600 ล้านปีมาแล้ว ในครั้งนั้น
ยังไม่มีมนุษย์เกิดมาชมโลก ทว่ามนุษย์ที่ถือว่าเป็นสัตว์ประเสริฐพึงจะลืมตามาดูโลกเมื่อ 2 ล้าน
ปี หากจะลองเทียบกับอายุของโลกลดทอนลงมาเป็น 24 ชั่วโมงแล้ว มนุษย์เพิ่งจะเกิดได้เพียง
3 ชั่วโมง 48 นาทีเท่านั้น ถึงแม้ว่าเพิ่งจะลืมตาก็ตาม แต่มนุษย์ก็สามารถพัฒนาตนเองให้โดดเด่น
และแตกต่างจากสัตว์ร่วมโลกประเภทอื่นๆ จนสามารถครองโลกดุจเป็นชาวโลกอยู่ทุกวันนี้
ได้ เป็นเพราะมนุษย์มีพลังมันสมองที่รู้จักคิดและมีเวลาคิดหาเหตุผล ทั้งรู้จักใช้เหตุผลเป็นด้วย

แม้ว่ามนุษย์แต่อดีตกาลจะอยู่กับธรรมชาติแต่ก็ค่อยเรียนรู้ธรรมชาติรู้จักดัดแปลง
สภาพแวดล้อมเพื่อให้เหมาะสมแก่ตนเองจะได้มีความสุขสบาย พัฒนาการของมนุษย์ทำให้เราเห็น
ว่าแต่ก่อนมนุษย์ชอบบร่อนเร่เรื่อยไป อยู่ไม่เป็นที่ แต่มนุษย์รู้จักนำเอาสิ่งที่ได้พบเห็นจาก
ธรรมชาติมาเป็นบทเรียน ประมวลลงเป็นกฎเกณฑ์ เลียนแบบธรรมชาติ จึงรู้จักการเพาะปลูก
การเกษตรกรรมเมื่อเกษตรกรรมแพร่หลาย ก็รวมตัวเป็นกลุ่มตั้งรกรากและอยู่กันเป็นที่เป็นที่ทาง
ถาวรและสืบทอดเป็นสังคม เมื่อไม่ต้องเร่ร่อนและอยู่กันเป็นหลักฐาน มนุษย์จึงมีเวลาวางที่จะคิด
หรือเกิดความคิดสงสัยเรื่องต่างๆ รอบตัว ทั้งยังรู้จักแลกเปลี่ยนความคิดและประสบการณ์ของ
กันและกัน เพื่อจะได้อยู่ร่วมกันอย่างสงบและ สร้างจุดหมายร่วมของการเป็นสังคมเดียวกัน จึง
ต้องถ่ายทอดความรู้แก่กันและกันอย่างทั่วถึง สุดท้ายจนมีความเชื่อและอุดมการณ์เป็นแบบ

เดียวกัน นั่นคือจุดเริ่มต้นของศาสนาและปรัชญา ซึ่งเกิดมาเมื่อประมาณ 5,000-1,500 ปี เทียบอายุโลก เท่ากับเพิ่งเกิดมาได้แค่ 34-10 วินาที

เพราะมนุษย์เป็นคนช่างคิดช่างสงสัย สนใจและสังเกตในทุกอย่างทุกอย่างรอบข้าง พร้อมกับแสวงหาคำตอบที่คิดว่าจะสมเหตุสมผลต่อปัญหาที่คาใจของตน นั่นแหละคือจุดเริ่มต้นของการเป็น "นักปรัชญา" ดังนั้นความเป็นนักปรัชญาจึงเกิดมาจากสภาพที่มนุษย์รู้จักใช้เหตุผลเป็น ดังที่อริสโตเติล ปรัชญาเมธีกรีก นิยามความหมายของมนุษย์ว่า "มนุษย์เป็นสัตว์ที่มีเหตุผล (Man is a rational animal.)" บุคคลที่ได้รับการยกย่องว่า เป็นบิดาแห่งปรัชญาตะวันตก คือธาลีสแห่งไมเลตุส (Thales of Miletus) นักปรัชญาชาวกรีกกลุ่มแรกแห่งกลุ่มไอโอเนีย (Ionic Group) เพราะเป็นคนแรกที่จัดกระบวนการความคิดทางปรัชญาอย่างเป็นระบบ

บทที่ 3 สารสำคัญของภูมิปัญญาไทยและศิลปะไทยภูมิปัญญาไทย เป็นสิ่งที่ทรงคุณค่า เป็นประโยชน์ และมีความสำคัญที่บรรพบุรุษไทย ได้สร้างสรรค์และสืบทอดมาอย่างต่อเนื่องจากอดีตสู่ปัจจุบัน ทำให้คนในชาติเกิด ความรักและความ ภาคภูมิใจ ที่จะร่วมแรงร่วมใจสืบสานต่อไปในอนาคต เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ สถาปัตยกรรม ประเพณีไทย การมีน้ำใจ ศักยภาพในการประสานผลประโยชน์ เป็นต้น ภูมิปัญญาไทยจึงมีคุณค่า และมีความสำคัญ

ศิลปะ เป็นคำที่มีความหมายทั้งกว้างและจำเพาะเจาะจง ทั้งนี้ย่อมแล้วแต่ทัศนะของแต่ละ คนแต่ละสมัยที่จะกำหนดแนวความคิดของศิลปะให้แตกต่างกันออกไป หรือแล้วแต่ว่าจะมีใครนำ คำว่า “ศิลปะ” นี้ไปใช้ในแวดวงที่กว้างหรือจำกัดอย่างไร

ศิลปะ เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น ในสมัยโบราณ นักปราชญ์ได้ให้ความหมายของศิลปะ (Art) ไว้ว่าศิลปะ คือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น ไม่ได้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ เพราะฉะนั้น ต้นไม้ ภูเขา ทะเล น้ำตก ความงดงามต่างๆ ตามธรรมชาติจึงไม่เป็นศิลปะ ดอกไม้ที่เห็นว่าสวยงาม งดงาม นกหงา ก็ไม่ได้เป็นศิลปะเลย ถ้าหากเรายึดถือตามความหมายนี้แล้ว สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นทั้งหลาย ก็ล้วนแล้วแต่เป็นศิลปะทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นภาพวาด ภาพพิมพ์ งานปั้น งานแกะสลัก เสื้อผ้าอาภรณ์ เครื่องประดับที่อยู่อาศัย ยานพาหนะ เครื่องใช้สอย ตลอดจนถึงอาวุธที่ใช้รบราฆ่าฟันกัน ก็ล้วนแต่เป็นศิลปะทั้งสิ้น

บทที่ 4 ขนชาติไทยกับแนวคิดพื้นฐานภูมิปัญญาไทย แม้ว่าชาวไทยยังคงอนุรักษ์ความเชื่อดั้งเดิมบางอย่างเอาไว้ แต่ก็อาศัยคำสอนของศาสนาพุทธเป็นหลักดำเนินชีวิต ดูผิวเผินศาสนาเป็นเรื่องของศรัทธาและความเชื่อแต่ส่วนลึกพระพุทธศาสนาก็สอนมุมมองเกี่ยวกับโลก และชีวิตอย่างมีเหตุผล เป็นระบบ คำสั่งสอนเหล่านี้ได้สร้างโลกทัศน์ให้ผู้ที่นับถือ โลกทัศน์คือ

มุมมองชีวิตที่มนุษย์ใช้ตีความประสบการณ์เพื่อเลือกทางดำเนินชีวิตที่ดีและถูกต้อง ทุกคนมีมุมมองชีวิตและทางเลือกเป็นของตนเองโลกทัศน์ของใครก็เป็นปรัชญาของคนนั้น โลกทัศน์ของชนชาติไทยก็คือปรัชญาไทยโลกทัศน์คือปรัชญา นักปรัชญาบางท่านกล่าวว่ามนุษย์ดำเนินชีวิตไปตามปรัชญาชีวิตและโลกทัศน์ของเขานี้เป็นความจริงแม้กับผู้ที่ไร้ความคิดที่สุดเป็นไปไม่ได้ที่มนุษย์จะมีชีวิตอยู่โดยไม่มีปรัชญา

แม้ศาสนาจะเป็นเรื่องของศรัทธาแต่ก็ให้ปรัชญาในการแสวงหาเหตุผลและทางเลือกชีวิตที่ถูกต้องปรัชญากับศาสนาหรือปัญญากับความเชื่อต้องมาคู่กันจึงจะทำให้มุมมองหรือโลกทัศน์สมบูรณ์ไม่กลายเป็นความเชื่อมกมายหรือใช้เหตุผลจนไม่ยอมรับอะไร หากจะนำกรอบนี้มาพิจารณา ชาวไทยก็ควรนับได้ว่ามีปรัชญาแม้จะมีใช้ปรัชญาที่เป็นระบบอย่างปรัชญาตะวันตก แต่ก็ยังเป็นแนวปรัชญาแบบตะวันออก เรียกว่า “ปรัชญาไทย” แนวคิดเชิงภูมิปัญญาในฐานะที่ชาวไทยเข้าใจ เมื่อประมาณ 60 ปีที่ผ่านมา คำว่า “ปรัชญา” เป็นของใหม่สำหรับชาวไทย หรือในวงการศึกษไทย และก็เป็นสิ่งที่ชาวไทยบางท่านต้องผลักดันอยู่นานจนกว่าวิชา ปรัชญา จะได้รับการบรรจุเข้าหลักสูตรการศึกษาระดับมหาวิทยาลัยในประเทศไทย ในขณะที่ประเทศแถบตะวันตกเขาบรรจุ วิชาปรัชญาให้เรียนตั้งแต่ระดับชั้นมัธยมศึกษาเพราะปรัชญาคือฐานภูมิปัญญาของชาวตะวันตก พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ (วรรณไวทยากรณ วรวรรณ) บัญญัติคำว่า “ปรัชญา” เพื่อแปล “Philosophy” ในภาษาอังกฤษ

“ปรัชญา” เป็นภาษาสันสกฤต มีความหมายว่า ความรอบรู้แต่ความรู้ที่เป็นปรัชญาเป็นความรู้สอง ระดับ คือความรู้ขั้นแสวงหา และความรู้ขั้นค้นพบเป็นเหตุและผลกัน ระดับ “Philosophy” เป็นเหตุ ระดับปรัชญา เป็นผลแห่งการค้นพบ นักปรัชญาชาวอินเดียเรียกกระบวนการคิดนี้ว่า ทศณะ หมายถึง การหยั่งรู้ความจริง ดังนั้นปรัชญาเป็นดังผลแห่งความรู้ในขณะที่ “Philosophy” เป็นดังเหตุแห่งความรู้ แต่ทั้งสองดูจะแยกระดับจากกันได้ยากราชบัณฑิตยสถาน ให้นิยามปรัชญาว่า “วิชาว่าด้วยหลักแห่งความรู้และความจริง”

บทที่ 5 ภูมิปัญญาไทยในฐานะวัฒนธรรมเชิงพุทธ ชาติไทยเป็นชาติที่เก่าแก่และมีวัฒนธรรมประจำชาติที่เกิดจากภูมิปัญญาของบรรพบุรุษและพัฒนาหล่อหลอมขึ้นในสังคมไทยจนมีความเป็นเอกลักษณ์ของตนเองไม่ว่าจะเป็นภาษา วรรณคดี ศิลปวัตถุ ดนตรี อาหารและการแต่งกาย นอกจากนี้คนไทยยังได้มีการยอมรับเอาวัฒนธรรมของชาติอื่นเข้ามาผสมผสานโดยการนำมาดัดแปลงผสมผสานกันได้อย่างกลมกลืน จนเกิดเป็นวัฒนธรรมของสังคมไทยที่มีเอกลักษณ์ในที่สุด

วัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิตหรือการดำเนินชีวิตของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งซึ่งหมายรวมถึงความคิด ศิลปะ วรรณคดี ดนตรี ปรัชญา ศีลธรรม จรรยา ภาษา กฎหมาย ความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณีและสิ่งต่างๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้น ซึ่งได้ถ่ายทอดให้กับคนรุ่นต่อๆ มา เป็นเรื่องของการ เรียนรู้จากคนกลุ่มหนึ่งไปยังคนอีกกลุ่มหนึ่ง ซึ่งถ้าสิ่งใดดีก็เก็บไว้ สิ่งใดควรแก้ก็แก้ไขกันให้ดีขึ้น เพื่อจะได้ส่งเสริมให้มีลักษณะที่ดีประจำชาติต่อไป ในลักษณะนี้วัฒนธรรมจึงเป็นการแสดงออก ซึ่งความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีงามของประชาชน วัฒนธรรมคือการดำเนินชีวิตของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งที่แสดงออกถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียว ความก้าวหน้า และศีลธรรมของประชาชน

"ความเชื่อ" เป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่ทำให้ผู้คนเกิดการยอมรับ เกิดความคิดที่แตกต่างและ เกี่ยวโยงไปถึงการดำเนินวิถีชีวิตที่ต่างกันไป นั้นเพราะความเชื่อมีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิต เช่นนั้นแล้ว ความเชื่อก็เปรียบเสมือน "หนทาง" หนึ่งที่จะชี้ถูกชี้ผิดแก่ชีวิตของมนุษย์ได้ การที่ สังคมหนึ่งๆ มีหลายความเชื่อ ย่อมเป็นทางออกที่ดีกว่ามีเพียงความเชื่อเดียว ซึ่งพระมหาจุฬาลงกรณ ราชเดช อธิบายว่า "สังคมใดก็ตาม ที่มีความหลากหลายทางความเชื่อและคนที่มีความ หลากหลายทาง ความเชื่อสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ นั่นคือสังคมที่มีเสน่ห์มาก ประเทศ ไหนก็ตามที่มีระบบความเชื่อเดียว ประเทศนั้นจะเป็นประเทศที่อึดอัดขัดข้อง ต่างจากประเทศที่ คนมีความหลากหลายทางความเชื่อ ซึ่งเหมือนกับที่เราไปยืนอยู่ในที่โล่งแจ้งที่มีอากาศหายใจ ได้อย่างโปร่งโล่ง ฉะนั้น ความหลากหลายทางความเชื่อจึงเป็นเสน่ห์ของประเทศที่เจริญแล้ว" สำหรับประเทศไทย นับเป็นประเทศที่มีพหุความเชื่อ แต่แม้ว่าเราจะยืนอยู่ในอาณาเขตที่ สามารถเลือกเชื่อได้ หรือแม้พระพุทธศาสนาจะยอมรับว่ามนุษย์มีความหลากหลายทางความ เชื่อได้ แต่พระพุทธเจ้าก็ไม่ปล่อยให้มนุษย์เชื่ออะไรก็ได้ ทรงแนะนำชุดคำสอนชุดหนึ่ง แล้วตรัส ว่ามนุษย์ควรจะเชื่อในสิ่งที่ควรเชื่อ ทรงใช้คำว่า "ควรจะ" ไม่ได้ใช้คำว่า "ต้อง"

บทที่ 6 อิทธิพลแนวคิดพระพุทธศาสนาที่มีต่อภูมิปัญญาไทย ความสำคัญของ พระพุทธศาสนาต่อสังคมไทยในฐานะเป็นศาสนาประจำชาติ พระพุทธศาสนาถือได้ว่าเป็น ศาสนาประจำชาติ เพราะคนส่วนใหญ่ ร้อยละ 95 นับถือ พระพุทธศาสนา และอยู่เคียงคู่กับ ชาติไทยมาโดยตลอด ดังนั้น พระพุทธศาสนาจึงมีความสำคัญต่อ สังคมไทย ดังนี้ พระพุทธศาสนาเป็นหลักในการดำเนินชีวิตของคนไทย เพราะคนไทยนำหลักธรรมมา ประพฤติ ปฏิบัติในชีวิตประจำวัน และลักษณะนิสัยของคนไทยมีจิตใจที่ดีงามในทุกๆ ด้าน มีความ เป็นมิตรกับทุกคน เป็นต้น พระพุทธศาสนาเป็นหลักในการปกครองประเทศ กษัตริย์ทุกพระองค์ ของไทยได้นำเอา หลักธรรมพระพุทธศาสนาไปใช้ในการปกครองประเทศ เช่นทศพิธราชธรรม

ตลอดมาหรือใช้หลัก ธรรมาธิปไตย และหลักอปริหานิยธรรม เป็นหลักในการปกครองในระบอบประชาธิปไตย เป็นต้น พระพุทธศาสนาเป็นศูนย์รวมจิตใจ เนื่องจากหลักธรรมในพระพุทธศาสนามุ่งเน้นให้เกิด ความรักความสามัคคีกัน มีความเมตตากรุณาต่อกัน เป็นต้น จึงเป็นศูนย์รวมจิตใจของชนชาวไทย ให้มีความเป็นหนึ่งเดียวกัน พระพุทธศาสนาเป็นที่มาของวัฒนธรรมไทย ด้วยวิถีชีวิตของคนไทยผูกพันกับ พระพุทธศาสนา จึงเป็นกรอบในการปฏิบัติตนตามหลักพิธีกรรมในพระพุทธศาสนาต่างๆ เช่น การบวช การแต่งงาน การทำบุญเนื่องในพิธีสำคัญต่างๆ พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาที่สังคมไทยส่วนใหญ่นับถือและสืบทอดกันมาเป็นช้านาน ดังนั้นพระพุทธศาสนาจึงมีบทบาทสำคัญของวิถีชีวิตของคนไทย พระพุทธศาสนาจึงมีความสำคัญในด้านต่างๆ ดังนี้คือ

1. ด้านการศึกษา ในอดีตที่ผ่านมาวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนในด้านการศึกษา พระสงฆ์เป็นผู้อบรมสั่งสอนจัดการศึกษาเล่าเรียน ถึงแม้ในปัจจุบันบทบาทเหล่านี้จะลดน้อยลงไป เนื่องจากสาเหตุใดก็ตาม สิ่งที่เราควรคำนึงถึงก็คือพระพุทธศาสนามีความสำคัญทางการศึกษา โดย มีบทบาทที่สำคัญอยู่ 2 ประการที่เป็นพื้นฐานของสภาพปัจจุบันในทางการศึกษาของ พระพุทธศาสนา คือ 1.1) ประเพณีที่วัดเป็นศูนย์กลางการศึกษาเล่าเรียนของชุมชน และพระสงฆ์เป็นครูผู้ทำ หน้าที่อบรมสั่งสอน 1.2) ประเพณีบวชเรียน นั่นคือการบวชเพื่อที่จะเรียนหนังสือ ซึ่งอาจจะเรียนทั้งทางโลก และทางธรรม นอกจากนี้วัดยังเป็นแหล่งศิลปวิทยาการ เป็นแหล่งศึกษาค้นคว้าต่างๆ เช่น มีคัมภีร์ โบราณ มีศิลาจารึก มีจารึกถึงองค์ความรู้ต่างๆ ทั้งด้านการแพทย์แผนโบราณ ด้านยาสมุนไพร ด้าน ภาษา ด้านวัฒนธรรมประเพณีต่างๆ ด้านศิลปะ เป็นต้น

2. ด้านสังคม พระพุทธศาสนาเน้นความสำคัญในเรื่องการสร้างสันติสุขภายในของแต่ ละคน และเมื่อแต่ละคนมีความสุขแล้วก็จะส่งผลต่อสังคมที่มีสันติสุขไปด้วย จะเห็นได้จากหลักพุทธ ธรรมเพื่อความดีงามแห่งสังคม เช่น ทาน ธรรมที่คุ้มครองโลก สังคหวัตถุ เป็นต้น นอกจากหลัก พุทธธรรมแล้ว วัดยังเป็นศูนย์กลางในด้านพิธีกรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ เป็นแหล่งสังคม สงเคราะห์ เช่น เป็นศูนย์ฝึกวิชาชีพของชุมชน ศูนย์รับเลี้ยงเด็กเล็ก ศูนย์สงเคราะห์ผู้ป่วยโรค ร้ายแรงต่างๆ เป็นต้น ส่วนพระภิกษุก็จะทำหน้าที่เป็นผู้นำทางจิตใจและผู้นำทางสังคม เช่น ผู้นำในการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นและผู้นำทางการ และผู้นำทางการ อบรมจิตใจของคนในสังคมให้ดีงาม เป็นต้น

3. ด้านศิลปกรรม พุทธสถานตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน มีการก่อสร้างขึ้นมาด้วยจิตศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชน จึงก่อให้เกิดความปรานีตงดงาม แสดงถึงความเป็น ศิลปะอย่างสูงส่ง และแสดงถึงความรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาในแต่ละยุคสมัย การก่อสร้างพุทธ สถานเหล่านั้นนอกจากจะท่อมืดด้วยกำลังกายและกำลังทรัพย์แล้ว ยังท่อมืดจิตใจที่ ดิงาม เคารพ เลื่อมใสในพระพุทธศาสนาด้วย เป็นการทำบุญกุศลและเป็นสถานที่ปฏิบัติ ศาสนกิจของพระภิกษุและ พุทธศาสนิกชน เป็นสถานที่สืบทอดพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนถาวร และเพื่อเชิดชูความรุ่งเรือง ของ พระพุทธศาสนา ดังนั้นวัดจึงเป็นแหล่งรวมศิลปกรรมแขนง ต่างๆ ทั้งในการวิจิตรศิลป์ สถาปัตยกรรม และประติมากรรม เป็นต้น ความสำคัญของ พระพุทธศาสนาต่อสังคมไทยในฐานะเป็นสภาพแวดล้อมที่กว้างขวางและ ครอบคลุมสังคมไทย พระพุทธศาสนาเข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของคนไทยในทุกๆ ด้าน จึงมีลักษณะ ที่เป็นสภาพที่กว้างขวางและครอบคลุมสังคมไทยในเกือบทุกมิติความสำคัญของ พระพุทธศาสนา ไว้อย่างครอบคลุมประเด็น พระพุทธศาสนาถือว่าเป็นศาสนาประจำชาติ ทั้งนี้ เพราะการที่พระพุทธศาสนากับชนชาติไทยได้มีความสัมพันธ์แนบแน่นเป็นอันหนึ่งอัน เดียวกัน ทั้งในทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ในทางประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของชนชาติไทย เนื่องมา ด้วยกันกับความเป็นมาของพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะนับตั้งแต่สมัยที่ชนชาติไทยมี ประวัติศาสตร์ อันชัดเจน ชาวไทยก็ได้นับถือพระพุทธศาสนาต่อเนื่องตลอดมาจนกล่าวได้ว่า ประวัติศาสตร์ของ ประเทศไทย เป็นประวัติศาสตร์ของชนชาติที่นับถือพระพุทธศาสนา ในด้าน วัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนไทยได้ผูกพันประสานกลมกลืนกับหลักความเชื่อ และ หลักปฏิบัติใน พระพุทธศาสนาตลอดเวลายาวนาน จนทำให้เกิดการปรับตัวเข้าหากัน และสนอง ความ ต้องการของกันและกัน ตลอดจนผสมคลุกเคล้ากับความเชื่อและข้อปฏิบัติสายอื่นๆ ที่มีมา ในหมู่ชนชาวไทย ถึงขั้นที่ทำให้เกิดมีระบบความเชื่อและความประพฤติปฏิบัติทาง พระพุทธศาสนา ที่เป็นแบบของคนไทยโดยเฉพาะ อันมีรูปลักษณะและเนื้อหาของตนเอง ที่ เน้นเด่นบางแง่บางด้าน เป็นพิเศษ แยกออกได้จากพระพุทธศาสนาอย่างทั่วๆ ไป เรียกว่า พระพุทธศาสนาแบบไทยหรือ พระพุทธศาสนาของชาวไทย วัฒนธรรมไทยทุกด้านมีรากฐาน สำคัญอยู่ในพระพุทธศาสนา คำ มากมายในภาษาไทยมีต้นกำเนิดมาจากภาษาบาลี และมีความหมายสืบเนื่อง ปรับเปลี่ยนมาจากคติ ในพระพุทธศาสนา แบบแผนและครรลองตาม หลักการของพระพุทธศาสนา ได้รับการยึดถือเป็น แนวทาง และเป็นมาตรฐานสำหรับความ ประพฤติ การบำเพ็ญกิจหน้าที่ และการดำเนินชีวิตของคน ในสังคมไทยทุกระดับ ทั้งสถาบัน พระมหากษัตริย์และประชาชนทั่วไป คนไทยตั้งแต่พระเจ้าแผ่นดินลงมา จนถึงชาวบ้านสามัญ

ทั่วไป ได้บวชเรียนรับการศึกษา จากสถาบันพระพุทธศาสนา ดังมีประเพณีบวชเรียนเป็นหลักฐานสืบมา วัดเป็นศูนย์กลางการศึกษา ของสังคมไทย เป็นแหล่งคำสั่งสอน การฝึกอบรม และอำนวยความสะดวกทั้งทางตรงแก่ผู้บวชเรียนและ โดยอ้อมแก่ทุกคนในชุมชนและในสังคม วัดจึงเป็นศูนย์รวมจิตใจและเป็นศูนย์กลางกิจกรรมของ ชุมชน กิจกรรมส่วนใหญ่ที่มีความสำคัญของรัฐก็ดี ของชุมชนก็ดี จะมีส่วนประกอบของพิธีกรรมทาง พระพุทธศาสนา เพื่อเน้นย้ำความสำคัญและเสริมคุณค่าทางจิตใจ รวมทั้งกิจกรรมในชีวิตประจำวัน เช่น ตี๋นอน ล้างหน้า ออกเดินทาง ก็นำหลักธรรมทางศาสนาเข้าแทรกเป็นส่วนนำสำหรับเตือนสติ หรือเพื่อความเป็นสิริมงคล เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงวัย เช่น การเกิด การแต่งงาน และการตาย ก็ ทำให้มีความสำคัญและดึงดูดด้วยกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา กล่าวได้ว่าชีวิตของคนไทยผูกพัน อิงอาศัยกันกับพระพุทธศาสนาตลอดเวลา สภาพที่กล่าวมานี้ได้เป็นมาช้านาน จนฝังลึกในจิตใจ และ วิถีชีวิตของชาวไทย กลายเป็นเครื่องหล่อหลอม กลั่นกรองนิสัยใจคอ พ้นจิตใจของคนไทยให้มี ลักษณะเฉพาะตน นอกจากนั้นพระพุทธศาสนาจึงอยู่ในฐานะที่เป็นสภาพแวดล้อมที่ กว้างขวาง และ ครอบคลุมสังคมไทย ในประเด็นต่อไปนี้คือ

1. พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาของประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ
2. พระพุทธศาสนาเป็นแกนนำและเป็นรากฐานสำคัญของวัฒนธรรมไทย
3. พระพุทธศาสนาเป็นศูนย์รวมจิตใจ ทำให้เกิดความสามัคคีในหมู่ชนชาวไทย
4. พระพุทธศาสนาเป็นหลักการที่ช่วยดำรงรักษาเสถียรภาพในการนับถือศาสนา
5. พระพุทธศาสนาเป็นสถาบันคู่ชาติไทย
6. พระพุทธศาสนาสอดคล้องกับลักษณะนิสัยของคนไทยที่รักความเป็นอิสระเสรี
7. พระพุทธศาสนาเป็นแหล่งสำคัญที่หล่อหลอมเอกลักษณ์ของชาติไทย
8. พระพุทธศาสนาเป็นมรดกและเป็นคลังสมบัติอันล้ำค่าของชนชาติไทย
9. พระพุทธศาสนาเป็นหลักนำทางในการพัฒนาชาติไทย
10. พระพุทธศาสนาเป็นแหล่งของดีมีค่าที่ชนชาติไทยมอบให้แก่อารยธรรมของ

บทที่ 7 ภูมิปัญญาเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่น มนุษย์ไม่ว่าจะอยู่เพียงลำพังคนเดียวได้ จำเป็นต้องอยู่รวมกลุ่มกันเพื่อที่จะพึ่งพาอาศัยช่วยเหลือ ซึ่งกันและกัน ครั้นเมื่อมนุษย์มาอยู่รวมกันเป็นจำนวนมากแล้วก็ต้องมีข้อกำหนดกฎเกณฑ์เพื่อให้อยู่ร่วมกันได้อย่างผาสุกและได้รับการพัฒนาจนกลายเป็นกฎหมายในที่สุด ขณะที่อีกด้านเป็น ระเบียบแบบแผนการปฏิบัติที่สังคมยอมรับว่าดีว่าถูกต้อง โดยไม่ได้เป็นการบังคับ แต่เป็นการสมัครใจ ทำและยอมรับปฏิบัติกันเรื่อยมา นั่นคือ สิ่งที่เราเรียกว่า วัฒนธรรมซึ่งมนุษย์ได้สร้างวัฒนธรรม ขึ้นเพื่อประโยชน์ในการดำรงชีวิต และการอยู่ร่วมกันในสังคม

ดังนั้น "วัฒนธรรม" จึงเป็นแบบแผนประเพณีปฏิบัติ และได้แสดงออกซึ่งความรู้สึกนึกคิดในสถานการณ์ต่างๆ ที่สมาชิกในสังคมสามารถเข้าใจและซาบซึ้งร่วมกัน โดยเมื่อกล่าวจำเพาะลงไปในเรื่องที่เป็นเฉพาะแต่วัฒนธรรมพื้นบ้าน ก็จะได้อิงกับความหมายของวัฒนธรรมในภาพรวม แม้วัฒนธรรมพื้นบ้านจะเป็นเรื่องของกลุ่มชนหนึ่งๆ แต่ก็อาจได้รับการยอมรับและนิยมปฏิบัติจากคนทั่วไป ไม่เฉพาะกลุ่มก็ได้

ประเทศไทยมีวัฒนธรรมและประเพณีต่างๆ ที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาแต่โบราณ เช่น พิธีกรรมทางศาสนาพุทธ ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนาพราหมณ์อย่างแยกแยะไม่ได้ ผู้นำในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ ของท้องถิ่นตามภาคต่างๆ ของประเทศ ส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่ชุมชนให้ความนับถือเมื่อมีการจัดพิธีดังกล่าวขึ้น คนในชุมชนที่มาร่วมพิธีจะเกิดความรักความสามัคคีมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เป็นการสร้างความเจริญรุ่งเรืองและสร้างความเป็นปึกแผ่นแก่ชุมชนเป็นอย่างดี ปัจจุบันวัฒนธรรมและประเพณีแบบโบราณกำลังเลือนหายไป ซึ่งคนสมัยใหม่ มักจะละเลย แม้จะมีการนำมาปฏิบัติอยู่บ้าง แต่ยังขาดความรู้ความเข้าใจขั้นตอนในเรื่องพิธีกรรมต่างๆ จึงทำให้มีการปฏิบัติอย่างไม่ถูกต้อง ขาดความเป็นระเบียบเรียบร้อย หากหน่วยงาน หรือส่วนราชการที่มีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบไม่เผยแพร่ความรู้ที่ถูกต้อง อาจทำให้วัฒนธรรมและประเพณีที่ดีงามมีความเสื่อมถอยไปเรื่อยๆ จนในที่สุดจะเลือนหายไปตามกาลเวลาวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงามซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นนั้น ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องรวบรวมให้เป็นหนึ่งเดียว เพราะพิธีกรรมเป็นเรื่องหลักที่ต้องเรียนรู้และเข้าใจโดยถ่องแท้

พิธีกรรมตามพจนานุกรมฯ ให้ความหมายไว้ว่า "พิธีกรรม" หมายถึง การบูชาแบบอย่างหรือแบบแผนต่างๆ ที่ปฏิบัติในทางศาสนา

พิธีกรรม คือการกระทำที่คนเราสมมติขึ้น เป็นขั้นเป็นตอน มีระเบียบวิธี เพื่อให้เป็นสื่อหรือหนทางที่จะนำมาซึ่งความสำเร็จในสิ่งที่คาดหวังไว้ ซึ่งทำให้เกิดความสบายใจและมีกำลังใจที่จะดำเนินชีวิตต่อไป เช่น พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา หรือ อีกนัยหนึ่ง พิธีกรรม หมายถึง พฤติกรรม ที่มนุษย์พึงปฏิบัติต่อความเชื่อทางศาสนาของตนเอง ไม่ว่าจะเป็นศาสนาใดๆ ก็ตาม ต่างก็มีการปฏิบัติต่อศาสนาของตน ตามความเชื่อและความศรัทธาของตนเองในแต่ละศาสนา จึงก่อให้เกิดเป็น "พิธีกรรมทางศาสนาด้วยความเชื่อและ ความศรัทธา"

ประเพณีตามพจนานุกรมภาษาไทยฉบับบัณฑิตยสถาน ได้กำหนดความหมายประเพณีไว้ว่า ขนบธรรมเนียมแบบแผน ซึ่งสามารถแยกคำต่างๆ ออกได้เป็นขนบ มีความหมายว่า ระเบียบแบบอย่าง ธรรมเนียมมีความหมายว่า ที่นิยมใช้กันมา และเมื่อนำมารวมกันแล้วก็มีความหมายว่าความประพฤติที่คนส่วนใหญ่ยึดถือเป็นแบบแผนและได้ทำการปฏิบัติสืบต่อกันมาจนเป็นต้นแบบที่จะให้คนรุ่นต่อไป ได้ประพฤติปฏิบัติตามกันต่อไป หรืออีกนัยหนึ่ง ประเพณี หมายถึงระเบียบแบบแผนที่กำหนดพฤติกรรมในสถานการณ์ต่างๆ ที่คนในสังคมยึดถือปฏิบัติสืบกันมา ถ้าคนใดพิธีกรรมและประเพณีในสังคมนั้นๆ ผ่าฝืนมักถูกตำหนิจากสังคม ลักษณะประเพณีในสังคมระดับประเทศชาติ มีทั้งประสมกลมกลืนเป็นอย่างเดียวกัน และมีผิดแผกกันไปบ้างตามความนิยมเฉพาะท้องถิ่นประเพณีล้วนได้รับอิทธิพลมาจากสิ่งแวดล้อมภายนอกที่เข้าสู่สังคม รับเอาแบบปฏิบัติที่หลากหลายเข้ามาผสมผสานในการดำเนินชีวิต ประเพณีจึงเรียกได้ว่าเป็นวิถีแห่งการดำเนินชีวิตของสังคมโดยเฉพาะศาสนา ซึ่งมีอิทธิพลต่อประเพณีไทยมากที่สุด วัดวาอารามต่างๆ ในประเทศไทยสะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย และชี้ให้เห็นว่าชาวไทยให้ความสำคัญในการบำรุงพุทธศาสนา ด้วยศิลปกรรมทั้งดงามเพื่อใช้ในพิธีกรรมทางศาสนาตั้งแต่โบราณกาล ได้แก่

1. จารีตประเพณี หมายถึง สิ่งซึ่งสังคมใดสังคมหนึ่งยึดถือและปฏิบัติสืบกันมาอย่างต่อเนื่องและมั่นคง ผู้ใดฝ่าฝืนถือว่าเป็นผิดเป็นชั่ว จะต้องถูกตำหนิหรือได้รับการลงโทษจากคนในสังคมนั้นเช่น ลูกหลานต้องเลี้ยงดูพ่อแม่เมื่อท่านแก่เฒ่า ถ้าใครไม่เลี้ยงดูถือว่าเป็นคนทรนคุณหรือลูกอกตัญญู

2. ขนบประเพณี หมายถึง ระเบียบแบบแผนที่สังคมได้กำหนดไว้แล้วปฏิบัติสืบต่อกันมาทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม ทางตรง ได้แก่ ประเพณีที่มีการกำหนดเป็นระเบียบแบบแผนในการปฏิบัติอย่างชัดเจนว่าบุคคลต้องปฏิบัติอย่างไร ทางอ้อม ได้แก่ ประเพณีที่รู้กันโดยทั่วไป โดยไม่ได้วางระเบียบไว้แน่นอน แต่ปฏิบัติไปตามคำบอกเล่า เช่น ประเพณีเกี่ยวกับการเกิด การตาย การแต่งงาน ซึ่งเป็นประเพณีเกี่ยวกับชีวิตหรือประเพณีเกี่ยวกับเทศกาล ตรุษ สารท การขึ้นบ้านใหม่

3. ธรรมเนียมประเพณี หมายถึง ประเพณีเกี่ยวกับเรื่องธรรมดาสามัญที่ทุกคนควรทำ ไม่มีระเบียบแบบแผนเหมือนขนบประเพณี หรือความผิดถูกเหมือนจารีตประเพณี เป็นแนวทางที่ทุกคนปฏิบัติกันทั่วไปจนเกิดความเคยชินและไม่รู้สึกเป็นภาระหน้าที่ เพราะเป็นสิ่งที่มีความคุ้นเคยและใช้กันอย่างแพร่หลาย ธรรมเนียมประเพณีเป็นเรื่องที่ทุกคนควรทำ ผู้ฝ่าฝืนหรือทำผิดก็ไม่ถือว่าเป็นเรื่องสำคัญ แต่อาจถูกตำหนิว่าเป็นคนไม่ได้รับการศึกษา ไม่มีมารยาท ไม่รู้จักกาลเทศะ

บทที่ 8 ภูมิปัญญาไทยว่าด้วยสุภาษิตและคำพังเพยภาษาถือว่าเป็นวัฒนธรรมวัดการพัฒนาค้นได้อย่างหนึ่ง มนุษย์เริ่ม แรกสื่อสารกันด้วยภาษากาย ตามเครื่องมือเครื่องมือเท่าที่จะหาได้จะเห็นว่าใช้ไม้ใช้หินลับขีดไว้ตามผนังถ้ำเป็นรูปสัตว์รูปคนวาดภาพของสัตว์ของคนที่กำลังทำงาน ทำการล่าสัตว์ ทำเกษตรกรรม ผู้เขียนเคยตั้งข้อสังเกตว่าการแบ่งยุคประวัติศาสตร์เป็นยุคหินบ้าง ยุคเหล็กบ้างนั้น เขาใช้อะไรเป็นเกณฑ์ในการตั้งชื่อยุคเหล่านี้แล้วมาได้ข้อสรุปว่าเขาแบ่งชื่อยุคตามการใช้อุปกรณ์ดำรงชีพ นั่น คือการใช้ชื่อยุคหินนั้น ก็เพราะใช้หินเป็นอุปกรณ์ทำเกษตรกรรม เช่น จอบ เสียม มีด พร้า พลั่ว ฆาตกร วิถีใช้ก็คือนำก้อนหินขนาดใดขนาดหนึ่งที่คิดว่าจะเป็นมีดได้แล้วไปลับ ไปฝนให้มีคมแล้วนำมา มาตัดหญ้า ถางป่าสับเนื้อสับลาบ ยุคต่อมาเป็นยุคเหล็ก ก็เพราะคนนำเหล็กมาดัดเป็นเครื่องมือเกษตรกรรม มีมีดสอ เสียม เป็นต้น ภาษาที่เช่นเดียวกัน มนุษย์พัฒนาจากวัสดุธรรมชาติมาเป็นดินสอตำ ต่อมาเป็นปากกา เป็นพิมพ์ดีด จนกระทั่ง ว่าเป็นคอมพิวเตอร์ในที่สุด

คำว่าภาษานั้น ประกอบด้วยภาษาพูดและอักษรชนิดชาติพันธุ์ต่างๆ ที่ใช้สื่อความหมายกันในปัจจุบัน ยิ่งไปกว่านั้นยังรวมถึงภาษาดี ภาษาไม่ดี ภาษาพูด ภาษาเขียน ภาษาธรรม ภาษาคน แยกย่อยไปเป็นภาษาพระ ภาษาชาวบ้าน นอกจากภาษาที่เป็นภาษาแล้วยังบอกไปถึงกิริยาอาการที่หยาบ ที่อ่อนโยน ที่ป่าเถื่อนหรือพัฒนามีการศึกษาแล้วอีกด้วย ดังภาษิตโบราณว่า “กิริยาสื่อภาษา วาจาสื่อตระกูล” (หรือสำเนียงสื่อภาษา กิริยาสื่อสกุล) คำว่า

กิริยาส่อภาษาในที่นี้หมายถึงว่าความเป็นประสีประสา การรู้กาลเทศะ การรู้กฎรู้เกณฑ์ของสังคม การมีมารยาททางสังคมนั่นเอง แต่ถ้าทำอะไรไม่เข้าท่า ไม่มีมารยาท ไม่รู้ที่ต่ำที่สูง ไม่มีสังคม คนมักจะด่ากันว่า ทำอย่างนี้ภาษาอะไร คำว่าวาจาคือคำพูดที่หยาบ พูดจาเข้าพระเข้านาง พูดจามีระดับชั้น ทางสังคม ก็จะแสดงถึงว่าเขาคนนั้น มีตระกูลดี คือได้รับการอบรมมาดี สอนมาดี เป็นมนุษย์ที่พัฒนาแล้ว “จงทำดีแต่อย่าเด่น จะเป็นภัย ไม่มีใครอยากเห็นเราเด่นเกิน เป็นคำที่ควรคิด เพื่อวางจิตและการวางตนเองให้เหมาะสมขณะทำงานร่วมกันคนใดที่มีจิตใจ อัจฉาจะมองหาความดีของคนอื่นได้ยาก เมื่อคนอื่นได้ดีแล้วตนเองรู้สึกเดือดร้อนเพราะใจไม่ ยินดีชื่นชมคนอื่น ดังนั้น การทำงานกับคนอื่นควรรู้จักประสาน ทำงานด้วยความปรารถนาดี เฉลี่ยหรือมอบความดีให้คนอื่นบ้าง ถ้าเรายึดหลักว่างานคือเครื่องพัฒนาจิตใจไปด้วยแล้ว เรา จะรู้จักการทำงานเพื่อลดตัวตน ซึ่งทำยากแต่มีค่าควรทำ ในสังคมปัจจุบันจะเห็นว่าคนทำดีบาง ที่เหนื่อยใจ เพราะถูกมองว่าทำงานเอาหน้า อยากเด่นอยาก ดี คนทำงานจึงต้องยึดหลักทำดี เพื่อดีทำเพื่อให้มีใช้เพื่อเอาแล้วจิตผู้คิดจะไม่ยอมเป็นสุขและเบาใจ เวลาทำงานจะเต็มที่ ดีที่สุด เมื่อเห็นว่าดีแล้วจึงปล่อยดี จะไม่ทำให้เราอวดดี ถือดี หลงดียึดความดี คิดว่างานนั้นเป็นของตัวเอง เรา เรายิ่งถ้าไม่มีแรงงานจะไม่สำเร็จอย่างนี้ คิดอย่างนี้ จิตใจเบ่งพองโต แทนที่จะเล็กลง เพียง แคได้ทำความดี เราได้ความอิ่มเอิบใจ สุขใจแล้วคติชีวิตในการทำงานที่ควรยึดถือปฏิบัติเพื่อ พัฒนาใจตน คือทำงานอย่ายึดในความดีของตน จงเชื่อในความดีแล้วลงมือทำ ความดีไม่มีใคร เห็น ใจเราเป็นสุขเพราะเราเห็นเอง เราเพิ่มคุณค่าให้ตนเอง ความดีนั้น ใครทำคนนั้นย่อมได้ อาหารเรากินเอง เราก็อิ่มเอง สิ่งใดที่คิดว่าดี ทำทันที วันนี้พี่รุ่งนี้ยอมดี ด้วยเหตุผลว่าปัจจุบัน เราทำดีไว้แล้ว ปลุกพืชพันธุ์ดี ปลุกความดีไว้ในจิตใจตนแล้ว ย่อมได้ผลดีแน่นอน ด้วยความ เชื่อมั่นและปัญญาที่คิดได้

ข้อวิจารณ์

ผู้วิจารณ์มีข้อวิจารณ์ 2 ประเด็น คือ จุดเด่น และ จุดด้อยในหนังสือ “พระพุทธศาสนา กับภูมิปัญญาไทย” ดังนี้

ก. จุดเด่น

1. ด้านรูปแบบของหนังสือเป็น แบบพกพาสะดวกกับการอ่าน สารบัญของหนังสือ มีความชัดเจนในแต่ละบท รูปแบบของตัวหนังสือ อ่านง่าย มีภาพประกอบอย่างสวยงาม ทำให้

ผ่าน คลายในการอ่านแบบสบายๆ ไม่เครียด ผู้เขียนได้ นำเอาชื่อเรื่องมานำเสนอเป็นบทแรก ความเบื้องต้นเกี่ยวกับพระพุทธศาสนากับภูมิปัญญาไทย เอกลักษณ์ของชาติ ซึ่งพบได้ในศิลปะไทยทุกสาขาทั้งจิตรกรรมประติมากรรมและสถาปัตยกรรม รวมทั้งวรรณศิลป์ในกวีนิพนธ์ทั้งหลายและความเป็นเจ้าบทเจ้ากลอนของคนไทยซึ่งเหลือต้นวรรณกรรมพื้นบ้าน ตลอดจนดนตรีประเภทต่างๆ ศิลปกรรมทั้งหลายและดนตรีเหล่านี้ส่วนมากเป็นของเกิดในพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นหัวใจ ของหนังสือเล่มนี้ การวางรูปแบบน้ำ เสนอจากง่ายไปหายาก จะเห็นได้จาก นำเอาเรื่องความสุขจากการทำงานมาเขียนในบทแรกๆ แล้ว แทรกหลักธรรมในบทหลัง หนังสือเล่มนี้ ได้อธิบาย ประเด็นสำคัญของแต่ละเรื่องให้เห็นเป็นรูปธรรม เข้าใจง่าย ผู้อ่านสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิต ประจำวันได้ จึงกล่าวว่า หนังสือเล่มนี้มีรูปแบบ ที่มีความชัดเจนมากด้านเนื้อหา แบ่งออกเป็น 2 ประเด็น คือ เนื้อหาหลัก และเนื้อหารอง

1. เนื้อหาหลัก ได้อธิบายประเด็น สำคัญที่ผู้อ่านจะต้องทำความเข้าใจ เพื่อให้ผู้อ่านสามารถนำไปปรับใช้ เช่น ความหมายของศัพท์ ต่างๆ หลักการวิธีการ หลักธรรมที่สามารถนำไป ประยุกต์ใช้กับการทำงาน การทำความเข้าใจหลัก พระไตรปิฎกเป็นชุมทรัพย์ทางภูมิปัญญาของมนุษยชาติ และพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเป็นทรัพย์สินทางปัญญาของชาวไทยทุกคนไม่ว่าจะนับถือศาสนาใดๆ ทั้งนี้เพราะพระไตรปิฎก เป็นพระสัทธรรมเพื่อการดำรงอยู่อย่างเป็นมนุษย์ที่แท้ ความเป็นมนุษย์ที่บริบูรณ์ สมบูรณ์แบบเมื่อใครได้ศึกษาและปฏิบัติตามแล้วจะเกิดการพัฒนาดนให้มีความสงบระงับภายในได้ เกิดความสุขและเกิดความเรื่องปัญญา เป็นคุณภาพชีวิตที่บรรลุถึงความดีสูงสุดทำให้เกิดสันติภาพและความมั่นคงในสังคมไทยที่มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น ในส่วนนี้ ผู้วิจารณ์มีความเห็นว่า ผู้เขียนบรรยายได้ดีมาก ในประเด็นหลักๆ เช่น รูปแบบในการเขียนแบบภาษาเรียบง่ายแทรกหลักธรรมะ ภูมิปัญญาทางพระพุทธศาสนาและการนิยามศัพท์ การยกพุทธภาษิตภาษา บาลีแบบสั้นๆ ได้แปลเป็นภาษาไทยและอธิบาย ได้อย่างชัดเจน การอธิบายหลักการทำงาน วิธีการการนำไปปรับใช้ การเปรียบเทียบ การเรียบเรียง จากเรื่องง่ายไปหาเรื่องยาก ได้แยกประเด็นต่างๆ ซึ่งเป็นการเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ

2. เนื้อหารอง ในส่วนที่เป็นคำ อธิบายในแต่ละหัวข้อพร้อมการยกตัวอย่าง ประกอบ ผู้เขียนได้บรรยายให้เห็นรูปธรรมอย่าง ชัดเจน มีการยกตัวอย่างประกอบในแต่ละบทได้ เป็นอย่างดี ซึ่งผู้อ่านสามารถไปสืบค้นได้จากชื่อ คัมภีร์หรือพระสูตรพระไตรปิฎกเป็นชุมทรัพย์ทางภูมิปัญญาของมนุษยชาติที่อ้างอิงต่อไป ประโยชน์ของ หนังสือ ทำให้ผู้อ่านสามารถประยุกต์ใช้

ในการ ดำเนินชีวิตได้ ในการทำงานที่ได้ผลคนก็เป็นสุขการอยู่ร่วมกันในสังคม การมีความรัก เริ่มจาก ครอบครัวแล้วแผ่ขยายไปสู่ผู้อื่น การให้ การใช้ หลักใจ การแก้ปัญหาต่างๆ การหนี ออกจากทุกข์ การหาทางออกของตนเองตามหลักทางพระพุทธ ศาสนา ซึ่งผู้อ่านนำไปปฏิบัติให้ ประสบผลสำเร็จ ได้จริงในการดำเนินชีวิตในปัจจุบันได้

ข. จุดด้อย

ที่เห็นควรนำเสนอ ควรศึกษาในประเด็น การเปรียบเทียบคนทำงานในกลุ่มอื่นที่มี อาชีพ แตกต่างกัน การนำหลักการและวิธีการไปปรับใช้ ได้ผลแตกต่างกันอย่างไร การ เปรียบเทียบระหว่าง เด็กที่อยู่ในวัยทำงานกับผู้ใหญ่วัยทำงาน วิเคราะห์ จากสภาวะแวดล้อม และประสบการณ์การทำงาน การวิเคราะห์ผลของผู้เขียนการทำงานที่ให้ผล ตอบแทนในบั้น ปลายชีวิตเป็นอย่างไร การทำงาน ของผู้ด้อยโอกาสทางสังคมและผู้พิการจะมีผล แตกต่างกัน อย่างไร และเพิ่มเติมรูปภาพประกอบ ในบางบท เพื่อให้ผู้อ่านที่เริ่มหัดอ่านหนังสือ พระพุทธศาสนากับภูมิปัญญาไทยได้เห็นภาพที่ประกอบเรื่อง มีความ เข้าใจประเด็นต่างๆ ได้ ชัดเจนยิ่งขึ้น

หนังสือเล่มนี้ เป็นหนังสือที่กล่าวถึงเรื่อง การทำงานอย่างมีความสุขตามหลักธรรมทาง พระพุทธศาสนา ซึ่งจะต้องมีคัมภีร์หรือพระสูตรในพระไตรปิฎกเป็นขุมทรัพย์ทางภูมิปัญญาของ มนุษยชาติ คือ มีความ รักหรือความพอใจในงานนั้น มีความขยันหมั่น เพียร การเอาใจใส่ดูแล และหมั่นไตร่ตรองพิจารณา ทบทวนอยู่เสมอ นอกจากนี้ยังสอนให้มองเห็น คุณค่าของการ ทำงาน งานนั้นก็จะกลายเป็นเรื่อง สนุกและมีคุณภาพ เพื่อประโยชน์แก่สาธารณชน เป็นการ เผยแผ่คำสอนธรรม สร้างความเข้าใจที่ ถูกต้อง และให้หลักแนวทางในการใช้ชีวิตในสังคม ปัจจุบัน ซึ่งมีการตีพิมพ์หนังสือถึง 1 ครั้ง อันจะ เป็นการรับรองการันตีเป็นอย่างดีของเนื้อหา ประกอบกับผู้เขียนที่มีความรู้ครบถ้วน ทั้งปรีชา ติ ปฏิบัติ และปฏิเวธในทางพระพุทธศาสนา ผู้เขียน ใช้ประสบการณ์ที่เป็นอาจารย์ผู้เชี่ยวชาญหลาย ด้าน เป็นนักวิชาการ นักบรรยาย ธรรมะ นักเขียนนักพูดและนักปฏิบัติธรรมที่ทำให้เรื่องที่ยากแก่การเข้าใจให้เป็นเรื่องง่าย เข้าใจ อย่างชัดเจนหายข้อสงสัยในทุกประเด็นทางภูมิปัญญาในพระพุทธศาสนาของมนุษยชาติได้

สรุป

ปัญหาว่าภาษาของไทยเรามีหลายสำเนียงจริงๆ ภาคเหนือก็สำเนียงหนึ่ง ภาษาอีสานก็สำเนียงหนึ่ง ภาษาใต้ก็สำเนียงหนึ่งคำๆ เดียวกันนี้ก็ยังพูดกันด้วยสำเนียงต่างกันไป เช่น คำว่า“พูด” ภาษาคนกลางว่าพูด ภาษาคนภาคเหนือว่า “อู้” ภาษาคนภาคอีสานว่า “เว้า” ภาษาภาคใต้ว่า“แหล่” ถามว่าทำไมจึงต่างๆ กันเช่นนี้ ก็เพราะสภาพแวดล้อมธรรมชาติมีดินฟ้าอากาศ เป็นต้นมีอิทธิพลอย่างสูงต่อการดำรงชีวิต มีผลไปยังการสื่อสารทางภาษากัน จะเห็นได้ว่า คนในทวีปแอฟริกาผิวดำซัน สีหมึก เพราะอยู่ในภูมิประเทศร้อนจัด คนในทวีปเอเชียตอนเหนือ เช่นรัสเซียผิวขาวจัด เพราะภูมิประเทศที่มีอากาศหนาว ไม่ต้องไปมองถึงไกลเอาในประเทศไทยของเราที่แหละ จะเห็นได้ว่าคนไทยภาคเหนือจริง เช่นคนจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย ผิวจะขาว ภาคอีสานคนมักจะผิวสีน้ำตาล ส่วนคนภาคใต้ผิวมักจะคล้ำดำมากกว่าคนภาคอื่นๆ เพราะภูมิประเทศมีเพียงฤดูคือฤดูร้อนกับฤดูฝน ไม่มีฤดูหนาวที่จะให้คนผิวขาว ดังนั้น ด้วยเหตุตรงนี้จะเห็นว่า สำเนียงพูดของคนแต่ละภาคจึงต่างกันไป แต่ในส่วนที่ว่า จะนิยมเป็นสุภาชิต เป็นคำกลอนหรือไม่นั้น ก็สุดแท้แต่สมัย ถ้าเป็นสมัยกรุงศรีอยุธยาโบราณ รัชกาลแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์ก็ถือว่าเป็นยุคทองแห่งกวีก็ว่าได้ ทั้งนี้เพราะสมเด็จพระโหราธิบดี ผู้แต่งหนังสือจินตามณีฉบับแรกของไทย ว่าแล้วต้นไม้หล่นไม่ไกลต้น ศรีปราชญ์ โอรสพระโหราธิบดีก็เป็นนักกวีที่อมตะมาถึงยุคปัจจุบันแม้แต่ผ่านมาแล้วเกือบพันปี จะว่าแต่จะแต่งบทกลอนลงในคัมภีร์เลย แม้แต่ทักทายกับยามเฝ้าวังก็ยังพูดกันเป็นบทกลอน รายละเอียดซึ่งกล่าวต่อไป ดังนั้นในปัจจุบัน ก็จะได้ว่าเป็นคำคมบ้าง คำสุภาชิตบ้างบ้างก็แต่งบทกลอนด้วยสำเนียงในท้องถิ่นนั้นๆ เมื่อกล่าวโดยลักษณะภูมิปัญญาสามารถย่อลงได้เป็น 2 ลักษณะ คือ 1. ลักษณะนามธรรม ได้แก่ ทฤษฎี ปรัชญา แนวคิด หรือหลักการอันลึกซึ้งซึ่งซ่อนเร้นนัยแห่งความหมายอันแท้จริงเอาไว้ ซึ่งต้องมีการวิเคราะห์ห่อออกมาให้สอดคล้องกับชีวิตความเป็นอยู่ และลักษณะความเชื่อบุคคลในยุคสมัยนั้นๆ จึงจะสามารถเข้าใจได้ ภูมิปัญญาไทยในลักษณะความเชื่อจะปรากฏออกมาในรูปของนิทาน คำบอกเล่า บทเพลง ภาษา วรรณคดี เป็นต้น เช่น สุภาชิต คำพังเพย เกล็ดลางและคำสั่งสอนของบรรพบุรุษเกี่ยวกับข้อห้ามและข้อปฏิบัติ ฯลฯ 2. ลักษณะรูปธรรม ได้แก่ สิ่งที่เป็นผลผลิตที่ปรากฏออกมาให้เห็นได้ เช่นอาคารสถานที่ จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม และแม้แต่ดนตรี อาหารและเครื่องนุ่งห่ม เป็นต้นสิ่งเหล่านี้เมื่อแสดง หรือปรากฏออกมามีเป็นที่ยึดเหนี่ยวโดยทั่วไปว่าเป็นเอกลักษณ์ของมนุษย์กลุ่มไหน เผ่าไหน หรือชนชาติไหน ชาติไทยเป็นชาติเก่าแก่มาแต่โบราณกาล ชนชาติไทยได้แสดง

ภูมิปัญญาให้เป็นที่ปรากฏมาช้านานมีหลักฐานบันทึก กไว้ในรูปของสารนิเทศประเภทต่างๆ
ตลอดจนแสดงตัวออกมาเป็นรูปธรรม เช่นอาคารสถานที่ตั้งที่กล่าวมาแล้ว

เอกสารอ้างอิง

ดร.ยุทธนา พุนเกิดมะเรียง. (2561). พระพุทธศาสนากับภูมิปัญญาไทย. (พิมพ์ครั้งที่1)

(นครราชสีมา : มิตรภาพการพิมพ์. 1995, 2561. 498 หน้า 1.

“ตามทางพุทธกิจ” *

FOLLOWING THE BUDDHA’S DAILY ROUTINE

ธนุทธิ์ ดวงดี¹, และ อภินันท์ จันตะนี²

Thanurit Duangdee¹, and Aphinant Chantane²

¹⁻²มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

¹⁻²Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Corresponding author E-mail: Thanurit062@gmail.com

แปลจากหนังสือ : ตามทางพุทธกิจ

ผู้แต่ง : พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต)

ผู้แปล : -พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต)

สำนักพิมพ์ : สยามปริทัศน์

ปีที่พิมพ์ : 2557

จำนวนหน้า : 192

ISBN: 9789743158636

บทนำ

บทวิจารณ์หนังสือ “ตามทางพุทธกิจ” เขียนโดย พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) พิมพ์ครั้งที่ 6 พ.ศ. 2557 จำนวนหน้าหนังสือ 192 หน้า โรงพิมพ์สยามปริทัศน์ เป็นหนังสือที่เล่าถึงการเดินทางไปนมัสการสังเวชนียสถาน เริ่มจาก พุทธคยา "สถานที่ตรัสรู้" เมืองราชคฤห์ "เวฬุวัน, เขาคิชฌกูฏ" เมืองนาลันทา "มหาวิทยาลัยนาลันทา" เมืองพาราณสี "เจาฉันทิสถูป, สารนาถหรือป่าอิสิปตนมฤคทายวัน" เมืองกุสิน

* Received 23 February 2023; Revised 26 February 2023; Accepted 28 February 2023

นารา "สถานที่ปรินิพพาน" เมืองสาวัตถี ถ้าวัดกัน โดยสถานที่แต่ละแห่งนั้น โดยท่านได้อธิบายถึงความสำคัญในเชิงประวัติศาสตร์พุทธศาสนาและสอดแทรกธรรมคติไว้อย่างพิสดาร แม้การเดินทางครั้งนี้จะมีได้ไปที่ลุมพินี สถานที่ประสูติก็ตามนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ มีทั้งหมด 8 บทประกอบด้วย ไตรัมโพธิ์ตรัสรู้ บนยอดเขาคิชมภู ปฐมเทศนาที่สารนาถ กุสินารา ที่ปรินิพพาน รูปกายตบัสสุญ ธรรมกายไม่สิ้น หัวใจพระพุทธศาสนา บทเรียนจากอดีตอันเคย แดนเทวดา ท่านได้ตั้งชื่อเรื่องไว้น่าสนใจในส่วนเนื้อหาที่ท่านแต่งนั้น ท่านได้บรรยายด้วยภาษาที่เรียบง่าย เรียบเรียงไปตามลำดับเหตุการณ์ทำให้ผู้อ่านสามารถจินตนาการเรื่องราวเห็นเป็นภาพในใจและทำความเข้าใจได้ง่ายอย่างแจ่มแจ้งชัดเจน

เนื้อหาหนังสือตามทางพุทธกิจ

เนื้อหาหนังสือตามทางพุทธกิจมีทั้งหมด 8 บทประกอบด้วย ไตรัมโพธิ์ตรัสรู้ บนยอดเขาคิชมภู ปฐมเทศนาที่สารนาถ กุสินารา ที่ปรินิพพาน รูปกายตบัสสุญ ธรรมกายไม่สิ้น หัวใจพระพุทธศาสนา บทเรียนจากอดีตอันเคย แดนเทวดา ดังนี้

บทที่ 1 ไตรัมโพธิ์ตรัสรู้กล่าวถึงจุดเริ่มต้นจากการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ณ ภายใต้พระศรีมหาโพธิ์ ต้นพระศรีมหาโพธิ์ จึงเป็นจุดเริ่มต้นของพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าพระองค์ได้อุบัติขึ้น คือ อุดิจากความเป็นสิทธัตถราชกุมาร หรือเป็นมนุษย์ธรรมดา เป็นปุถุชน กลายเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเพราะฉะนั้น พระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนหลักธรรมที่เป็นหัวใจ เป็นหลักกลางหรือเป็นข้อสรุปของพระพุทธศาสนาที่เราเรียกว่า หัวใจของพระพุทธศาสนา 3 ประการ คือ

1. สัพพปาปสอการณํ การไม่กระทำความชั่วทั้งปวง
2. กุสลสสุปสมปทา การบำเพ็ญกุศลคือความดีให้ถึงพร้อม
3. สจิตตปริโยทปนํ การทำจิตใจของตนให้บริสุทธิ์ผ่องใส

บทที่ 2 บนยอดเขาคิชมภูกล่าวถึง ภายของพระพุทธเจ้ามี 2 อย่างคือ รูปกาย กับธรรมกายนี้เป็นคำสอนที่แสดงไว้ในเถรวาท คือ นิกายที่เรา nibbāna อยู่ ส่วนทางมหายานท่านแบ่งกายเป็น 3 มีธรรมกาย สัมโภคกาย และนิรมานกายในที่นี้จะได้

กล่าวถึงคำสอนฝ่ายนิกายเถรวาทที่แสดงเรื่องรูปกาย และธรรมกายรูปกาย คือ คือ ันธ์ 5 ดิน, น้ำ, ไฟ, ลม ประชุมรวมเข้าด้วยกัน เป็นต้น

ธรรมกาย ก็คือ กายที่เป็นธรรม คำว่า “กาย” นั้นแปลว่าประชุม หรือกองก็ได้ เวลาเราพูดถึงรูปกาย รูปกายก็คือประชุมแห่งรูป ได้แก่ ธาตุ 4 ประชุมกันเข้า ปรากฏให้เราเห็นได้ สัมผัสถูกต้องได้ส่วน ธรรมกาย ก็หมายถึงประชุมแห่งธรรม หรือกองแห่งธรรม พระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้ว พระองค์มีรูปกาย แต่รูปกายอย่างเดียวก็น่าเป็นเพียงเจ้าชายสิทธัตถะ ต่อเมื่อพระองค์มีพระธรรมกายเกิดขึ้นจากการตรัสรู้ จึงได้เป็นพระพุทธเจ้า ธรรมกายนั้นคืออะไร เช่น ที่ได้เติบโตขึ้นในพระนางปชาบดีโคตมีก็คือประชุมแห่งธรรมะ ซึ่งท่านอธิบายว่า ได้แก่ โลกุตตรธรรม 9 ซึ่งจะบรรลุได้ด้วยโพธิปักชียธรรม 37 ประการ หรือหมายถึงความรู้ในอริยสัจ 4 ผู้ใดได้เจริญโพธิปักชียธรรม 37 ประการ ก็ย่อมได้ตรัสรู้หรืออริยสัจ 4 และนั่นก็คือทำให้ธรรมกายเกิดขึ้นในตน ได้ทำให้ธรรมกายเจริญเพิ่มพูนงอกงามขึ้นจนบริบูรณ์

บทที่ 3 ปฐมเทศนาที่สารนาถได้กล่าวถึง สถานที่ที่ พระพุทธองค์ได้ทรงแสดงธรรมโปรด ปัญจวัคคีย์ ทั้ง 5 คือ อัญญาโกณฑัญญะ วัปปะ ภัททิยะ มหานามะ และอัสสชิ ที่เราเรียกว่า “ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร” เมื่อวันเพ็ญกลางเดือน 8 ก่อน พ.ศ. 1 ไป 45 ปี ณ สถานที่แห่งนี้ในสมัยพุทธกาลเรียกว่า ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ปัจจุบันเรียกว่า เมืองสารนาถกล่าวโดยย่อว่ามีอะไรเกิดขึ้นเป็นครั้งแรกบ้าง 1) สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมครั้งแรก 2) พระอรหันตสาวกเกิดขึ้นครั้งแรกที่สถานที่แห่งนี้ 3) พระสงฆ์ซึ่งเป็นหนึ่งในไตรสรณคมน์ก็ได้เกิดขึ้นครั้งแรก ณ สถานที่แห่งนี้ 4) ณ สถานที่แห่งนี้ พระพุทธองค์ทรงได้สาวกซึ่งเป็นพระอรหันต์ทั้งหมด 60 รูป เป็นรุ่นแรก 5) ณ สถานที่แห่งนี้ ถือได้ว่าพระพุทธเจ้าได้ประทับจำพรรษา เป็นพรรษาแรก หรือปีแรก คือหลังจากที่พระพุทธองค์ทรงตรัสรู้จนตรัสสัมมาสัมโพธิญาณแล้ว ก็ได้อยู่จำกาลฝน ณ สถานที่แห่งนี้ แม้ในพระวินัยจะไม่ได้บ่งชี้ว่าพระองค์อยู่จำพรรษาที่นี้ แต่ในฤดูฝนปีนั้นพระองค์ประทับอยู่ที่นี้

นอกจากนี้ยังมีเหตุการณ์ครั้งแรกเกิดขึ้นในพรรษานั้นอีก คือ พระยสหรือยสะ ซึ่งเป็นบุตรของนางสุชาดา ได้เดินออกมาจากปราสาท ซึ่งไม่ไกลจากที่นี่ อยู่ทางขวามือของเรา ใกล้เมืองพาราณสี ห่างเพียง 4-5 กม. เดียวนี้ก็ยังอยู่บิณฑา มารดาและภรรยาของพระยสก็ได้มาฟังธรรมด้วย เพราะฉะนั้น อุบาสกคนแรกผู้ถึงรัตนะสามก็เกิดขึ้นที่นี่ อุบาสิกคนแรกผู้ถึงรัตนะสามก็เกิดขึ้นที่ป่าอิสิฯ พระยสยังมีสหายที่รักใคร่

กันมาก คือ กิมพิละ สุพาหุ ปุณณชิและควัมปติ สหายทั้ง 4 นี้ก็ได้มาฟังธรรมและก็ได้มาบวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนาด้วย องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงประทานเอตทัคคะอุปสัมปทา คือพระพุทธเจ้าทรงบวชให้เอง 4 คนนี้แล้วยังไม่พอ ยังมีสหายอีก 50 คนเดินตามสหายทั้ง 4 มาฟังธรรมด้วย พระพุทธองค์ก็ได้ทรงแสดงธรรมเรื่องอนุปพุทฺธิกาและอริยสัจธรรมในธรรมจักกัปปวัตตนสูตรพระพุทธองค์ทรงส่งพระธรรมทูตชุดแรกออกจากที่นี่ ดังที่ตรัสว่า “จรตฺถิกฺขเว ... ภิกฺขุทั้งหลาย พวกเธอจงจาริกไปเพื่อประโยชน์สุขของผู้อื่น ไปเพื่อประกาศสัจธรรมอันไพเราะในเบื้องต้นท่ามกลาง และที่สุด” ได้แก่ ปัญจวัคคีย์ 5 สหายพระยส 54 พระยสอีก 1 รวมเป็น 60 เมื่อรวมทั้งพระพุทธองค์ด้วยเป็น 61 เพราะฉะนั้นสถานที่แห่งนี้มีความสำคัญยิ่ง

พระธรรมเทศนาที่พระพุทธองค์ทรงแสดงครั้งแรกเรียกว่า ปฐมเทศนา ตามอาการที่ว่าได้แสดงเป็นครั้งแรก แต่ตัวหลักธรรมที่แสดงนั้นมีชื่อเรียกเป็นพระสูตรโดยเฉพาะ เรียกว่าธัมมจักกัปปวัตตนสูตรธัมมจักกัปปวัตตนสูตร แปลว่า พระสูตรว่าด้วยการยังธรรมจักรให้เป็นไป มาจากคำว่า ธัมม+จักก กับ ปวัตตน ปวัตตน แปลว่า การทำให้เป็นไป หรือแปลว่าหมุน ธัมมจักก ก็แปลว่า วงล้อแห่งธรรม ยังวงล้อแห่งธรรมให้เป็นไป ก็คือ หมุนวงล้อธรรมจะกล่าวถึงเนื้อหาที่เป็นตัวธรรมจักร คือเนื้อหาของพระสูตรนี้ก่อน ทรงชี้ให้เห็นว่า สัจธรรม ได้แก่ อริยสัจ 4 ประการ คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค แล้วพระองค์ก็ชี้ให้เห็นว่า ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค แต่ละอย่างนั้นมีความหมายเป็นอย่างไร ให้เห็นถึงทุกข์ที่เป็นตัวปัญหา คือปัญหาชีวิตของมนุษย์ หรือปัญหาของมนุษย์ทั้งหมด มนุษย์ที่เกิดมาดิ้นรนกระทำการต่างๆ นั้น ก็เพื่อแก้ปัญหาเพื่อให้พ้นไปจากทุกข์ เพื่อประสบความสุข นี่เป็นจุดเริ่มต้น การตรัสเรื่องธัมมจักกัปปวัตตนสูตร

บทที่ 4 กุสินาราที่ปรินิพพานเหตุการณ์โดยสรุปเริ่มมาตั้งแต่พระพุทธเจ้าจำพรรษาที่เมืองเวสาลี มีเหตุการณ์เกี่ยวกับการที่ได้ทรงปลงพระชนมายุสังขาร คือประกาศความตกลงพระทัยที่จะปรินิพพานที่ปาวาล-เจดีย์ในวันเพ็ญเดือน 3 ซึ่งก็ไปประจวบกับวันที่เราเรียกว่า มาฆบูชา ด้วย คือตรงกับวันที่ทรงแสดงโอวาทปาฏิโมกข์ในตอนต้นพุทธกาล แต่ตอนนี้เป็นปลายพุทธกาล ก่อนปรินิพพาน 3 เดือน จากนั้นก็เสด็จมาจนกระทั่งถึงที่นี่ แล้วได้เสด็จดับขันธปรินิพพานภายใต้ร่มไม้สาละ หรือในเมืองไทยเรามักจะแปลกันว่า ไม้รังคู่ที่ สาละโนทยาน ก็คือสวนป่าไม้สาละซึ่งเป็นพระราชอุทยานของกษัตริย์แคว้นมัลละพระพุทธองค์ได้เสด็จดับขันธปรินิพพานในวันเพ็ญ

เดือน 6 หรือวันวิสาขปุณณมี ซึ่งเราจัดเข้าเป็นเหตุการณ์หนึ่งในบรรดาเหตุการณ์สำคัญ 3 อย่างในวันที่เรียกว่า วิสาขบูชา นี่เป็นการกล่าวโดยสรุปเรื่องราวที่ควรจะยกมาเน้นเป็นพิเศษ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงพระคุณของพระพุทธเจ้าด้านพระมหากรุณาธิคุณอันยิ่งใหญ่ มีเหตุการณ์หลายตอนในระยะสุดท้ายเมื่อจวนเจียนจะปรินิพพานกล่าวเฉพาะวันปรินิพพาน ก็มีเหตุการณ์หลายอย่าง que แสดงให้เห็นถึงพระทัยของพระพุทธเจ้าซึ่งประกอบด้วยความกรุณาอันยิ่งใหญ่ต่อสรรพสัตว์ทั้งหลาย มุ่งแต่จะบำเพ็ญประโยชน์แก่ผู้อื่นโดยไม่คำนึงถึงความเหน็ดเหนื่อยยากลำบากของพระองค์เอง เช่นว่าเมื่อเสด็จมาถึงถิ่นของนายจุนทะ นายจุนทักก็มารุบทาก็ได้นิมนต์พระพุทธเจ้าพร้อมด้วยพระสงฆ์ที่ตามเสด็จให้ไปฉันภัตตาหารที่บ้านของเขา เขาได้ถวายอาหารที่เรียกว่า สุกรมัททวะ พระพุทธเจ้าทรงทราบว่าอาหารนั้นย่อยยาก จะเป็นโทษแก่ร่างกาย แต่พระองค์ทรงทราบว่าพระองค์ก็จะปรินิพพานอยู่แล้ว นายจุนทาก็มีความปรารถนาดี พระองค์มีพระประสงค์จะฉลองศรัทธานายจุนทะอาหารที่เขาถวายแก่พระพุทธเจ้านั้นเป็นอาหารครั้งสำคัญใน 2 วาระที่มีผลอันยิ่งใหญ่ที่สุด โอกาสครั้งสำคัญนั้นก็คือโอกาสที่จะตรัสรู้ครั้งหนึ่ง และโอกาสที่จะเสด็จดับขันธปรินิพพานครั้งหนึ่งอาหารที่ถวายเมื่อตอนจะตรัสรู้ ก็คือ อาหารที่นางสุชาดาถวาย

หลังจากนั้นก็เสด็จพุทธดำเนินต่อมาจนกระทั่งถึงป่าไม้สาละต่างๆ มีทุกขเวทนาอย่างนั้นแล้ว ได้ประทับบรรทมที่เรียกว่า อนุฐานไสยา แปลว่าการนอนที่จะไม่ลุกขึ้นอีก คือการนอนครั้งสุดท้ายในชีวิต ตอนนั้นก็มิปริพาชกคนหนึ่ง ชื่อนายสุภัททะจะขอลาถามปัญหากับพระพุทธเจ้าก็ตรัสอนุญาตให้สุภัททปริพาชกเข้าไปทูลถามปัญหา นี่ก็แสดงว่าพระองค์ไม่ได้ทรงหวังใยพระวรกายของพระองค์เอง ทรงคำนึงถึงแต่ประโยชน์ที่จะได้กับผู้อื่น สุภัททะก็ได้มีโอกาสเข้าไปทูลถามปัญหากับพระพุทธเจ้าแล้วพระพุทธเจ้าก็ทรงตอบอธิบายชี้แจงให้สุภัททปริพาชกสิ้นความสงสัย

สรุปว่าจะต้องคำนึงถึงพุทธปัจฉิมวาจาที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้เป็นครั้งสุดท้ายว่า ให้บำเพ็ญประโยชน์ตน ประโยชน์ท่านให้ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาท ก็จะมีผลความสุขก้าวหน่วงอกงามในพระธรรมคำสอนของพระองค์ยิ่งๆ ขึ้นไป แล้วก็จะได้ประสบอันสูงสุดคือ สุข ความสุข ความเจริญทั้งส่วนตนและส่วนรวมโดยทั่วกัน

บทที่ 5 รูปรายดับสูญ ธรรมกายไม่สิ้นสับเนื่องจากสถานที่ปรินิพพานนั้น ก็เพราะว่าเป็นสถานที่ถวายพระเพลิงพุทธสรีระ คือ เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว หลังจากนั้นบุคคลที่เกี่ยวข้องทั้งฝ่ายพระ และฝ่ายคฤหัสถ์ ก็ได้เตรียมการ

เกี่ยวกับการถวายพระเพลิงพุทธสรีระฝ่ายพระนั้น ในสถานที่ปรินิพพาน ตามประวัติที่ว่า พระอนุรุทธเถระเป็นประธาน และมีพระผู้ใหญ่อื่น เช่น พระอานนทเถระ เป็นต้น ในฝ่ายคฤหัสถ์นั้นก็ได้แก่ กษัตริย์มัลละทั้งหลาย ผู้เป็นเจ้าเมือง เจ้าแคว้นดินแดนแห่งนี้นั่นเป็นเวลาที่ปรินิพพานได้ 7 วันแล้วโดยกษัตริย์มัลละที่เป็นประมุข 4พระองค์ ได้เป็นผู้จุดเพลิงถวายพุทธสรีระ แต่ว่าจุดไม่ติด จึงได้ถามพระอนุรุทธเถระว่าเป็นด้วยเหตุใด พระอนุรุทธก็ได้กล่าวว่า เทวดาทั้งหลายต้องการที่จะรอพระมหาภิสงฆ์สละซึ่งเป็นพระเถระที่เป็นผู้ใหญ่ที่สุด ไม่ได้อยู่ในที่ประชุมนั้นด้วย ผู้ดำเนินการเกี่ยวกับการถวายพระเพลิงก็ต้องรอ

มีข้อสังเกตอีกอย่างหนึ่ง ก็คือพระพุทธเจ้าปรินิพพานในศาลาโนทยาน หรือ ป่าไม้สาละ ภายใตร่มไม้ ขอให้นึกหวนย้อนไปดูประวัติในตอนต้นพุทธกาล คือ พระพุทธเจ้าประสูติ ก็ประสูติที่ภายใตร่มไม้สาละ เช่นเดียวกัน ก็เป็นอันว่า พระพุทธเจ้าประสูติภายใตร่มไม้สาละ จะเป็นต้นรังหรือไม่ก็แล้วแต่ เป็นเรื่องของนักปราชญ์ยังไม่ยุติเด็ดขาดว่าไม้อะไรแน่ แต่คงยุติแล้วว่า ไม้สาละนั้นไม่ใช่ไม้รัง เมืองไทยเราแปลกันว่าไม้รัง ตอนหลังว่าไม่ใช่ ก็เลยต้องเรียกว่าไม้สาละนั่นแหละที่นี้ พระพุทธเจ้าก็ประสูติภายใตร่มไม้สาละ เมื่อปรินิพพานก็ปรินิพพานภายใตร่มไม้สาละ นี่ก็เป็นข้อสังเกตอย่างหนึ่ง จะถือว่าเป็นอัศจรรย์ก็ได้ จะถือว่าเป็นเรื่องของพระพุทธเจ้าที่ทรงมีพระชนม์ชีพเกี่ยวข้องกับธรรมชาติก็ได้เมื่อตรัสรู้ก็ตรัสรู้ภายใตร่มไม้เหมือนกัน แต่เป็นร่มไม้อีกอย่างหนึ่ง คือไม้ไผ่สัสสะ เพราะเหตุที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ใตร่มไม้นั้น ร่มไม้นั้นก็เลยได้ชื่อพิเศษว่า “ต้นโพธิ์” เพราะคำว่า โพธิ์ นั้นแปลว่า “ตรัสรู้” พระพุทธเจ้าประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพาน ก็ภายใตร่มไม้ทั้งสิ้น อยู่ท่ามกลางธรรมชาติ ก็เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติของพระองค์ให้ระลึกอยู่เสมอถึงธรรมชาติของชีวิต และชีวิตที่เป็นธรรมชาติ ตลอดจนว่า ชีวิตนี้ไม่ควรให้ห่างเหินเกินไปจากธรรมชาติ และชีวิตที่ดำรงนั้นธรรมชาติจะช่วยเกื้อกูลให้มีความสุขได้ทีนี้ ข้อที่เป็นแง่คิดทางธรรมะ ก็คือความเป็นสังเวชนียสถาน ซึ่งพระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่าสถานที่เหล่านี้เป็นที่ตั้งของความสังเวชการที่เหตุการณ์ในพุทธประวัติ หรือสถานที่เกี่ยวข้องกับพระองค์มากระตุ้นเตือนพวกเราให้เกิดความคิดอย่างนี้ แล้วเร่งชวนขยายประกอบกรรมดีงาม เร่งปฏิบัติธรรมนี้แหละ อันนี้เรียกว่าสังเวช เรียกว่ากระตุ้นให้เกิดความคิด ทำให้ได้คิดได้สำนึก เรียกว่า สังเวชสถานที่ถวายพระเพลิงพุทธสรีระนี้ ก็เป็น

เครื่องหมายให้เห็นชัดว่า พระรูปกายของพระพุทธเจ้านั้นได้สิ้นสุดลงแล้วธรรมกายนั้น ได้แก่ โลกุตตรธรรมซึ่งจะเข้าถึงได้ด้วย โพธิปักขิยธรรม 37 ประการ มีสติปัฏฐาน 4 เป็นต้น ตลอดจนกระทั่งอริยมรรคมีองค์ 8 ประการ และความรู้ในอริยสัจ 4 ประการ เป็นธรรมกายนี้แหละคือองค์ธรรมที่เรียกว่า โพธิปักขิยธรรม 37 ประการ ท่านแสดงว่าเป็นเครื่องเข้าถึงธรรมกาย เมื่อเราได้เจริญองค์ธรรมข้อไหนก็ตามเป็นจุดตั้งต้น ก็จะเป็นเครื่องช่วยในการที่จะทำธรรมกายให้เจริญงอกงามขึ้นในตัวเรา

บทที่ 6 หัวใจพระพุทธศาสนาพระองค์ก็เสด็จมาประดิษฐานพระพุทธศาสนาในเมืองราชคฤห์ที่เป็นเมืองหลวงของแคว้นมคธ พระองค์ได้ตรัสเทศนาสำคัญๆ ระยะเวลาของพุทธกาลที่นี่ เรื่องราวที่เป็นเหตุการณ์ใหญ่ๆ ของพุทธศาสนาก็เกิดขึ้นที่เมืองราชคฤห์นี้ แม้แต่เหตุการณ์ที่เรียกว่า จาตุรงคสันนิบาต คือการประชุมมีองค์ 4 ประการ ที่เราประกอบพิธีบูชาเรียกว่า มาฆบูชาพระพุทธเจ้าทรงพิจารณาเห็นว่าเป็นโอกาสอันสมควร ก็เลยได้ทรงแสดงธรรมที่เราถือกันว่าเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา เรียกว่า โอวาทปาฏิโมกข์โอวาทปาฏิโมกข์ ก็แปลว่าโอวาท หรือคำกล่าวสอนที่เป็นหลักเป็นประธาน อย่างที่เรียกว่าเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา เป็นหลักสำคัญให้ยึดถือปฏิบัติกันปาฏิโมกข์ สิ่งที่เป็นหลักเป็น

ประธานนั้นมี 2 อย่างๆ หนึ่งเรียก โอวาทปาฏิโมกข์ อย่างที่เรารู้จักในวันมาฆบูชา และอย่างที่สอง ท่านเรียก อาณาปาฏิโมกข์โอวาทปาฏิโมกข์ ก็แปลว่า ปาฏิโมกข์ที่เป็นโอวาท ปาฏิโมกข์ที่เป็นโอวาทก็คือว่า สิ่งที่เป็นหลักเป็นประธานในด้านคำกล่าวสอน หรือคำสอนที่เป็นหลักเป็นประธานส่วนอีกอย่างหนึ่งที่เราเรียกว่า อาณาปาฏิโมกข์ ก็แปลว่า สิ่งที่เป็นหลักเป็นประธานด้านอำนาจ อาณา แปลว่า อำนาจ สิ่งที่เป็นหลักเป็นประธานในอำนาจ ก็คือวินัย ได้แก่ ระเบียบวินัยที่เป็นหลักเป็นประธานสำหรับพระสงฆ์ได้ยึดถือปฏิบัติขอย้อนกลับไปเรื่องโอวาทปาฏิโมกข์ หรือคำสอนที่เป็นหลักเป็นประธาน ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงในวันมาฆบูชา ขอให้ความรู้เกี่ยวกับการประชุมกันสักหน่อยหนึ่ง คือเรื่อง “จาตุรงค-สันนิบาต” นั่นก็เกี่ยวเนื่องกับโอวาทปาฏิโมกข์ หมายความว่า มีจาตุรงคสันนิบาตแล้ว จึงมีโอวาทปาฏิโมกข์ จาตุรงคสันนิบาตก็คือการประชุมที่ประกอบด้วยองค์ 4 ประการ เมื่อมีการประชุมที่พร้อมด้วยองค์ 4 ประการแล้ว พระพุทธเจ้าจึงทรงแสดงโอวาทปาฏิโมกข์ส่วนประกอบ 4 ประการนั้น มีดังนี้ข้อหนึ่ง พระภิกษุทั้งหลายที่มาประชุมกัน รวมทั้งหมด 1,250 องค์ ล้วนเป็นเอหิภิกขุ คือ เป็นผู้บวชด้วยการอุปสมบทที่เรียกว่า เอหิภิกขุอุปสัมปทาข้อที่สอง พระภิกษุ

ทั้งหลายเหล่านั้นเป็นพระอรหันต์ทั้งสิ้น แล้วก็เป็นผู้ที่ได้อภิญญา 6 ด้วยข้อที่สาม พระภิกษุทั้ง 1,250 รูปนั้นมาประชุมกันโดยมิได้นัดหมาย ข้อที่สี่ วันนั้นเป็นวันมาฆปุรณมี คือ วันเพ็ญขึ้น 15 ค่ำกลางเดือน 3

พระพุทธเจ้าได้ตรัสเป็นข้อความเพียงสั้นๆ เราจึงเรียกกันว่าเป็นหัวใจพระพุทธศาสนา หรือหัวใจคำสอนของพระพุทธเจ้า คำว่าหัวใจนั้น ปกติใช้กับสิ่งที่เป็นแก่นเป็นตัวสาระสำคัญจริงๆ คือเป็นข้อความสั้นๆ ทั้งหมด 3 คาถากึ่ง คือมี 3 คาถากับอีกครึ่งคาถา สมณะนั้น หลักสำคัญอยู่ที่การฝึกจิต สำหรับชาวบ้านอาจจะยุ่งเกี่ยวกับเรื่องทางกายมาก เช่น วุ่นวายในการประกอบอาชีพ มีภาระในเรื่องสังคม ในเรื่องครอบครัว เป็นต้น แต่พระภิกษุสงฆ์นั้นได้สละเว้นวางจากสิ่งเหล่านั้นมาแล้ว เมื่อสละมาแล้ว ก็มุ่งเน้นการบำเพ็ญเพียรทางด้านจิตใจ พัฒนาจิตใจของตนเองเพื่อให้ก้าวหน้าในธรรมเมื่อบำเพ็ญเพียรในทางอริจิต พัฒนาจิตของตนดีแล้ว ก็จะเป็นบาทฐานให้มีความเจริญทางปัญญา ได้เจริญสมณะและวิปัสสนาแล้ว ก็จะเข้าถึงจุดหมายที่พระพุทธเจ้าได้แสดงไว้ในคาถาที่ 1 ที่บอกว่า “นิพพาน ปรमวทन्ति พุทธา” พระพุทธเจ้าทั้งหลายกล่าวนิพพานว่าเป็นธรรมสูงสุด หรือบรมธรรม”สำหรับคฤหัสถ์นั้นเริ่มด้วยอามิสบูชาเป็นพื้นฐาน แล้วก็นำเข้าสู่วิถีปฏิบัติบูชา สำหรับพระสงฆ์นั้นก็เน้นที่ปฏิบัติบูชา นำหน้าประชาชนให้ก้าวหน้าในปฏิบัติบูชายิ่งๆ ขึ้นไป

บทที่ 7 บทเรียนจากอดีต (ทวนสรุปการเดินทาง) เริ่มแรก คณะเดินทางโดยเครื่องบิน บริษัทการบินไทย ไปลงที่เมืองกัลกัตตาอยู่ทางขวามือสุดนั้นเป็นจุดเริ่มต้นเมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ ตอนแรกแวะที่วัดเบงกอลก่อน เป็นวัดของพระชาวเบงกอล แต่ว่าอยู่ในอินเดีย ไม่ได้ค้างคืน ไปขึ้นรถไฟเดินทางต่อไปในวันนั้นเอง สู่มือมคยา แล้วก็ขึ้นรถยนต์ต่อไปพักที่วัดไทยพุทธคยา ชมสถานที่ที่ตรัสรู้ ค้างคืนที่วัดไทยพุทธคยาในคืนวันที่ 24 อีกหนึ่งคืนแล้ววันที่ 25 ก็เดินทางไปเมือง ราชคฤห์ แวะเยือนเวฬุวัน และเขาคิชฌกูฏ เป็นต้น แล้วเดินทางต่อไปยังเมือง นาลันทา ค้างคืนที่นาลันทานั้น 1 คืน ชมศาลาธรรมาสนวิหาร วัดใหญ่ที่ถือว่าเป็นมหาวิทยาลัยแรกของโลก มีท่านมหาเถรเป็นผู้มาชม ต่อจากนั้นก็เดินทางกลับมาที่วัดไทยพุทธคยาอีกครั้ง นอนค้างที่วัดไทยพุทธคยาคืนวันที่ 26 จากนั้น วันที่ 27 หลังจากชมแม่น้ำเนรัญชราตรงวัดมหันต์ของอินดูแล้ว ก็เดินทางต่อไปยังเมืองพาราณสี (วาราณสี) หรือเบนาเรส (Benares) ไปพักที่วัดไทยสารนาถ ซึ่งพระครูประกาศสมาธิคุณไปสร้างไว้ แต่ตอนนี้ท่านมรณภาพแล้ว

มีพระภิกษุชาวอินเดียเป็นผู้รักษาการอยู่ ที่วัดนี้ได้ค้างคืนถึง 3 คืน คือ คืนวันที่ 27, 28 กุมภาพันธ์ และวันที่ 1 มีนาคมเช้าวันที่ 28 ไปชมเจ้าชัณฐีสุบุ และสถานที่แสดงปฐมเทศนาที่สารนาถ หรือป่าอสิปตนมฤคทายวัน ตอนบ่าย ชมพิพิธภัณฑสถานแล้วเดิมชมสวนกว้างและวัดเซน ที่อยู่บริเวณเดียวกัน

ภาพชีวิตในพุทธกาล ภาพชีวิตของคนในยุคหนึ่งเพื่อจะได้เห็นภาพของมคธและโกศลเพิ่มขึ้นพร้อมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างเมืองทั้งสองนั้นพระเจ้าแผ่นดิน 2 แคว้นนี้เป็นญาติกันโดยการแต่งงานทรงเป็นพี่เขยของกันและกัน (อภิมมณคินีปติกา) คือ พระกนิษฐภคินีของแต่ละแคว้นไปเป็นมเหสีของพระมหากษัตริย์อีกแคว้นหนึ่งพระเจ้าพิมพิสารแห่งแคว้นมคธมีมเหสีเป็นน้องสาวของพระเจ้าปเสนทิโกศลแห่งแคว้นโกศลพระเจ้าปเสนทิโกศลที่ครองกรุงสาวัตถีแห่งแคว้นโกศลก็มีมเหสีเป็นน้องสาวของพระเจ้าพิมพิสารแห่งแคว้นมคธหรืออย่างอนาถบิณฑิกเศรษฐีซึ่งเป็นเศรษฐีประจำเมืองสาวัตถีแห่งแคว้นโกศลก็มารู้จักพระพุทธเจ้ามานับถือพระพุทธศาสนาที่กรุงราชคฤห์เพราะมีเพื่อนเป็นเศรษฐีที่กรุงราชคฤห์โดยต่างก็เป็นพี่น้องเขยของกันและกัน (อภิมมณคินีปติกา) คราวหนึ่งมาเยี่ยมเยียนเพื่อนตอนนั้น

พระพุทธเจ้าอุบัติขึ้นแล้วแกก็เลยได้รู้จักพระพุทธเจ้าแล้วก็เลื่อมใสประกาศตนเป็นพุทธศาสนิกชนเป็นอุบาสกแล้วนิมนต์พระพุทธเจ้าเสด็จไปที่แคว้นโกศลไปประทับที่สาวัตถีเป็นครั้งแรกที่ทำให้พระพุทธเจ้าเสด็จไปสาวัตถีแล้วก็ได้สร้างวัดเชตะวันถวายอีกท่านหนึ่งที่มีความสำคัญมากในพระพุทธศาสนา คือ มหาอุบาสิกาชื่อนิสาชาท่านผู้นี้ก็อยู่ที่สาวัตถีเช่นเดียวกันมหาอุบาสิกานิสาชานั่นพอชื่อว่าธัญชัยเศรษฐีซึ่งเป็นลูกของเมณฑกเศรษฐีผู้เป็นเศรษฐีใหญ่คนหนึ่งของแคว้นมคธแคว้นมคธนั้นรุ่งเรืองมากมีเศรษฐีมากแต่ก่อนนี้แคว้นนี้จะแสดงความรุ่งเรืองของตนจะต้องบอกได้ว่าตนมีเศรษฐีเยอะที่นี้แคว้นมคธมีเศรษฐีเยอะแคว้นโกศลก็เลยขอเศรษฐีไปคนหนึ่งทำนองขอยืมเพื่อจะไปประดับเกียรติของแคว้นพระเจ้าโกศลขอเศรษฐีคนหนึ่งจากแคว้นมคธทางแคว้นมคธก็ให้ธัญชัยเศรษฐีซึ่งเป็นลูกของเมณฑกเศรษฐีเดินทางไปยังแคว้นโกศลธัญชัยเศรษฐีได้ไปสร้างเมืองใหม่ขึ้นชื่อเมืองสาเกตอยู่ใกล้ๆ เมืองสาวัตถีธัญชัยเศรษฐีก็เป็นบิดาของนางวิสาขาวิสาขาก็เป็นมหาอุบาสิกาได้สร้างวัดสำคัญชื่อว่าวัดบุพพารามที่พระพุทธเจ้าได้ประทับหลายพรรษาทั้งหมด 6 พรรษาสลับไปมากับเชตะวันของอนาถบิณฑิกเศรษฐี

ภาพชีวิตในสมัยพุทธกาลเกี่ยวข้องกับเมืองสาวัตถีและเมืองราชคฤห์นี้ ยกตัวอย่าง เรื่องเกี่ยวกับพระภิกษุณีกับพระภิกษุพระภิกษุรูปหนึ่งซึ่งเป็นพระอรหันต์เป็นมารดาของพระภิกษุรูปหนึ่งซึ่งเป็นพระอรหันต์เหมือนกันตอนนั้นพระกุมารกัสสปะเป็นพระอรหันต์แล้วพระภิกษุณีมารดาเจอเข้ากับลูกพอเจอเข้าด้วยความดีใจเป็นอย่างยิ่งก็ร้องเรียกว่าลูกรักแล้วก็โผล่เข้าไปหาแต่อาрамร้อนรนพอโผล่เข้าไปหาที่ชวนเซแล้วก็พลัดล้มลงไปเข่าว่ากันว่ามารดาพอนึกถึงลูกรักน้ำนมจะไหลก็ปรากฏว่าน้ำนมไหลเปื้อนจีวรแล้วก็ไปจับลูกฝ่ายพระกุมารกัสสปะก็มีใจเมตตาการุณย์ต่อมารดานึกถึงว่ามารดา ยังไม่ได้บรรลุธรรมเป็นเพราะความรักความห่วงใยในตัวเราผู้เป็นบุตรเราจะช่วยอย่างไรดีถ้าหากทำให้แม่มีจิตใจครุ่นกังวลอยู่กับความรักความห่วงใยอยู่อย่างนี้ก็จะไม่รู้จักได้บรรลุมรรคผลแน่นอนเราจะต้องใช้วิธีการเป็นอุบายสักอย่างทำให้แม่ตัดความรู้สึกลูกผูกพันกังวลนี้ให้ได้

พระพุทธศาสนาหลังพุทธกาล หลังพุทธกาลแล้วพระพุทธศาสนาได้เจริญรุ่งเรืองขึ้นมาบ้างเสื่อมบ้างเป็นระยะๆ ช่วงแรกที่เจริญสูงสุดก็คือในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชแห่งราชวงศ์โมริยะ (ฝรั่งเรียกอย่างสันสกฤตว่าMaurya/मारยะ) พระเจ้าอโศกครองราชย์ระหว่างพ.ศ. 218 ถึง พ.ศ. 260 ได้ทำการสังคายนาคั้งที่ 3 ส่งพระสาวกออกประกาศพระศาสนาอย่างทีกล่าวเมื่อกี้ต่อมาราชวงศ์พระเจ้าอโศกสืบมาอีก 7 ชั่วพระเจ้าแผ่นดิน คือ มีลูกหลานของพระเจ้าอโศกครองมาอีก 7 องค์ก็ถูกอามาตย์ที่เป็นพราหมณ์จับปลงพระชนม์เสียแล้วตั้งราชวงศ์ใหม่ชื่อ ราชวงศ์คุงคะเป็นราชวงศ์ฮินดูซึ่งเดิมก็เป็นอำมาตย์ของพระเจ้าแผ่นดินพุทธนั่นเอง

พระเจ้าแผ่นดินอีกองค์หนึ่งที่ชื่อว่ากนิษกะก็ได้สร้างถาวรวัตถุในทางพุทธศาสนาไว้มากเช่นเดียวกันหลังพระเจ้ากนิษกะแล้วอาณาจักรก็ค่อยๆ แตกสลายลงไปอีกจนกระทั่งประมาณ พ.ศ. 860 หลังจากชิงอำนาจกันมากมายก็มีราชวงศ์หนึ่งตั้งขึ้นรวบรวมแคว้นน้อยใหญ่เข้ามาเป็นมหาอาณาจักรได้แก่ราชวงศ์คุปตะราชวงศ์นี้เป็นราชวงศ์ฮินดูที่ผ่านมาเมื่อกี้ชัดๆยิ่งใหญ่มากเป็นพุทธตอนนี้เป็นฮินดูราชวงศ์คุปตะครองอำนาจอยู่ตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. 863 ถึง พ.ศ. 1000 ตอนแรกก็ครองที่ปาตลีบุตรเหมือนกันที่เมืองหลวงเดียวกับพระเจ้าอโศกแต่ต่อมาได้ย้ายไปที่เมืองอโยธยาซึ่งอยู่ใกล้เมืองกุสินาราเฉียงไปทางตะวันตกนิดหน่อยคนไทยเราเรียกเมืองหลวงเก่าของเราว่าอยุธยาเลียนศัพท์มาจากของอินเดียนี้เองอโยธยาเป็นเมืองหลวงของราชวงศ์คุปตะ

อยู่ใกล้ๆ กับเมืองกุสินาราที่เราไปมาแล้วราชวงศ์คุปตะแม้จะเป็นฮินดูแต่อาศัยชาวพุทธมากและในเวลานั้นพุทธศาสนาดังมั่นคงแล้วจนกระทั่งว่าไม่มีใครทำอะไรได้เป็นอันว่าแม้ฮินดูจะมีอำนาจขึ้นพุทธศาสนาก็เจริญมาด้วยกันและราชวงศ์คุปตะก็ให้การอุปถัมภ์พุทธศาสนาไปด้วยเช่นว่ามหาวิทยาลัยนาลันทาตอนนั้นรุ่งเรืองอยู่แล้วพระเจ้าแผ่นดินคุปตะก็ได้เป็นผู้อุปถัมภ์มหาวิทยาลัยนาลันทาแทบทุกพระองค์จนกระทั่งถึง พ.ศ. 1000 ราชวงศ์คุปตะก็สิ้นสุดลงเหตุที่สิ้นสุดก็เพราะมีต่างชาติรุกรานต่างชาตินี้คือ ชนชาติฮั่นชนชาติฮั่นบุกเข้ามาทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของอินเดียพอบุกเข้ามาก็ทำลายหมดทำลายทุกอย่างโดยเฉพาะด้านทำลายพุทธศาสนาากต้นทางที่เริ่มเข้ามาก็คือดักศิลาพวกฮั่นบุกเข้ามาระยะ พ.ศ. 1043-1093 ก็ทำให้อินเดียหัวหน้แตกเป็นอาณาจักรเล็กๆ น้อยๆ มากมายแต่ว่าตอนนั้นอินเดียยังพอด้านศัตรูไว้ได้เข้ามาไม่ได้ลึกมากผลที่สุดฮั่นก็ต้องออกไปแต่ว่าได้ทำลายพุทธศาสนาอยู่ยับไปมากทีเดียวพอด้านพวกฮั่นได้แล้วพวกกษัตริย์ในอินเดียก็พยายามจะชิงอำนาจกันเองจนกระทั่งมีพระเจ้าแผ่นดินองค์หนึ่งรวบรวมแคว้นได้มากหน่อยชื่อพระเจ้าหรรหรรณะ

พระเจ้าหรรหรรณะเป็นกษัตริย์ชาวพุทธแต่พุทธศาสนาที่เจริญรุ่งเรืองในยุคนั้นเป็นมหายานส่วนมากแล้วเพราะฉะนั้นพระเจ้าหรรหรรณะที่ว่าป็นชาวพุทธและได้อุปถัมภ์พุทธศาสนาอย่างยิ่งใหญ่ก็กลายเป็นอุปถัมภ์พุทธศาสนาฝ่ายมหายานครองราชย์ประมาณ พ.ศ. 1150-1190 เมืองหลวงตั้งอยู่ที่เมืองกระโนชียปัจจุบันอยู่ระหว่างทางเมืองล็กเนาไปเมืองอัคราพระเจ้าหรรหรรณะได้ฟื้นฟูอินเดียขึ้นมาหลังจากยุคที่พวกฮั่นบุกเป็นพระเจ้าแผ่นดินพุทธก็ได้อุปถัมภ์พุทธศาสนาและไม่เบียดเบียนศาสนาอื่นๆ แต่ตอนปลายรัชกาลก็ปรากฏว่าถูกลองพระชนม์อำมาตย์พวกฮินดูพวกพราหมณ์จัดการลอบปลงพระชนม์ครั้งแรกไม่สำเร็จพระเจ้าหรรหรรณะก็ใจดีเธอปลงพระชนม์ฉันไม่สำเร็จมันเป็นอย่างนี้ยังไม่พอใจอะไรก็ว่ากันดีๆ ก็ยกโทษให้พอยกโทษให้พวกนี้ก็เลยสมคบกันใหม่คราวที่ 2 ปลงพระชนม์สำเร็จพระเจ้าหรรหรรณะก็สิ้นพวกฮินดูจึงรุ่งเรืองขึ้นมาอีกเหตุการณ์ผ่านมานอินเดียก็แตกเป็นแคว้นเล็กแคว้นน้อยอีกแย่งชิงอำนาจกันมากมายแต่ไม่มีใครที่มีอำนาจยิ่งใหญ่จริงๆ ในตอนนี้ก็มีราชวงศ์หนึ่งอยู่ทางตะวันออกแถวๆ แคว้นมครที่พอจะรวบรวมแคว้นใหญ่ขึ้นมาคือราชวงศ์ปาละเช่นพระเจ้าธรรมบาลยคุนิตกในราว พ.ศ. 1300-1685 พุด่างๆ ดีเสียว่า 1300-1700 พระเจ้าแผ่นดินก็ครองราชย์ที่เมืองปาตลีบุตรและเป็นราชวงศ์พุทธ

วงศ์นี้ได้อุปถัมภ์พระพุทธศาสนาอุดหนุนมหาวิทยาลัยพุทธ-ศาสนาทั้งแห่งเก่าที่นาลันทาและที่ต้งใหม่มีมหาวิทยาลัยโศทันต-ประวัติกวีศาเป็นต้นอีกหลายแห่งพุทธศาสนาที่รุ่งเรืองมาได้อีกแม้ว่าจะเป็นพุทธศาสนาแบบกลายๆ คือ มหายานผสมฮินดูตอนยุคพระเจ้าหรรษวรรณะมีพระภิกษุที่มีชื่อเสียงมากรูปหนึ่งเดินทางเข้าไปในประเทศอินเดียแล้วเล่าเรื่องการเดินทางสืบสานพระศาสนาในอินเดียเอาไวด้ด้วยคือพระถังซำจั๋งในเรื่องไซอิ๋วหลายท่านรู้จักดีพระถังซำจั๋งเดินทางเข้ามาในสมัยพระเจ้าหรรษวรรณะประมาณ พ.ศ. 1150-1190 แล้วก็เล่าเรื่องราวไว้มากมายจนเอาพระไตรปิฎกจากไซทิหรือประเทศตะวันตกของจีน คือ อินเดียขนเองนำเอาพระไตรปิฎกหรือคัมภีร์พระพุทธศาสนากลับไปเมืองเซียงอันแล้วไปแปลออกเป็นภาษาจีนพระถังซำจั๋งเป็นปราชญ์แห่งราชวงศ์ถังเป็นผู้มีชื่อเสียงมากทางประวัติศาสตร์เรียกหลงจิ้นเหียนจ้งท่านเรียนที่มหาวิทยาลัยนาลันทาด้วยและได้เขียนเล่าเรื่องเกี่ยวกับนาลันทาไว้มากมายเมื่อสิ้นสุดยุคพระเจ้าหรรษวรรณะนั้นมาจนถึงราชวงศ์ปาละเพราะเหตุที่อินเดียแตกแยกเป็นแคว้นเล็กน้อยมากมายก็จึงชิงอำนาจกันเองเกิดความอ่อนแอพอดีตอนนี้มุสลิมก็บุกเข้ามามุสลิมบุกเข้ามาเรื่อยๆ ตั้งแต่ พ.ศ. 1500 เข้าทางตะวันตกเฉียงเหนือตีเข้ามาได้ทีละน้อยๆ จนกระทั่งถึง พ.ศ. 1700 ก็ตีได้ถึงแคว้นมคธหรือแคว้นพิหารในปัจจุบันตอนที่มุสลิมเข้าตีมคธคราวนี้ราชวงศ์ปาละสิ้นสุดไปแล้วเพิ่งสิ้นสุดไปมีราชวงศ์ใหม่เป็นฮินดูชื่อราชวงศ์เสนะราชวงศ์เสนะก็ถูกมุสลิมทำลายทหารมุสลิมทำลายล้างเรียบไม่มีเหลือถ้าเป็นวัดก็เป็นอันว่าเผาหมดพระส่วนมากก็ถูกฆ่าหรือไม่ก็หนีไปเพราะฉะนั้นผลที่สุดพุทธศาสนาก็สูญสิ้นจากอินเดียตั้งแต่ พ.ศ. 1700 เป็นต้นมาขอชันตาก็เกิดระหว่าง พ.ศ. 400-1200 เป็นถ้าของพุทธศาสนาแล้ว เป็นถ้าของฝ่ายเถรวาทอยู่ 5 ถ้านอกจากนั้นเป็นมหายานและที่อีกภูเขาคือ เอลโลร์หรือภาษาอินเดียเขาเรียกว่าเอลลูร์ก็สร้างระหว่าง พ.ศ. 1100-1300 ยุคที่มีถ้าพุทธศาสนา คือ 1100-1300 ยุคถ้าฮินดูราว 1150-1450 ยุคถ้าของเซนราว 1350-1550 หลังจากนั้นทั้งหมดจนถึงยุคหนึ่งสงครามถูกมุสลิมบุกส่วนมหาวิทยาลัยนาลันทาก็เป็นสถาบันการศึกษาที่ยิ่งใหญ่เริ่มขึ้นมาเมื่อประมาณ พ.ศ. 850 รุ่งเรืองในสมัยราชวงศ์คุปตะจนกระทั่งพุทธศาสนาสูญสิ้นจากอินเดียเมื่อ พ.ศ. 1700 ก็ถูกเผารับเรียบไปรวมแล้วรุ่งเรืองอยู่นานเกือบ 1,000 ปีเมื่อมุสลิมได้เข้ามาครอบครองประเทศอินเดียแล้วก็มีการตั้งมุสลิมหลายราชวงศ์เหมือนกันแต่ที่ยิ่งใหญ่ก็ครองอำนาจกันมาตั้งแต่ พ.ศ.

1700-2250

บทที่ 8 อินเดียแดนเทวดา (158) ใน “อินเดียในระหว่างและหลังพุทธกาล” โดยย่อแล้วก็มี 2 ฝ่ายคือสิ่งที่ไม่เหมือนเดิมกับสิ่งที่เหมือนเดิมสิ่งที่ไม่เหมือนเดิมก่อนสิ่งที่ไม่เหมือนเดิมโดยสภาพธรรมชาติคือ เรื่องต้นไม้แม่น้ำธรรมชาติแวดล้อมความอุดมสมบูรณ์ต่างๆ ที่เดิวนี้นั้นไม่เป็นเช่นนั้นเช่นอย่างกล่าวถึงสถานที่ที่พระพุทธเจ้าประสูติก็เป็นป่า คือ ปาลุมพินีดงไม้สาละบัดนี้นั้นไม่เป็นป่าแล้วมันเป็นทีโล่งพุดถึงสภาพผู้คนที่ยังมองเห็นโดยทั่วไปก็คือ สภาพความยากจนและเรื่องการศึกษามีคนไม่รู้หนังสือมากมายถ้าเรามองกลับไปดูสภาพในสมัยพุทธกาลพระพุทธเจ้าทรงตั้งคณะสงฆ์มีภิกษุสงฆ์แล้วต่อมาก็มีภิกษุณีสงฆ์ภิกษุสงฆ์ก็มีผู้ทรงความรู้ภิกษุณีสงฆ์ก็มีพระเถรีที่ทรงปัญญาเป็นถึงอัครสาวิกามีอุบาสกเป็นนักแสดงธรรมที่เก่งกาจแม้แต่สาวิกา ฝ่ายอุบาสิกาเป็นคฤหัสถ์ก็มีผู้ที่เป็นเอตทัคคะในทางพหูสูตเป็นผู้คงแก่เรียนแสดงว่าในสมัยพุทธกาลอย่างน้อยพุทธศาสนาก็ทำให้คนทั่วไปรวมทั้งสตรีได้รับการศึกษาขึ้นมาเป็นอันมากแต่มาในสมัยปัจจุบันอินเดียเสื่อมลงในด้านการศึกษามีการศึกษาน้อย

อีกอย่างหนึ่งคือการบวงสรวงอันวอนเทพเจ้าอินเดียเป็นประเทศที่เต็มไปด้วยเทวดามีเทพเจ้ามากมายมีพระพรหมพระปชาบดีต่อมามีพระศิวะ พระนารายณ์เป็นเทพใหญ่แตกแยกกันเป็นนิกายต่างๆ ในประเทศอินเดียนั้นบนแผ่นดินก็เต็มไปด้วยความแห้งแล้งยากจนบนผืนฟ้าก็เต็มไปด้วยเทวดาผู้ทรงฤทธิ์ก็เลยนึกว่าคนอินเดียพลบใจตัวด้วยเทวดาแล้วก็นึกถึงเมืองไทยว่าเหมือนคนไทยพลบใจตัวด้วยสุราและการพนันก่อนพุทธกาลนั้นเทวดายิ่งใหญ่มากก็เป็นเจ้านายมนุษย์ครั้นมาถึงพุทธกาลพระพุทธเจ้าได้ทำให้เทวดาลงมาเป็นมิตรของมนุษย์มาอยู่ร่วมกันฉันท์มิตรครั้นภายหลังพุทธกาลต่อมาอีกไม่นานเทวดาก็เริ่มขยายจำนวนมีมากมายขึ้นแล้วก็มีมายิ่งใหญ่มากจนกระทั่งในที่สุดก็เลยเบียดพุทธศาสนาตกจากประเทศอินเดียไปอย่างที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้วาระต่อไปก็ต้องมาดูกันว่าประเทศไทยเรานี้กำลังเดินทางไปในวิถีเดียวกับอินเดียหรือเปล่าถ้าเป็นเช่นนั้นพุทธศาสนาก็อาจถูกเทวดาเบียดตกไปจากแผ่นดินไทยเช่นเดียวกัน

บทวิจารณ์

จากเนื้อความในหนังสือเรื่อง “ตามทางพุทธกิจ” ของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ทำให้พบจุดเด่นและจุดด้อย ดังนี้

จุดเด่น

จุดเด่นของหนังสือเรื่อง “ตามทางพุทธกิจ” ผู้วิจารณ์เห็นด้วยกับผู้เขียน คือ มีเนื้อหาสาระสมบูรณ์มีประโยชน์แก่ผู้อ่านมากที่สุดโดยเฉพาะให้ความรู้เกี่ยวกับผู้จะเดินทางไปนมัสการสถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนาในอินเดียให้มากที่สุดมีหมวดตอนต่างๆ ว่าด้วยความรู้ทางภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์เกี่ยวกับสถานที่นั้นๆ พร้อมทั้งพระสูตรและพระพุทธรูปต่างๆ ณ สถานที่เหล่านั้นรูปแบบของสารบัญมีความแตกต่างจากหนังสืออื่น การแบ่งแยกเรื่องภายในเล่มชัดเจน รวมถึงการเขียนอธิบายยกเนื้อเรื่องเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในสถานที่ต่างๆ ตั้งแต่พระพุทธเจ้าประสูติจนถึงปรินิพพาน อีกทั้งชีวิตความเป็นอยู่ สังคม วัฒนธรรม ศาสนา ของคนในประเทศอินเดียทั้งในอดีตจนถึงปัจจุบัน ได้อย่างชัดเจนครบถ้วน ซึ่งทำให้เห็นถึงสิ่งที่ผู้เขียนต้องการจะสื่อจากเนื้อความในทุกบท ให้เสมือนหนึ่งว่าผู้อ่านนั้นได้ไปอยู่ในสถานที่นั้นด้วยเหมือนว่ากำลังท่องเที่ยวอยู่ในที่นั้นๆ อีกทั้งพุทธธรรมที่กล่าวถึงได้วิเคราะห์เปรียบเทียบให้เข้าถึงได้อย่างครบถ้วนอีกด้วยซึ่งสอดคล้องกับ (เชษฐ ติงสฤษดิ์, 2556) ในหนังสือ “สังเวชนียสถาน และสถานที่สำคัญทางพุทธประวัติในอินเดีย-เนปาล” คือ สถานที่สำคัญทางพุทธประวัติ 4 แห่ง ได้แก่ สถานที่ประสูติ ตรัสรู้ ปฐมเทศนา และปรินิพพาน ซึ่งตั้งอยู่ในประเทศอินเดียและเนปาล นอกจากนี้ยังรวมถึงสถานที่สำคัญทางพุทธประวัติแห่งอื่นๆ ที่กระจายอยู่รอบๆ อีกเป็นจำนวนมาก ซึ่งทั้งหมดถือเป็นปูชนียสถานที่ชาวพุทธจากทั่วทุกสารทิศต่างนิยมเดินทางจาริกแสวงบุญสืบเนื่องมานานนับพันปี สถานที่สำคัญทางพุทธประวัติทั่วประเทศอินเดียและเนปาลอีกจำนวนมากไว้อย่างครบถ้วน พร้อมคำอธิบายพุทธประวัติ และแง่มุมทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลปะ (วินัย อินเสมียน และพระมหารัตน์ ฐิตปัญโญ, 2563) ผู้แต่งได้ตั้งชื่อเรื่องที่น่าสนใจในส่วนเนื้อหาที่ผู้แต่งนั้น ท่านได้บรรยายด้วยภาษาที่เรียบง่าย เรียบเรียงไปตามลำดับเหตุการณ์ทำให้ผู้อ่านสามารถจินตนาการเรื่องราวเห็นเป็นภาพในใจและทำความเข้าใจได้ง่ายอย่างแจ่มแจ้งชัดเจน แสดงถึงความเป็นอัจฉริยภาพในด้านความคิดที่รอบครอบ ละเอียด เยียบคม สุขุมลุ่มลึก ผู้แต่งมีความสามารถในการจัดกระบวนการ

ความคิดอย่างเป็นระบบ มีเทคนิคที่ชวนให้ผู้ศึกษาเกิดความสนใจติดตามไปจนจบ สิ่ง
ที่ผู้ศึกษาอยากจะนำเสนอของหนังสือเล่มนี้ หนังสือเล่มนี้มีการความสมบูรณ์ทั้งเนื้อหา
และพยัญชนะ เป็นหนังสือประเทียงปัญญาที่แท้จริง เหมาะสมสำหรับมีพกพาในการ
อ่าน ถ้าใครมีโอกาสเห็นหรือพบเห็นก็เชิญจับจ่ายหรือซื้อหามาศึกษาได้ตามโอกาส

จุดด้อย

จุดด้อยของหนังสือเรื่อง “ตามทางพุทธกิจ” ผู้วิจารณ์”ได้มองเห็นจุดด้อยใน
หนังสือเล่มนี้คือ ไม่มีเชิงอรรถอ้างอิง ไม่มีบรรณานุกรมให้สืบค้นเพิ่มเติม โดยเฉพาะ
ด้านของหลักธรรม ความเชื่อ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณีที่แตกต่างกันระหว่าง
พุทธศาสนากับศาสนาในอินเดียซึ่งสอดคล้องกับ (พระทวีศักดิ์ ตปสีโล, 2565) ลัทธิ
ประเพณีของไทยกับอินเดียมีลักษณะสำคัญๆ ที่คล้ายคลึงกันอยู่มากทีเดียว ใน
หนังสือ “บ่อเกิดลัทธิประเพณีอินเดีย”

สรุป

หนังสือ "ตามทางพุทธกิจ" เขียนโดย "พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต เป็น
หนังสือที่เล่าถึงการเดินทางไปนมัสการสังเวชนียสถาน เริ่มจากพุทธคยา (สถานที่ตรัส
รู้) เมืองราชคฤห์ (เวพวัน, เขาคิชฌกูฏ) เมืองนาถนา (มหาวิทยาลัยนาถนา) เมืองกุ
สินารา (สถานที่ปรินิพพาน) เมืองสาวัตถี ถ้ำอชันดา และอื่นๆ อีกมากมาย โดยสถานที่
แต่ละแห่งนั้น พระเดชพระคุณได้พรรณนาถึงความสำคัญในเชิงประวัติศาสตร์พุทธ
ศาสนาและสอดแทรกธรรมคติไว้อย่างหลากหลาย ซึ่งคุณสามารถนำมาปรับใช้ในการ
ดำเนินชีวิตได้เป็นอย่างดี การเดินทางไปนมัสการสังเวชนียสถานนั้น นอกจากเราจะ
ได้บุญกุศลแล้ว ยังทำให้เกิดสังเวช คือความสลัดใจได้คิดว่า แม้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็
ยังต้องเป็นไปตามหลักของพระไตรลักษณ์ คือ มีความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และเป็น
อนัตตา เพื่อจะได้รื้อฟื้นมาเจริญอุปปมาทธรรมหนังสือมีทั้งหมด 8 บทประกอบด้วย
ได้รวมโพธิตรัสรู้ บันยอดเขาคิชฌกูฏ ปฐมเทศนาที่สารนาถ กุสินารา ที่ปรินิพพาน รูป
กายดิบสุญ ธรรมกายไม่สิ้น หัวใจพระพุทธศาสนา บทเรียนจากอดีตอินเดีย แดน
เทวดา ซึ่งผู้แต่งได้ตั้งชื่อเรื่องไว้น่าสนใจในส่วนเนื้อหาที่ผู้แต่งนั้น ท่านได้บรรยายด้วย
ภาษาที่เรียบง่าย เรียบเรียงไปตามลำดับเหตุการณ์ทำให้ผู้อ่านสามารถจินตนาการ
เรื่องราวเห็นเป็นภาพในใจและทำความเข้าใจได้ง่ายอย่างแจ่มแจ้งชัดเจน แสดงถึง

ความเป็นอัจฉริยภาพในด้านความคิดที่รอบครอบ ละเอียด เนียบคม สุขุมลุ่มลึก ผู้แต่งมีความสามารถในการจัดกระบวนการความคิดอย่างเป็นระบบ มีเทคนิคที่ชวนให้ผู้ศึกษาเกิดความสนใจติดตามไปจนจบ สิ่งที่ผู้ศึกษาอยากจะนำเสนอของหนังสือเล่มนี้ หนังสือนี้มีการความสมบูรณ์ทั้งเนื้อหาและพยัญชนะ เป็นหนังสือประเทียงปัญญาที่แท้จริง ทำให้รู้ถึงสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ของพุทธศาสนา เข้าใจถึงภาระกิจของพระพุทธองค์ว่าทรงงานหนักในการการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พร้อมทั้งเป็นเนื้อหาที่สะท้อนวิถีชีวิตทางสังคมในขณะนั้นเป็นหนังสือที่มีเนื้อหาที่ทรงคุณค่าทางปัญญา สามารถนำองค์ความรู้เกิดจากการอ่านหนังสือเล่มนี้มาประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่และดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างเป็นดี

เอกสารอ้างอิง

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2557). ตามทางพุทธกิจ. (พิมพ์ครั้งที่ 6).

กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สยามปริทัศน์ฯ.

เชษฐ ดิงสัญชสี. (2556). สังเวชนียสถานและสถานที่สำคัญทางพุทธประวัติในอินเดีย-เนปาล. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ มิวเซียมเพรส.

พระทวีศักดิ์ ตปสีโล (เฉลิมสิริโรจน์). (2565). บทวิจารณ์หนังสือตามทางพุทธกิจ, วารสารวิจัยวิชาการ, 5 (1), 331-345.

วินัย อินเสมียน และพระมหามิตร ฐิตปญโญ. (2563). บทวิจารณ์หนังสือตามทางพุทธกิจ. วารสารสถาบันวิจัยพินลธรรม, 7(2), 188-193.

คำแนะนำสำหรับผู้เขียน

1. นโยบายการตีพิมพ์ในวารสารมณีเชษฐาราม วัดจอมมณี

วารสารมณีเชษฐาราม วัดจอมมณี เป็นวารสารในกลุ่มมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษาค้นคว้า และเพื่อตีพิมพ์เผยแพร่บทความวิชาการ บทความวิจัย และบทวิจารณ์หนังสือ แก่นักวิชาการ นักวิจัย คณาจารย์ นักศึกษาทุกระดับ และผู้สนใจทั่วไป ในมิติทางด้านศาสนาและปรัชญา วัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ การศึกษา สังคมวิทยาและมนุษยวิทยา รวมทั้งสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ บทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 3 ท่าน ในลักษณะปกปิดรายชื่อ (Double blind peer-reviewed) เปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยรับพิจารณาตีพิมพ์ต้นฉบับของบุคคลทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย ผลงานที่ส่งมาจะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสารที่คณะและข้อคิดเห็นที่ปรากฏในบทความวารสาร ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความนั้น มิใช่ความคิดของคณะผู้จัดทำ และไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการ ทั้งนี้กองบรรณาธิการไม่สงวนลิขสิทธิ์ในการคัดลอก แต่ให้อ้างอิงแสดงที่มา ทางวารสารกำหนดออกวารสารปีละ 6 ฉบับ คือ ฉบับที่ 1 ประจำเดือนมกราคม - กุมภาพันธ์ ฉบับที่ 2 ประจำเดือนมีนาคม - เมษายน ฉบับที่ 3 ประจำเดือนพฤษภาคม - มิถุนายน ฉบับที่ 4 ประจำเดือนกรกฎาคม - สิงหาคม ฉบับที่ 5 ประจำเดือนกันยายน - ตุลาคม ฉบับที่ 6 ประจำเดือนพฤศจิกายน - ธันวาคม ของทุกๆ ปี ซึ่งจะเริ่มในปีที่ 5 ฉบับที่ 2 เป็นต้นไป

2. ประเภทของผลงานที่ตีพิมพ์ในวารสารมณีเชษฐาราม วัดจอมมณี

1) บทความวิจัย (Research Article) เป็นบทความที่นำเสนอการค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับศาสนาและปรัชญา วัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ การศึกษา สังคมวิทยาและมนุษยวิทยา รวมทั้งสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

2) บทความวิชาการ (Academic Article) เป็นบทความวิเคราะห์ วิจัยหรือเสนอแนวคิดใหม่

3) บทวิจารณ์หนังสือ (Book Reviews) เป็นบทวิจารณ์การค้นหาค้นหาข้อดีหรือข้อบกพร่องของเรื่องที่จะวิจารณ์พร้อมทั้งเสนอแนะทางการแก้ไขให้มีความชัดเจนขึ้นเป็นการวิจารณ์เพื่อการสร้างสรรค์งานให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

3. รูปแบบของการจัดเตรียมต้นฉบับ

1) ต้นฉบับบทความต้องมีความยาว 8 - 12 หน้ากระดาษ A4 (ไม่รวมเอกสารอ้างอิง) พิมพ์บนกระดาษหน้าเดียว ใช้ตัวอักษรแบบ THSarabunPSK ตั้งค่าหน้ากระดาษโดยเว้นขอบบน ขอบซ้าย 1 นิ้ว และขอบขวา ขอบล่าง 1 นิ้ว กำหนดระยะห่างระหว่างบรรทัดเท่ากับ 1 และเว้นบรรทัดระหว่างแต่ละย่อหน้า การนำเสนอรูปภาพและตาราง ต้องนำเสนอรูปภาพและตารางที่มีความคมชัดพร้อมระบุหมายเลขกำกับรูปภาพไว้ด้านล่าง พิมพ์เป็นตัวหนาเช่นตารางที่ 1 หรือ Table 1 และ ภาพที่ 1 หรือ Figure 1 รูปภาพที่นำเสนอต้องมีรายละเอียดของข้อมูลครบถ้วนและเข้าใจได้โดยไม่ต้องกลับไปอ่านที่เนื้อความอีก ระบุลำดับของรูปภาพทุกรูปให้สอดคล้องกับเนื้อหาที่อยู่ในต้นฉบับ โดยคำอธิบายต้องกระชับและสอดคล้องกับรูปภาพที่นำเสนอ

2) ชื่อเรื่องต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พิมพ์ไว้ตรงกลางหน้าแรก

3) ชื่อผู้เขียน ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พร้อมระบุชื่อสังกัดหรือหน่วยงาน

4) มีบทคัดย่อภาษาไทย จำนวนคำอยู่ที่ 300-350 คำ

5) กำหนดคำสำคัญ (Keywords) 3-5 คำ ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

6) การเรียงหัวข้อ หัวข้อใหญ่สุด ให้พิมพ์ชิดขอบด้านซ้าย หัวข้อย่อยเว้นห่างจากหัวข้อใหญ่ 3-5 ตัวอักษร และหัวข้อย่อยขนาดเดียวกัน ต้องพิมพ์ให้ตรงกัน เมื่อขึ้นหัวข้อใหญ่ให้เว้นระยะห่าง 1 บรรทัด

7) การใช้ตัวเลข คำย่อ และวงเล็บ ควรใช้ตัวเลขอารบิกทั้งหมด ใช้คำย่อที่เป็นสากลเท่านั้น (ระบุคำเต็มไว้ในครั้งแรก) การวงเล็บภาษาอังกฤษ ควรใช้ดังนี้ (Student centred learning)

บทความวิจัย ให้เรียงลำดับสาระ ดังนี้

1) **บทคัดย่อ (Abstract)** เสนอวัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีการวิจัยและผลการวิจัยโดยสรุป สั้นกะทัดรัดได้ใจความ

2) **บทนำ (Introduction)** ระบุความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาในการวิจัยและระบุวัตถุประสงค์ของการวิจัย

3) **วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methodology)** ระบุแบบแผนการวิจัย การได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่างและการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล

4) **ผลการวิจัย (Results)** เสนอผลที่พบตามวัตถุประสงค์การวิจัยตามลำดับ อย่างชัดเจน ควรเสนอในรูปตารางหรือแผนภูมิ

5) **อภิปรายผล (Discussion)** เสนอเป็นความเรียง ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของผลการวิจัยกับกรอบแนวคิด และงานวิจัยที่ผ่านมา ไม่ควรอภิปรายเป็นข้อ ๆ แต่ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของตัวแปรที่ศึกษาทั้งหมด

6) **องค์ความรู้ใหม่ (ถ้ามี) (Originality and Body of Knowledge)** ระบุองค์ความรู้อันเป็นผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการวิจัย สาระหรือออกมาในรูปแบบโมเดล พร้อมคำอธิบายรูปแบบ/โครงสร้างของโมเดลอย่างกระชับ เข้าใจง่าย

7) **สรุป (Conclusion) / ข้อเสนอแนะ (Recommendation)** ระบุข้อสรุปที่สำคัญและข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ และประเด็นสำหรับการวิจัยต่อไป

8) **เอกสารอ้างอิง (References)** ต้องเป็นรายการอ้างอิงที่มีปรากฏในบทความเท่านั้น

บทความวิชาการ ให้เรียงลำดับสาระ ดังนี้

- 1) บทคัดย่อ (Abstract)
- 2) บทนำ (Introduction)
- 3) เนื้อเรื่อง (Content) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอตามลำดับ
- 4) สรุป (Conclusion)
- 5) เอกสารอ้างอิง (Reference)

บทวิจารณ์หนังสือ ให้เรียงลำดับสาระ ดังนี้

- 1) บทนำ (Introduction)
- 2) เนื้อเรื่อง (Content) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอตามลำดับ
- 3) บทวิจารณ์ (Reviews)
- 4) สรุป (Conclusion)
- 5) เอกสารอ้างอิง (Reference)

4. ระบบการอ้างอิงและเอกสารอ้างอิงทางวิชาการ

เอกสารที่นำมาใช้ในการอ้างอิงบทความ ควรมีที่มาจากแหล่งตีพิมพ์ที่ชัดเจน และมีความน่าเชื่อถือ สามารถสืบค้นได้ เช่น หนังสือ วารสาร หรืองานวิจัย เป็นต้น ผู้เขียนบทความจะต้องตรวจสอบความถูกต้องของรายการอ้างอิง เพื่อป้องกันความล่าช้าในการตีพิมพ์บทความ เนื่องจากบทความที่มีการอ้างอิงไม่ถูกต้อง จะไม่ได้รับการส่งต่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณา จนกว่าการอ้างอิงเอกสารจะได้รับการแก้ไขให้สมบูรณ์

การอ้างอิงในเนื้อหาบทความ

รูปแบบการอ้างอิงในเนื้อเรื่องและท้ายเล่มใช้วิธีการอ้างอิงระบบนาม – ปี ตามรูปแบบของ American Psychological Association (APA) ให้ใช้ระบบตัวอักษรโดยใช้วงเล็บ เปิด-ปิด แล้วระบุชื่อ-นามสกุลของผู้เขียนและปีที่ตีพิมพ์ กำกับท้ายเนื้อความที่ได้อ้างอิง ตัวอย่างเช่น การปฏิวัติทางอุตสาหกรรมครั้งที่ 4 (Industry 4.0) ภาครัฐและภาคอุตสาหกรรมจะต้องเตรียมพร้อมในหลาย ๆ ด้านและสิ่งที่สำคัญที่สุดก็คือ การเตรียมพร้อมด้านทรัพยากรมนุษย์ เพื่อรองรับอุตสาหกรรมใหม่และเศรษฐกิจยุคใหม่ เป็นการพัฒนาคอนสแตนต์ นวัตกรรมทางความคิด และเทคโนโลยีดิจิทัล เป็นหนึ่งเดียวกับการขับเคลื่อนอุตสาหกรรม (ธนิต โสรัตน์, 2559) โดยเอกสารอ้างอิงที่ใช้ในการอ้างอิงในบทความ จะต้องปรากฏในเอกสารอ้างอิงท้ายบทความทุกรายการ โดยรูปแบบของเอกสารอ้างอิง มีดังนี้

อ้างอิงจากเอกสารภาษาไทย

1) พระไตรปิฎกและอรรถกถาให้อ้างชื่อคัมภีร์ / เล่มที่/ข้อที่/เลขหน้า แล้วตามด้วยชื่อหน่วยงานผู้จัดทำ ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) พร้อมปีที่พิมพ์ ตัวอย่าง เช่น “ภิกษุทั้งหลาย รูปเวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ เป็นอนัตตา ภิกษุทั้งหลาย ถ้ารูปเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณนี้จักเป็นอัตตาแล้วไซ้รูปเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณนี้ไม่พึงเป็นไปเพื่ออาพาธ” (วิ.ม. 4/20/27) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

2) ผู้แต่งหนึ่งราย ให้อ้างชื่อ-นามสกุลผู้แต่ง แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และตามด้วยปีที่พิมพ์ เช่น (เกสวดี เชี่ยวชาญ, 2557)

3) ผู้แต่งสองราย ให้อ้างชื่อ-นามสกุลของผู้แต่งทั้งสองรายโดยใช้คำว่า “และ” ในการเชื่อมผู้เขียนทั้งสองแล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (นิรมัย คุ่มรักษา และอัจจิมา ศิริพิบูลย์ผล, 2560)

4) ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 รายให้อ้างชื่อ-นามสกุลของผู้แต่งรายแรก แล้วเพิ่มคำว่า “และคณะ” แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และตามด้วยปีที่พิมพ์ เช่น (ทศพร คำผลศิริ และคณะ, 2560)

5) กรณีที่เนื้อความเป็นเรื่องเดียวกัน หรือผลการวิจัยเหมือนกัน แต่มีผู้อ้างอิงหลายคน ให้ใช้รายการอ้างอิงที่ใกล้เคียงกับปัจจุบันมากที่สุด (ค้นพบล่าสุด) หรือหากเป็นแนวคิดทฤษฎี ก็ควรอ้างอิงเจ้าของแนวคิดทฤษฎี หรือบุคคลผู้เป็นที่ยอมรับของวงการวิชาการส่วนใหญ่เป็นสำคัญ

อ้างอิงจากเอกสารภาษาอังกฤษ

1) ถ้ามีผู้แต่งหนึ่งราย ให้อ้างนามสกุลของผู้แต่ง ตามด้วยอักษรตัวย่อของชื่อภาษาอังกฤษ ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (Phathong, K., 2007)

2) ถ้ามีผู้แต่งสองราย ให้อ้างนามสกุลของผู้แต่งรายแรก ตามด้วยอักษรตัวย่อของชื่อภาษาอังกฤษ ตามด้วยเครื่องหมายแอนด์ (&) คั่นกลาง ตามด้วยนามสกุลของผู้แต่งรายที่สอง และตามด้วยอักษรย่อของชื่อภาษาอังกฤษ แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (Werker, J. F. & Desjardins, R. N, 2004)

3) ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 รายให้อ้างนามสกุลของผู้แต่งรายแรก ตามด้วยอักษรตัวย่อของชื่อภาษาอังกฤษตามด้วย et al. ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (Bloom, B. S., et al.)

เอกสารอ้างอิงท้ายเล่ม

(1) พระไตรปิฎก อรรถกถา

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อพระไตรปิฎกอรรถกถา.// สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

(2) หนังสือ

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อหนังสือ.// (ครั้งที่พิมพ์).// สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

เกษญา ผาทอง. (2548). ระเบียบวิธีวิจัยทางรัฐศาสตร์ : แนวคิด ทฤษฎีสู่การปฏิบัติ. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: พิสิษฐ์ ไทย ออฟเซต.

(3) บทความในหนังสือ**รูปแบบ :**

ผู้แต่ง. //(ปีที่พิมพ์). //ชื่อบทความ. //ใน ชื่อบรรณาธิการ (บรรณาธิการ). //ชื่อเรื่อง. //(เลขหน้าที่อ้าง). //สถานที่พิมพ์. /สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

ชลิตา บัณฑุวงศ์. (2556 ข้าวและชาวนาไทยในกระแสการเปลี่ยนแปลง ใน พจนก กาญจนจันทร์ (บรรณาธิการ), คน ข้าว นา ควาย ในวัฒนธรรมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (หน้า 39-68). กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์.

(4) บทความจากวารสาร**รูปแบบ :**

ผู้แต่ง. //(ปีที่พิมพ์). //ชื่อบทความ. //ชื่อวารสาร. //ปีที่. //(ฉบับที่), /เลขหน้าแรก ที่ตีพิมพ์-เลขหน้าสุดท้ายที่ตีพิมพ์.

ตัวอย่าง :

เกษญา ผาทอง และคณะ. (2562). พระพุทธศาสนากับการเมือง. วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทรรศน์, 3(2), 16-31.

(5) บทความในสารานุกรม**รูปแบบ :**

ผู้แต่ง. //(ปีที่พิมพ์). //ชื่อบทความ. //ใน ชื่อสารานุกรม,/(เล่มที่อ้าง, หน้า เลขหน้าที่อ้าง). สถานที่พิมพ์. /สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

สนิทาจพันธ์. (2537). หม้อคอควย. ใน สารานุกรมของใช้พื้นบ้านไทยในอดีตเขต หัวเมืองฝ่ายเหนือ, (หน้า 274-275). กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้น.

(6) หนังสือพิมพ์

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (วันที่ เดือน ปีที่พิมพ์).// ชื่อบทความ.// ชื่อหนังสือพิมพ์, /เลขหน้า.

ตัวอย่าง :

สุชาติ เพือกสกนธ์. (9 มิถุนายน 2549). ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. ผู้จัดการรายวัน, น.13.

(7) สารนิพนธ์, วิทยานิพนธ์, ดุษฎีนิพนธ์, รายงานการวิจัย

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อวิทยานิพนธ์.// ใน/ ระดับวิทยานิพนธ์ สาขา./ ชื่อมหาวิทยาลัยที่พิมพ์.

ตัวอย่าง :

พรไทย ศิริสาธิตกิจ. (2558). การพัฒนารูปแบบการปรับตัวของชาวนาอย่างยั่งยืนในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา. ใน ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

นายมนัส ภาควม. (2540). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน. ใน รายงานการวิจัย. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

(8) สัมภาษณ์

รูปแบบ:

ชื่อผู้ที่ได้รับการสัมภาษณ์.// (วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์).// ชื่อเรื่องที่สัมภาษณ์.// (ชื่อผู้สัมภาษณ์)

ตัวอย่าง :

ไชยศิริ ลีศิริกุล. (5 พ.ย. 2562). วิธีการพัฒนาห่วงโซ่อุปทานข้าว. (พระมหาปรัชญ์ อรรถพร, สัมภาษณ์)

(9) สื่อออนไลน์

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่เผยแพร่).// ชื่อเรื่อง.// เรียกใช้เมื่อ/ จาก แหล่งที่มาของข้อมูล (URL)

ตัวอย่าง :

ฤทัยชนก จริ่งจิตร. (2555). กลยุทธ์ข้าวไทยบนฐาน AEC เพื่อก้าวสู่การเป็น Trading Nation เรียกใช้เมื่อ 1 สิงหาคม 2563 จาก <http://www.tpso.moc.go.th/sites/default/files/862-img.pdf>

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2561). เลื่อนข้าราชการให้ดำรงตำแหน่งประเภททั่วไป ระดับชำนาญงาน คำสั่งสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ที่ 593/2562 . เรียกใช้เมื่อ 15 มกราคม 2562 จาก <http://www.onab.go.th/category/news/คำสั่ง-ประกาศ/>

(10) ราชกิจจานุเบกษา

รูปแบบ:

ชื่อกฎหมาย.// (ปีที่พิมพ์). // ชื่อเรื่อง (ถ้ามี). // ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่/ตอนที่/หน้า/ (วันเดือนปี).

ตัวอย่าง:

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 4). (2562). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 136 ตอนที่ 57 ก หน้า 49 (1 พฤษภาคม 2562).

ประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2562). เรื่อง กำหนดประเภทและขนาดของโครงการหรือกิจการซึ่งต้องจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม และหลักเกณฑ์ วิธีการ ระเบียบปฏิบัติ และแนวทางการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม. ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 129 ตอนพิเศษ 97 ง หน้า 1 (20 มิถุนายน 2555).

ตัวอย่างเอกสารอ้างอิง

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงสาธารณสุข. (2558). คู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย Developmental Surveillance and Promotion Manual (DSPM) Promotion Manual (DSPM). เชียงใหม่: สยามพิมพ์นานาชาติ.
- ประภัสสร ปรีเอี่ยม และธรรมนุญ รวีผ่อง. (2554). ผลการส่งเสริมพัฒนาการ กล้ามเนื้อมัดเล็ก สำหรับเด็กพัฒนาการช้าโดยพ่อแม่ของเด็กที่มีความต้องการพิเศษใน จังหวัดมหาสารคาม. ใน รายงานการวิจัย. สถาบันราชภัฏมหาสารคาม.
- พระสุตริภักษ์ วิสุทโธ และเดชชาติ ตรีทรัพย์. (2561). บทบาทของผู้สูงอายุในการพัฒนาชุมชน ในตำบลทรายขาว อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช. วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม, 2(2), 8-13
- พระสถาพร ปุณณนนโท (เจ้าจวนจระ) และคณะ. (2562). การวิเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการทำงานจิตอาสา ของชุมชนวัดสระเกษ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา. วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม, 3(2), 16-31.
- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 4). (2562). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 136 ตอนที่ 57 ก หน้า 49 (1 พฤษภาคม 2562).
- มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์. (2535). พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2500. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สำนักงานสาธารณสุขอำเภอ. (2560). รายงานการก้น้ำหนักน้อยกว่า 2,500 กรัม ได้รับการคัดกรองพัฒนาการ DSPMปีงบประมาณ 2560 (อินเทอร์เน็ต). เรียกใช้เมื่อ 15 มิถุนายน 2562 จาก <http://atg.hdc.moph.go.th>
- สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพัทลุง. (2563). ศิลปะการแห่งโนราห์. เรียกใช้เมื่อ 9 กุมภาพันธ์ 2563 จาก https://www.m-culture.go.th/phatthalung/ewt_news.php?nid=508&filename=index.
- Elizabet, B. (1990). Ecotourism: The Potentials and Pitfalls. Vol.1 and 2. World Wildlife Fund. Washington, D.C.

Dunst, C. J. & Triette, C. M. (1996). Empowerment, effective helping practices and family-Centered care. *Pediatr Nurs*, 22(2), 334-337.

5. หลักเกณฑ์การส่งต้นฉบับบทความเพื่อได้รับการตีพิมพ์

การส่งในระบบ (Online Submission) สามารถส่งเข้าระบบออนไลน์ได้เว็บไซต์ของวารสารมานิชเชฐาราม วัดจอมมณี ได้ที่

<https://so07.tci-thaijo.org/index.php/JMCR/issue/view/25> เมื่อส่งเข้าระบบสำเร็จให้แจ้งข้อมูลเพิ่มเติมทาง Email : manichettharam@gmail.com

6. ขั้นตอนการนำบทความลงตีพิมพ์ลงในวารสารมานิชเชฐาราม วัดจอมมณี

ต้นฉบับบทความที่เสนอเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารให้อยู่ในรูปแบบของไฟล์เอกสาร *.docx ของ Microsoft Word Version 2010 หรือมากกว่า หากต้นฉบับประกอบด้วยภาพ ตาราง หรือสมการ ให้ส่งแยกจากไฟล์เอกสาร ในรูปแบบไฟล์ภาพ สกุล *.PDF*.JPG*.GIF หรือ *.bmp ความยาวของต้นฉบับต้องไม่เกิน 12 หน้า (ไม่รวมเอกสารอ้างอิง) กองบรรณาธิการจะพิจารณาบทความเบื้องต้น เกี่ยวกับความถูกต้องของรูปแบบทั่วไป ถ้าไม่ผ่านการพิจารณาจะส่งกลับไปแก้ไข ถ้าผ่านจะเข้าสู่การพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิเมื่อผลการประเมินผ่านหรือไม่ผ่านหรือมีการแก้ไข จะแจ้งผลให้ผู้เขียนทราบ โดยการพิจารณาบทความเพื่อลงตีพิมพ์ได้จะคำนึงถึงความหลากหลายและความเหมาะสม

7. สิทธิของบรรณาธิการ

ในกรณีที่กองบรรณาธิการหรือผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งได้รับเชิญให้เป็นผู้ทรงคุณวุฒิผู้ตรวจประเมินบทความมีความเห็นว่าควรแก้ไข กองบรรณาธิการจะส่งคืนเพื่อให้เจ้าของบทความแก้ไข โดยจะยึดถือข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิผู้ตรวจประเมินเป็นเกณฑ์หลัก และหรือขอสงวนสิทธิ์ที่จะพิจารณาไม่ตีพิมพ์ ในกรณีที่รายงานการวิจัย บทความทางวิชาการหรือบทความวิจัยไม่ตรงกับแนวทางของวารสารมานิชเชฐาราม วัดจอมมณี หรือไม่ผ่านการพิจารณาของกองบรรณาธิการหรือผู้เชี่ยวชาญเมื่อบทความที่ได้รับการตีพิมพ์ผู้เขียนจะได้รับวารสารลี้ลับฉบับที่นำบทความลงตีพิมพ์ พร้อมกับหนังสือรับรองการตีพิมพ์บทความในวารสารมานิชเชฐาราม วัดจอมมณี

ตัวอย่างการเตรียมต้นฉบับบทความวิจัย

ชื่อบทความ (ไทย) (20 pt)

ชื่อบทความ (อังกฤษ) (18 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน (ไทย) (14 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน (อังกฤษ) (12 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด (ไทย) (14 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด (อังกฤษ) (12 pt)

E-mail: (12 pt)

บทคัดย่อ (18 pt) (300-350 คำ)

(16 pt)วัตถุประสงค์ของการวิจัย ระบุประเภทของวิจัย ประชากรกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลผลการวิจัย ที่พบ (เลือกนำเสนอเฉพาะผลการวิจัยที่มีความน่าสนใจมากที่สุด)

.....

.....

.....

.....

.....

คำสำคัญ: 3-5 คำ

Abstract (18 pt)

(16 pt)ให้ตรงตามบทคัดย่อภาษาไทย

.....

.....

.....

.....

.....

Keywords: 3-5 words

บทนำ (18 pt) (ไม่ควรเกิน 4 ย่อหน้า)

...(16 pt) 1. กล่าวถึงความเป็นมาแล้วความสำคัญของปัญหา โดยกว้าง ๆ (อ้างนโยบาย กฎหมาย หรือแนวคิดทฤษฎีมารองรับ)

2. กล่าวถึงสภาพปัญหาปัจจุบันที่เกิดขึ้น (อ้างงานวิจัยหรือทฤษฎีมารองรับ

3. กล่าวถึงสภาพปัญหาของประชากรกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการศึกษา

4. สรุปความเป็นมาทั้งหมดชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการวิจัยและประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย (16 pt)

1. (16 pt)

2. (16 pt)

3. (16 pt)

วิธีดำเนินการวิจัย (18 pt)

(16 pt) ...ระบุรูปแบบของการวิจัย, ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง, วิธีการได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่าง, การสร้างเครื่องมือและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ, การเก็บรวบรวมข้อมูล, การวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิจัย (18 pt)

(16 pt) ผลการวิจัยต้องตอบวัตถุประสงค์ทุกข้อ.....

ภาพที่ 1 (ชื่อภาพ) (ถ้ามี)

ตารางที่ 1 (ชื่อตาราง) (ถ้ามี)

อภิปรายผล (18 pt)

(16 pt) อภิปรายผลการวิจัยที่พบตามวัตถุประสงค์ ผลการวิจัยสอดคล้องหรือไม่
สอดคล้องกับผลการวิจัยของใคร สามารถนำมาอภิปรายได้ทั้งหมด

[illegible]

องค์ความรู้ใหม่ (18 pt) (ถ้ามี)

(16 pt) ระบุองค์ความรู้อันเป็นผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการวิจัย สืบเคราะห์
ออกมาในรูปแบบโมเดล พร้อมคำอธิบายรูปแบบ/โครงสร้างของโมเดลอย่างกระชับ เข้าใจ
ง่าย

สรุป/ข้อเสนอแนะ (18 pt)

(16 pt) สรุปผลการวิจัยทั้งหมด สั้น ๆ กระชับได้ใจความ พร้อมข้อเสนอแนะที่
ได้จากการวิจัย และการนำผลการวิจัยไปใช้ รวมถึงเสนอแนะแนวทางในการวิจัยครั้งต่อไป

กิตติกรรมประกาศ (18 pt) (ถ้ามี) (ให้ใส่เฉพาะกรณีที่ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัย หรือกรณีซื้อบทความมีชื่อเรื่องไม่ตรงกับงานวิจัยหรือวิทยานิพนธ์)

.....(16.pt) ตัวอย่าง เช่น ขอขอบคุณทุนสนับสนุนวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ปีงบประมาณ 2559 และข้อมูลจากโครงการวิจัยย่อย เรื่องสภาพปัญหาและความต้องการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุในบริบทภาคใต้ตอนล่าง.....

.....

.....

เอกสารอ้างอิง (18 pt)

(16.pt).....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ตัวอย่างการเตรียมต้นฉบับบทความวิชาการ

ชื่อบทความ (ไทย) (20 pt)

ชื่อบทความ (อังกฤษ) (18 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน (ไทย) (14 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน (อังกฤษ) (12 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด (ไทย) (14 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด (อังกฤษ) (12 pt)

E-mail: (12 pt)

บทคัดย่อ (18 pt) (300-350 คำ)

(16 pt)

คำสำคัญ: 3-5 คำ

Abstract (18 pt)

(16 pt)

Keywords: 3-5 words

(16 pt)

_____(16 pt)_____

[illegible]

____(16 pt)_____

[illegible]

สรุป (18 pt)

(16 pt)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

เอกสารอ้างอิง (18 pt)

(16 pt)

.....

.....

.....

.....

.....

ชื่อบทความ (ไทย) (20 pt)

ชื่อบทความ (อังกฤษ) (18 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน (ไทย) (14 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน (อังกฤษ) (12 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด (ไทย) (14 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด (อังกฤษ) (12 pt)

Corresponding Author's Email: (12 pt)

(14 pt)

แปลจากหนังสือ:

ผู้เขียน:

ผู้แปล:

สำนักพิมพ์:

ปีที่พิมพ์:

จำนวนหน้า:

บทนำ (18 pt)

(16 pt) บริบท ความเป็นมา ของหนังสือหรือประเด็นที่ศึกษา.....

.....

.....

.....

.....

เนื้อเรื่อง (18 pt)

(16 pt) องค์ประกอบของหนังสือหรือประเด็นที่ศึกษา บท หมวดหมู่ ลักษณะ ชนิด ประเภท วัตถุประสงค์ สาระ ประเด็น แง่คิด มุมมอง ฯลฯ

บทวิจารณ์ (18 pt)

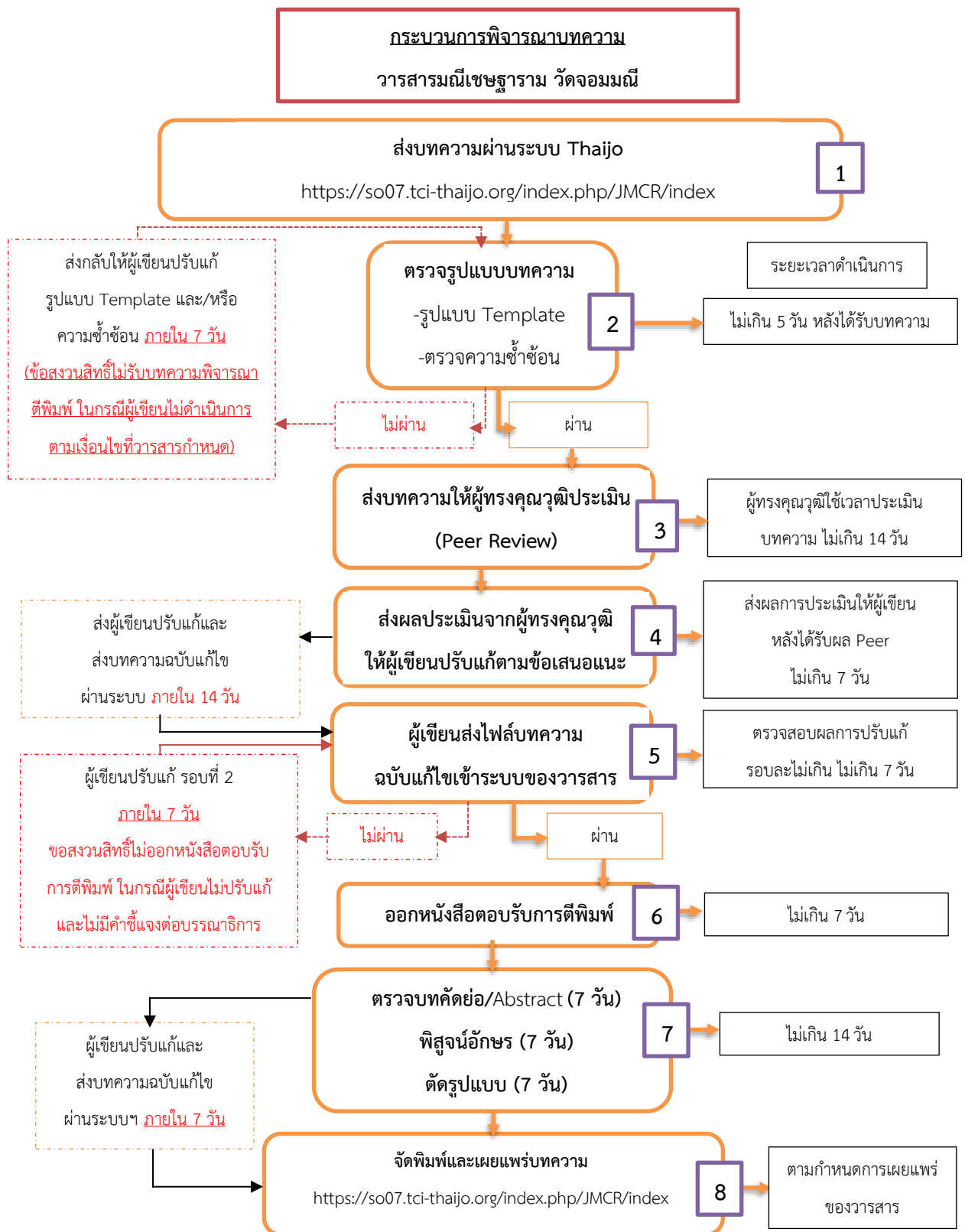
(16 pt) นำเสนอหลักการ แนวคิด ผ่านการวิเคราะห์ สังเคราะห์ วิจัย ที่สะท้อนมุมมองเหตุผลความคาดหวัง ผลกระทบ สาระสำคัญ ตามหลักทฤษฎีเชิงวิชาการ พร้อมเสนอแนะแนวทางเพื่อการแก้ไข การส่งเสริมและพัฒนาต่อยอด (อ้างอิงตาม)

จุดเด่น**จุดด้อย****สรุป (18 pt)**

(16 pt) สรุปภาพรวมครอบคลุมผลการศึกษาที่นำเสนอ สะท้อนคุณค่า การนำไปใช้ประโยชน์ เป็นความเรียงไม่ใส่เลขเป็นข้อมาตรา ไม่เอียง ไม่หนา ไม่แทรกภาพโมเดล สะท้อนคุณค่าทางวิชาการ

เอกสารอ้างอิง (18 pt)

(16 pt)

หมายเหตุ: ระยะเวลาของกระบวนการพิจารณาบทความตั้งแต่ผู้นิพนธ์ส่งบทความเข้าระบบ ขั้นตอนที่ 1-6 ใช้ระยะเวลาประมาณ 1 เดือน ในการออกหนังสือตอบรับการตีพิมพ์ (ผู้นิพนธ์บทความต้องปรับแก้บทความตามกำหนด)